

บทที่ 4

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบางกระดี่

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานสามารถจำแนกให้อยู่ใน 2 ปัจจัยหลักๆ คือปัจจัยทางธรรมชาติและปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นปัจจัยทางธรรมชาติ อธิบายโดยลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรในพื้นที่ เป็นปัจจัยที่มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้าง ศึกษาโดยการสำรวจภาคสนามและการสังเกต ส่วนปัจจัยด้านประเพณี ความศรัทธา ความเชื่อ วิถีชีวิต นโยบายและแผนจากภาครัฐ และการทำให้ทันสมัย (Modernization) เป็นปัจจัยทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่มนุษย์เป็นผู้กระทำ ในส่วนของประเพณี ความศรัทธา ความเชื่อศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยการคัดเลือกประชากรอายุใสของชุมชน 20 คน การศึกษาวิถีชีวิตศึกษา โดยการออกแบบสอบถามหาความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม เวลา และสถานที่ โดยในบทนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ในส่วนแรกจะอธิบายปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน โดยมีปัจจัยด้านประเพณี ความศรัทธา ความเชื่อ มีทั้งที่ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานโดยตรง และที่ส่งผ่านไปยังวิถีชีวิตที่แสดงออกผ่านไปยังกิจกรรมการใช้พื้นที่และปรากฏเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ปัจจัยจากภายนอกซึ่งเป็นปัจจัยด้านวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน ได้แก่ ซึ่งการทำให้ทันสมัยสามารถพิจารณาเป็นปัจจัยย่อยๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรม การพัฒนาอุตสาหกรรม และปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายและแผนจากภาครัฐ

ในส่วนที่สองจะวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานโดยพิจารณาแต่ ละองค์ประกอบของแหล่งตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ศึกษา ซึ่งองค์ประกอบต่างๆ ต่างมีที่มาต่างกันและมี ปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันต่างกันแต่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน

ในส่วนที่สามจะสรุปลักษณะของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมอญบ้านบาง กระดี่

ส่วนที่ 1

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์

ชุมชนมอญบ้านบางกระดีตั้งอยู่บนคลองสนามชัย ซึ่งสามารถเชื่อมต่อลงสู่อ่าวไทยได้ เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากทะเล พื้นที่ในบริเวณนี้จึงเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ซึ่งทำให้มีปัญหา น้ำท่วมและส่งผลให้เรือนพักอาศัยที่มีมาตั้งแต่อดีตต้องยกใต้ถุนสูง หรือ ยกพื้นเรือนขึ้นจากระดับดิน พื้นดินมีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1.5 เมตร และมีความลาดเอียงเล็กน้อย จากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ ดินที่พบเป็นดินเหนียวเป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของดินปากแม่น้ำ และมีแหล่งน้ำที่พอเพียงทำให้ ในอดีตพื้นที่แถบนี้กลายเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวที่กินบริเวณกว้างขวาง

น้ำในคลองสนามชัยแม้จะเป็นน้ำจืดแต่เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย จึงมีการไหลซึมของน้ำเค็มเข้ามาในโครงข่ายคลองซึ่งจะเกิดขึ้นในฤดูน้ำหลาก นอกจากนี้ น้ำเค็มยังแทรกตัวเข้ามาจากการทำนา กุ้ง เป็นเหตุให้พื้นที่เกษตรกรรมรอบๆ จำนวนมากได้รับความเสียหาย และทำให้ชาวชุมชนต้องเลิกอาชีพทำนาไปในที่สุด ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการดำรงชีวิตไป และส่งผลกระทบต่อไปยังรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในที่สุด น้ำได้ดินอยู่ในระดับที่ไม่ลึกนักและมีปริมาณค่อนข้างสูง แต่เนื่องจากน้ำเค็มสามารถแทรกเข้ามาได้ทำให้น้ำบาดาลมีความกร่อย ไม่สามารถนำมาใช้ในกิจการอุตสาหกรรมได้ การนำน้ำบาดาลขึ้นมาใช้เป็นผลให้แผ่นดินมีการทรุดตัวประมาณ 3 เซนติเมตรต่อปีสำหรับบริเวณที่มีสิ่งปลูกสร้างหนาแน่น

บ้านเรือนในชุมชนตั้งขนานสองข้างฝั่งของคลองสนามชัยที่ทอดตัวยาวจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งไหลไปสิ้นสุดที่อ่าวไทย ลึกคลองกว้างประมาณ 20-25 เมตร มีน้ำตลอดทั้งปี แม้ว่าคลองจะเป็นตัวกลางสำคัญในการสัญจรทางน้ำ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งของการเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐาน แต่ก็อุปสรรคหนึ่งในการขยายตัวทางบกของชุมชน สภาพที่มีคลองคดเคี้ยว และมีคลองเล็กคลองน้อยทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือ เกิดจากการขุดขึ้นตัดผ่านหลายสาย จึงส่งผลต่อทิศทางการขยายตัวของชุมชนทั้งทางด้านทิศตะวันตกและตะวันออก เช่น คลองบางกระดี ที่แยกออกจากคลองสนามชัยบริเวณ วัดบางกระดี ในแนวเหนือใต้ ทำให้ พื้นที่ฝั่งตะวันออกของวัดมีการขยายตัวของพื้นที่พักอาศัยน้อยกว่า หรือ การที่คลองสนามชัยมีแนวเป็นเส้นโค้งทางทิศตะวันตกของชุมชนก็เป็นเหตุให้ การปลูกสร้างบ้านเรือนไม่ล้ำขอบเขตทางกายภาพดังกล่าวออกไป

นอกจากพื้นที่ชุมชนและพื้นที่ปลูกสร้างแล้ว ที่ดินในบริเวณนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม ซึ่งในปัจจุบันไร่นาได้เปลี่ยนเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งเกือบทั้งหมด มีขนาดตั้งแต่บ่อละ 5 ไร่ไปจนถึง 100 ไร่โดยจะตั้งอยู่เป็นผืนกว้าง ทางด้านใต้ของชุมชนลงไปจน

จรดอ่าวไทย พื้นที่อีกประเภทหนึ่งได้แก่ พื้นที่ป่าลักษณะเป็นป่าชายเลน เช่นป่าจาก และป่าโกงกาง ซึ่งพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ทั้ง 2 ลักษณะนี้เป็น เหตุปัจจัยทางภูมิศาสตร์หนึ่งที่ทำให้เกิดการเลือกตั้งถิ่นฐานของชุมชนเช่นกัน ปัจจุบันนี้ พื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการแบ่งที่ขาย และการถางป่าเพื่อขุดบ่อเลี้ยงกุ้ง ทำให้สัตว์ป่าจำนวนมากขาดที่อยู่อาศัย และทรัพยากรจากป่าที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตของชุมชนลดลง ทำให้ต้องเพิ่มระยะทางในการออกหาวัตถุดิบออกไป

พืชพรรณที่พบในบริเวณนี้ เกือบทั้งหมดเป็นพืชที่ขึ้นบนดินเลน ต้นไม้ที่พบมากในบริเวณนี้คือ ต้นจาก ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ไม่ว่าจะเป็น ผล หรือ ใบ ที่เป็นวัสดุสำหรับมุงหลังคา และ ทำฝาบ้านสมัยเก่า แต่ในปัจจุบันก็ยังคงใช้สำหรับเรือนที่ไม่ต้องการความสวยงาม เช่น เรือนพักอาศัยชั่วคราว หรือ โรงเรือนสำหรับเลี้ยงสัตว์ สัตว์ป่าที่พบ ได้แก่ ลิง ที่แออัดชุกชุมยิ่งขึ้นบนผืนป่าลดน้อยลง

บ้านบางกระดี อยู่ในสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้นเช่นเดียวกับ หมู่บ้านในภาคกลางของประเทศแต่จะได้รับอิทธิพลของทะเลด้วยเนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากอ่าวไทย ไม่ว่าจะเป็น กระแสน้ำ หรือ ลม ลมนำมาซึ่งการถ่ายเทของอากาศ และ ความชื้น ทำให้ช่วยในการคลายความร้อน ซึ่งเป็นอุปสรรคในการพักอาศัยของคนเมืองร้อน กระแสลมที่มีอิทธิพลกับพื้นที่ได้แก่ ลมประจำฤดูหรือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงฤดูร้อนและฤดูฝน ที่จะนำฝนมาด้วย และ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งพัดพาเอาอากาศเย็นและแห้งมาในฤดูหนาว การตั้งบ้านเรือนเพื่อให้สามารถรับลมได้เต็มที่จึงเป็นการวางด้านยาวของอาคารเข้าหาลมจากทางทิศใต้ในลักษณะที่ขวางทิศทางไหลของลมเอาไว้ ซึ่งเป็นรูปแบบการปลูกบ้านที่พบเห็นได้ทั่วไปทั้งบ้านที่ปลูกสร้างขึ้นใหม่ และ แทรกอยู่ในชนบทความเชื่อในการปลูกบ้านที่มีมาจากอดีต เช่นเดียวกับการวางหลังคาจั่วที่จะหันด้านชายคาเข้าหาทิศต้นลมเพื่อเป็นการป้องกันฝนที่จะพัดเข้าสู่ตัวบ้าน

ไม่เพียงแต่กระแสลมเท่านั้นที่ส่งผลต่อการปลูกสร้างเรือน การโคจรของดวงอาทิตย์ ก็เป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่มีผลด้วย นอกจากการขึ้นและตกของดวงอาทิตย์ทางทิศตะวันตก และ ตกตามลำดับนั้น จะทำให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับ สัญลักษณ์ของการเกิดและการตาย แล้วตำแหน่งของดวงอาทิตย์ในช่วงบ่ายของวันซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มียุณหภูมิสูงที่สุด ก็จะมีผลกับความร้อนที่เกิดขึ้นภายในตัวอาคารด้วย ด้วยเหตุนี้ หลักการปลูกบ้านในภูมิภาคนี้จึงนิยมหันด้านสกัดหรือด้านหลังของเรือนไปทางทิศตะวันตก และ ยื่นชายคาของหลังคาจั่วไปทางทิศใต้เนื่องจาก อยู่ในเส้นทางโคจรของดวงอาทิตย์ รวมถึง ลานหรือเฉลียงที่เป็นพื้นที่เปิดโล่งไว้หลังคาคลุมของ

บ้าน ก็มักจะวางอยู่ทางด้านทิศเหนือ หรือทิศตะวันออก เพื่อป้องกันการเข้าถึงโดยตรงจากแสงแดด

ปัจจัยเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ

1. ประเพณีและความเชื่อของชาวมอญ

1.1. งานสงกรานต์

งานสงกรานต์ของชาวมอญบ้านบางกระดีมีระยะเวลา 6 วันเริ่มตั้งแต่ 13-18 เมษายน ของทุกปี ในวันที่ 13 เมษายน ชาวบ้านแต่ละบ้านจะกุลีกุจอตื่นขึ้น จัดเตรียมข้าวแช่และกับข้าว โดยจัดเป็น 3 สำนับ สำนับหนึ่งนำไปถวายเทวดาอารักษ์ เจ้าที่เจ้าทางที่ศาลเพียงตาที่ปลูกไว้หน้าบ้านของตน สำนับที่ 2 นำไปถวายพระที่วัด และสำรับสุดท้ายนำไปไหว้ญาติผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือ ส่วนที่เหลือจะไว้รับประทานในครอบครัวและมิตรสหาย กิจกรรมการหุงข้าวแช่นี้จะทำติดต่อกันไปจนถึงวันที่ 15 เมษายน

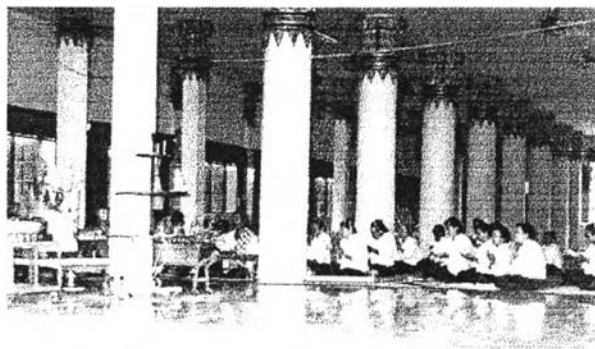
ข้าวแช่หรือภาษามอญเรียกว่า เป็งสงกรานต์ ชาวมอญถือว่าเป็นอาหารที่บริสุทธิ์ ซึ่งในสำรับจะนิยมทำกับข้าว 7 ชนิดได้แก่ ผัดหัวผักกาด เค็มกับกะทิ กระเทียมดองผัดไข่ กะปิชุบไข่ทอด ปลาแห้งผัด เนื้อเค็มผัดหวาน ยำถั่วฝักยาว ยำมะม่วง หรืออาจเป็น ยำขนุนอ่อน ไข่เค็ม เป็นต้น

เมื่อส่งข้าวแช่เสร็จแล้ว แต่ละบ้านก็จะจัดเตรียมสำรับกับข้าวและขนมกะละแมประมาณ 8 นาฬิกาเช้าชาวบ้านจะไปที่วัดอีกครั้งเพื่อร่วมตักบาตรเช้าและฟังเทศน์ฟังธรรม (ดูรูป 4.1.)

รูป 4.1. การฟังธรรมเทศนา

แต่แต่ละคนจะแต่งกายด้วยผ้านุ่มใส่เสื้อสีสดใสและมีผ้าสะพายไหล่ ในวันที่ผู้สูงอายุหลายท่านอาจอยู่ถือศีลที่วัด (ดูรูป 4.2.)

รูป 4.2. การถือศีล

โดยนุ่งขาวห่มขาวนั่งอยู่ที่ศาลาการเปรียญโดยจะบำเพ็ญศีลเป็นเวลา 3 วัน โดยระหว่างนี้ลูกหลานจะต้องนำสำรับกับข้าว หมอนมุ้งมาส่งให้ที่วัดทุกวัน ส่วนวันที่ 16-18 เมษายน นอกจากจะไปตักบาตรที่วัดแล้วในช่วงบ่ายของสามวันสุดท้ายนี้ลูกหลานจะพากันไปรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่ และกราบไหว้อัฐิของพ่อแม่ปู่ย่าตายายผู้ล่วงลับไปแล้ว ณ โศภเจดีย์บริเวณหลังวัด เมื่อถึงเวลาประมาณ 16:30 นาฬิกาเป็นต้นไปจะมีพิธีการสงฆ์พระภิกษุสามเณรที่ลานหน้าวัด โดยจะจัดให้วันที่ 16 เมษายน เป็นวันแรก¹² (ดูรูป 4.3. , 4.4.)

รูป 4.3. (ขวา) การสงฆ์น้ำพระของฝ่ายชาย

รูป 4.4. (ล่าง) การสงฆ์น้ำพระของฝ่ายหญิง

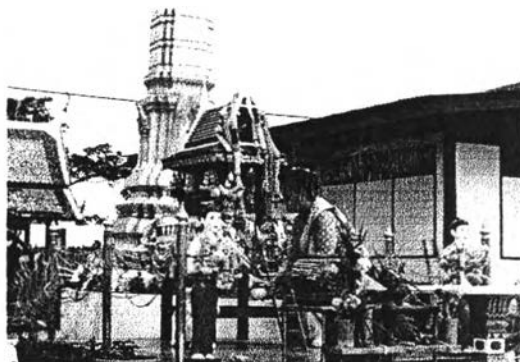
การสงฆ์น้ำพระตามประเพณีมอญฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงจะมีวิธีการสงฆ์น้ำพระที่แตกต่างกัน โดยเมื่อพระเดินมายังห้องสงฆ์น้ำที่สร้างไว้ที่ลานวัดจะมีคนให้สัญญาณเพื่อให้ฝ่ายหญิงดักน้ำ

ใส่ขันแล้วเพลงไปยังรางที่เตรียมไว้ซึ่งน้ำก็จะไหลไปรวมกันที่ห้องสรงน้ำพระ พระรูปที่สรงน้ำเสร็จจะเดินออกมาจากห้องสรงน้ำ จะเดินออกมาตามทางเดินที่มีฝ่ายชายนั่งรอสรงน้ำอยู่ เมื่อพระเดินผ่าน ก็นำน้ำที่เตรียมมารดที่เท้าพระพร้อมกับพรมน้ำอบที่ฝ่ามือทำเช่นนั้นจนครบทุกรูปเป็นอันเสร็จพิธี

นอกจากการสรงน้ำพระสงฆ์แล้วยังมีการสรงน้ำพระพุทธรูปและพ้อปู่ด้วย (ดูรูป 4.5, 4.6.)

รูป 4.5. การสรงน้ำพระพุทธรูป

รูป 4.6. การสรงน้ำพ้อปู่

เมื่อถึงช่วงดึกจะเป็นช่วงเวลาบันเทิงซึ่งถ้าเป็นสมัยก่อนจะมีการแสดงวงทะแยมอญ⁷³ และการเล่นสะบ้า บ้านไหนที่มีได้ทุนบ้านกว้างก็มีการตั้งวงเล่นสะบ้าซึ่งจะเล่นได้ทั้งกลางวันและกลางคืนทั้ง 7 วันคือเล่นตั้งแต่คืนวันที่ 12 เมษายน ปัจจุบันการเล่นสะบ้าไม่สามารถเห็นได้ ดาษดั้นเมื่ออดีตเนื่องจากการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางกรจึงให้เลิกเล่นได้ 10 ปีแล้ว⁷⁴ ซึ่งปัจจุบันมีการจัดคอนเสิร์ตลอยชาย และมีการประกวดนางงามเข้ามาแทน (ดูรูป 4.7.) สมัยก่อนที่ยังไม่มีการจัดงานเมื่อถึงวันสุดท้ายของช่วงสงกรานต์ชาวบ้านจะเล่นทรงผีโดยเชิญแต่ละผีมา เช่น ผีสุ่ม ผีลิง เป็นวิญญูณแฝงซึ่งเป็นการเล่นของคนหนุ่มสาวสมัยก่อนที่คนรุ่นพ่อแม่สอนกันมา เพราะในสมัยก่อนมักไม่ค่อยมีอะไรเล่นกัน⁷⁵

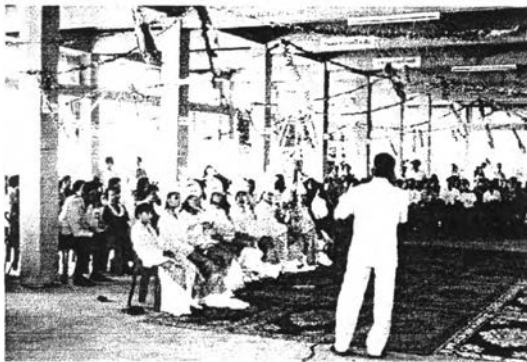

รูป 4.7. คอนเสิร์ตลอยชาย

อย่างไรก็ตามการเล่นสะบ้าก็ได้มีการอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานรู้จักโดยสมาคมชาวรามัญซึ่งเป็นสมาคมที่ตั้งอยู่ในซอยบางกระบือ ในช่วงงานสงกรานต์สมาคมจะจัดกิจกรรมโดยในงานจะมีการแสดงการเล่นสะบ้าและบางปีก็มีการแสดงรำหองส์ ซึ่งผู้แสดงในรูปนี้เป็นคนมอญที่เดินทางมาจากประเทศพม่าและมีการเล่าถึงความเป็นมาของคนมอญในอดีต (ดูรูป 4.8. , 4.9., 4.10.) นอกจากนี้หากบ้านใดมีการจัดทอยสะบ้าขึ้นก็จะได้เงินอุดหนุนจากทางราชการ ซึ่งทางราชการก็ยังเป็นผู้ให้การสนับสนุนการจัดงานสงกรานต์ด้วย⁷⁶

รูป 4.8. การเล่นสะบ้าที่สมาคมชาวรามัญ

รูป 4.9. การแสดงรำหองส์

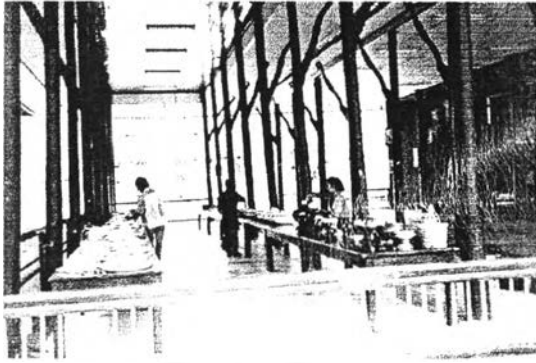

รูป 4.10. การเล่าเรื่องราวของมอญ

ในตอนเย็นของวันสุดท้ายหลังจากเสร็จการสรงน้ำพระแล้ว ประมาณ 6 นาฬิกาจะมีพิธีสำคัญที่ขาดไม่ได้คือพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อบางกระบือ ณ ลานหน้าวัด ซึ่งชาวบ้านจะมาชุมนุมกันเป็นจำนวนมาก เพื่อขอเครื่องเซ่นบูชามารับประทาน เมื่อเจ้าพ่อบางกระบือเข้าร่างทรงแล้วก็ทำพิธีเป่าเสกคาถาอาคม มีการขอให้เจ้าพ่อพยากรณ์โชคชะตาของชาวบางกระบือ และขอให้วิญญาณเจ้าพ่อบางกระบือช่วยปิดเป่าภยันตรายที่จะเกิดขึ้นให้หมดไป เมื่อเจ้าพ่อออกจากร่างทรงถือว่าเป็นอันจบพิธีสงกรานต์เป็นเช่นนี้ทุกปี

1.2. ประเพณีตักบาตรดอกไม้ในวันออกพรรษา

ในวันออกพรรษา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านบางกระดี่เรียกว่าเป็นวันพระใหญ่และให้ความสำคัญมาก ทางวัดจะจัดให้มีการใส่บาตรที่วัดโดยทางวัดจะเตรียมบาตร ถาด ปิ่นโตเอาไว้ให้ (ดูรูป 4.13.) เมื่อเวลาประมาณ 7:00-8:00 นาฬิกา ชาวบ้านจึงเดินทางมาทำบุญตักบาตรที่วัด

รูป 4.11. พื้นที่ที่ทางวัดจัดให้สำหรับใส่บาตร

รูป 4.12. ชาวบ้านที่มาใส่บาตรวันออกพรรษา

หลังจากนั้น เวลาประมาณ 8:00-9:00 นาฬิกา ชาวบ้านจึงไปนั่งฟังเทศน์ที่วัด หลังจากนั้นก็แยกย้ายกันกลับบ้าน เมื่อพระสงฆ์ฉันเพลเรียบร้อยแล้วก็จะไปร่วมทำพิธีปวารณาออกพรรษาในพระอุโบสถ ต่อมาเมื่อเวลาประมาณ 13:00 นาฬิกา ชาวบ้านจะมานั่งรออยู่ 2 ข้างทางอย่างเนืองแน่นเพื่อเตรียมใส่บาตรดอกไม้โดยใช้รูป 3 ดอก เทียน 1 เล่ม พร้อมด้วยดอกไม้ เมื่อพระสงฆ์ลงอุโบสถพร้อมด้วยพระพุทธรูปนำขบวนผ่านหน้า ชาวบ้านจะใส่ช่อดอกไม้ลงไปใญามของพระที่เดินกันเป็นแถว ดอกไม้และรูปเทียนที่ได้มาลูกศิษย์วัดจะนำไปไว้ในพระอุโบสถ โดยปกติแล้วอุโบสถจะถูกปิดเอาไว้หากใครต้องการจะกราบไหว้พระก็สามารถไหว้พระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่หน้าพระอุโบสถ

พิธีดังกล่าวสืบเนื่องมาจากพุทธประวัติ เมื่อครั้งที่พระองค์เสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาบนเทวโลกนั้น พระองค์ได้เสด็จประทับอยู่เพื่อโปรดพระมารดาตลอดพรรษา บรรดาอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลายต่างคำนึงถึงพระองค์และรอคอยการเสด็จกลับของพระพุทธองค์ตลอดเวลา เมื่อถึงวันที่เสด็จกลับชาวเมื่อก็คิดใจมาก เตรียมการต้อนรับอย่างมโหฬาร พร้อมทั้งจัดเตรียมบุปผามาลัยและเครื่องสักการะต่างๆเพื่อนำมาถวาย คนมอญจึงนำพุทธประวัตินี้มาจัดเป็นพิธีตักบาตรดอกไม้และถือเป็นพิธีสำคัญปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

1.3. งานบวช

การบวชถือเป็นประเพณีที่ชาวมอญผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนาทุกคนยึดมั่น เมื่อทราบที่บ้านใดมีการบวชญาติมิตรและเพื่อนบ้านต่างมาร่วมงานกันมากมาย ในพิธีจะมีการใช้พื้นที่บ้านใน

ช่วงเวลา 2 วัน คือวันสุกดิบ และวันบวช ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีต่างก็เดินทางไปที่บ้านของผู้ที่จะบวช ในวันดังกล่าวเป็นการมาร่วมกุศลแก่เจ้าภาพ ในวันสุกดิบ นาคจะต้องนำพานดอกไม้ธูปเทียนไปขอขมาลาโทษพระอุปัชฌาย์อาจารย์ที่วัด มาร่วมขบวนสาวงามซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชน ถือพุ่มดอกไม้บายศรี โดยมีญาติมิตรแห่งผู้ที่จะบวชจากบ้านไปวัด ตอนบ่ายนาคจะแต่งตัวสวยงามเยี่ยงเทวดา โดยมีหญิงสูงอายุผู้เชี่ยวชาญจัดแต่งอย่างพิเศษ แต่งหน้า ในวันสุกดิบจะมีการกินเลี้ยงกันทั้งวันไม่มีกำหนดเวลา ในวันเช้าโบสถ์ นาคจะโกนผม ต่อจากนั้นมีการแห่ นาคไปที่วัด วนรอบวัด 3 รอบ ก่อนที่นาคจะเข้าโบสถ์มีการหันหลังมาโปรยทาน ซึ่งคนอื่นๆสามารถร่วมโปรยทานกับนาคได้ โดยเอาของที่โปรยใส่ยามหรือถาดร่วมกับของนาค ในการบวช คนมอญนิยมบวชเนรควบคู่กันไป การแต่งกายของเนรจะเหมือนของนาคทุกอย่าง การเข้าวัดต้องดูฤกษ์ ไม่จำเป็นต้องเป็นเวลาเช้า อาจเป็น ตอนสาย หรือค่ำก็ได้

การบวชถือเป็นปัจจัยสำคัญของชีวิตอีกขั้นตอนที่เปลี่ยนสถานภาพของชายหนุ่ม ในพิธีจะมีการนำอาหารเครื่องเซ่นไปบูชาบอกกล่าวขอขมาลาโทษต่อเจ้าพ่อที่รักษาหมู่บ้านที่ศาลพ่อปู่ ขณะเดียวกันในทางโลกก็ต้องนำรูปเทียนหมากพลูใส่พานเพื่อไปขอขมาลาโทษต่อญาติผู้ใหญ่ให้ทั่วถึงทุกคน

งานบวชที่ชุมชนแห่งนี้จะแตกต่างจากที่อื่น ๆ คือมีการรำกันมาก ตอนที่มีการแห่รอบโบสถ์แต่ก่อนมีคนบวชทุกปี ปีละประมาณ 2 บ้าน แต่ปัจจุบันน้อยลงไป⁷⁷

1.4. งานแต่งงาน

งานแต่งงานของชาวมอญจะคล้ายไทยแต่จะมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษด้วย เมื่อชายและหญิงตกลงจะแต่งงานกันจะบอกให้ผู้ใหญ่ไปสูขอ ฝ่ายชายจะจัดหาของหมั้นมาให้ฝ่ายหญิง พิธีงานแต่งงานของมอญเรียกว่า วิเวียนมงคล นิยมจัดในเดือนคู่ เมื่อถึงวันจัดงานฝ่ายชายจะต้องเตรียมกระบุง 1 ใบเรียกว่ากระบุงผี ใส่มะพร้าว 1 ลูก ใบเงินใบทอง เม็ดงา ถั่วเขียว ข้าวเปลือก ใบพลู และขนม เตรียมไว้ให้ผีตายาย พร้อมด้วยขันหมาก ชั้นที่ 1 มีเงิน สินสอดทองหมั้น ชั้นที่ 2 ใส่ใบเงินใบทอง ดอกธูป ดอกไม้ที่เป็นมงคล รวมทั้ง ข้าวตอก ถั่ว งา หมากพลูหุ้มด้วยผ้า ส่วนชั้นที่ 3 เป็นขันหมากเอก จะมีขนมจีน หมากพลู ขนมต้มจัดสวยงาม เมื่อขบวนขันหมากถึงบ้านเจ้าสาวผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวจะนำพานพลูที่เตรียมใส่พานนำไปเชิญขันหมาก และก่อนที่เจ้าบ่าวจะขึ้นบ้านจะมีหินรองเท้าก่อนขึ้นบ้าน ผู้ล่างคือ เด็กหญิงซึ่งอาจเป็นน้องหรือญาติเจ้าสาว เมื่อล่างเท้าเสร็จแล้วเจ้าบ่าวจะให้ของขวัญเด็ก แล้วจึงขึ้นบ้านทำพิธีไหว้ผีมอญ โดยจะไหว้ที่เสาเอก ใช้เครื่องเซ่นที่เตรียมมาในกระบุงผี เมื่อไหว้ผีเสร็จแล้วจึงไหว้พ่อแม่ของทั้งสองฝ่าย และหลังน้ำสังข์ มอญถือว่าการหลังน้ำสังข์เป็นการที่พ่อแม่ของฝ่ายหญิงยกลูกให้เป็นสิทธิ์ขาดแก่ฝ่ายชาย เสร็จแล้วจะมีการ

ผูกข้อมือรับขวัญเขยสะใภ้ หลังเสร็จพิธีแล้วจะมีการปูที่นอนให้คู่บ่าวสาว โดยเลือกบุคคลที่มีคู่เคียง ห้ามใช้หญิงหม้าย แล้วจึงให้คู่บ่าวสาวขึ้นไปนอน เป็นอันเสร็จพิธีส่งตัวในพิธีแต่งงานของมอญ ส่วนในการจัดเลี้ยงอาจใช้ลานกลางบ้านก็ได้หากแขกไม่มากนัก

1.5. ประเพณีงานศพ

ประเพณีการทำศพมอญจะแบ่งตามลักษณะการตาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ ตายดี กับตายไม่ดี การตายดี เช่น ตายด้วยโรคชรา หรือจากการป่วยมานาน เป็นต้น การตายไม่ดีเช่น ตายด้วยโรคร้าย หรืออุบัติเหตุ รวมทั้งการตายของเด็กอายุต่ำกว่า 12 ขวบ

ศพที่ตายไม่ดีจะไม่มีการเผา มีแต่การฝังและต้องรีบนำออกจากบ้าน และไม่มีการทำบุญเลี้ยงพระ หากอยากจะทำบุญต้องทำหลังจากการตาย 7 วันไปแล้ว และการนำศพไปฝังต้องห้ามด้วยแคร่ไม้ไผ่

ศพที่ตายดี หรือตายด้วยเหตุธรรมชาติจะนิยมเก็บศพไว้ที่บ้านและนิยมเอาศพวางไว้บนเตียงไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่ทำขึ้นเพื่อไว้ศพนั้นๆโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังมีการอาบน้ำศพ ระหว่างที่ตั้งศพไว้ที่บ้าน คนมอญจะไม่มีประเพณีสวดอภิธรรมเหมือนอย่างของคนไทยแต่จะเชิญผู้มีความรู้หรือผู้สูงอายุมาอ่านหนังสือต่างๆ เช่น หนังสือพระพุทธประวัติ ธรรมประวัติ นิบาต ชาดกต่างๆด้วยทำนองเสนาะให้ผู้มาร่วมงานฟัง เพื่อจะได้ไม่่งวงนอนและจะได้อยู่เป็นเพื่อนศพ ในเวลาเช้าเจ้าของบ้านจึงจะนิมนต์พระสงฆ์มารับจ้างหั้นบิณฑบาตที่บ้านทุกวันจนกว่าจะเอาศพไป

มอญมีธรรมเนียมที่เคร่งครัดมากเรื่องห้ามไม่ให้เอาโลงศพขึ้นบ้าน เพราะถือว่าเป็นของเสียดังกล่าว ถ้าประสงค์จะใส่ศพในโลง ต้องทำโรงนอกเรือนและเอามารับศพที่ต้นบันได การเอาศพลงจากเรือนในสมัยโบราณไม่ให้เอาลงทางบันได ให้รื้อฝาเรือนแล้วเอาศพออกทางนั้น โดยถือธรรมเนียมอย่างในสมัยพุทธกาล เมื่อครั้งพระเจ้าสิริสุทโธทนะพุทธบิดาสวรรคต เวลาเอาพระศพออกจากวัง ต้องเอาออกทางฝาห้องพระโรง ไม่ได้เอาลงทางบันได เพราะรังเกียจว่าบันไดเป็นทางสาธารณะสำหรับคนทุกชั้น แม้แต่พวกบ่าวไพร่ จึงไม่ให้เชิญพระศพลงทางบันไดดังกล่าว มอญบางแห่งเอาศพลงทางบันได แต่ต้องทำบันไดสำหรับผีลง ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ซีก บันไดยาวประมาณ 2 ศอก กว้างประมาณ 1 ศอก 1 คืบ เวลาเอาศพลงต้องเอาทางเท้าลงก่อน และ เอาเตียงตั้งศพลงตามมาทีหลัง เวลาหามโลงออกจากบ้านนั้น ไม่ให้แบกคานบนบ่าจนกว่าจะพ้นเขตหมู่บ้าน

ผู้ที่ให้นำหน้าขบวนศพได้แก่ คนอุ้มกระบุงวิญญาณ หรือ “เปิง-หะ-มาว” ซึ่งจะเป็นบุตรชายหรือหญิงก็ได้ ถ้าให้ดีควรเป็นบุตรคนหัวปีหรือบุตรคนสุดท้อง แต่ถ้าภรรยาของบุตรชายคนใดกำลังตั้งครรภ์ คู่สามีภรรยานั้นจะเตะต้องศพไม่ได้ และหากผู้ตายไม่มีบุตรให้เอาหลานทางฝ่ายตนหรือฝ่ายภรรยาทำหน้าที่ กระบุงวิญญาณ แทนได้

มอญนิยมขุดหลุมโดยให้ด้านยาวของหลุมหันไปทางทิศเหนือและใต้ และฝังให้ศพวางศีรษะไปทางทิศเหนือ ซึ่งสามารถอธิบายด้วยหลักการเดียวกันกับการหันทิศหน้าบ้าน

ส่วนการปลงศพพระภิกษุ จะทำโดยพระชั้นผู้ใหญ่ ในเมืองไทยนิยมสร้างปราสาทที่มียอดตั้งแต่ 1 ถึง 9 ยอดขึ้นกับทุนทรัพย์ เพราะถือว่าพระภิกษุเป็นผู้ถือศีลบริสุทธิ์ ควรทำที่เผาให้สวยงามไม่ปนกับจิตกาธานของคนธรรมดา การจุดไฟเผาศพก็จะไม่เผาด้วยมือ แต่จะใช้ลูกหนูที่เป็นกระบอกบรรจุดินปืน ซึ่งจะวิ่งตามเชือกไปยังปราสาทเมื่อจุดไฟ

1.6. พิธีรำผี

คนมอญจะทำพิธีรำผีในกรณีที่มีข้อบ่งชี้ 3 ประการ

1) เป็นการแก้บน เช่น เมื่อลูกหลานของเจ้าบ้านหายสาบสูญไป คนในบ้านป่วย เจ้าบ้านจะบนบานศาลกล่าวต่อว่าผีว่าถ้าผีช่วยให้ได้คนหายคืนมา หรือช่วยให้คนป่วยหายดีก็จะรำผีถวาย

2) เป็นการขอขมาในกรณีที่เกิดการผิดผีขึ้น เช่น ในกรณีที่ผีมีหญิงมีครรภ์มานอนในบ้าน หรือสามีภรรยาที่เป็นผีอื่นมาอนค่างคืนในบ้าน (ในเมืองไทย บางท่านว่า ถ้าเด็กที่ยังไม่ได้โกนผมจุกมาอนในบ้านก็เป็นการผิดผี)

3) เป็นการขอขมาผีในกรณีที่ไม่ทราบเหตุ เช่น เมื่อเกิดเหตุเภทภัยใดที่ร้ายแรงขึ้นในบ้าน เมื่อเจ้าบ้านไปหาหมอดู หมออดูก็มักจะเสี่ยงทายโดยการเสียบกระดูกไก่ลงในสมุดเสี่ยงทาย ถ้าบังเอิญกระดูกไก่ไปเสียบตรงกับหน้าที่บ่งว่าเหตุเภทภัยนั้นๆเป็นเพราะผีทำก็ต้องทำพิธีรำผีเพื่อเป็นการขอขมาเพื่อให้ผียกโทษให้

เมื่อครอบครัวใดไม่มีบุตรชายเป็นผู้รับผีเรือน ซึ่งบุตรชายก็ต้องเป็นบุตรคนโตของครอบครัวด้วย ให้ถือว่าเป็นการหมัดผีเรือน จะต้องทำการถอนเสาศอกออกจากบ้านควบคู่ไปกับการทำพิธีกินทั้งยี่น ซึ่งเสมือนเป็นการเชิญผีเรือนออกจากบ้านและให้ไปอยู่ที่ศาลซึ่งสร้างไว้ใหม่เป็นที่ใหม่ภายในบริเวณบ้านหลังนั้น

การประกอบพิธีรำผีมักทำในฤดูแล้ง ประมาณเดือน 4 ถึง เดือน 6 ยกเว้นในวันพระ เมื่อจะมีการรำผี สิ่งแรกที่ต้องทำคือ บอกกกล่าวญาติที่นับถือผีเดียวกัน เชิญให้มาร่วมพิธีจัดซื้อข้าวของและปลุกโรงพิธีภายในบริเวณบ้านของตน โรงพิธีปลุกด้วยเสา 6 ต้น มุงหลังคา และอาจทำพาไลข้างๆสำหรับแขกนั่ง และจะหันหน้าโรงพิธีไปทางทิศตะวันตก ด้านหลังของโรงพิธีจะทำหิ้งยาวสำหรับวางของเพื่อใช้ในการรำผีซึ่งจัดไว้เป็นชุดๆบรรจุอยู่ในอ่างโลหะขอบสูง ในอ่างเหล่านี้จะมีกล้วย อ้อย มะพร้าว ขนมชนิดต่างๆ ปลาย่าง ไก่ต้มพร้อมด้วยน้ำจิ้ม นอกนั้นมีเครื่องอุปการณ์ที่ใช้ในการรำอื่นๆ เช่น ดาบ ตันกล้วย เป็นต้น และที่ขาดเสียมิได้ก็คือ วงพิณพาทย์มอญ 1 วง เพื่อใช้บรรเลงประกอบการรำ จำนวนผีที่จะรำและบุชานั้นขึ้นอยู่กับแต่ละตระกูล ในขณะที่ทำพิธีบางทีผี

ก็เข้า บางที่ผีก็ไม่เข้า ตั้งแต่เริ่มพิธีจนถึงสิ้นสุดพิธีเป็นหน้าที่ของคนรำผีทั้งสิ้น ตั้งแต่การจัดวางเครื่อง เช่นไหว้ การแต่งกายและการรำรำ การรำผีจะจบลงด้วยการรวบรวมเอาเศษอาหารหรือต้นกล้วย ที่เอามาตัดในระหว่างพิธีเทรวมกันแล้วบรรทุกลงในเรือซึ่งทำขึ้นด้วยต้นกล้วย แล้วเอาเรือไปลอย ในน้ำเพื่อเป็นการลอยเสนียดทิ้ง⁷⁸ (ดูรูป)

บ้านที่ยังมีการถือผีอยู่จะมีข้อห้ามซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนมอญหลายประการซึ่ง หากฝ่าฝืนแล้วจะเรียกว่าเป็นการ "ผิดผี" เช่น

- ห้ามเจ้าของบ้านนั้นกินอาหารร่วมสำรับเดียวกับแขก หรือผู้มาเยี่ยมเยือนเพราะจะทำให้ เจ้าของบ้านเกิดอาการไม่สบายภายหลัง
- ห้ามหญิงมีครรภ์ขึ้นไปบนบ้าน
- ห้ามสามีภรรยาคู่อื่นร่วมหลับนอนภายในบ้าน

2. ความศรัทธาและความเชื่อ

2.1. ความศรัทธาต่อพุทธศาสนา

ชาวมอญนับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาทมาช้านาน นับตั้งแต่อาณาจักรสุธรรมวดี หรือสะเทิม ซึ่งเป็นอาณาจักรแห่งแรกของชาวมอญ ชาวมอญแห่งนี้นับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด และมีข้อปฏิบัติเช่น ห้ามผู้หญิงเข้าไปในพระอุโบสถ มีการพึ่งเทศน์ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรมในทุกวันพระ และเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาจะพากันไปทำบุญที่วัดอย่างพร้อมเพรียง นิยมที่จะบริจาคเงินทำบุญให้วัดไม่ว่าจะยากดีมีเงิน เพราะมีความเชื่อว่าการทำบุญอุทิศเพื่อศาสนาจะได้านิสงส์ส่งผลให้ เมื่อตายแล้ววิญญาณไปสู่สวรรค์

2.2. ความศรัทธาต่อผีประจำหมู่บ้าน

ผีประจำหมู่บ้าน หรือ ที่เรียกว่า pea cu มักประดิษฐานไว้ในศาลที่ชายทุ่งและมีการทำพิธี เช่นสงฆ์ปีละครั้งโดยมี "คนทรง" เป็นผู้ประกอบพิธี ในพิธีจะมีการเข้าทรงทำนายความเป็นไปและความอุดมสมบูรณ์ของอนาคต นอกจากนี้ยังมีการทำพิธีบูชาในโอกาสอื่นๆตามความศรัทธาของแต่ละคน เช่น เมื่อเกิดปัญหาหรือความเดือดร้อนต่างๆ หรือเมื่อหญิงชายแต่งงานกันแล้วก็จะนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาเพื่อเป็นการบอกกล่าว^{79 80} นอกจากนี้ผู้ที่จะเป็นบวชทุกคนยังต้องสวมชุดขาวมากราบเจ้าพ่อก่อนที่จะถึงวันเข้าวัดด้วย

2.3. การถือผีบ้าน

ผีบ้านของชาวไทย-มอญที่แท้จริงนั้นก็หมายถึงบรรพชน บู่ ย่า ตา ยาย ทวดฯ ของพวกเขา เหล่านั้นเอง ที่เรียกว่าผีบ้านเพราะท่านอยู่ประจำบ้านให้กราบเช่นไหว้สืบมาจนทุกวันนี้

ความเชื่อนี้สืบมาจากนิทานปรัมปราเล่าว่า ครั้งหนึ่งมีเศรษฐีผู้หนึ่งมีภรรยา 2 คน ภรรยา หลวงเกิดอิจฉาภรณาน้อยจึงฆ่าลูกของภรณาน้อยตายจึงเกิดการอาฆาตจองเวร ในที่สุดเมื่อฝ่าย หนึ่งไปเกิดเป็นผี อีกฝ่ายเป็นมนุษย์และมีลูกด้วย ฝ่ายมนุษย์จึงไปขอพึ่งพระองค์ในขณะที่พระองค์ กำลังประทับอยู่ที่เวฬุวันมหาวิหาร เมื่อพระพุทธองค์ทราบความเป็นไปจึงได้เทศนาให้นางผีเห็น โทษของการจองเวร นางมนุษย์และนางผีจึงระงับการจองเวรต่อกัน ต่อมานางผีได้ไปอยู่กับนาง มนุษย์ก็ได้ช่วยเหลือให้นางมนุษย์ทำนาได้ผลดีจนมั่งคั่ง และเกิดผลดีต่อชาวเมืองด้วย เรื่องเล่านี้ จึงเป็นมูลเหตุของการนับถือผีมาจนทุกวันนี้

มอญที่อยู่ในประเทศไทยมีการนับถือผีโดยมีทั้งที่รับผีมาจากบรรพบุรุษแต่เมื่อครั้งยังอยู่ที่ เมืองมอญแล้วยังมีผีอื่นๆ เช่น ผีเต่า ผีงู ผีมะม่วง ถ้านับถือ ผีงู ในพิธีรำผีเจ้าต้องเอามาทำอาหาร เพื่อเซ่นสรวงบรรพบุรุษด้วย ผีไก่ก็เช่นเดียวกับผีงู และหากนับถือผีเต่า เมื่อเดินออกจากบ้านไปพบ เต่ากลางทางหากไม่อยากจะทำปาณาติบาตก็ต้องออกปากว่าเต่านั้นเนาและตนเองต้องหลีกเลี่ยง ไปเสียทางอื่น แต่ถ้าไม่พูดเช่นนั้นต้องเอาเต่านั้นไปฆ่าเพื่อทำอาหารรับประทาน แต่ก่อนรับ รับประทานต้องนำไปเซ่นบรรพบุรุษเสียก่อนจึงจะกินได้ ถ้าหากไม่ตีเตือนว่าเต่านั้นเนาและไม่นำไป ทำอาหารกินจะเกิดเภทภัยนานาต่อคนในตระกูลนั้นได้ ถ้านับถือผีข้าวเหนียว และหากมีผู้อยากได้ ข้าวเหนียวในบ้านของตน คนในบ้านนั้นจะให้หรือขายข้าวเหนียวนั้นไม่ได้ แต่ถ้าขโมยเอาไปโดย เจ้าของไม่ทราบก็จะไม่เป็นโทษแต่อย่างใด เมื่อพิจารณาดูลักษณะของผีที่กล่าวไปนั้น น่าจะหมาย ความว่าเป็นของที่ผีของบรรพบุรุษชอบกินหรือเป็นข้อห้ามไม่ให้กระทำมากกว่าที่จะเป็นชื่อของผี เอง ซึ่งแท้จริงแล้วชื่อของผีอาจเป็นอย่างอื่น แต่กาลเวลาทำให้จำไม่ได้ จำได้เพียงว่าต้องทำ หรือ ห้ามทำอะไรเกี่ยวกับสัตว์หรือสิ่งของอะไร จึงจำเป็นชนิดของสัตว์หรือสิ่งของแทน

การสืบทอดผีบ้าน ลูกหลานทุกคนต้องยอมรับผีบ้านประจำตระกูลของตน และต้องสืบทอดไปโดยไม่ขาดสายจนกว่าจะหมดสิ้นพวกผู้ชายในตระกูลนั้น¹¹ เมื่อคนใดสืบทอดผีบ้านต้อง เชิญผีบ้านไปไว้ ณ บ้านของคนนั้น หรือจะนำไปไว้ที่บ้านผีบ้านอยู่เท่าที่ทำได้แต่จะไม่สะดวกใน การเช่นไหว้ประจำปี

การนับถือผีจะต้องรับกันเป็นทอดจากบรรพบุรุษ และผู้ที่มีหน้าที่รับคือ บุตรชายคนโตของ ตระกูล บุตรหญิงรับไม่ได้ และเมื่อถึงคราวทำพิธีรำผีบุตรชายจะเป็นผู้เข้าพิธี เรียกว่าเป็น ต้นผี ส่วนบุตรหญิงถ้ายังอยู่ในบ้านและยังไม่มีสามีก็มีสิทธิ์จะเข้าร่วมพิธีรำผีของตระกูลนั้นได้ แต่ถ้า แต่งงานไปแล้วก็ต้องไปเป็นสมาชิกของผีใหม่ (ของสามี) และไม่มีสิทธิ์จะมาร่วมพิธีรำผีของตระกูล

เดิมของตนแต่สามารถมาเป็นแขกของพิธีได้⁸² ฉะนั้นหากบ้านใดไม่มีลูกชายก็จะมีผู้สืบทอดผีประจำตระกูล และหากลูกสาวไปแต่งงานกับลูกชายของบ้านที่ไม่ถือผีบ้านนั้นก็ไม่มีพิธีถือผี

เมื่อเวลาชาวไทย-มอญ ปลูกบ้านต้องมีเสาหลักบ้าน ที่เสาหลักหรือเสาเอกอันนั้นเองเป็นสถานที่ตั้งผีบ้าน ใช้กระบุงหรือหีบใส่สิ่งที่เป็นตัวแทนของผีบ้านแขวนหรือตั้งบนชั้นไม้

คนไทยเชื้อสายมอญจะต้องทำการเซ่นไหว้ผีบ้าน โดยมีเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ เช่น ขนมลูกสะบ้าทอด ขนมเปียกปูน โดยถ้าตระกูลใดเคยเซ่นไหว้เดือนไหนก็ต่อเซ่นไหว้ในเดือนนั้นประจำเสมอแต่จะเลื่อนไปจากเดือนประจำไม่ได้

ในพิธีการเซ่นไหว้ ผู้ชำนาญการผี ทำการเซ่นไหว้ โดยจะจัดวางเครื่องเซ่นไหว้ตามตำแหน่งต่างๆ ให้ถูกต้อง แล้วเริ่มอันเชิญหีบหรือกระบุงเสื่อผ้าอาภรณ์ผีบ้านลงมาเปิดตรวจสอบดูเรียบร้อยแล้ว ผู้ชำนาญการเริ่มกล่าวคำเชิญเจ้าฟ้ามหากษัตริย์-ผีบ้าน-สมุน ไพร่บ่าวให้ท่านมารับเครื่องเซ่นไหว้ประจำปี ส่วนมากคนทำพิธีกรรมเซ่นไหว้นี้จะเป็นหญิงสูงอายุ

การเซ่นไหว้ผีบ้านประจำปี คนในตระกูลต้องไปร่วมเซ่นไหว้ทุกคน ถ้ามีเหตุการณ์จำเป็นไปร่วมด้วยไม่ได้ก็ต้องจัดส่งสิ่งของหรือเงินทองไปร่วมเสมอ มิฉะนั้นอาจมีโทษภายหลังได้ ทั้งนี้หากแยกเรือนไปตั้งอยู่ไกล ตามประเพณีสามารถแยกผีบ้านไปไว้ที่บ้านของตนได้⁸³

2.4. ความเชื่อในการปลูกเรือน

การปลูกเรือนใหม่ของชาวมอญต้องมีเกณฑ์ที่ถูกโฉลกนานาประการ เริ่มตั้งแต่ การเลือกเวลาที่จะลงมือปลูก การเลือกตำแหน่งที่จะปลูก ขุดเสาเรือน ตั้งเสาเรือน การเลือกขนาดของส่วนประกอบของบ้าน รวมทั้งการปลูกบ้านให้หน้าบ้านหันไปสู่ทิศเหนือ เมื่อคนมอญสร้างบ้านจะไปปรึกษาผู้ใหญ่ สมภารเจ้าวัด คนมอญมักสร้างบ้านหันหน้าบ้านไปทางทิศเหนือ เพราะถือว่าสมัยโบราณคนมอญอพยพมาจากถิ่นฐานทางเหนือ เมื่อย้ายมาจึงระลึกถิ่นฐานเดิม และเนื่องจากแม่น้ำในประเทศไทยไหลจากเหนือไปได้ เพราะฉะนั้นคนมอญที่ปลูกบ้านอยู่ริมน้ำอยากจะทำให้หน้าบ้านหันไปทางทิศเหนือจึงต้องปลูกบ้านขวางแม่น้ำโดยไม่มีทางเลือกจึงเป็นที่มาของคำว่า “มอญขวาง”⁸⁴

เรื่องราวทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชาวมอญที่ประกอบด้วยกฎเกณฑ์ ข้อห้ามคำสั่งสอนของคนมอญโบราณที่สืบทอดกันมาปรากฏอยู่ในคัมภีร์โบราณ “โลกสิทธิ” และ “โลกสมมติ” ซึ่งจารเป็นภาษามอญโบราณ จวน เครือวิชฌยาจารย์⁸⁵ ซึ่งเป็นชาวมอญได้แปลเป็นภาษาไทย คัมภีร์นี้มีส่วนที่เกี่ยวกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานดังนี้

2.4.1. การปลูกบ้านในสถานที่ที่มีกระแสน้ำไหล

สถานที่ที่มีกระแสน้ำไหลผ่านให้พิจารณา ดังนี้

ถ้าไหลผ่านไปทิศทางเหนือลม (ทักษิณ) มารดาต้องสิ้นชีวิต
 ไหลผ่านไปทางทิศใต้ลม (อุดร) ทรัพย์สิ้นเงินทองจะอยู่ไม่ถาวร
 ไหลผ่านไปทางทิศหรีดี มีความเจริญสุขทั้งได้ลาภ
 ไหลผ่านไปทางทิศพายัพ-อีสาน ปลุกบ้านได้ไม่มีอุปสรรค
 ไหลผ่านไปทางทิศอาคเนย์ ปลุกบ้านตรงนั้นจะเจ็บป่วยถึงตาย
 ไหลผ่านไปจากทิศตะวันออก-ไปทางทิศตะวันตก เกิดทุกข์เดือดร้อนสาหัสมากมาย
 ไหลผ่านไปจากทิศตะวันออก-ไปทางทิศอีสาน ท่านจะมียศศักดิ์และทรัพย์สิ้นเงินทองตั้ง
 กระแสน้ำไหลพรั่งพามา

2.4.2. ทิศห้ามขุดบ่อน้ำ

ทางทิศอาคเนย์-ทางทิศหรีดี และทางทิศพายัพ ท่านห้ามขุดบ่อน้ำดื่มใช้เด็ดขาดเพราะให้
 โทษมาก

ทิศที่นอกเหนือจากที่กล่าวมานั้น ขุดบ่อน้ำดื่มใช้ได้ ท่านจะมีมั่งมีศรีสุข ทรัพย์สิ้นมาก
 ปราศจากโทษโปรดจำไว้

2.4.3. สูตรความกว้างยาวบ้าน

ด้านยาว 8 ศอก ด้านกว้าง 4 ศอก 6 นิ้ว ถ้าหนุ่มสาวคู่ใดครองเรือนอยู่บ้านนี้จะได้รับ
 มรดกทรัพย์สิ้นจากพ่อแม่เป็นสูตร อุตสละภะเข้าสู่สูตรเบญจะ (5) วิเศษแม้เศรษฐีก็ต้องนำทรัพย์สิ้น
 มาให้สบายคล้ายเท้าไม่ต้องเหยียบแผ่นดิน

ด้านยาว 7 ศอกกับ 12 นิ้ว ด้านกว้าง 4 ศอกกับ 12 นิ้ว วัดอย่าให้คลาดเคลื่อนก็เข้าสู่
 สูตรเบญจะ (5) ราชสีจะมีข้าทาสบริวารเพราะได้รับคุณประโยชน์จากบ้าน

2.4.4. คุณโทษสถานที่ปลุกบ้าน

ทางทิศใต้ลม (อุดร) ทิศอีสาน และทิศตะวันออกมีถนนหนทางผ่านทั้ง 3 ทิศนี้ สถานที่ลาด
 ต่ำลงไปได้รับความเจริญรุ่งเรืองแน่

ทางทิศเหนือลม (ทักษิณ) ทิศตะวันตกจะเกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้นถึงตาย

ทางทิศพายัพ-ทิศอาคเนย์ได้ความทุกข์ยาก

ทิศหรีดี จะถูกโจรผู้ร้ายรังแก

ทั้ง 5 ทิศนี้สถานที่ลาดต่ำลงไปไม่สมควรปลุกบ้าน สถานที่ปลุกบ้านต้องราบเรียบดู
 หน้ากลอง จะมากไปด้วยยศศักดิ์และรัตนมณีหนึ่งถึงร้อย

สถานที่ที่ปลุกบ้าน เป็นสถานที่โคกนูนกลมดูหลังเต่าตะพานจะเสียทรัพย์สิ้นจะถึงแก่
 ความพินาศเสียหายและอยู่ไม่ได้นานก็ต้องนำไปบูชาให้เจ้านาย

สถานที่ที่ปลุกบ้านงอโก่งดุดังคันกระสุน ไม่สมควรใช้เป็นบ้านหลังนอน เพราะเป็นที่อยู่ของพวกสัตว์ ช้างม้า ถ้าขึ้นอยู่ไปจะเกิดไฟไหม้แน่

สถานที่ปลุกบ้านมองดูเหมือนคนเขาไถเอาไว้เป็นร่องรอยน้ำซังก็ยังมีโทษท่านให้ควรงดเสีย

นอกจากนี้ในงานวิจัยของ อรศิริ ปาณินท์ เรื่อง เรือนพื้นถิ่นไทย-มอญ ⁸⁶ ยังได้สรุปความเชื่อเกี่ยวกับการปลุกบ้านดังนี้

2.4.5. การวางทิศทางของจั่วบ้าน

การวางทิศทางของจั่วบ้านตามความเชื่อของคนมอญ จะหันจั่วบ้านไปทางทิศตะวันออก ตะวันตก ซึ่งเป็นทิศทางที่หัน "รับตะวัน" ซึ่งเป็นการหันด้านสกัดของบ้านรับแดดตามข้อเท็จจริงแล้วสภาพภูมิอากาศของคนไทย การวางจั่วบ้านไปทางทิศตะวันออก ตะวันตก ทำให้ด้านยาวของบ้านหันไปทางเหนือใต้ ซึ่งรับลมธรรมชาติสะดวก ซึ่งต่างจากเรือนไทยภาคกลางซึ่งวางทิศทางจั่วไปทางทิศเหนือ ใต้ ทำให้ด้านขวางของบ้านรับแดดและอับลม แต่ด้วยเรือนไทยทั่วไปมักเป็นเรือนกลางและใต้ถุนโล่ง ทำให้ปัญหาจากการอับลมไม่ค่อยกระทบต่อการอยู่ซึ่งปกติใช้ชีวิตอยู่ใต้ถุนบ้านมากกว่าบนบ้าน

2.4.6. การวางทิศทางของยั้งข้าว

ยั้งข้าวถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวมอญเพราะถือว่าเจ้าแม่โพสพเป็นผู้ให้ชีวิต ดังนั้นตำแหน่งของยั้งข้าวจะต้องตั้งในตำแหน่งที่เป็นมงคลเช่นเดียวกับทิศหัวนอน คือ ทิศใต้และทิศตะวันออก การนำยั้งข้าวมาไว้ที่ทิศปลายเท้า (เหนือ) ซึ่งเป็นทิศเท้าซึ่งเวลานอนถือเป็นการไม่เคารพต่อเจ้าแม่โพสพ ส่วนทิศตะวันตกก็เช่นเดียวกันถือว่าเป็นทิศของตายห้ามวางตำแหน่งยั้งข้าว

นอกจากนี้การวางตำแหน่งจั่วของยั้งข้าวก็มีความสัมพันธ์กับตำแหน่งของจั่วบ้านด้วย คือ ตำแหน่งที่ดีให้ความเจริญรุ่งเรือง คือ การวางจั่วของยั้งข้าวขนานกับจั่วของบ้าน ตำแหน่งของยั้งข้าวอยู่ขนานหรือค่อนข้างไปทางทิศตะวันออกหรือวางขนานกับด้านสกัดของจั่วใหญ่ก็ได้แต่อยู่ในทางทิศตะวันออก

การวางตำแหน่งยั้งข้าวที่ถือว่าเป็นอับมงคล คือการวางจั่วยั้งข้าวในแกนเดียวกับจั่วบ้านหรือจั่วยั้งข้าวพุ่งเข้าหาบ้านทั้งด้านยาวและด้านสกัดของบ้านถือว่าเป็นอับมงคลทั้งสิ้นแม้จะอยู่ทิศตะวันออกก็ตาม และในการวางตำแหน่งยั้งทางทิศตะวันตกหรือทิศเหนือไม่ว่าจะวางจั่วของยั้งข้าวไปทางไหนก็ตามถือเป็นอับมงคลทั้งสิ้น

2.4.7. การวางตำแหน่งศาลผี และศาลพระภูมิเจ้าที่

นอกจากชาวมอญจะมีห้องผีบรรพบุรุษในบ้านแล้ว ชาวมอญยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีเรือน หรือที่เรียกกันว่าผีใหญ่ซึ่งถือเป็นต้นตระกูลของผีบรรพบุรุษซึ่งมักจะตั้งศาล 6 เสา เอาไว้เพื่อเป็นที่สิงสถิตของผีใหญ่ แต่ปัจจุบันชาวบ้านเชื่อดีดาผีตายซึ่งเคยสถิตอยู่ในห้องผีให้ไปอยู่ในศาลผีใหญ่ เนื่องจากลูกหลานในยุคปัจจุบันกลัว และนอกจากศาลผีใหญ่แล้วยังมีศาลพระภูมิเจ้าที่ซึ่งเป็นศาลเสาเตี้ยถือเป็นที่สุดิตของพระภูมิที่คุ้มครองที่ที่อยู่ ศาลทั้งสองศาลมักตั้งเคียงกันในทิศหัวนอนคือ ทิศใต้หรือทิศตะวันออก

2.4.8. การวางตำแหน่งเรือนปลูกใหม่

ครอบครัวชาวมอญมักนิยมอยู่กันแบบครอบครัวขยาย คือ เมื่อลูกแต่งงานก็จะปลูกบ้านใหม่ใกล้บ้านพ่อแม่ซึ่งมีความเชื่อมาแต่โบราณว่า ห้ามปลูกทางทิศหัวนอนของเรือนใหญ่ ดังนั้นเมื่อมีเรือนใหญ่อยู่แต่เดิมก็จะห้ามปลูกทางทิศใต้หรือทิศตะวันออก ซึ่งจากข้อห้ามนี้เองทำให้มีผลต่อเนื่องมาอย่างชัดเจน คือการที่บ้านมีบริเวณไม่มาก การเลือกปลูกตามข้อบัญญัติโบราณอาจทำไม่สะดวก ดังนั้นแทนที่จะเป็นการปลูกเรือนหลังใหม่ ชาวมอญนิยมต่อเติมบ้านออกไปมากกว่าจะปลูกเป็นเรือนใหม่ ทำให้เรือนบางหลังต่อเติมหลายครั้งตามการเพิ่มปริมาณของสมาชิกในครอบครัวจนมีพื้นที่ใช้งานใหญ่มาก และในการต่อเติมแต่ละครั้งไม่นิยมใช้โครงสร้างหลักยึดติดต่อกัน แต่จะทำเป็นชานหรือระเบียงให้เกิดความต่อเนื่อง ทำให้พบว่ามีชานระเบียงและความต่างระดับมากมาย

3. ความเชื่อที่ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของบ้านบางกระดี

ความเชื่อที่ส่งผลต่อรูปแบบโดยตรงจะแสดงจะแสดงออกมาโดยลักษณะการจัดวางของบ้านเรือน ซึ่งมีทั้งที่เป็นผลมาจากการถือผี และที่มาจากความเชื่อเรื่องการปลูกบ้านอื่นๆ

3.1. ทิศทางการวางตัวของบ้านเรือนในชุมชนบางกระดี

จากการศึกษาเรื่องการวางตัวของบ้านเรือนในชุมชนบางกระดีพบว่า คนในชุมชนมีความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะการหันหน้าจั่วบ้าน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการถือผีของคนมอญ และการถือผีของคนมอญนั้นมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องโครงสร้างครอบครัว

จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศ ปี 2543 มาตรฐาน 1:3000 ขนาด 20*20 นิ้ว พบว่าทิศทางการวางตัวของบ้านเรือนในชุมชนแห่งนี้แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ วางตัวในแนวทิศ ตะวันออก-ตะวันตก (ตามตะวัน) และแนวทิศ เหนือ-ใต้ (ขวางตะวัน) โดยนับบ้านจากภาพถ่ายบริเวณหมู่บ้านบางกระดีหมู่ 8 หมู่ 9 และหมู่ 2 ได้ทั้งหมด 559 หลังคาเรือนพบว่าบ้านที่วางตัวในแนว

ตะวันออก- ตะวันตกคิดเป็นร้อยละ 94 ของบ้านทั้งหมด และวางแนวทิศเหนือ-ใต้ 32 หลังคาเรือน คิดเป็นเพียงร้อยละ 6 ของบ้านทั้งหมด (ดูภาพ 4.1.)

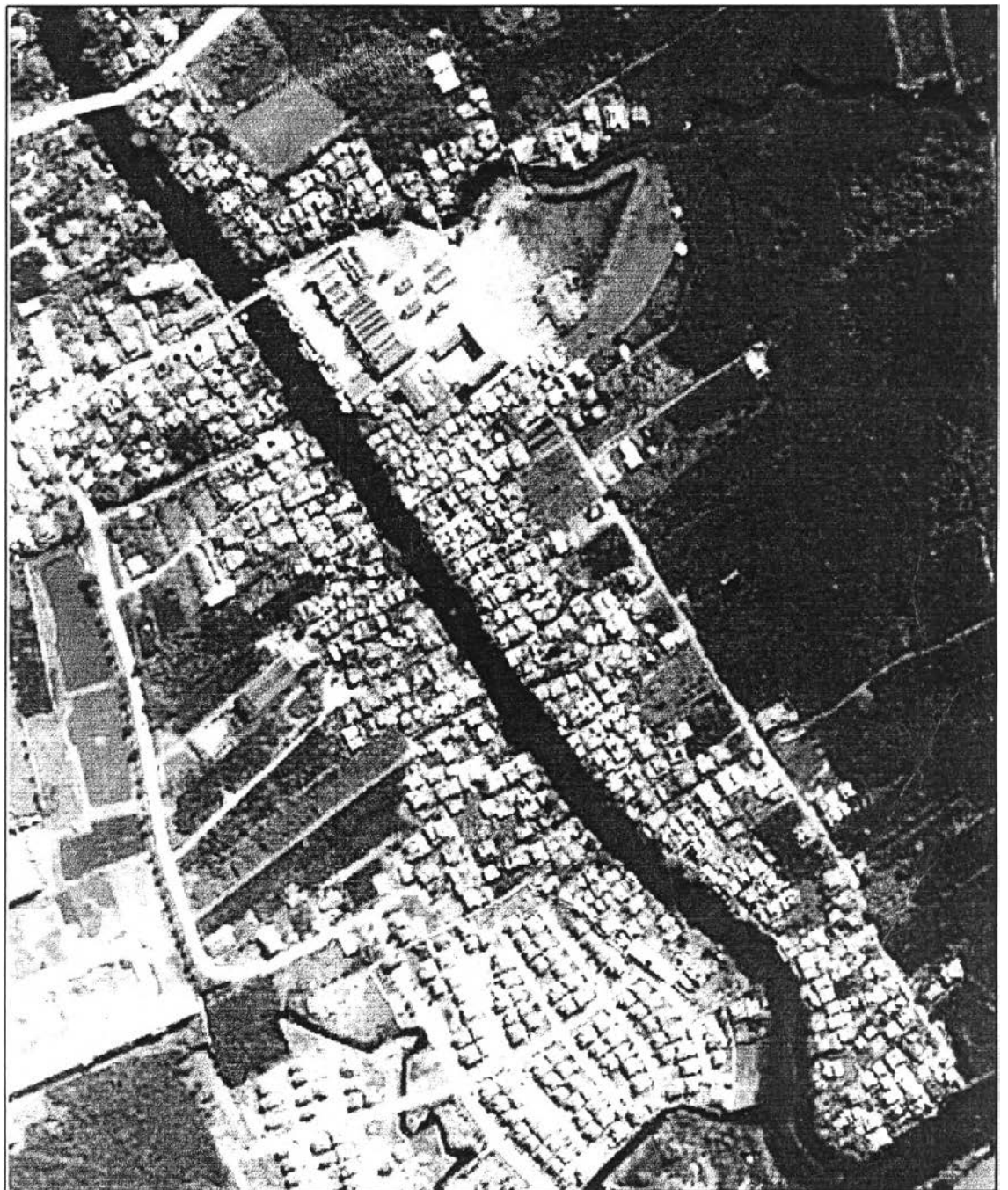
ชาวบ้านที่นี้ถือเรื่องทิศในการปลูกบ้านเป็นสำคัญ โดยลักษณะทั่วไปจะวางสันหลังคาบ้านจะวางตัวตามตะวันหรือหน้าจั่วของอาคารหันไปทางทิศตะวันออก และทิศตะวันตกเป็นหลัก สิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อที่ปลูกฝังกันมาแต่โบราณโดยเชื่อว่าถ้าไม่ปฏิบัติตามแล้วจะทำให้ได้รับความทุกข์หรือถึงขั้นมีอันเป็นไป

เมื่อพิจารณาปัจจัยทางภูมิศาสตร์แล้วแม่น้ำและที่ดินของหมู่บ้านบางกระดีจะทอดตัวไปในแนวแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือ-ทิศตะวันตกเฉียงใต้ (ดูภาพ 4.1.) ทำให้การวางตัวของบ้านเรือนแห่งนี้ไม่ได้หันหน้าจั่วไปตามแนวแกนทิศตะวันออกพอดีแต่จะวางตัวเฉียงตามลักษณะที่ดินและคลองเพื่อให้สามารถใช้พื้นที่ได้ประโยชน์สูงสุด

หากพิจารณาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ดูเหมือนว่าทิศทางการวางตัวของบ้านเรือนจะสัมพันธ์กับแม่น้ำเป็นลักษณะวางขนานไปกับแม่น้ำ แท้จริงแล้วไม่ได้เป็นเช่นนั้น บ้านเรือนหลายหลังที่ปลูกสร้างริมคลองบางกระดีซึ่งวางตัวในแนวเหนือใต้วางตัวไปในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตกเช่นกันแต่จะมีบางหลังที่ไม่ได้เป็นเช่นนั้นหลังที่ไม่ได้เป็นเช่นนั้น โดยจะวางตัวตามคลองบางกระดีเมื่อสอบถามก็พบว่าเขามีความเชื่อในการปลูกเรือนที่ไม่หันจั่วเข้าหาเรือนของพ่อแม่ ซึ่งชาวบ้านเรียกการปลูกเรือนในลักษณะดังกล่าวว่า “แทงพ่อแทงแม่” ซึ่งถือว่าการทำให้เกิดความอับมงคล ดังนั้นแม้จะเห็นอาคารบางหลังที่ปลูกสร้างโดยวางตัวในทิศทางที่ขวางตะวัน ก็มีสาเหตุมาจากความเชื่อดังกล่าวนี้เอง

นอกจากความเชื่อในเรื่องการวางทิศทางของอาคารแล้ว ตำแหน่งของการปลูกสร้างก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ชาวมอญในพื้นที่ให้ความสำคัญ โดยยึดเอาเรือนของผู้ปกครองหรือหัวหน้าครอบครัวเป็นหลักโดยมากเป็นเรือนของพ่อแม่ สำหรับการปลูกเรือนในอาณาบริเวณเดียวกัน ลูกบ้านที่จะทำการปลูกเรือนขึ้นใหม่ นอกจากจะไม่หันจั่วเข้าบ้านของพ่อแม่แล้ว ยังต้องไม่ปลูกเรือนอยู่เหนือเรือนของพ่อแม่อีกด้วย การปลูกเรือนที่อยู่เหนือเรือนพ่อแม่ได้แก่ การปลูกเรือนทางทิศตะวันออก ซึ่งในบางกรณีจะยกเว้นสำหรับพี่ชายคนโตที่จะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวต่อไป

ภาพ 4.1. แสดงการวิเคราะห์ทิศทางการวางตัวของบ้านจากภาพถ่ายทางอากาศ

สัญลักษณ์

○ สันหลังคาวางตัวในแนว
ตะวันออก-ตะวันตก

● สันหลังคาวางตัวในแนว
เหนือ-ใต้

มาตราส่วน
1 : 5000

ที่มา: ภาพถ่ายทางอากาศ

แผนที่ประกอบการศึกษาพื้นที่หัว
การตั้งฐานบ้านเรือนชุมชนมอญ
บ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

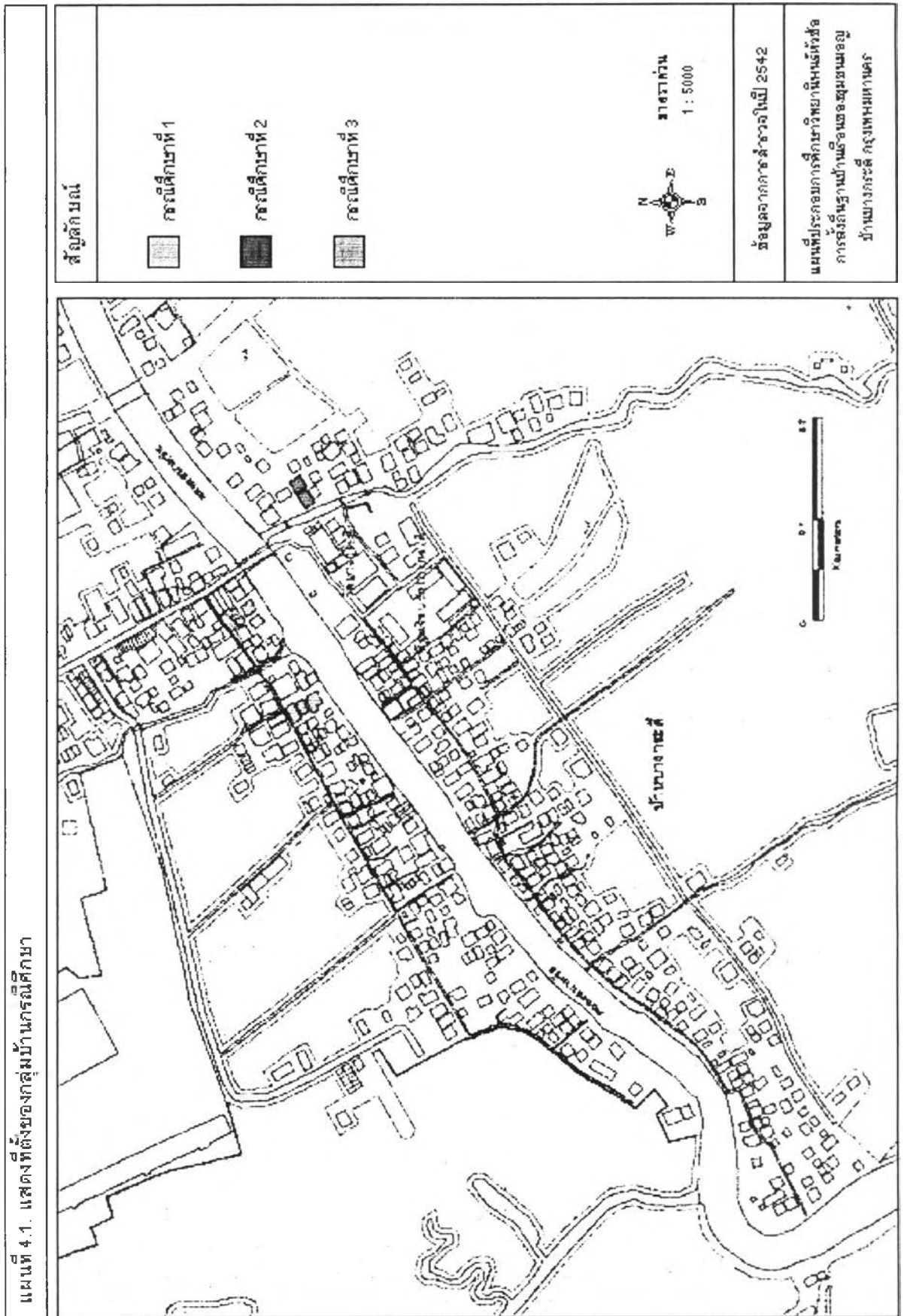
3.2. กลุ่มบ้าน

การปลูกบ้านที่อยู่บนที่ดินแปลงเดียวกันหลายหลัง เจ้าของบ้านจะเป็นญาติกัน ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการมีข้อห้ามไม่ให้สร้างบ้านแทรกอยู่ตรงกลางบ้านของคนในครอบครัวเดียวกันอีกด้วย⁸⁷ ทำให้บ้านที่อยู่เป็นกลุ่มเดียวกันจะเป็นบ้านของคนในครอบครัวเดียวกันหรือเป็นพี่น้องกัน ส่วนที่ดินนั้นจะเป็นของพ่อแม่ที่แบ่งให้ โดยอาจจะมีแปลงที่ดินอยู่ในพื้นที่ชุมชนในบริเวณอื่นที่ไม่ใช่บริเวณบ้านหลังเดิมถ้าหากมีลูกหลายคนลูกๆก็มักจะเลือกแปลงที่ดินที่ใหญ่กว่าเพื่อปลูกบ้านอยู่รวมกันซึ่งก็อาจไม่ใช่ที่ดินบริเวณบ้านหลังเดิมเมื่อพ่อแม่เสียชีวิตลงบ้านก็จะมีใครอาศัยและถูกปิดเอาไว้ หรือเมื่อลูกๆเห็นว่าพ่อแม่ชรามากอาจมารับไปอยู่ด้วยซึ่งอาจจะเป็นที่บ้านในหมู่บ้านหรือบ้านที่อื่นๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้บ้านบางแห่งในชุมชนถูกทิ้งร้าง

เมื่อปลูกบ้านอยู่บริเวณเดียวกัน บ้านที่ปลูกก่อนจะเลือกปลูกติดแม่น้ำเพราะบ้านที่ปลูกก่อนมักเป็นบ้านที่มีอายุมาก และสมัยก่อนใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก บางบ้านอาจเว้นที่ไว้สร้างเป็นศาลาริมน้ำซึ่งพบได้ทั้งฝั่งหมู่ 2 8 และ 9 บางบ้านที่ปลูกติดคลองอาจก็จะสร้างที่จอดเรือเอาไว้ บ้านที่มาปลูกทีหลังก็จะปลูกลึกเข้าไปจากคลอง แต่สำหรับคนที่ต้องการแยกเรือนแต่พ่อแม่มีที่ดินน้อยมีแต่ที่ดินที่อยู่ติดริมน้ำที่เคยใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนก็อาจแบ่งให้ลูก ลูกจึงสร้างบ้านอยู่ติดคลอง

อย่างไรก็ตามมูลเหตุของการปลูกบ้านนั้นก็มาจากปัจจัยด้านสังคมด้วย การแต่งงานทำให้มีการแยกเรือน ส่วนไปสร้างบนที่ดินของใครก็ขึ้นอยู่กับว่ามีที่ดินหรือไม่ อาจไปสร้างอยู่ติดกับบ้านของพ่อแม่ หรืออาจไปสร้างบ้านรวมอยู่กับพี่น้องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหากมีที่พอ ในกรณีที่ไม่ที่ที่ดิน เมื่อแต่แล้วจะย้ายไปอยู่กับทางฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงนั้นขึ้นอยู่กับฐานะและความสะดวกสบายที่จะได้รับกล่าวคือหากครอบครัวของฝ่ายหญิงมีที่ดินที่สามารถปลูกบ้านได้ในบริเวณบ้านเดิมของฝ่ายหญิง ฝ่ายชายก็จะมาอยู่ด้วย หรือหากบ้านของฝ่ายชายมีที่ดินก็มาปลูกมาบริเวณที่ดินของฝ่ายชาย แต่โดยมากแล้วหากครอบครัวใดเหลือลูกชายเพียงคนเดียวเมื่อลูกชายแต่งงานก็จะอยู่บ้านเดิมของพ่อแม่และพารรยามาอยู่ด้วยเนื่องจากจะมีการสืบทอดผีประจำตระกูลให้ลูกชาย ส่วนลูกสาวหากจะแต่งงานมีครอบครัวต้องย้ายออกไปจากบ้านพ่อแม่ การปลูกเรือนใหม่บนบริเวณที่ดินเดียวกันของบ้านพ่อแม่จะต้องไม่หันหน้าจั่วหรือในลักษณะเข้าหาบ้านพ่อแม่ หรือเหนือหัวนอนของพ่อแม่เพราะถือเป็นการไม่ให้เกียรติกัน

เพื่อให้สามารถเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นจึงเลือกกลุ่มบ้านมาเป็นกรณีศึกษา 3 กลุ่มบ้าน ซึ่งคัดเลือกจากการวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศ (ดูแผนที่ 4.1)

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

2.2.1.กรณีศึกษาที่ 1 สัมภาษณ์ เสาวใโป เนียมศรี อายุ 72 ปี เจ้าของบ้าน
หมายเลข 2

บ้านหลังนี้ (บ้านหมายเลข 2) (ดูภาพ 4.2.) สร้างมาเมื่อ พ.ศ. 2523 สร้างมาราวๆ 21 ปี
แล้ว บ้านหลังเก่า (บ้านหมายเลข 1) เป็นเครื่องผูกอยู่ริมน้ำ สร้างมาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2
ตั้งแต่คุณลุงยังไม่เกิด หรือประมาณสงครามโลกครั้งที่ 1 หรืออาจจะกว่านั้นไม่แน่ใจ สร้างมาพอๆ
กับวัด แต่บ้านพังไปแล้วบ้านที่เห็นอยู่ปัจจุบัน (บ้านหมายเลข 1) เป็นบ้านที่รื้อปลูกปลูกกันใหม่

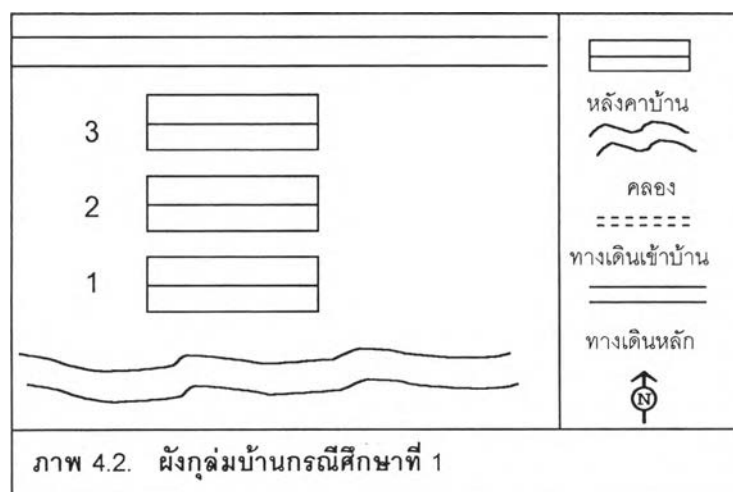
คุณลุงเป็นลูกเขยสร้างบ้านอยู่ในที่ภรรยาซึ่งมีพี่น้อง 4 คน แต่อยู่ที่นี้ 3 คน บ้านบริเวณนี้มี
3 หลังที่ติดกัน อีกคนหนึ่งไปอยู่ทางท้ายหมู่บ้านกับภรรยาเพราะภรรยาที่ติดดินมาก

เรื่องความเชื่อในการสร้างบ้านเป็นเรื่องของการถือผี การปลูกบ้านในบริเวณเดียวกันต้อง
เป็นลูกของคนบ้านนี้ และถ้าต้องการจะปลูกบ้านบนทิศหัวนอนของบ้านพ่อแม่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทิศ
ใต้ ก็จะต้องเป็นลูกชายเท่านั้น แต่ถ้าเป็นลูกผู้หญิงก็อยู่ได้แต่ไม่ดี

ในเรื่องทิศปลูกบ้าน คุณลุงให้ความเห็นเกี่ยวกับบ้านที่ปลูกในทิศทางเหนือได้ว่า บ้านที่
ปลูกขวางตะวัน แสงจะส่องเข้าบ้านก็มีส่วนที่จะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยอยู่แล้วจะร้อน ความเชื่ออันนี้
ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคลอง

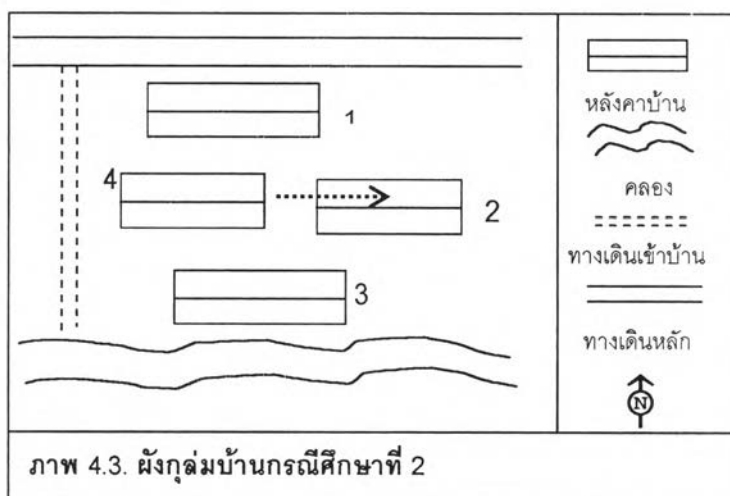
นอกจากเรื่องทิศทางที่ต้องคำนึงถึงแล้วการปลูกบ้านอยู่รวมกันต้อง "ไม่ให้บ้านทับกัน"
ด้วย กล่าวคือไม่ให้หลังคาบ้านทับกันเพราะฝนจะสาดเข้าบ้านคนอื่นได้

นอกจากนี้คุณลุงได้เล่าถึงการเรียกทิศของคนมอญว่า คนมอญเขาจะเข้าใจไม่เหมือนที่อื่น
คือเขาจะใช้ตะวันเป็นหลักแล้วทิศขวามือให้ถือเป็นทิศเหนือ ซึ่งจะตรงข้ามกับคนไทย โดยให้
เหตุผลว่าทิศเหนือของคนมอญถือเป็นทิศสูงเช่นเดียวกับคนมอญในอดีตที่อยู่ประเทศพม่าใน
ปัจจุบัน

3.2.2. กรณีศึกษาที่ 2 สัมภาษณ์ นางกี ธงชยะ อายุ 76 ปี เจ้าของบ้าน
หมายเลข 3

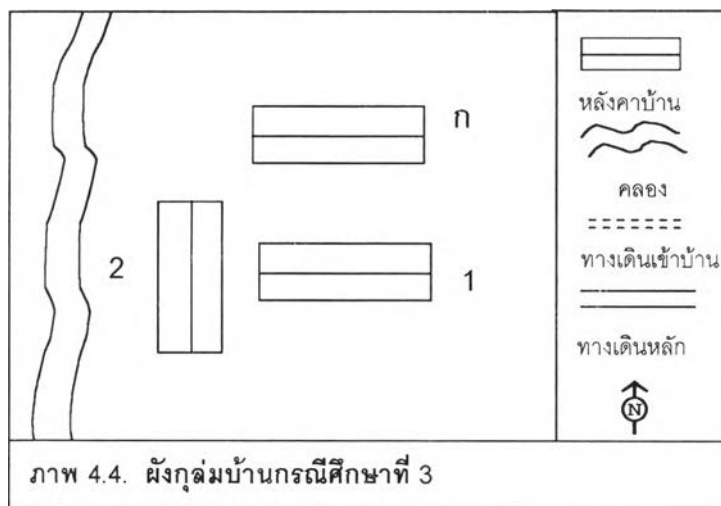
บ้านหลังนี้ปลูกมาประมาณ 56 ปีแล้ว บ้านบนที่ดินแปลงเดียวกันนี้มีทั้งหมด 4 หลัง บ้าน
ของนางกีปลูกเป็นหลังที่ 3 คุณยายเล่าว่าแต่ก่อนไม่ได้อาศัยอยู่ตรงนี้แต่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ที่ทำย
หมู่บ้านกับพี่น้องอีก 9 คน เมื่อพี่ๆออกเรือนแม่ก็ยกที่ดินบริเวณที่ปลูกบ้านกันอยู่ให้ซึ่งเป็นพี่ของ
พ่อแม่ ส่วนตอนนี้บ้านของพ่อแม่ไม่มีใครอยู่ บ้านหมายเลข 1 และบ้านหมายเลข 2 เป็นบ้านของพี่
ของคุณยายซึ่งมาปลูกอยู่ก่อนตามลำดับ ซึ่งตอนนี้ลูกๆของพี่สาวก็อาศัยอยู่กับ บ้านหลังที่ 2 (ดู
ภาพ 4.3.) แต่เดิมปลูกบนที่ดินของบ้านหมายเลข 4 ในปัจจุบัน ตอนนี้เลื่อนเข้ามาด้านใน
เนื่องจากลูกของพี่สาวที่อยู่บ้านหมายเลข 2 แต่งงานและมีลูก น้องสาวของเขาจึงขอย้ายออกไป
ปลูกเรือนหมายเลข 4 เพราะอยู่รวมกันกับหลายชาย หลานสาว และพี่เขย รู้สึกอึดอัดตาม
ประเพณีของชาวมอญลูกชายจะให้นอนบนเรือนส่วนลูกสาวจะให้นอนชานเรือน ก่อนที่พ่อจะเสียชีวิต
พ่อก็ได้สั่งเอาไว้ว่าหากลูกสาวจะแต่งงานให้แต่งงานให้แต่งงานแล้วแยกเรือนออกไปแต่หากลูกชายจะแต่งงานก็
ให้อยู่ที่เรือนเดิมได้

3.2.3. กรณีศึกษาที่ 3 สัมภาษณ์ นาง แม้น สมนาม^{BB} อายุ 64 ปี
เจ้าของบ้านหมายเลข 2 (ดูภาพ 4.4.)

นางแม้นมีพี่น้อง 2 คน เมื่อตนแต่งงานต้องแยกเรือนจึงปลูกบ้านหมายเลข 2 ขึ้น ปลูกมา
ประมาณ 22 ปีมาแล้ว บ้านหลังนี้วางขวางตะวัน ทอดตัวยาวตามแนวคลองบางกระดี่ ส่วนบ้าน
หมายเลข 1 เป็นบ้านของพ่อ สร้างมาประมาณ 60 ปีแล้วตั้งแต่คุณยายยังเล็กๆ ปัจจุบันน้องชาย
อาศัยอยู่กับภรรยา เดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นป่า สาเหตุที่บ้านหมายเลข 2 ต้องปลูกในลักษณะขวาง
ตะวันเช่นนี้ นางแม้นให้สัมภาษณ์ว่าเป็นเพราะคนมอญมีความเชื่อว่าหากลูกจะปลูกบ้านหลังใหม่

ติดกับบ้านพ่อแม่จะไม่ให้ปลูกในลักษณะ “แทงบ้านพ่อแม่” เพราะจะทำให้บ้านพ่อแม่อยู่ไม่เป็นสุข กล่าวคือถ้าจะปลูกบ้านในระนาบเดียวกันจะไม่ให้หน้าจั่วหันเข้าหาบ้านพ่อแม่ บ้านหลังนี้จึงวางตัวตามคลองบางกระดี่ แต่หากไม่ใช่ลูกหลานแล้วมาปลูกบ้านอยู่ติดกันก็ไม่เป็นไรจะปลูกอย่างไรก็ได้

3.3. การวางตำแหน่งของศาลพระภูมิภายในบริเวณที่ดิน

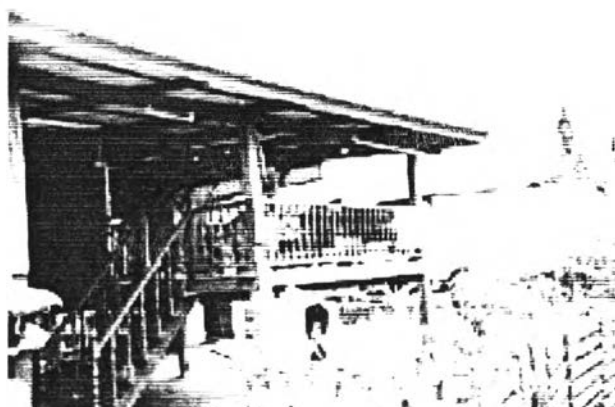
บ้านส่วนมากในชุมชนแห่งนี้จะมีศาลพระภูมิทุกหลัง ซึ่งส่วนมากจะวางตรงมุมหนึ่งของบ้านเป็นมุมทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือหรือมุมทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ แต่จะต้องอยู่ด้านตะวันออกเฉียงเป็นสำคัญเนื่องจากทิศตะวันตกถือเป็นทิศกาลกิณี⁸⁹ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็จะวางทางมุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (ดูรูป 4.13.) และไม่เกี่ยวข้องกับทิศทางการวางตัวของบ้าน

รูป 4.13. การวางศาลพระภูมิ

3.4. การวางบันไดบ้าน

การวางบันไดบ้านโดยหลักแล้วจะไม่วางทอดตัวหันไปทางทิศตะวันตกเพราะถือเป็นทิศของคนตายถ้าหากเขาหันไปทางทิศตะวันตกบางที่อาจมีอันเป็นไป ซึ่งก็มีบ้างเหมือนกัน โดยมากแล้วการหันบันไดบ้านก็จะไปสัมพันธ์กับทิศหัวนอนซึ่งจะหันไปทางทิศตะวันออก ส่วนห้องน้ำในจะอยู่ด้านทิศตะวันตกของบ้าน⁹⁰ (ดูรูป 4.14)

รูป 4.14. บันไดบ้านหันลงไปทางทิศใต้

ปัจจัยด้านวิถีชีวิต

สิ่งมีชีวิตไม่ว่าพืชหรือสัตว์จำต้องเคลื่อนไหวของค้ำพายพในร่างกายของตนเพื่อความอยู่รอด นอกจากเป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งผลิตผลสำหรับการบริโภคแล้วการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ยังสามารถอธิบายได้จากทั้งเงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม กิจกรรมต่างๆเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการดำรงชีวิต ที่ต้องการการรองรับทั้งในมิติด้านพื้นที่ และ เวลา จนเกิดเป็นรูปแบบการปฏิบัติที่ถือว่าเป็น วิถีชีวิต ซึ่งได้แก่วิถีการใช้ชีวิต ผ่านเงื่อนไขต่างๆของสภาพแวดล้อม และการสั่งสมทางวัฒนธรรม ที่เราอาจแบ่งได้เป็น 1. ชีวิตวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาทางการใช้ชีวิต พฤติกรรม กิจกรรม 2. ศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่แสดงออกมาทางวัตถุ

วิถีชีวิต นั้นแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชนหลายระดับตั้งแต่ ประเพณี (รอบปี) - (รอบเดือน) - (รอบสัปดาห์) - (รอบวัน) ไปจนถึงกิจวัตรประจำวัน ซึ่งลักษณะของการกระทำซ้ำๆในรอบ วัน หรือ รอบปี ทำให้เกิด รูปแบบ หรือ ระเบียบ อันจะส่งผลต่อ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่จะกล่าวถึงต่อไป

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของชาวชุมชนบ้านบางกระดี ที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอทุกวัน เป็นกิจวัตร และ ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันทุกปีเป็นประจำ โดยการสอบถามถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ชาวชุมชนกระทำในแต่ละช่วงเวลาของวัน และ การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนในแต่ละปี เพื่อนำมาใช้ประเมินคุณค่าของพื้นที่ จากการใช้สอย

จำนวนแบบสอบถามหรือขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 99 ตัวอย่าง เกิดจากการคำนวณหาจำนวนตัวอย่างตามวิธีของ Yamane ซึ่งใช้ในกรณีที่ทราบมวลประชากรแล้ว โดยระบุให้ประชากรทั้งหมดเท่ากับ 3,540 คน(จากข้อมูลภาคเอกสาร) และกำหนดให้ มีค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.1

นำตัวอย่างของประชากรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด มาแบ่งกลุ่มตัวอย่างด้วยหลักการ การแบ่งกลุ่มตัวอย่างแบบแยกประเภทหรือแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) โดยใช้การแบ่งกลุ่มตัวอย่าง ดังกล่าวแบ่งประชากรออกตามที่ตั้งของเรือนพักอาศัยตามเขตปกครอง ได้แก่ หมู่ 2, หมู่ 8 และ หมู่ 9 เนื่องจากเป็นปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะที่ตั้ง และสภาพแวดล้อมทางกายภาพมากที่สุด

จำนวนตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม จะเป็นไปตามสัดส่วนของจำนวนครัวเรือนที่มีอยู่ในแต่ละหมู่ ดังที่แสดงไว้ในตาราง 6.1 แล้วจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ในการแจกแบบสอบถามตามระยะห่างของที่พักอาศัยที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ศึกษา ซึ่งจากการออกภาคสนามจริงตัวอย่างที่ได้มีความคลาดเคลื่อนจากการคำนวณเล็กน้อย

ตาราง 4.1. แสดงการคำนวณหาจำนวน และการแบ่งกลุ่มตัวอย่าง

หมู่บ้าน	พื้นที่ (ตร.กม.)	ครัวเรือน (ครอบครัว)	ประชากร (คน)	ตัวอย่าง (ตัวอย่าง)
2	0.11	265	1373	38.01
8	0.16	253	1311	36.29
9	0.07	159	856	23.70
รวม	0.34	677	3540	98.00

1. ชีวิต

ประชากรของหมู่บ้านบางกระดี ถูกแบ่งตามเขตปกครองออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ หมู่ 2 หมู่ 8 และหมู่ 9 (ตามแผนที่ 1.2.) ซึ่งหมู่ 2 และหมู่ 8 เป็นพื้นที่ที่มีประชากรจำนวนมากกว่า หมู่ 9 ที่อยู่

ตอนในของชุมชน โดยจากแบบสอบถามพบว่า ตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็น คนเชื้อสายมอญ (77.77%) ขณะที่ เป็น ส่วนที่เหลืออีก รวบรวม 22.22 นั้นเป็นคนเชื้อชาติไทยและเชื้อชาติอื่นๆ ซึ่งอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาภายหลัง และแม้ว่าจะเป็นคนเชื้อชาติมอญเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่เงื่อนไขด้านเพศและการสืบสกุลทำให้สัดส่วนในการถือผี(52.53%)และไม่ถือผีใกล้เคียงกัน (47.47%)

ตาราง 4.2. แสดงจำนวนตัวอย่างจำแนกตามเขตปกครอง

	หมู่ 2	หมู่ 8	หมู่ 9	รวม
จำนวน	37	36	26	99
ร้อยละ	37.37	36.36	26.26	100.00

ตาราง 4.3. แสดงจำนวนตัวอย่างจำแนกตามเชื้อชาติ

	มอญแท้	พอมอญ	แม่มอญ	ไทย	รวม
จำนวน	34	21	22	22	99
ร้อยละ	34.34	21.21	22.22	22.22	100.00

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศหญิง(58.58%) มากกว่าชาย(41.41%)ใน สัดส่วนใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยทำงาน และเป็นผู้ใหญ่ที่อายุอยู่ระหว่าง 31-60 ปี มาก ที่สุด(56.57%) ตามด้วยกลุ่มหนุ่มสาวที่อายุระหว่าง 16-30 ปี(17.17%) กลุ่มเด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปี(15.15%) และ คนชราที่อายุสูงกว่า 60 ปี น้อยที่สุด คือประมาณ 11.11%

ตาราง 4.4. แสดงจำนวนตัวอย่างจำแนกตามช่วงอายุ

	เด็ก	หนุ่มสาว	ผู้ใหญ่	ชรา	รวม
จำนวน	15	17	56	11	99
ร้อยละ	15.15	17.17	56.57	11.11	100.00

จากแบบสอบถามพบว่า กลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพในหลายๆลักษณะ โดยอาชีพที่พบ มากที่สุดได้แก่ การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ที่มีสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 19.19 ตามมาด้วย การเป็นนักเรียนนักศึกษาซึ่งเป็นเด็กและเยาวชน(18.18%) อาชีพรับจ้าง(16.16%) อาชีพเย็บจากขาย(13.13%)ซึ่งเป็นอาชีพเก่าแก่ของคนที่นี่ และ กิจการค้าขาย(10.10%) ซึ่งมักทำ กันในพื้นที่ซึ่งสามารถเข้าถึงได้สะดวก

ตาราง 4.5. แสดงจำนวนตัวอย่างจำแนกตามอาชีพ

	นักเรียน	โรงงาน	ราชการ	แม่บ้าน	รับจ้าง	เย็บจาก	วังกุง	ค้าขาย	ไม่มี	รวม
จำนวน	18	19	5	9	16	13	3	10	6	99
ร้อยละ	18.18	19.19	5.05	9.09	16.16	13.13	3.03	10.10	6.06	100.00

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่พักอาศัยกับเชื้อชาติพบว่า สมาชิกชุมชนที่ไม่ได้มีเชื้อสายมอญจะพบมากในหมู่ที่ 2(27.03%) และหมู่ที่ 8(22.22%) ตามลำดับเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งงานภายนอกชุมชน และพื้นที่ตั้งหลักปักฐานของคนเชื้อสายไทยมาแต่เดิม ขณะที่ คนเชื้อสายมอญโดยเฉพาะที่เป็นมอญแท้ๆ พบมากในหมู่ 9(50.00%) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ลึกเข้ามาด้านใน

ตาราง 4.6. แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง พื้นที่พักอาศัย กับเชื้อชาติของผู้ตอบแบบสอบถาม

	มอญแท้	พอมอญ	แม่มอญ	ไทย	รวม
หมู่ 2	27.03	21.62	24.32	27.03	100.00
หมู่ 8	30.56	25.00	22.22	22.22	100.00
หมู่ 9	50.00	15.38	19.23	15.38	100.00
รวม	34.34	21.21	22.22	22.22	100.00

จากการสอบถามพบว่า ตัวอย่างที่เป็นคนวัยทำงานซึ่งได้แก่กลุ่มหนุ่มสาวและผู้ใหญ่แม่ จะพบกระจายอยู่ในทุกพื้นที่แต่พบมากใน หมู่ 2 และหมู่ 8 ขณะที่ตัวอย่างในวัยชราก็พบเป็นสัดส่วนมากกว่า ที่หมู่ 9(23.08%)

ตาราง 4.7. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่พักอาศัย กับ ช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

	เด็ก	หนุ่มสาว	ผู้ใหญ่	ชรา	รวม
หมู่ 2	16.22	18.92	59.46	5.41	100.00
หมู่ 8	11.11	19.44	61.11	8.33	100.00
หมู่ 9	19.23	11.54	46.15	23.08	100.00
รวม	15.15	17.17	56.57	11.11	100.00

พบตัวอย่างที่ทำงานในโรงงานและรับจ้างทั่วไปซึ่งเป็นอาชีพเกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานมากกว่าที่หมู่ 8 และหมู่ 9 ขณะที่อาชีพ เย็บจาก ซึ่งเป็นอาชีพที่เก่าแก่ของชุมชน พบในสัดส่วนที่

น้อยกว่าหลายอาชีพ โดยพบมาในพื้นที่ของหมู่ 9 ส่วนอาชีพ ค้าขายนั้น จากแบบสอบถามพบใน หมู่ 2 และหมู่ 8 ซึ่งมีการเข้าถึงได้สะดวกกว่า เนื่องจากอยู่ในบริเวณทางเข้าชุมชน

ตาราง 4.8. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่พักอาศัยกับอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

	นักเรียน	โรงงาน	ราชการ	แม่บ้าน	รับจ้าง	เย็บจาก	วังกุง	ค้าขาย	ไม่มี	รวม
หมู่ 2	16.22	21.62	5.41	8.11	21.62	5.41	2.70	13.51	5.41	100.00
หมู่ 8	13.89	19.44	2.78	11.11	19.44	11.11	5.56	13.89	2.78	100.00
หมู่ 9	26.92	15.38	7.69	7.69	3.85	26.92	-	-	11.54	100.00
รวม	18.18	19.19	5.05	9.09	16.16	13.13	3.03	10.10	6.06	100.00

สัดส่วนการถือผี ของคนที่เป็นมอญแท้ และ มีพ่อเป็นมอญ จะมีจำนวนมากกว่า กลุ่มคนเชื้อชาติอื่น รวมถึง คนที่มีมารดาเป็นชาวมอญ เป็นเพราะธรรมเนียมการถือผีที่ ฝ่ายชายจะเป็นคนถือ ส่วนฝ่ายหญิงนั้นจะถือเอาตามสามี คนที่มีทั้งพ่อและแม่เชื้อสายมอญเกือบทั้งหมดจึงถือผี ยกเว้นผู้หญิงที่ออกเรือนไปอยู่กับชายเชื้อชาติอื่น เช่นเดียวกับ คนที่มีบิดาเป็นมอญก็จะเลือกถือผีกันทั้งบ้าน และจะเปลี่ยนแปลงเมื่อออกเรือนเท่านั้น ส่วนฝ่าย แม่มอญ และ คนเชื้อชาติอื่นนั้น ส่วนใหญ่จะไม่ถือผี ยกเว้นหญิงซึ่งได้แต่งงานกับชายเชื้อสายมอญที่ถือผีตามบรรพบุรุษ

ตาราง 4.9. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติและการถือผีของผู้ตอบแบบสอบถาม

	ถือผี	ไม่ถือผี	รวม
มอญแท้	94.12	5.88	100.00
พ่อมอญ	71.43	28.57	100.00
แม่มอญ	9.09	90.91	100.00
ไทย	13.64	86.36	100.00
รวม	52.53	47.47	100.00

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม กับการถือผีพบว่า สัดส่วนการถือผีจะลดลงตามช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง โดยคนชราถึง 72.73% จะถือผีเนื่องจากเป็นคนดั้งเดิมของพื้นที่ซึ่งสืบเชื้อสายมอญแท้ ขณะที่ กลุ่มอายุ ที่น้อยลงมามีสัดส่วนการถือผีน้อยลง ได้แก่ 60.70% 23.53% และ 40% ตามลำดับ ซึ่งเกิดจากการแต่งงานข้ามเชื้อชาติของ คนมอญ กับ คนเชื้อชาติอื่น รวมทั้งการโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาในชุมชน เนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่นๆ

ตาราง 4.10. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการถือผีของผู้ตอบแบบสอบถาม

	ถือผี	ไม่ถือผี	รวม
เด็ก	40.00	60.00	100.00
หนุ่มสาว	23.53	76.47	100.00
ผู้ใหญ่	60.71	39.29	100.00
ชรา	72.73	27.27	100.00
รวม	52.53	47.47	100.00

เช่นเดียวกับ ความสัมพันธ์ ระหว่าง อายุ และ การถือผี เมื่อพิจารณาตารางแสดง ความสัมพันธ์ของ อายุ และ เชื้อชาติ พบว่า ช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนสั้นกว่า ก็จะมีสัดส่วนของ คนที่มีเชื้อชาติมอญน้อยตามไปด้วย โดย คนชรา จะมีสัดส่วนที่เป็นมอญแท้สูง ถึง 63.64% วัยผู้ใหญ่ ร้อยละ 42.86 เป็น มอญแท้ แต่มีถึง 26.79% ที่เป็นคนเชื้อสายไทย เนื่องมาจากการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในชุมชนอันเนื่องมาจาก การสมรส คนวัยหนุ่มสาว และ วัย เด็ก มีสัดส่วนของ การมีพ่อหรือแม่มอญมากกว่า ช่วงอายุอื่นเนื่องจากเป็นผลลัพธ์ของการ แต่งงานข้ามเชื้อชาติที่เกิดขึ้นภายในยุคที่เมืองขยายตัวออก

ตาราง 4.11. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุและเชื้อชาติของผู้ตอบแบบสอบถาม

	มอญแท้	พ่อมอญ	แม่มอญ	ไทย	รวม
เด็ก	6.67	33.33	46.67	13.33	100.00
หนุ่มสาว	11.76	17.65	47.06	23.53	100.00
ผู้ใหญ่	42.86	17.86	12.50	26.79	100.00
ชรา	63.64	27.27		9.09	100.00
รวม	34.34	21.21	22.22	22.22	100.00

สำหรับวัยเด็ก เกือบทั้งหมดเป็นนักเรียน มีบางส่วนที่ตอบแบบสอบถามช่วยครอบครัว ทำงานค้าขาย วัยหนุ่มสาว กว่าครึ่ง(52.94%)ทำงานอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรม มีบางส่วนเรียน หนังสือ และ ทำงานค้าขาย รับจ้าง ตามลำดับ สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ นั้น ประกอบอาชีพกันอย่างหลากหลาย อาชีพที่ทำมากที่สุดได้แก่ การรับจ้างทั่วไป(26.79%) งาน โรงงาน(17.86%) เย็บจาก(16.07%) แม่บ้าน(14.29%) และ ค้าขาย(10.71%) ส่วนกลุ่มคนชรา ส่วนใหญ่ไม่ทำงาน และที่เหลือทำงานภายในครัวเรือน ไม่ว่าจะเป็น เย็บจาก(36.36%) หรือ แม่บ้าน(9.09%)

ตาราง 4.12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง อายุและอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

	นักเรียน	โรงงาน	ราชการ	แม่บ้าน	รับจ้าง	เย็บจาก	วังกุง	ค้าขาย	ไม่มี	รวม
เด็ก	86.67	-	-	-	-	-	-	13.33	-	100.00
หนุ่มสาว	29.41	52.94	-	-	5.88	-	-	11.76	-	100.00
ผู้ใหญ่	-	17.86	8.93	14.29	26.79	16.07	5.36	10.71	-	100.00
ชรา	-	-	-	9.09	-	36.36	-	-	54.55	100.00
รวม	18.18	19.19	5.05	9.09	16.16	13.13	3.03	10.10	6.06	100.00

2. ประเพณี

จากการสอบถามตัวอย่าง จำนวน 99 รายถึงการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือประเพณีของชุมชน ซึ่งแบ่งช่วงคะแนนออกเป็น 3 ช่วง (1,2,3จากน้อยไปมาก) ตามความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ประเพณีที่ประชาชนในชุมชนมอญบางกระดี่ให้ความสำคัญ และเข้าไปมีส่วนร่วมมากคือ งานวันสงกรานต์(2.73) งานวันลอยกระทง(2.40) งานวันเข้าพรรษา(2.30) ออกพรรษา(2.27) และวันอาสาฬหบูชา(2.21) ซึ่งเป็นวันพระใหญ่ ขณะที่งานประเพณีที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมไม่มากนักได้แก่ งานสมโภชขาวรามัญ(1.38) และงานวันปีใหม่(1.92)

เมื่อพิจารณาแยกตามพื้นที่พักอาศัยพบว่า ผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่ที่ 2 จะให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม หรือประเพณีของชุมชน น้อยกว่า หมู่ 8 และ หมู่ 9 แต่ในสัดส่วนที่ไม่ต่างกันนัก น่าจะเป็นเพราะหมู่ที่ 2 เป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนที่มีคนที่สืบเชื้อสายมอญแท้ๆน้อยกว่าหมู่อื่น และ ในทางกายภาพตั้งอยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับวัดที่ใช้เป็นพื้นที่หลักของการประกอบกิจกรรมเหล่านี้ ส่วนหมู่ที่ 9 ที่อยู่ด้านในของชุมชน และ ส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษดั้งเดิมของชุมชน จึงมีสัดส่วนในการร่วมกิจกรรมต่างๆทางสังคมมากกว่า เว้นไว้แต่ งานวันสงกรานต์ หรือ งานลอยกระทงซึ่งเป็นงานรื่นเริงสำคัญของชุมชน และ เปิดให้คนจากภายนอกเข้ามาร่วมงาน ซึ่งมีสัดส่วนการมีส่วนร่วมใกล้เคียงกัน

ตาราง 4.13 แสดงการมีส่วนร่วมกับประเพณีของชุมชนจำแนกตามพื้นที่พักอาศัย

หมู่บ้าน	การมีส่วนร่วมในงานวันพระ	การมีส่วนร่วมในงานวันสงกรานต์	การมีส่วนร่วมในงานวันอาสาฬหบูชา	การมีส่วนร่วมในงานวันเข้าพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันออกพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันปีใหม่	การมีส่วนร่วมในงานสมาคมชาวมอญ	การมีส่วนร่วมในงานลอยกระทง
หมู่ 2	1.81	2.76	2.19	2.11	2.14	1.89	1.24	2.41
หมู่ 8	2.17	2.67	2.22	2.47	2.36	1.89	1.47	2.50
หมู่ 9	2.15	2.77	2.23	2.35	2.35	2.00	1.46	2.27
รวม	2.03	2.73	2.21	2.30	2.27	1.92	1.38	2.40

ปัจจัยทางด้านเพศก็มีผลต่อการให้ความสำคัญในการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม เมื่อพิจารณารวมๆแล้วจะเห็นได้ว่า เพศหญิงจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายยกเว้น กิจกรรมในงานสมาคมชาวมอญ ซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้นภายหลังและมีกิจกรรมทางการเมืองสอดแทรกอยู่ กิจกรรมที่เพศชายและหญิงมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมใกล้เคียงกันได้แก่ งานวันสงกรานต์ และงานวันลอยกระทง ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญ ขณะที่กิจกรรมที่เพศหญิงให้ความสำคัญมากกว่าเพศชายมากอย่างเห็นได้ชัดคือ งานวันออกพรรษาที่มีกิจกรรมการตักบาตรดอกไม้และกวนข้าวทิพย์ ซึ่งจำกัดให้ผู้หญิงเป็นคนทำเท่านั้น และ การมีส่วนร่วมในวันพระซึ่งมีเพียงกิจกรรมการตักบาตรฟังเทศน์

ตาราง 4.14. แสดงการมีส่วนร่วมกับประเพณีของชุมชนจำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	การมีส่วนร่วมในงานวันพระ	การมีส่วนร่วมในงานวันสงกรานต์	การมีส่วนร่วมในงานวันอาสาฬหบูชา	การมีส่วนร่วมในงานวันเข้าพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันออกพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันปีใหม่	การมีส่วนร่วมในงานสมาคมชาวมอญ	การมีส่วนร่วมในงานลอยกระทง
ชาย	1.71	2.66	2.07	2.10	1.80	1.85	1.63	2.37
หญิง	2.26	2.78	2.31	2.45	2.60	1.97	1.21	2.43
รวม	2.03	2.73	2.21	2.30	2.27	1.92	1.38	2.40

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในประเพณีหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมจะลดลงตามลำดับ เมื่อจำแนกเชื้อชาติและเรียงตามความเข้มข้นของการสืบเชื้อสายมอญ ได้แก่ มอญแท้ ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากชาวมอญแท้จึงน่าจะมีความผูกพันกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมมากที่สุด พอมอญ เนื่องจากมีเชื้อสายอื่นผสมอยู่แต่การที่มีผู้นำครอบครัวเป็นคนมอญจึงมีการถือผีในบ้านซึ่งน่าจะทำให้มีความ

ผูกพันกับวัฒนธรรมอยู่มาก แม่มอญ เนื่องจากมีเชื้อสายมอญอยู่จึงมีความผูกพันกับวัฒนธรรมมอญและความคุ้นเคยกับกิจกรรมทางสังคมอยู่บ้าง และ ไทย เนื่องจากน่าจะเป็นคนที่ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนภายหลังจึงมีความผูกพันทางสังคมกับชุมชนน้อยกว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเชื้อสายมอญอย่างไรก็ดี กิจกรรมอย่าง งานวันปีใหม่ หรือ งานวันลอยกระทงเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อความรื่นเริง เชื้อชาติของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจึงไม่ได้ส่งผลกับความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมนัก

ตาราง 4.15. แสดงการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับประเพณีของชุมชนจำแนกตามเชื้อชาติของผู้ตอบแบบสอบถาม

เชื้อชาติ	การมีส่วนร่วมในงานวันพระ	การมีส่วนร่วมในงานวันสงกรานต์	การมีส่วนร่วมในงานวันอาสาฬหบูชา	การมีส่วนร่วมในงานวันเข้าพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันออกพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันปีใหม่	การมีส่วนร่วมในงานสมคมชาวมอญ	การมีส่วนร่วมในงานลอยกระทง
มอญแท้	2.47	2.91	2.59	2.56	2.50	1.79	1.56	2.18
พ่อมอญ	2.00	2.81	2.29	2.43	2.05	1.71	1.62	2.48
แม่มอญ	1.73	2.59	1.73	2.00	2.18	2.32	1.18	2.59
ไทย	1.68	2.50	2.05	2.09	2.23	1.91	1.09	2.50
รวม	2.03	2.73	2.21	2.30	2.27	1.92	1.38	2.40

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของประเพณีต่างๆ จำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ในเกือบทุกกิจกรรมการมีส่วนร่วมจะแปรผันตามอายุ คือผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมากกว่า กลุ่มเยาวชน และหนุ่มสาว ยกเว้นในบางกิจกรรม เช่น งานวันปีใหม่ และสงกรานต์ ที่เป็นงานรื่นเริง และ งานสมคมชาวมอญที่ต้องเดินทางออกมาร่วมงานนอกชุมชน ส่วนในกลุ่มเยาวชน กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ให้ความสนใจมากที่สุด ได้แก่ งานวันสงกรานต์ และ วันลอยกระทง และที่ให้ความสนใจน้อยได้แก่ งานวันพระ และ งานสมคมชาวมอญ คล้ายคลึงกับการให้ความสนใจของกลุ่มตัวอย่างในวัยหนุ่มสาว ขณะที่กลุ่มวัยผู้ใหญ่ จะให้ความสำคัญกับ งานวันสงกรานต์ วันพระใหญ่ วันเข้าพรรษาออกพรรษา และให้ความสำคัญกับ งานวันปีใหม่จัดขึ้นภายหลัง และ งานสมคมชาวมอญ น้อย แม้ว่าจะให้มีความสำคัญมากกว่ากลุ่มตัวอย่างอื่นๆก็ตาม สำหรับ ผู้สูงอายุ จะให้ความสำคัญกับ งานวันสงกรานต์ และ วันสำคัญทางพุทธศาสนา มากกว่า กลุ่มช่วงอายุอื่นอย่างเห็นได้ชัด ส่วน กิจกรรมที่ให้ความสนใจไม่มากนักได้แก่ งานวันปีใหม่ งานสมคมชาวมอญ หรือ แม้แต่งานวันลอยกระทง

ตาราง 4.16. แสดงการมีส่วนร่วมร่วมกับประเพณีของชุมชนจำแนกตามช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ	การมีส่วนร่วมในงานวันพระ	การมีส่วนร่วมในงานวันสงกรานต์	การมีส่วนร่วมในงานวันอาสาฬหบูชา	การมีส่วนร่วมในงานวันเข้าพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันออกพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันปีใหม่	การมีส่วนร่วมในงานสมาคมชาวรามัญ	การมีส่วนร่วมในงานลอยกระทง
เด็ก	1.73	2.67	1.73	2.07	2.00	2.33	1.33	2.60
หนุ่มสาว	1.65	2.53	1.94	2.06	1.94	2.12	1.18	3.00
ผู้ใหญ่	2.07	2.77	2.34	2.38	2.36	1.80	1.46	2.25
ชรา	2.82	2.91	2.64	2.64	2.73	1.64	1.36	2.00
รวม	2.03	2.73	2.21	2.30	2.27	1.92	1.38	2.40

ตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ เช่น อาชีพเองก็ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน กลุ่มที่ค้นหาเข้ากินค่ำ เช่น งานโรงงาน รับจ้าง หรือ รับราชการ มักจะให้ความสำคัญต่อการทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนาน้อยกว่า กลุ่มอาชีพ ที่สามารถทำได้ภายในชุมชน เช่น การเย็บจาก หรือ งานแม่บ้าน ซึ่งอาจเป็นเพราะช่วงอายุของผู้ทำงาน ดังจะเห็นได้จากกลุ่มนักเรียนที่ส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชน ก็ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง พุทธศาสนานัก สำหรับ ประเพณีรื่นเริงกลับพบว่าในกลุ่มอาชีพที่อยู่ในวัยแรงงานให้ความสนใจในการเข้าร่วมมากกว่า ไม่ว่าจะเป็น งานลอยกระทง หรือ งานวันปีใหม่

ตาราง 4.17. แสดงการมีส่วนร่วมร่วมกับประเพณีของชุมชนจำแนกตามอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	การมีส่วนร่วมในงานวันพระ	การมีส่วนร่วมในงานวันสงกรานต์	การมีส่วนร่วมในงานวันอาสาฬหบูชา	การมีส่วนร่วมในงานวันเข้าพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันออกพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันปีใหม่	การมีส่วนร่วมในงานสมาคมชาวรามัญ	การมีส่วนร่วมในงานลอยกระทง
นักเรียน	1.61	2.50	1.78	1.89	1.83	2.50	1.33	2.78
งานโรงงาน	1.84	2.79	2.16	2.37	2.21	1.95	1.16	2.89
รับราชการ	1.40	2.80	1.80	1.60	1.80	1.20	2.00	1.80
แม่บ้าน	2.44	3.00	2.78	2.56	2.89	2.00	1.44	2.33
รับจ้างทั่วไป	1.81	2.69	2.31	2.31	2.06	1.69	1.56	2.25
เย็บจาก	2.77	2.77	2.54	2.92	2.69	1.85	1.46	2.00
วังกุ้ง	1.33	3.00	2.33	2.33	2.00	1.67	1.67	2.33
ค้าขาย	2.30	2.60	1.90	2.10	2.40	2.00	1.10	2.20
ไม่มี	2.67	2.83	2.67	2.50	2.83	1.33	1.33	2.00
รวม	2.03	2.73	2.21	2.30	2.27	1.92	1.38	2.40

สำหรับตารางสุดท้ายนี้ใช้สรุปความสัมพันธ์ ระหว่างประเพณีของสังคมกับความเชื่อในครัวเรือนที่ส่งผลเชื่อมโยงกัน ดังจะเห็นได้ว่า กลุ่มผู้ที่ถือผีบรรพบุรุษซึ่งมีความเชื่อดั้งเดิมของชาวมอญ มีแนวโน้มที่จะอนุรักษ์และให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมากกว่ากลุ่มที่ไม่ถือผีเว้นไว้แต่ กิจกรรมรื่นเริงที่เสริมแต่งขึ้นภายหลัง เช่น งานวันปีใหม่ หรือ ลอยกระทง ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในระดับที่ใกล้เคียงกัน

ตาราง 4.18. แสดงการมีส่วนร่วมกับประเพณีของชุมชนจำแนกตามการถือผีของผู้ตอบแบบสอบถาม

การถือผี	การมีส่วนร่วมในงานวันพระ	การมีส่วนร่วมในงานวันสงกรานต์	การมีส่วนร่วมในงานวันอาสาฬหบูชา	การมีส่วนร่วมในงานวันเข้าพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันออกพรรษา	การมีส่วนร่วมในงานวันปีใหม่	การมีส่วนร่วมในงานสมาคมชาวมอญ	การมีส่วนร่วมในงานลอยกระทง
ถือผี	2.29	2.87	2.48	2.46	2.31	1.85	1.58	2.35
ไม่ถือผี	1.74	2.57	1.91	2.13	2.23	2.00	1.17	2.47
รวม	2.03	2.73	2.21	2.30	2.27	1.92	1.38	2.40

2.1. วันพระ

เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีทุกวันขึ้น 8 และ 15 ค่ำ แรม 8 และ 15 ค่ำของทุกเดือน โดยในวันดังกล่าว จะมีการตั้งบาตรไว้รับปัจจัยที่ศาลาวัดในตอนเช้า ก่อนที่พระสงฆ์จะเทศนาแสดงธรรมกันเป็นกลุ่มเล็กที่บริเวณศาลาอเนกประสงค์ของวัด เมื่อฟังเทศน์ฟังธรรมกันแล้วจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน

สมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานประจำ กลุ่มสตรีที่ทำหน้าที่ดูแลบ้าน ผู้ที่พักอาศัยอยู่ในหมู่ 8 และ หมู่ 9 ที่อยู่ฝั่งเดียวกับวัด ซึ่งมีสัดส่วนของคนเชื้อสายมอญ ที่อยู่อาศัยมากกว่า เช่นเดียวกับ สมาชิกชุมชนที่ถือผีก็มักจะให้ความสนใจกับกิจกรรมนี้มากกว่า ผู้ที่ไม่ได้ถือผีซึ่งขาดความผูกพันทางด้านเชื้อชาติ และ สังคม กับชุมชน

2.2. วันสงกรานต์

จัดขึ้นต่อเนื่องกันถึง 6 วันในช่วงระหว่างวันที่ 13-18 เมษายน ของทุกปี ชาวบ้านจะเริ่มวันด้วยการหุงหาข้าวแช่และกับข้าวเพื่อนำถวายเจ้าที่เจ้าทางและวัด เมื่อรับประทานอาหารมือเช้าที่บ้านเสร็จจึงจัดเตรียมสำหรับกับข้าวขนมกะละแม แต่งตัวตามแบบประเพณีไปที่วัดเพื่อร่วมกันดับบาตรเช้า และร่วมฟังธรรมที่ศาลาการเปรียญ ซึ่งในวันนี้ผู้สูงอายุหลายท่านอาจถือศีลอยู่ที่วัดเป็นเวลา 3 วันโดยระหว่างนี้ลูกหลานจะเป็นผู้นำสำหรับกับข้าว มาส่งให้ที่วัดทุกวัน จนถึงช่วงบ่ายของ

วันที่ 3 จึงมีการรดน้ำดำหัว กราบไหว้อัฐิของบรรพบุรุษ ที่บริเวณเจดีย์หลังวัด จนถึงประมาณบ่าย 4 โมงจึงมีพิธีสงฆ์ที่ลานหน้าวัด หัวค่ำจะเป็นช่วงเวลานับถือมีการแสดงของวงทะเลมอญ และการเล่นสะบ้า ที่มีขึ้นในบริเวณเรือนพักอาศัยที่มีใต้ถุนสูง และมีบริเวณมากพอ จนตกค่ำก็จะมีมหรสพบริเวณลานหน้าวัด มีการจัดคอนเสิร์ตลอยชาย และ การประกวดนางงาม แต่วันวันสุดท้ายนั้น ในช่วงหัวค่ำจะมีพิธีการบวงสรวงเจ้าพ่อบางกระบือ และ เจ้าแม่หัวละหาน เพื่อความเป็นสิริมงคลกับชุมชน

สมาชิกชุมชนทุกกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะวัยเด็กหรือวัยชรา ชายหรือหญิง เนื่องจากจัดเป็นงานสำคัญของคนที่นี่ รวมทั้งเป็นกิจกรรมรื่นเริงสนุกสนาน จึงดึงดูดบุคคลภายนอกให้เข้ามาร่วมกิจกรรมด้วย

2.3. วันเข้าพรรษา

เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาในเดือน 8 ที่มีการตักบาตรถวายปัจจัย และ ฟังเทศน์ฟังธรรมในตอนเช้า โดยก่อนหน้าจะถึงวันเข้าพรรษาหนึ่งวันในช่วงบ่าย โรงเรียนบางกระบือจะเป็นเจ้าภาพ นำเทียนพรรษาเข้าไปถวายที่วัด โดยนำขบวนแห่เทียนพรรษาไปรอบชุมชน ก่อนที่จะนำมาเวียนรอบพระอุโบสถ 3 รอบ

สมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอได้แก่ กลุ่มผู้ที่มีช่วงอายุตั้งแต่วัยผู้ใหญ่ขึ้นไป ทั้ง ชายและหญิง(โดยมากเป็นหญิง) จากหมู่ต่างๆใกล้เคียงกัน โดยคนที่มีเชื้อสายมอญ และ ถิ่น มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนานี้มากกว่า กลุ่มที่ไม่ได้มีเชื้อสายมอญโดยตรงหรือไม่มีเชื้อสายมอญเลย และไม่ได้ถิ่น

2.4 วันออกพรรษา

วันออกพรรษาหรือวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 เป็นวันพระใหญ่ที่ชาวบ้านบางกระบือจะให้ความสำคัญมาก เนื่องจากจะมีการตักบาตรดอกไม้ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชาวชุมชน ทางวัดจะจัดให้มีการใส่บาตรเช้าที่วัดโดยการเตรียมถาดและปั่นโตไว้ให้ เมื่อเวลาประมาณ 7.00-8.00 นาฬิกาชาวบ้านจึงเดินทางมาทำบุญตักบาตรที่วัด ก่อนจะนั่งฟังเทศน์และแยกย้ายกันกลับบ้าน ส่วนพระสงฆ์เมื่อฉันท์เพลเรียบร้อยแล้วก็จะร่วมทำพิธีบวระณออกพรรษาในพระอุโบสถ จนช่วงบ่ายจึงมีพิธีตักบาตรดอกไม้บริเวณลานหน้าวัดที่มีสมาชิกชุมชนมาร่วมกับ ทำบุญด้วยดอกไม้เป็นจำนวนมาก

สมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอได้แก่ กลุ่มผู้ใหญ่ และคนชรา แต่ก็มีบางส่วนที่เป็น เยาวชนและ หนุ่มสาว ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมนี้ เช่นเดียวกับกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมอื่น ผู้ที่ถิ่น และ มีเชื้อสายมอญ มีแนวโน้มจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากกว่า

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระบือ กรุงเทพมหานคร

ชาวชุมชนในส่วนที่เหลือ เพศหญิงยังคงเป็นเพศที่มีส่วนในกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากกว่าชายแต่ในสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันนัก

2.5 วันอาสาฬหบูชา

ใช้เป็นตัวแทนสำหรับวันสำคัญในพระพุทธศาสนาอื่นๆด้วย ทั้งวันวิสาขบูชา และ วันมาฆบูชา เนื่องจากเป็นวันที่เกิดเหตุการณ์สำคัญทางศาสนา จึงเกิดกิจกรรมขึ้นที่วัด เริ่มจากการตักบาตรในตอนเช้า และ ให้ญาติโยมพุทธศาสนิกชนที่แต่งกายตามแบบมอญ เข้าชุมนุมฟังเทศน์กันในศาลาการเปรียญ ก่อนที่จะแยกย้ายกันกลับบ้านเพื่อมารวมตัวกันอีกครั้งในช่วงหัวค่ำเพื่อทำพิธีเวียนเทียนที่พระอุโบสถ

สมาชิกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับกิจกรรมนี้อย่างสม่ำเสมอได้แก่ กลุ่มสตรี ไม่ว่าจะเป็นเด็ก คนวัยทำงาน และ วัยชรา ซึ่งเป็นเพราะกิจกรรมที่จัดขึ้นในวันนี้ เปิดโอกาสให้ เพศหญิง เข้าร่วมมากกว่า ขณะที่กลุ่มสมาชิกชุมชนที่มีเชื้อสายมอญ ยังคงเป็นกลุ่มคนที่ให้ความสำคัญกับวันนี้ มากกว่า เชื้อชาติอื่น อยู่นั่นเอง

2.6 วันปีใหม่

เป็นงานที่จัดขึ้นตามเทศกาล เพื่อวัตถุประสงค์ในด้านความบันเทิง กิจกรรมที่มีได้แก่ การแสดงบนเวที และกิจกรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดบางกระดี่

สมาชิกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอได้แก่ กลุ่มเยาวชนและคนหนุ่มสาว ไม่จำกัดว่าเพศชายหรือหญิง หรือว่าจะพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ใดของชุมชน รวมทั้งสัดส่วนของผู้ถือผีและไม่ถือผีที่เข้าร่วมกิจกรรมก็ไม่แตกต่างกันนัก แม้ว่าจะเป็นงานที่ไม่ได้ถูกให้ความสำคัญนักเมื่อเทียบกับ กิจกรรมอื่น

2.7 วันลอยกระทง

จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 12 ของทุกปี เป็นประเพณีของชาวไทยที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญบ้านบางกระดี่ ก็จัดให้มีงานประเพณีลอยกระทงของชุมชนขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเป็นชุมชนริมน้ำ นอกจากการทำบุญตักบาตรในวันพระตามปกติแล้ว งานลอยกระทงจะเริ่มขึ้นในช่วงบ่าย ในบริเวณที่เป็นที่ว่างที่มีความเกี่ยวข้องกับคลองซึ่งได้แก่ ลานด้านหน้าของวัดบางกระดี่นั่นเอง กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมเพื่อความบันเทิง มีการแสดงบนเวที และ มีการตั้งร้านรวงเพื่อจำหน่ายสินค้าทั้ง กระทงสำเร็จรูป และ อาหาร ตลอดจน เกมชิงรางวัลต่างๆ

สมาชิกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอได้แก่ กลุ่ม วัยรุ่น เยาวชน และ ผู้ใหญ่บางส่วนซึ่งสำหรับกิจกรรมนี้ ผู้สูงอายุจะมีส่วนร่วมน้อยกว่าช่วงวัยอื่นๆ เนื่องจากเป็นงานที่จริงจัง ที่เน้นความสนุกสนาน มากกว่ากิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมและความเชื่อที่เห็นได้จากประเพณีอื่นๆ โดยสัดส่วนของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีทั้งที่เป็นคนมอญ และ คนเชื้อชาติอื่นที่อยู่ในชุมชน ทั้งที่ถือและไม่ถือผี

2.8 งานสมาคมชาวมอญ

เป็นงานที่สมาคมชาวมอญจัดขึ้นในวันที่สมาคมกำหนดซึ่งโดยมากจะอยู่ในระหว่างช่วงสงกรานต์ของทุกปี ที่สมาคมชาวมอญซึ่งตั้งอยู่บนถนนบางกระดี่ก่อนที่จะถึงหมู่บ้าน โดยจะมีการแสดงการเล่นและดนตรีของชาวมอญซึ่งจะเริ่มในช่วงบ่าย และมีงานเลี้ยงอาหารค่ำด้วย

เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนยังไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก สมาชิกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอได้แก่ กลุ่มผู้สืบเชื้อสายจากชาวมอญ ส่วนใหญ่เป็นเพศชายและอยู่ในวัยผู้ใหญ่ และเนื่องจาก จัดงานอยู่นอกชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ และ เยาวชน จึงไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมไปกับกิจกรรมดังกล่าว

3. กิจวัตร

กิจวัตรคือวิถีชีวิตที่ถูกจับเข้าสู่ระบบ และมีรูปแบบซ้ำๆในแต่ละวัน สัปดาห์ หรือ เดือน ในแต่ละกลุ่มบุคคลก็จะมีกิจวัตรในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ตามรายละเอียดของหน้าที่การงาน และ เงื่อนไขทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และกายภาพ ดังเช่นวิถีการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนบางกระดี่ ที่ย่อมแตกต่างจาก พื้นที่ชุมชนอื่นๆ ขณะที่ที่ว่างนอกจากจะมีคุณค่าจากรูปลักษณะทางกายภาพแล้ว ยังก่อให้เกิดคุณค่าได้จาก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในที่ว่างนั้นๆ ดังนั้นการพิจารณาให้เห็นถึง เหตุการณ์ที่ เกิดขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงของ สถานที่และเวลา ย่อมทำให้เกิดภาพของที่ว่าง ที่จะนำมาพิจารณาคุณค่าในลำดับต่อไป

ในการวิเคราะห์เพื่อพิจารณาพฤติกรรมการใช้เวลาและที่ว่างของชุมชนวัดบางกระดี่ จึงได้จำแนกกลุ่มตัวอย่างออกตามกลุ่มอาชีพ เนื่องจากความคล้ายคลึงอันเกิดจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการจัดสรรกิจกรรมเข้ากับเวลาในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ การแบ่งกลุ่มในลักษณะนี้ยังสามารถเป็นตัวแทนแสดงถึง ช่วงอายุของกลุ่ม และ ระดับความผูกพันกับชุมชนของกลุ่ม ได้ในบางส่วน

เกือบทุกอาชีพเริ่มงานของตนในช่วงเช้า ยกเว้นบางอาชีพที่เวลาการเริ่มงานไม่แน่นอน เช่น การเย็บจาก อาชีพค้าขาย หรือ อาชีพแม่บ้าน ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำอยู่ภายในชุมชน มีบางส่วน

เริ่มทำงานกันตอนสายๆ และ งานรับจ้างทั่วไป มีบางส่วนเริ่มประกอบอาชีพในช่วงเย็นถึงค่ำซึ่ง
ได้แก่ อาชีพ ประเภทงานรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

ตาราง 4.19. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพและเวลาเริ่มงานของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เช้า	สาย	เย็น	ค่ำ	รวม
นักเรียน		100.00				100.00
งานโรงงาน		89.47	10.53			100.00
รับราชการ		100.00				100.00
แม่บ้าน		33.33	44.44	22.22		100.00
รับจ้างทั่วไป		62.50	25.00	6.25	6.25	100.00
เย็บจาก		30.77	69.23			100.00
วังกุ้ง		100.00				100.00
ค้าขาย		50.00	50.00			100.00
ไม่มี	100.00					100.00
รวม	6.06	65.66	24.24	3.03	1.01	100.00

สอดคล้องกับเวลาในการเริ่มทำงาน เวลาเลิกงานของประชาชนในหมู่บ้านบางกระดี่ ส่วนใหญ่จึงเป็นเวลาเย็นถึงค่ำ อาชีพที่มักต้องเลิกงานตอนหัวค่ำได้แก่ ค้าขาย รับราชการ เย็บจาก หรือ รับจ้างทั่วไป ขณะที่บางอาชีพอาจเลิกงานเร็วกว่าปกติ เช่น เลิกตั้งแต่ช่วงบ่ายได้แก่ กลุ่มอาชีพ แม่บ้าน และ เลี้ยงกุ้ง ซึ่งต้องให้อาหารกุ้งเพียงเวลาเดียวเท่านั้นใน 1 วันนอกนั้นจะใช้เวลาในการเฝ้าบ่อเลี้ยงกุ้ง ขณะที่อาชีพในกลุ่มเดียวที่มีผู้ทำงานบางส่วนเลิกงานในช่วงเช้านั้นคือ กลุ่มรับจ้างทั่วไป

ตาราง 4.20 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพและเวลาเลิกงานของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เช้า	บ่าย	เย็น	ค่ำ	รวม
นักเรียน				88.89	11.11	100.00
งานโรงงาน			5.26	84.21	10.53	100.00
รับราชการ				60.00	40.00	100.00
แม่บ้าน			44.44	55.56		100.00
รับจ้างทั่วไป		12.50	12.50	50.00	25.00	100.00
เย็บจาก			15.38	61.54	23.08	100.00
วังกุ้ง			66.67	33.33		100.00
ค้าขาย			20.00	30.00	50.00	100.00
ไม่มี	100.00					100.00
รวม	6.06	2.02	13.13	60.61	18.18	100.00

การทำงานหาเสียงชีพเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ กับผู้ที่ประกอบอาชีพแตกต่างกันไป ซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้ที่ไม่เท่ากันด้วย อาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้สูงส่วนใหญ่จึงต้องให้เวลากับการทำงานมาก และต้องออกไปทำงานนอกสถานที่ เช่น อาชีพรับราชการที่ต้องใช้ความรู้ อาชีพรับจ้างทั่วไปที่ต้องมีทักษะ หรือ การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งต้องใช้แรงงาน จึงเหมาะกับคนในวัยหนุ่มสาว ขณะที่อาชีพค้าขายสามารถสร้างรายได้มากกว่าอาชีพอื่น แต่ก็ต้องให้เวลากับงานมากแม้จะสามารถทำงานภายในบริเวณที่พักอาศัยได้และเป็นอาชีพที่จำกัดจำนวนผู้ประกอบการด้วยกลไกด้านการตลาด ส่วนอาชีพหลายอาชีพที่ทำกันภายในชุมชนมาแต่เดิม ไม่ว่าจะเป็นเย็บจากหรือทำวังกุง กลายเป็นอาชีพที่มีผลตอบแทนไม่สูงมาก แต่ก็ให้เวลากับผู้ประกอบการอาชีพให้สามารถใช้เวลาในการดูแลครอบครัวและสร้างความผูกพันทางสังคมมากขึ้น

การทำงานบ้านเป็นกิจวัตรที่ทำเพื่อ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในครัวเรือน เป็นหน้าที่ที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่ต่อครอบครัว ส่วนใหญ่หน้าที่ดังกล่าวถูกกำหนดให้เป็นหน้าที่ของแม่บ้านมาตั้งแต่อดีต แต่เมื่อเพศหญิงต้องออกมาทำงานนอกบ้านก็ยังคงแบกรับความรับผิดชอบในส่วนนี้ เมื่อพิจารณาแบ่งตามอาชีพพบว่า กลุ่มอาชีพที่ส่วนใหญ่ไม่ต้องทำงานบ้านคือ กลุ่มนักเรียน ซึ่งอาจจะมีอายุน้อย กลุ่มรับราชการและ กลุ่มรับจ้างทั่วไปที่ต้องใช้เวลาทำงานภายนอกชุมชนตลอดวัน อาชีพเลี้ยงกุ้งที่ต้องออกไปเฝ้าบ่อเลี้ยงแต่เช้าและกลับมาในช่วงบ่ายซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานที่ผู้ชายทำ ส่วนกลุ่มอาชีพที่ส่วนใหญ่ต้องทำงานบ้านนั้น ได้แก่ กลุ่มที่ไม่มีงานทำ กลุ่มแม่บ้านที่เลือกทำงานบ้านในหลายช่วงเวลาส่วนใหญ่จะทำในช่วงสาย กลุ่มเย็บจากขายที่ส่วนใหญ่จะทำงานบ้านกันในช่วงบ่ายและเย็น กลุ่มอาชีพค้าขายที่ส่วนใหญ่กว่าจะได้ทำงานบ้านก็เป็นในช่วงเย็น และ กลุ่มอาชีพทำงานโรงงาน ที่ส่วนใหญ่มีเวลาทำงานบ้านในช่วง เย็น

ตาราง 4.21. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเวลาที่ใช้ทำงานบ้านของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เช้า	สาย	บ่าย	เย็น	รวม
นักเรียน	72.22				27.78	100.00
งานโรงงาน	57.89			10.53	31.58	100.00
รับราชการ	100.00					100.00
แม่บ้าน	11.11		44.44	22.22	22.22	100.00
รับจ้างทั่วไป	93.75				6.25	100.00
เย็บจาก	15.38	7.69		38.46	38.46	100.00
วังกุง	100.00					100.00
ค้าขาย	50.00				50.00	100.00
ไม่มี			16.67	83.33		100.00
รวม	55.56	1.01	5.05	14.14	24.24	100.00

เช่นเดียวกับการทำงานบ้าน การซื้อของจ่ายตลาดก็เป็นหน้าที่หนึ่งที่สมาชิกในครอบครัวต้องแบ่งงานกันทำจากแบบสอบถามพบว่า แทบทุกกลุ่มอาชีพต้องประกอบกิจกรรมดังกล่าวเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นเพียงอาชีพ นักเรียนนักศึกษา และ เลี้ยงกุ้ง เท่านั้นที่แทบจะไม่มีส่วนกับกิจกรรม อันนี้ กลุ่มอาชีพที่ส่วนใหญ่ต้องจ่ายตลาดทุกวันได้แก่ อาชีพค้าขายที่มักจะทำในช่วงเช้าเนื่องจากบางส่วนที่ซื้อต้องนำมาจำหน่าย อาชีพทำงานโรงงานที่ส่วนใหญ่จ่ายตลาดตอนเช้า อาชีพเย็บจากที่ทำกิจกรรมดังกล่าวช่วงเช้าและเย็นในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน กลุ่มแม่บ้านที่ทั้งหมดจ่ายตลาดในตอนเช้า กลุ่มอาชีพที่ต้องจ่ายตลาดบ้างได้แก่ อาชีพรับราชการที่มีเวลาจ่ายตลาดในช่วงเย็น และกลุ่มอาชีพรับจ้างที่บางส่วนทำตอนเย็นแต่บางส่วนก็ทำตอนเช้า

ตาราง 4.22. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเวลาซื้อของหรือจ่ายตลาดของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เช้า	เย็น	รวม
นักเรียน	94.44		5.56	100.00
งานโรงงาน	21.05	63.16	15.79	100.00
รับราชการ	60.00		40.00	100.00
แม่บ้าน	44.44	55.56		100.00
รับจ้างทั่วไป	68.75	18.75	12.50	100.00
เย็บจาก	30.77	38.46	30.77	100.00
วังกุ้ง	100.00			100.00
ค้าขาย	10.00	70.00	20.00	100.00
ไม่มี	66.67	33.33		100.00
	51.52	34.34	14.14	100.00

การสังสรรค์กับเพื่อนบ้าน เป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างหน่วยสังคม การพบปะพูดคุยกันระหว่างเพื่อนและญาติ ไม่ได้เป็นพฤติกรรมของคนเมืองที่พบเห็นกันในปัจจุบัน แต่ยังคงพบเห็นได้ในชุมชนชนบท และรวมถึง ชุมชนบางกระเดี่แห่งนี้ ความผูกพันทางสังคมก่อให้เกิด การดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน และทำให้สังคมนั้นๆ น่าอยู่ยิ่งขึ้น สำหรับการศึกษาเชิงกิจกรรมของชาวชุมชน ได้จำแนกพฤติกรรมการพูดคุยกับเพื่อนบ้านออกกลุ่มอาชีพดังต่อไปนี้ มีนักเรียนร้อยละ 33 ที่เล่นกับเพื่อนในชุมชนหลังเลิกเรียน กลุ่มที่ทำงานในโรงงาน ร้อยละ 42.11 ที่พูดคุยกับเพื่อนบ้านเป็นกิจวัตร ส่วนใหญ่(26.32%)ใช้ช่วงเวลาเย็น และมีเพียงร้อยละ 10.53 ที่เดินทางไปพูดคุยกับเพื่อนต่างหมู่บ้าน อาชีพรับราชการร้อยละ 60 จะพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ขณะที่ร้อยละ 20 เป็นการเดินทางไปพบปะกับเพื่อนต่างหมู่บ้านซึ่งทั้งหมดใช้ช่วงเวลาเย็นในการสังสรรค์ กลุ่ม

ที่เป็นแม่บ้าน ถึงร้อยละ 77.78 ที่ต้องพูดคุยกับเพื่อนบ้านทุกวัน โดยกระจายอยู่ในทุกช่วงเวลา ส่วนใหญ่จะเป็นช่วงบ่าย และทั้งหมดจะเดินไปพูดคุยกับเพื่อนบ้านต่างหมู่บ้านด้วย

ตาราง 4.23. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเวลาพูดคุยกับเพื่อนบ้านหรือญาติต่างหมู่

	ไม่ทำ	เช้า	สาย	บ่าย	เย็น	รวม
นักเรียน	77.78				22.22	100.00
งานโรงงาน	89.47				10.53	100.00
รับราชการ	80.00				20.00	100.00
แม่บ้าน	22.22	11.11	11.11	44.44	11.11	100.00
รับจ้างทั่วไป	81.25				18.75	100.00
เย็บจาก	84.62				15.38	100.00
วังกุ้ง	66.67			33.33		100.00
ค้าขาย	90.00				10.00	100.00
ไม่มี	50.00				50.00	100.00
รวม	75.76	1.01	1.01	5.05	17.17	100.00

กลุ่มอาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 56.25 มีการพบปะสังสรรค์เป็นกิจวัตร ซึ่งส่วนใหญ่ทำกันในตอนเย็น และคิดเป็นร้อยละ 18.75 ของทั้งหมด ที่มีการเดินทางไปพบปะเพื่อนต่างหมู่ กลุ่มอาชีพเย็บจากถึงร้อยละ 76.92 พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านเป็นกิจวัตรแต่มีเพียงร้อยละ 15.38 เท่านั้นที่เดินทางไปพูดคุยกับเพื่อนต่างหมู่บ้านด้วย น่าจะเป็นเพราะส่วนใหญ่เป็นคนในวัยสูงอายุที่เดินเหินไม่สะดวก โดยเกือบทั้งหมดเลือกที่จะสังสรรค์กันในเวลาเย็น กลุ่มทำวังกุ้งจากแบบสอบถามพบว่าพูดคุยกับเพื่อนบ้านในหลายช่วงเวลา น่าจะเป็นเพราะเป็นอาชีพที่ไม่ต้องทำงานตลอดทั้งวันเพียงแต่คอยเฝ้าดูแลบ่อกุ้งเท่านั้น จึงมีเวลาว่างแบบที่ไม่จำกัดเฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ส่วนอาชีพค้าขายนั้น มีครึ่งหนึ่งที่พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านเป็นกิจวัตร และเหลืออยู่ร้อยละ 10 ที่พูดคุยกับเพื่อนบ้านต่างหมู่บ้านด้วย โดยทั้งหมดใช้ช่วงเวลายามเย็นในการสังสรรค์ และกลุ่มสุดท้ายที่ไม่มีงานทำทั้งหมดมีช่วงเวลาที่พูดคุยกับเพื่อนบ้านโดยใช้ช่วงเวลามื้อบ่ายและเย็นในสัดส่วนที่เท่าๆกัน

ตาราง 4.24. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเวลาพูดคุยกับเพื่อนบ้านหรือญาติในหมู่เดียวกัน

	ไม่ทำ	เช้า	สาย	บ่าย	เย็น	รวม
นักเรียน	66.67				33.33	100.00
งานโรงงาน	57.89	10.53		5.26	26.32	100.00
รับราชการ	40.00				60.00	100.00
แม่บ้าน	22.22		11.11	33.33	33.33	100.00
รับจ้างทั่วไป	43.75	6.25		6.25	43.75	100.00
เย็บจาก	23.08			7.69	69.23	100.00
วังกุง			33.33	33.33	33.33	100.00
ค้าขาย	50.00				50.00	100.00
ไม่มี				50.00	50.00	100.00
รวม	42.42	3.03	2.02	10.10	42.42	100.00

กลุ่มตัวอย่างในเกือบทุกอาชีพ ที่มีกิจกรรมการพักผ่อนนอนเล่น มักกระทำในเวลาเย็น น่าจะเป็นเพราะ สภาพอากาศสบายเหมาะกับการผ่อนคลาย มีเพียงกลุ่มอาชีพแม่บ้านเท่านั้น ที่พักผ่อนในช่วงเวลาอื่นเป็นหลักซึ่งได้แก่ ตอนบ่ายของวัน และ กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ที่มีเวลาในการพักผ่อนหย่อนใจได้ทั้งวัน กลุ่มอาชีพที่จัดว่า ไม่นิยมนอนเล่นหรือพักผ่อน ได้แก่ อาชีพ รับราชการ ทำงานโรงงาน และ เป็นนักเรียน ตามลำดับ น่าจะเป็นเพราะลักษณะของงาน ที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และ กินระยะเวลายาวนาน

ตาราง 4.25. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเวลาอ่านเล่นพักผ่อนของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เช้า	สาย	บ่าย	เย็น	รวม
นักเรียน	66.67				33.33	100.00
งานโรงงาน	68.42				31.58	100.00
รับราชการ	80.00				20.00	100.00
แม่บ้าน			33.33	66.67		100.00
รับจ้างทั่วไป	37.50		12.50	18.75	31.25	100.00
เย็บจาก	7.69	23.08		23.08	46.15	100.00
วังกุง				33.33	66.67	100.00
ค้าขาย	50.00			10.00	40.00	100.00
ไม่มี			66.67	33.33		100.00
รวม	41.41	3.03	9.09	16.16	30.30	100.00

การเล่นเป็นกิจกรรมที่ ชาวชุมชนบางกระดี่ที่ตอบแบบสอบถาม ทำในช่วงเย็นเท่านั้น โดยกลุ่มอาชีพที่เดินเล่นกันมากได้แก่ การเป็นเด็กนักเรียน โดยจับกลุ่มกันเล่นกับเพื่อนวัยไล่เลี่ยกัน ส่วนกลุ่มที่ไม่เดินเล่นเลย ได้แก่ กลุ่มอาชีพเย็บจาก หรือ ไม่ได้ทำงาน ที่มักเป็นผู้สูงอายุ และอาชีพทำวังกุ่ม ซึ่งต้องเดินทางด้วยเรือออกไปเฝ้าบ่อเลี้ยงกุ้งที่อยู่ไกลออกไป

ตาราง 4.26 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับเวลาที่ใช้ในการเล่นของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เย็น	รวม
นักเรียน	22.22	77.78	100.00
งานโรงงาน	73.68	26.32	100.00
รับราชการ	80.00	20.00	100.00
แม่บ้าน	77.78	22.22	100.00
รับจ้างทั่วไป	81.25	18.75	100.00
เย็บจาก	100.00		100.00
วังกุ่ม	100.00		100.00
ค้าขาย	80.00	20.00	100.00
ไม่มี	100.00		100.00
รวม	72.73	27.27	100.00

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการสัมภาษณ์ในหมู่ที่ 2 จะมีสัดส่วนในการใส่บาตรน้อยกว่า หมู่ 8 และหมู่ 9 ซึ่ง กว่าร้อยละ 70 จะทำการตักบาตรกันตอนเช้ามีด อาจเป็นเพราะ ที่ตั้งที่อยู่คนละฝากกับวัด และ ประชากรที่อยู่อาศัยเป็นกลุ่มที่มีระดับความผูกพันทางสังคมหรือ วัฒนธรรมน้อยกว่า ขณะที่เพศหญิงจะให้ความสำคัญกับการตักบาตรในช่วงเช้า(72.41%)มากกว่าเพศชาย(48.78%) น่าจะเป็นเพราะการแบ่งหน้าที่กันทำภายในครัวเรือน ซึ่งให้ผู้หญิงเป็นผู้ดูแลงานบ้านงานเรือนมาแต่โบราณ

ตาราง 4.27. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการใส่บาตรกับพื้นที่พักอาศัยของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เช้า	รวม
หมู่ 2	48.65	51.35	100.00
หมู่ 8	30.56	69.44	100.00
หมู่ 9	30.77	69.23	100.00
รวม	37.37	62.63	100.00

ตาราง 4.28. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการใส่บาตรกับเพศของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เข้า	รวม
ชาย	51.22	48.78	100.00
หญิง	27.59	72.41	100.00
รวม	37.37	62.63	100.00

เชื้อชาติ ซึ่งแสดงถึงความผูกพันทางด้าน ชาติกำเนิด และ สังคม แสดงออกผ่านทาง การมีส่วนร่วมในการตักบาตร คนมอญแท้ มีการตักบาตรเป็นกิจวัตรถึงร้อยละ 82.35 ตามด้วยชาวชุมชนที่มีบิดาเป็นคนมอญซึ่งส่วนใหญ่ถือผี ตักบาตรร้อยละ 61.90 ชาวชุมชนที่มีมารดาเป็นคนมอญ ร้อยละ 54.55 ขณะที่ คนไทยที่อาศัยเข้ามาในชุมชนภายหลัง มีสัดส่วนของคนตักบาตรเป็นกิจวัตรประจำวันน้อยที่สุดคือร้อยละ 40.91

ตาราง 4.29. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการใส่บาตรกับเชื้อชาติของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เข้า	รวม
มอญแท้	17.65	82.35	100.00
พ่อมอญ	38.10	61.90	100.00
แม่มอญ	45.45	54.55	100.00
ไทย	59.09	40.91	100.00
รวม	37.37	62.63	100.00

อายุของกลุ่มตัวอย่าง ที่แตกต่างกันส่งผลต่อการตักบาตร โดยกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นเด็กและเยาวชน มีส่วนน้อย(26.67%)ที่ตักบาตรในช่วงเช้า และจะมีสัดส่วนการตักบาตรเพิ่มสูงขึ้นตามช่วงอายุ จนถึงกลุ่มคนชรา ที่ ตักบาตรเป็นกิจวัตรในช่วงเช้าถึงร้อยละ 90.91

ตาราง 4.30. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการใส่บาตรกับอายุของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เข้า	รวม
เด็ก	73.33	26.67	100.00
หนุ่มสาว	41.18	58.82	100.00
ผู้ใหญ่	32.14	67.86	100.00
ชรา	9.09	90.91	100.00
รวม	37.37	62.63	100.00

เช่นเดียวกับการให้ความสนใจในกิจกรรมทางด้านศาสนาอื่นๆ โดยเฉพาะการเข้าร่วมกิจกรรมในวันพระ กลุ่มอาชีพที่มีกิจวัตรในการทำบุญตักบาตรในช่วงเช้า ได้แก่ กลุ่มอาชีพ เย็บจาก คำขาย ไม่ได้ทำงาน แม่บ้าน จนถึง กลุ่มที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมตามลำดับจากมากไปน้อย ขณะที่กลุ่มอาชีพ รับราชการ รับจ้างทั่วไป วังกุ่ม และ นักเรียนนักศึกษา ไม่ได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมนี้นัก อาจเป็นเพราะลักษณะของการทำงานที่ต้องเดินทางไป ที่ทำงานหรือสถานศึกษาตั้งแต่เช้าจรดเย็น

ตาราง 4.31. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการใส่บาตรกับอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เช้า	รวม
นักเรียน	66.67	33.33	100.00
งานโรงงาน	36.84	63.16	100.00
รับราชการ	60.00	40.00	100.00
แม่บ้าน	22.22	77.78	100.00
รับจ้างทั่วไป	43.75	56.25	100.00
เย็บจาก	7.69	92.31	100.00
วังกุ่ม	66.67	33.33	100.00
คำขาย	20.00	80.00	100.00
ไม่มี	16.67	83.33	100.00
รวม	37.37	62.63	100.00

ส่วนเมื่อพิจารณาความถี่ของการมีส่วนร่วมในการใส่บาตรช่วงเช้าจำแนกตาม การถือผีของผู้ตอบแบบสอบถามนั้น พบว่า กลุ่มผู้ถือผีนั้น จะตักบาตร ถึงร้อยละ 75.00 มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ถือผีซึ่งประกอบด้วยกลุ่ม คนที่มีเชื้อชาติอื่นๆ ที่มีสัดส่วนของผู้ที่ตักบาตรในตอนเช้าอยู่เพียงร้อยละ 48.94

ตาราง 4.32. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการใส่บาตรกับการถือผีของกลุ่มตัวอย่าง

	ไม่ทำ	เช้า	รวม
ถือผี	25.00	75.00	100.00
ไม่ถือผี	51.06	48.94	100.00
รวม	37.37	62.63	100.00

สำหรับการสอบถามถึง ความถี่ของการประกอบกิจกรรมในรอบสัปดาห์นั้น ให้ผู้ตอบระบุ เป็น คะแนนที่มีค่าระหว่าง 1-3 หรือ จาก น้อยไปมาก โดยพบว่าเมื่อจำแนกตามช่วงอายุ ในกลุ่ม เด็กและเยาวชนนั้น มักใช้เวลาว่างในทุกๆสัปดาห์ กับเพื่อน รองลงมาได้แก่ การพักผ่อนอยู่กับบ้าน กลุ่มหนุ่มสาวจะมีกิจกรรมที่ทำประจำทุกสัปดาห์มากกว่าช่วงอายุอื่น โดยเฉพาะ การออกไปเที่ยว หรือ ชื้อของนอกชุมชน ซึ่งมักจะทำร่วมกับเพื่อน กลุ่มวัย ผู้ใหญ่ นิยมใช้เวลาสุดสัปดาห์ พักผ่อน อยู่ที่บ้าน และ จัดเป็นกลุ่มที่มีการทำงานล่วงเวลามากที่สุดเมื่อเทียบกับวัยอื่นๆ ส่วนในวัยชรา นั้น เกือบทั้งหมดของผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในวัยชรา มักจะใช้เวลาว่างในการพักผ่อนอยู่กับ บ้านในทุกอาทิตย์ รองลงมาได้แก่ การดูแลทำความสะอาดบ้านที่จะทำเป็นพิเศษ

ตาราง 4.33. แสดงความถี่ของการประกอบกิจกรรมในรอบสัปดาห์จำแนกตามอายุ

อายุ	ความถี่ของการ ซื้อของนอก ชุมชน	ความถี่ของการ ไปเที่ยวนอกบ้าน	ความถี่ของการ ทำงานบ้าน	ความถี่ของการ พักผ่อนอยู่กับ บ้าน	ความถี่ของการ สังสรรค์กับเพื่อน	ความถี่ของการ ทำงานนอกเวลา
เด็ก	1.33	1.87	1.80	2.07	2.80	1.33
หนุ่มสาว	2.18	2.76	2.12	2.12	2.35	1.41
ผู้ใหญ่	1.96	1.59	2.09	2.41	1.75	1.73
ชรา	1.36	1.00	2.36	2.91	1.45	1.18
รวม	1.84	1.77	2.08	2.36	1.98	1.56

ขณะที่เมื่อจำแนก ความถี่ของการประกอบกิจกรรมต่างๆในรอบสัปดาห์ ตามกลุ่มอาชีพ พบว่ากลุ่มนักเรียนมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับผู้ตอบแบบสอบถามในวัยเด็ก ที่มักใช้เวลาว่าง สังสรรค์ กับเพื่อนที่มักอยู่ในละแวกเดียวกัน รองลงมาได้แก่การออกไปเที่ยวนอกบ้านกับพ่อแม่ ส่วน กลุ่มที่ ทำงานโรงงานนั้น หลายคนต้องทำงานบ้านในวันหยุดประจำสัปดาห์ นอกนั้นก็ใช้เวลาในการ พักผ่อน กับบ้าน หรือ การออกไป เที่ยว ชื้อของภายนอกชุมชน กลุ่มทำงานราชการพักผ่อนในวัน เสาร์อาทิตย์ ด้วยการอยู่กับบ้านเป็นส่วนใหญ่เช่นเดียวกับกลุ่มอาชีพรับจ้าง อาชีพแม่บ้าน ก็ยังมี งานบ้านต้องทำในช่วงสุดสัปดาห์ กิจกรรมที่ทำในระดับรองลงไปก็คือ การ พักผ่อนในบ้าน หรือ การพบปะสังสรรค์กับเพื่อน คนเฒ่าจากชายที่ส่วนใหญ่เป็น คนสูงอายุ ก็พักผ่อนอยู่กับบ้านเสีย เป็นส่วนใหญ่ โดยกิจกรรมที่ทำบ่อยรองลงมาได้แก่ การ ทำงานบ้าน เชื้อเดียวกับสมาชิกชุมชนที่ ไม่ได้ทำงาน กลุ่มอาชีพทำวังกุ่มมักจะพักผ่อนอยู่กับบ้าน และ ทำความสะอาดบ้านในทุกสัปดาห์ ขณะที่ กลุ่มที่ทำงานค้าขาย มักต้องออกไปซื้อของนอกชุมชนในทุกอาทิตย์ และต้องทำงาน ต่อเนื่องทุกวัน โดยการพักผ่อนของคนในกลุ่มอาชีพนี้คือ การอยู่กับบ้าน

ตาราง 4.34. แสดงความถี่ของการประกอบกิจกรรมในรอบสัปดาห์จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	ความถี่ของการ ซื้อของนอก ชุมชน	ความถี่ของการ ไปเที่ยวนอกบ้าน	ความถี่ของการ ทำงานบ้าน	ความถี่ของการ พักผ่อนอยู่กับ บ้าน	ความถี่ของการ สังสรรค์กับเพื่อน	ความถี่ของการ ทำงานนอกเวลา
นักเรียน	1.50	2.17	1.94	2.00	2.89	1.06
งานโรงงาน	2.21	2.37	2.58	2.32	2.00	1.68
รับราชการ	1.60	1.60	1.80	2.80	2.00	1.00
แม่บ้าน	2.11	1.44	2.56	2.33	2.22	1.56
รับจ้างทั่วไป	1.63	1.94	1.31	2.19	1.44	1.56
เย็บจาก	1.54	1.08	2.38	2.77	1.69	1.85
วังกุง	2.00	1.33	2.33	2.33	2.00	2.00
ค้าขาย	2.70	1.50	1.60	2.40	1.50	2.30
ไม่มี	1.17	1.00	2.50	2.83	1.67	1.00
รวม	1.84	1.77	2.08	2.36	1.98	1.56

จากข้อมูลแบบสอบถาม ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ ถึง พฤติกรรม ของสมาชิกชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เกิด รูปแบบและความถี่ของกิจกรรมลงบนแต่ละพื้นที่ในชุมชน เพื่อจะนำมาประเมินวัดคุณค่าของพื้นที่ในบทต่อไป อย่างไรก็ดี เนื่องจากความแตกต่างทางด้านอาชีพ ทำให้เกิดการใช้พื้นที่เพื่อตอบสนองพฤติกรรมของตนในลักษณะที่แตกต่างกัน ผู้ศึกษาจึงได้จำแนก กิจกรรม ที่เกิดขึ้นตามลักษณะอาชีพของ ชาวชุมชนดังต่อไปนี้

3.1 นักเรียน

นักเรียนนักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเด็กและมีบางส่วนมีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่น จากการสอบถามพบว่าอาศัยอยู่ในทุกหมู่บ้านในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน และเนื่องจากเป็นสมาชิกชุมชนในรุ่นหลังจึงมีหลายคนที่ไม่ได้สืบเชื้อสายมอญโดยตรง และมีสัดส่วนของการถือผีน้อยกว่ากลุ่มอาชีพอื่น โดยนักเรียนและนักศึกษานั้น ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมหรือศาสนา

นักเรียน เริ่มต้นวันด้วยการตื่นนอนในตอนเช้า เพื่อเข้าเรียนที่โรงเรียนภายในชุมชน และเลิกเรียนในตอนเย็น โดยกิจกรรมที่ทำต่อมาก็คือการกลับไปเปลี่ยนเสื้อผ้าเพื่อมาเล่นกับเพื่อน ซึ่งอยู่ในละแวกเดียวกัน ส่วนใหญ่แล้ว จะใช้พื้นที่ภายในชุมชนเดินเล่น รวมกลุ่มกันเล่นกีฬา บริเวณพื้นที่ว่างด้านข้างสุสาน ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการปรับระดับพื้นที่เพื่อทำเป็นที่จอดรถทำให้เยาวชนขาดพื้นที่ว่างสำหรับเล่นกีฬา และ ต้องจับกลุ่มกันเล่นในพื้นที่ว่างขนาดเล็กหรือตามผิว

ถนน ส่วน กลุ่มเด็กที่โตขึ้นอาจจับกลุ่มกัน นั่งเล่นหน้าร้านค้าหรือ บ้านของเพื่อน เมื่อแยกย้ายกันก็ จะกลับมาทานข้าวและพักผ่อนทำการบ้านที่บ้านของตนก่อนเข้านอนในช่วงค่ำ

กิจกรรมที่นักเรียนนักศึกษาในชุมชนบ้านบางกระดีทำในบางวันหรือในแต่ละสัปดาห์ ได้แก่ การออกไปเที่ยวนอกบ้าน หรือเที่ยวเล่นสังสรรค์กับเพื่อนๆในชุมชน

3.2 แม่บ้าน

แม่บ้านเป็นกลุ่มอาชีพของเพศหญิงที่มีช่วงอายุในวัยผู้ใหญ่ถึงวัยชรา พบว่าอาชีพนี้อยู่ในทุกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะมีเชื้อสายมอญเนื่องจากอยู่อาศัยในชุมชนมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ด้วยช่วงอายุและ การที่ทำงานอยู่ภายในชุมชนจึงมีความผูกพันทางสังคมในระดับสูง ทำให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม หรือ ความเชื่อ มากกว่า กลุ่มอาชีพอื่นๆ

แม่บ้านเริ่มต้นในในตอนเช้ามีด ตื่นขึ้นมาหุงหาอาหารเพื่อใช้ในการตักบาตรหน้าเรือนของตนเอง โดยจะทำเผื่อสามีและลูกหลานด้วย เมื่อคนในบ้านไปทำงานหรือออกไปเรียนกันหมดแล้ว แม่บ้านอาจพักผ่อนหรือเริ่มงานบ้าน จนเสร็จลงในช่วงบ่าย ซึ่งจะใช้เวลาในการพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านเมื่อตกเย็นจึงเริ่มจัดเตรียมอาหารสำหรับมื้อค่ำ เมื่อสมาชิกในครอบครัวกลับมารับประทานอาหารแล้ว จึงพักผ่อนด้วยการดูโทรทัศน์ หรือ นอนเล่น จนเข้านอนในช่วงดึก

กลุ่มแม่บ้านมักใช้เวลาในช่วงสุดสัปดาห์ในการ ทำงานบ้าน เพิ่มเติม และการพักผ่อนอยู่กับบ้านเนื่องจาก บางส่วนเป็นผู้สูงอายุจึงไม่ค่อยได้ออกเดินทางไปนอกชุมชน และ บางส่วนใช้เวลาแต่ละสัปดาห์ในการจับจ่ายซื้อของใช้ในครัวเรือน และ บางส่วนจะพบปะสังสรรค์กับญาติหรือ เพื่อนพ้องเป็นประจำทุกอาทิตย์

3.3 งานโรงงาน

อาชีพทำงานในโรงงานส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของชุมชนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวทั้งชาย และ หญิง มีทั้งที่เป็นคนที่อยู่ในชุมชนมาแต่เดิม หรือ เป็นส่วนของสมาชิกใหม่ในชุมชนที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากชุมชนอยู่ใกล้แหล่งงาน โดยกลุ่มอาชีพนี้พบในหมู่ 2 มากกว่า หมู่ 9 และเนื่องจากเป็นงานที่ต้องทำภายนอกชุมชน และเป็นงานหนักที่ต้องใช้แรงงาน กลุ่มอาชีพนี้จึงไม่มีเวลาให้กับกิจกรรมทางวัฒนธรรมนัก

คนทำงานโรงงานที่เป็นสตรี ตื่นตอนเช้าเพื่อจัดเตรียมอาหารสำหรับครอบครัว และมีส่วนที่ ตักบาตรหรือจ่ายตลาดในช่วงเช้าด้วย สำหรับ ผู้ชายก็จะตื่นในตอนเช้า และออกไปทำงานพร้อมๆกัน เพื่อเริ่มงานในช่วงเช้า-สาย ก่อนที่จะเลิกงานในช่วงเย็นหรือค่ำ จึงมีเวลาได้ทำงานบ้านจ่ายตลาด และเตรียมอาหารสำหรับมื้อเย็น บางส่วนที่ไม่มีเวลาทำงานบ้านก็จะรวบรวม

ยอดเอาไว้ทำในช่วงสุดสัปดาห์เลย เมื่อทำอาหารเสร็จก็จะมีเวลาพักผ่อนดูทีวีกับครอบครัวก่อนเข้านอนในช่วงค่ำ

เมื่อถึงช่วงสุดสัปดาห์ กลุ่มคนทำงานโรงงานในวัยหนุ่มสาวจะออกไปเที่ยวพักผ่อนที่ห้างสรรพสินค้า ส่วนกลุ่ม คนทำงานที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่หรือมีครอบครัวแล้ว จะใช้เวลาในการทำ ความสะอาดบ้านเรือน และพักผ่อนอยู่กับครอบครัว โดยมีบางส่วนใช้เวลาในช่วงวันเสาร์ ทำงานนอกเวลาเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน

3.4 ราชการ

อาชีพรับราชการส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของชุมชนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย พบในทุกพื้นที่ ทั้งหมู่ 2 หมู่ 8 และ หมู่ 9 แต่จัดเป็นกลุ่มอาชีพที่มีไม่มากนักในชุมชน เนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องเดินทางไปทำภายนอกชุมชน และ ใช้เวลาทำงานตั้งแต่เช้าจรดเย็น จึงไม่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคมของชุมชนเท่าที่ควร

ผู้รับราชการต้องออกจากบ้านไปทำงานแต่เช้า เนื่องจากที่ทำงานอยู่ไกลบ้าน และต้องทำงานตั้งแต่เช้าจนถึงเย็น รวมเวลาในการเดินทางด้วยทำส่วนใหญ่ให้กลับถึงบ้านในช่วงหัวค่ำ ก่อนกลับถึงบ้านอาจจะซื้อหาอาหารมารับประทาน แล้วจึงมีเวลาอยู่กับครอบครัว รับประทานอาหารหรือพักผ่อน นั่งเล่นดูโทรทัศน์ ก่อนเข้านอนในตอนค่ำ

กลุ่มอาชีพรับราชการใช้เวลาในช่วงสุดสัปดาห์ด้วยการพักผ่อนอยู่กับบ้านเนื่องจากในวันทำงานไม่มีเวลาให้กับครอบครัวนัก หรืออาจใช้เวลาในการพบปะสังสรรค์กับเพื่อนบ้านหรือญาติ

3.5 รับจ้าง

รับจ้างเป็นกลุ่มอาชีพที่มีความหลากหลาย ส่วนใหญ่ต้องออกไปทำภายนอกชุมชน ผู้ที่ประกอบอาชีพรับจ้างส่วนใหญ่จะมีช่วงอายุอยู่ในวัยผู้ใหญ่ จากการสอบถามพบตัวอย่างในหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 8 มากกว่า หมู่ที่ 9 จัดเป็นกลุ่มอาชีพที่มีมากที่สุดที่สุดในชุมชน และจากการที่เป็นงานซึ่งต้องให้เวลากับการทำงานมากจึงไม่ได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนนัก

อาชีพรับจ้างประกอบด้วยลักษณะงานที่แตกต่างกันแต่ส่วนใหญ่เริ่มงานในตอนเช้า และเลิกงานในตอนเย็นคล้ายกับกลุ่มอาชีพประจำอื่นๆ บางส่วนที่โดยมากเป็นสตรี ตื่นมาเตรียมใส่บาตร และ จ่ายตลาดในช่วงเช้า เมื่อกลับมาในช่วงเย็นจึงมีเวลาพักผ่อน พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้านทั้งต่างพื้นที่และในพื้นที่เดียวกัน หรือ ทำงานบ้าน แต่จัดว่าเป็นสัดส่วนที่ไม่มากนักที่ต้องทำงานบ้านเป็นกิจวัตร จนกระทั่งเข้านอนในช่วงค่ำ

กิจกรรมในรอบสัปดาห์ที่กลุ่มอาชีพรับจ้างทำ ได้แก่ การพักผ่อนทั้งในบ้าน เช่นการนอนเล่นดูโทรทัศน์ และนอกบ้าน โดยการเที่ยวตามศูนย์การค้า

3.6 เย็บจาก

เย็บจากเป็นงานที่ทำกันภายในครัวเรือน โดยอาศัยวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น ได้แก่ ป่าจาก ที่กระจายตัวอยู่ตามแนวคลองสนามชัย เป็นอาชีพหลักของคนในวัยชราหรือวัยผู้ใหญ่ทั้งหญิงและชาย ซึ่งมีรายได้ไม่สูงนัก พบชาวชุมชนประกอบอาชีพดังกล่าวในทุกหมู่บ้านโดยเฉพาะหมู่ 9 ที่อยู่ลึกเข้าไปในชุมชน และเนื่องจากการที่เป็นงานซึ่งทำภายในชุมชนและ เป็นงานของผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพนี้จึงให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนค่อนข้างมาก

คนที่ทำงานเย็บจากเริ่มวันด้วยการตื่นแต่เช้าเพื่อเตรียมตัดกบตร เมื่อรับประทานมื้อเช้าแล้วก็พักผ่อนหรือลงมือทำงานเลย ถ้าวันไหนจากที่ตัดมาหมดก็ต้องออกเรือไปตัดจากในป่าแต่ถ้าวันไหนมีจากอยู่แล้ว ก็จะเริ่มเย็บจากในช่วงสาย และ ทำไปตลอดวันคู่ไปกับการสนทนากับเพื่อนบ้านหรือญาติ ที่เดินเท้าไปมาหาสู่กัน เมื่อเข้าสู่ช่วงเย็นก็จะเริ่มเก็บกวาดบ้าน และ เตรียมอาหารมื้อค่ำ ส่วนสมาชิกครอบครัวที่เย็บจากและไม่ต้องเตรียมอาหารซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชายก็จะนั่งเย็บจากต่อไป จน กินข้าว และพักผ่อนด้วยการนั่งดูโทรทัศน์ด้วยกัน จนกระทั่งเข้านอนในช่วงดึก

เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ กลุ่มคนที่ทำอาชีพเย็บจากชายจึง ไม่ได้เดินทางไกลๆ ในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ และมีบางส่วนก็ยังทำงานนั่งเย็บจากกันตามปกติ โดยการพักผ่อนด้วยการนั่งเล่นอยู่กับบ้านเป็นกิจกรรมที่ทำกันเป็นส่วนใหญ่

3.7 ว่างกุ้ง

กลุ่มอาชีพทำว่างกุ้งหรือทำบ่อกุ้ง(บางส่วนเป็นบ่อเพาะเลี้ยงปลา) อาศัยสภาพน้ำที่เป็นน้ำกร่อยนำมาใช้ประโยชน์ในการเพาะเลี้ยงกุ้งเพื่อส่งขาย โดยอาจเป็นเจ้าของบ่อเองหรือเช่าพื้นที่มาทำบ่อเลี้ยง โดยหน้าที่ประจำของคนเลี้ยงกุ้งคือการให้อาหารกุ้ง 1 ครั้งต่อวันซึ่งโดยมากจะทำในตอนเช้า และ ฝ้าดูแล กุ้งในบ่อ ซึ่งต้องเดินทางมาอยู่ที่บ่อทุกวัน การเลี้ยงกุ้งเริ่มจากการนำลูกกุ้งมาปล่อยไว้ในบ่อ แล้วดูแลตามสภาพ ปล่อยให้เติบโตแล้วรอเวลาเมื่อกุ้งโตได้ขนาดจึงดักขึ้นขาย ซึ่งส่วนใหญ่กินเวลาไม่แน่นอนนัก ผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ในวัยผู้ใหญ่ หรือวัยหนุ่มสาว

สมาชิกชุมชนที่ประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งส่วนใหญ่เป็นชายจึงมีส่วนน้อยที่ตัดกบตรในช่วงเช้า และต้องออกเดินทางไปที่บ่อกุ้งแต่เช้า เพื่อให้ให้อาหารกุ้ง แล้วฝ้าดูแลต่อจนถึงช่วงบ่ายหรือเย็นแล้วแต่วัน บางวันที่กลับเร็วก็มีโอกาสที่จะพักผ่อนอยู่กับบ้าน หรือ พบปะสังสรรค์กับเพื่อนฝูง บ้างก็กลับมาทำงานเย็บจากหรือช่วยงานที่บ้าน ในช่วงค่านั้นหลังจากทานอาหารเย็น แล้วจึงพักผ่อนดูโทรทัศน์กับคนในบ้าน ก่อนจะเข้านอนในที่สุด

สำหรับกิจกรรมที่ผู้เลี้ยงกุ้งทำส่วนใหญ่ทำในช่วงสุดสัปดาห์ ได้แก่ การพักผ่อนอยู่กับบ้าน และการทำงานบ้าน โดยอาจมีบางโอกาสที่ออกไปเที่ยวนอกชุมชนหรือ สังสรรค์กับเพื่อน

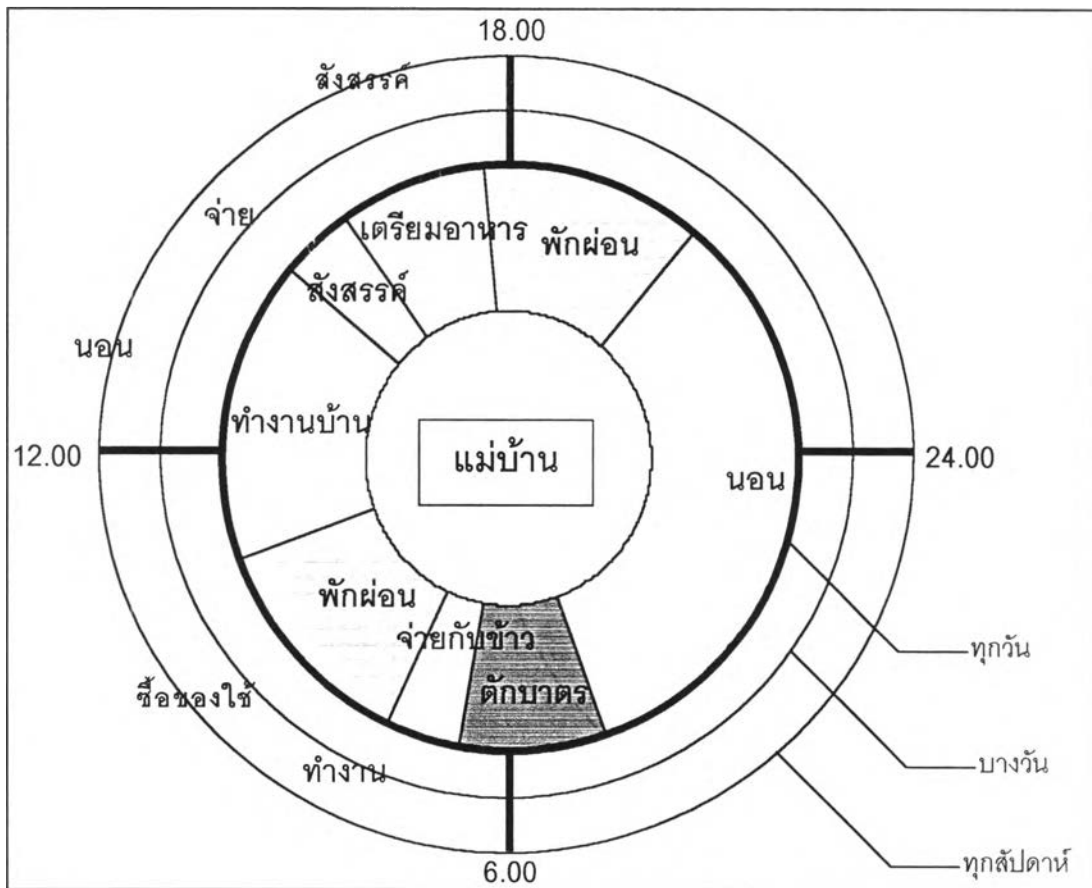
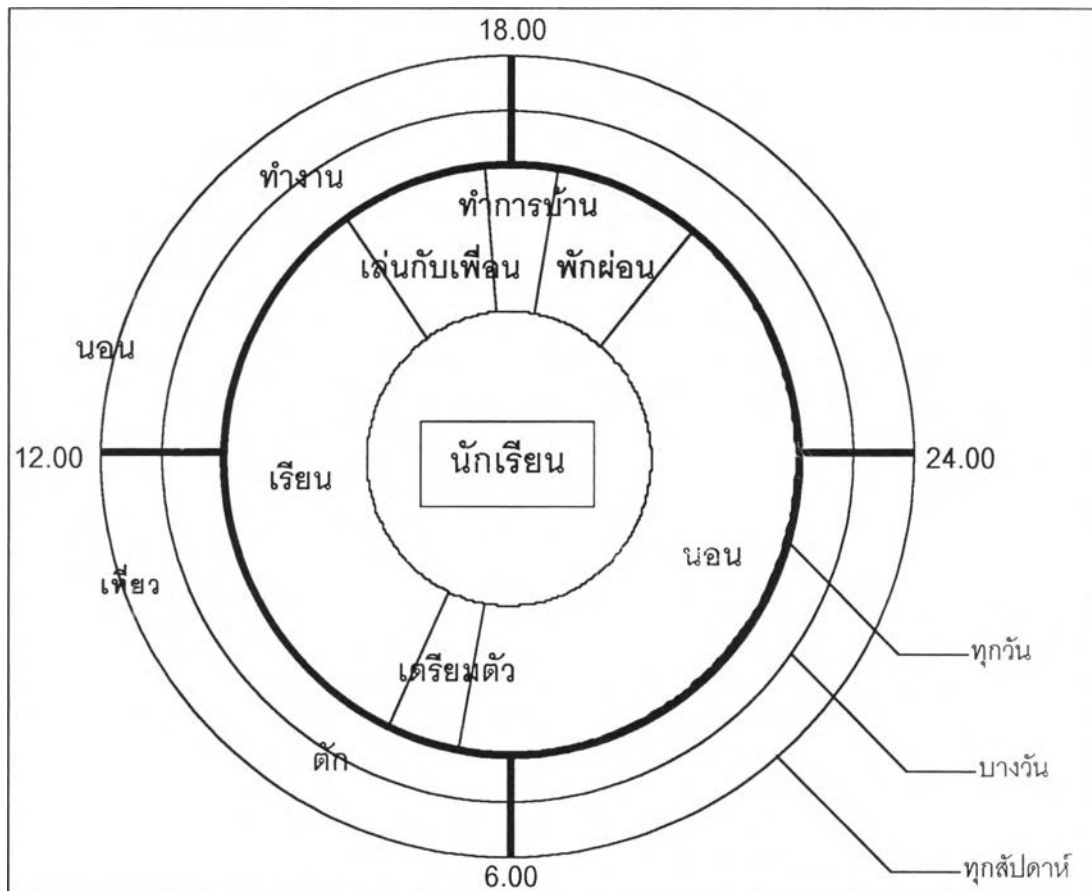
3.8 คำขาย

อาชีพค้าขายแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือมีพื้นที่ขายภายในชุมชนซึ่งได้แก่ร้านค้าปลีก หรือร้านอาหารที่ตั้งอยู่บริเวณสะพานทางเข้าชุมชน และ การนำสินค้าออกไปขายนอกชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะนำไปขายที่ตลาดหรือตลาดนัดบริเวณต้นซอยติดกับถนนพระรามสอง ซึ่งส่วนใหญ่จะขายสินค้าประเภทอาหาร ทั้งอาหารสด และ กับข้าว โดยจะนำออกไปขายเป็นช่วงเวลาได้แก่ช่วงเช้าหรือเย็นตามเวลาเปิดทำการของตลาด พื้นที่ที่มีผู้ประกอบการอาชีพค้าขายได้แก่ หมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 8 เป็นส่วนใหญ่เนื่องจาก สามารถเข้าถึงได้สะดวกกว่า โดยที่ผู้ค้าส่วนใหญ่เป็นหญิงที่มีอายุอยู่ในวัยผู้ใหญ่ แม้จะประกอบอาชีพอยู่ภายในชุมชน แต่จากลักษณะงานที่ยุ่งตลอดวันทำให้ มีบางส่วนไม่ได้ให้ความสนใจกับกิจกรรมของชุมชนนัก

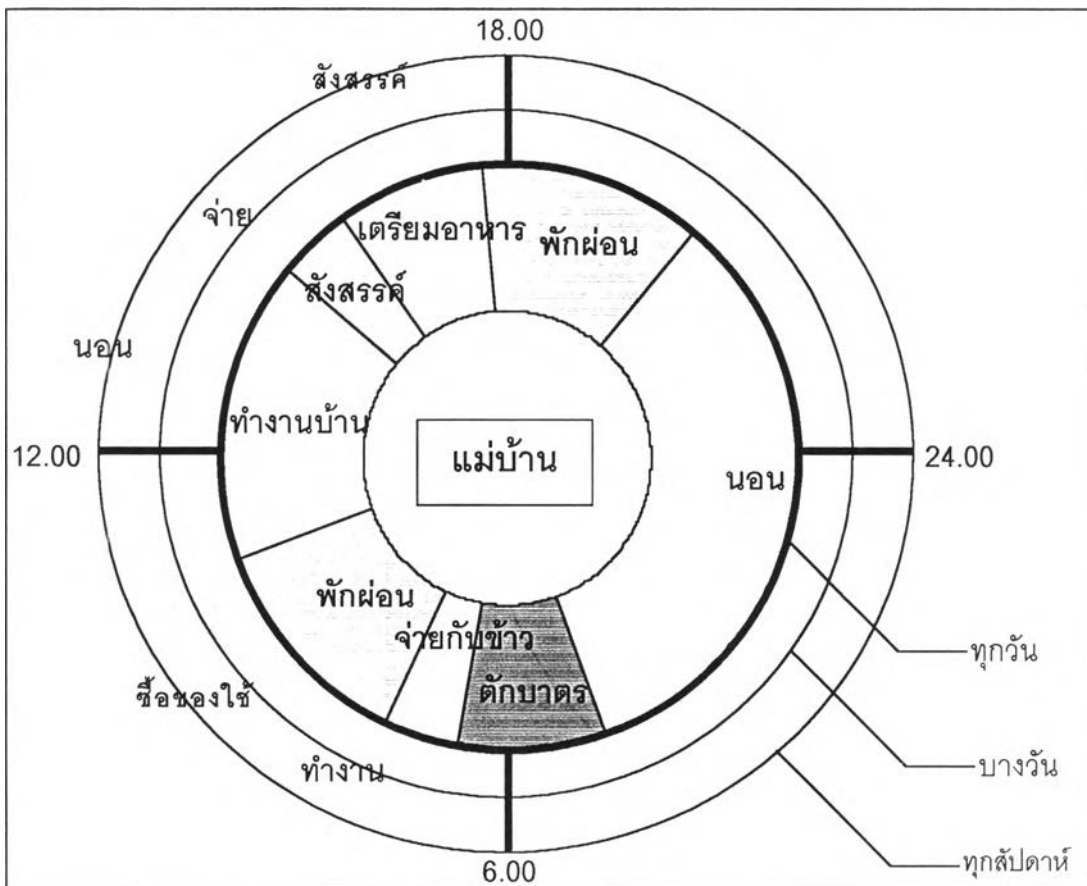
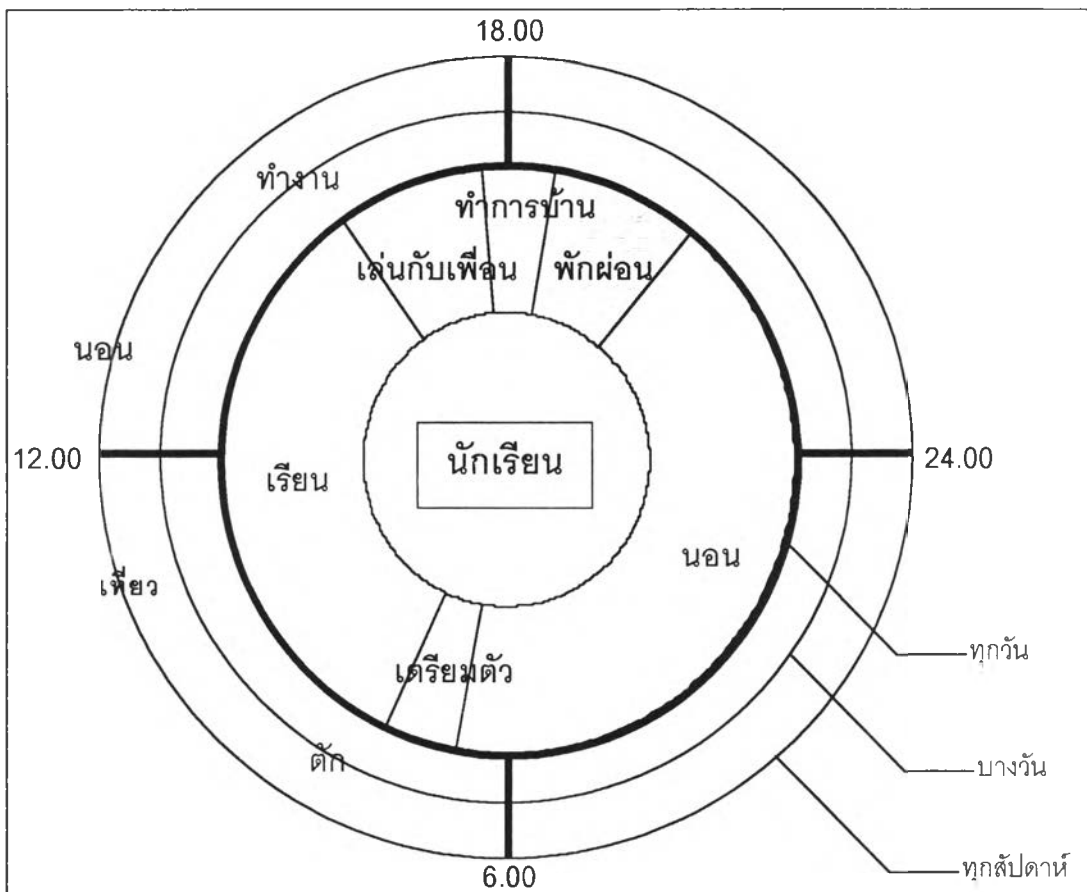
กลุ่มอาชีพค้าขายเริ่มต้นวันด้วยการจัดเตรียมสินค้าจากการออกไปซื้อวัตถุดิบ การผลิตตั้งแต่เข้ามีด ตักบาตร แล้วจึงออกตั้งร้านค้าขาย ซึ่งอาจต้องขนส่งเดินทางไปยังจุดขายหรือ ตั้งขายอยู่ภายในพื้นที่ กิจกรรมอาจดำเนินอยู่ตลอดวันสำหรับผู้ค้าขายภายในชุมชน และ จบอยู่เพียงช่วงสายตามเวลาตลาดวายสำหรับผู้ขนสินค้าไปขายที่ตลาด ซึ่งจะมีเวลาพักในช่วงกลางวันด้วย และอาจจัดเตรียมสินค้าสำหรับ กิจกรรมการขายในช่วงเย็นด้วย เมื่อทำงานเสร็จในตอนเย็นหรือค่ำจึงจะมีโอกาสพักผ่อนอีกครั้งกับคนในครอบครัวภายในบ้านด้วยการดูโทรทัศน์ แล้วจึงเข้านอนเพื่อเตรียมตัวตื่นแต่เช้า

แม้ว่าจะไม่มีวันหยุดพักผ่อนอันเนื่องมาจากการขายสินค้าที่เปิดบริการในช่วงวันหยุดด้วย แม้อาจจะใช้เวลาทุกสัปดาห์สำหรับการพักผ่อนและทำความสะอาดบ้าน โดยที่มีบางกิจการที่ต้องออกไปซื้อสินค้าทุกอาทิตย์

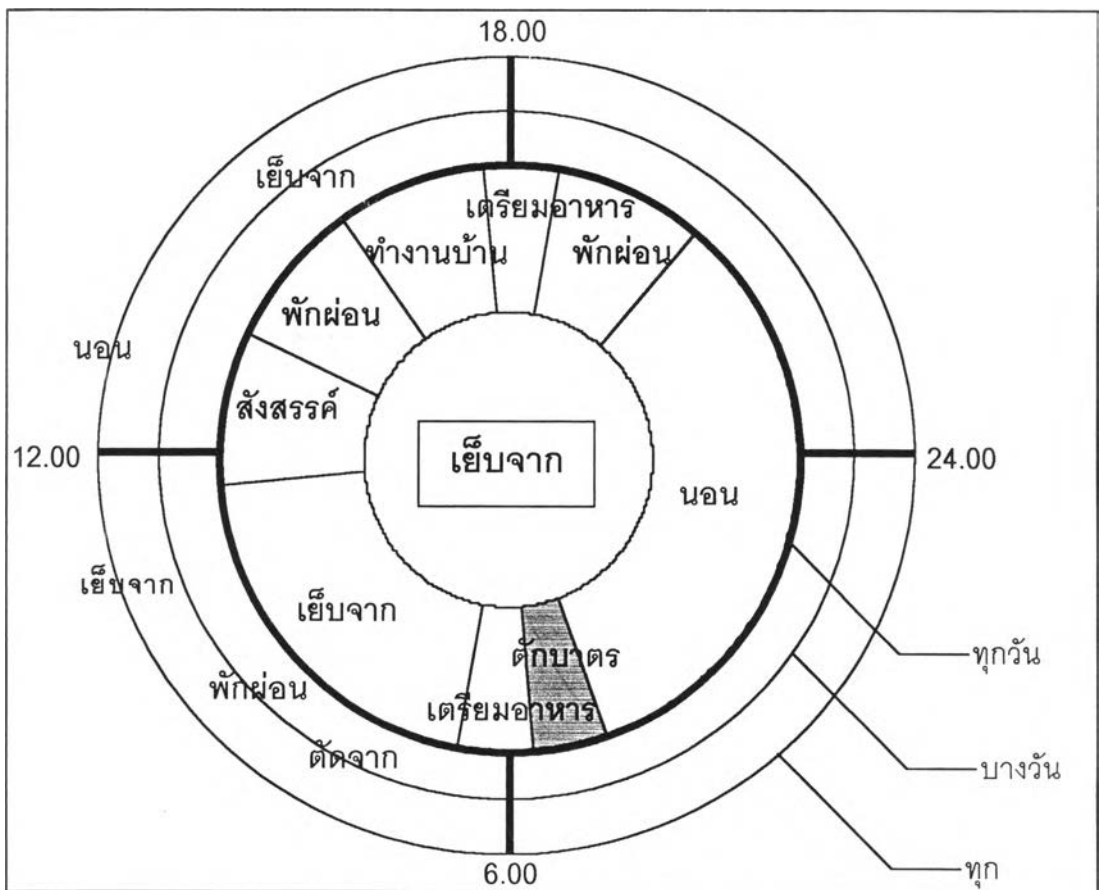
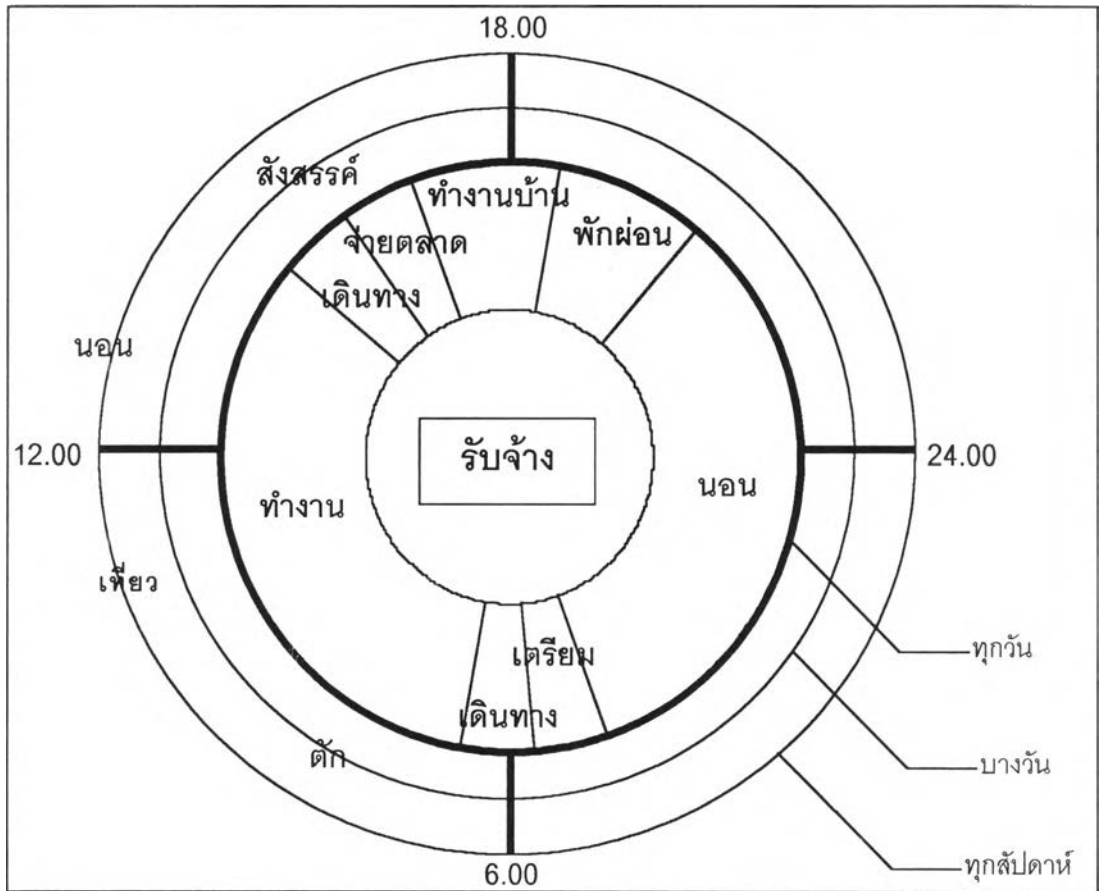
ภาพ 4.5. แสดงการประกอบกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลาของแต่ละกลุ่มอาชีพ

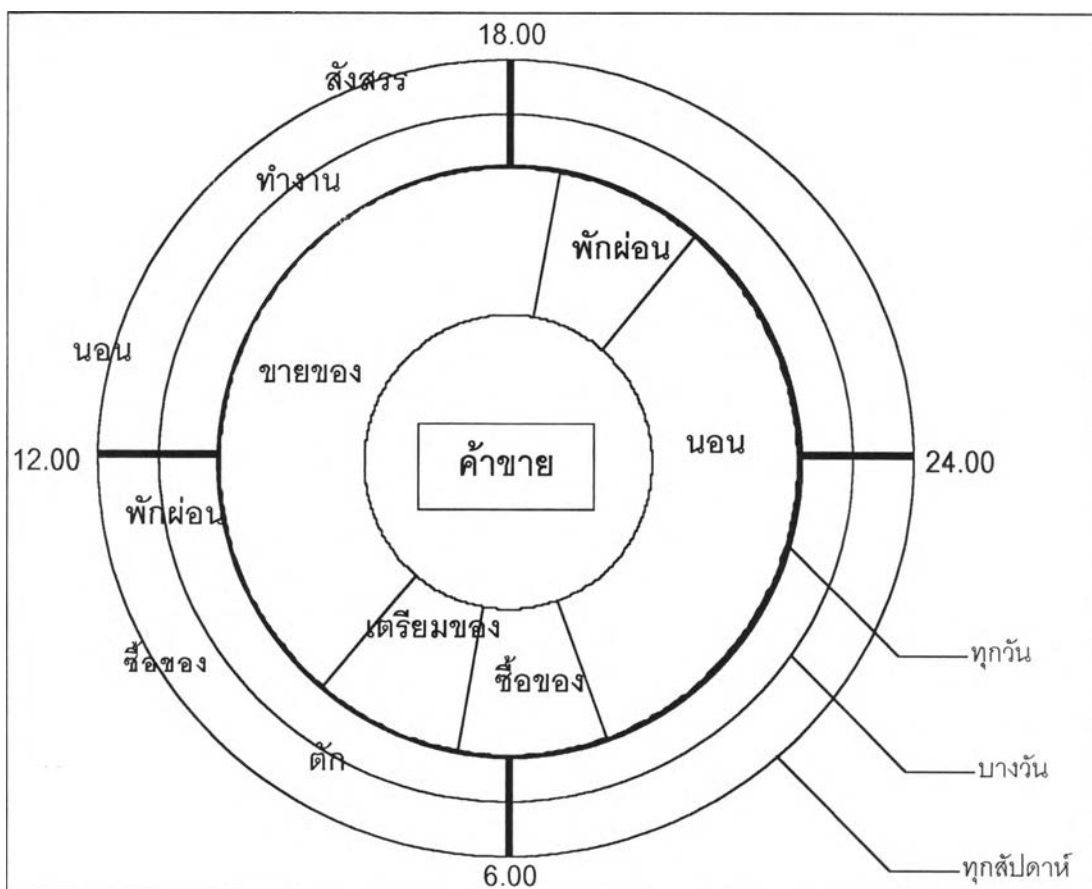
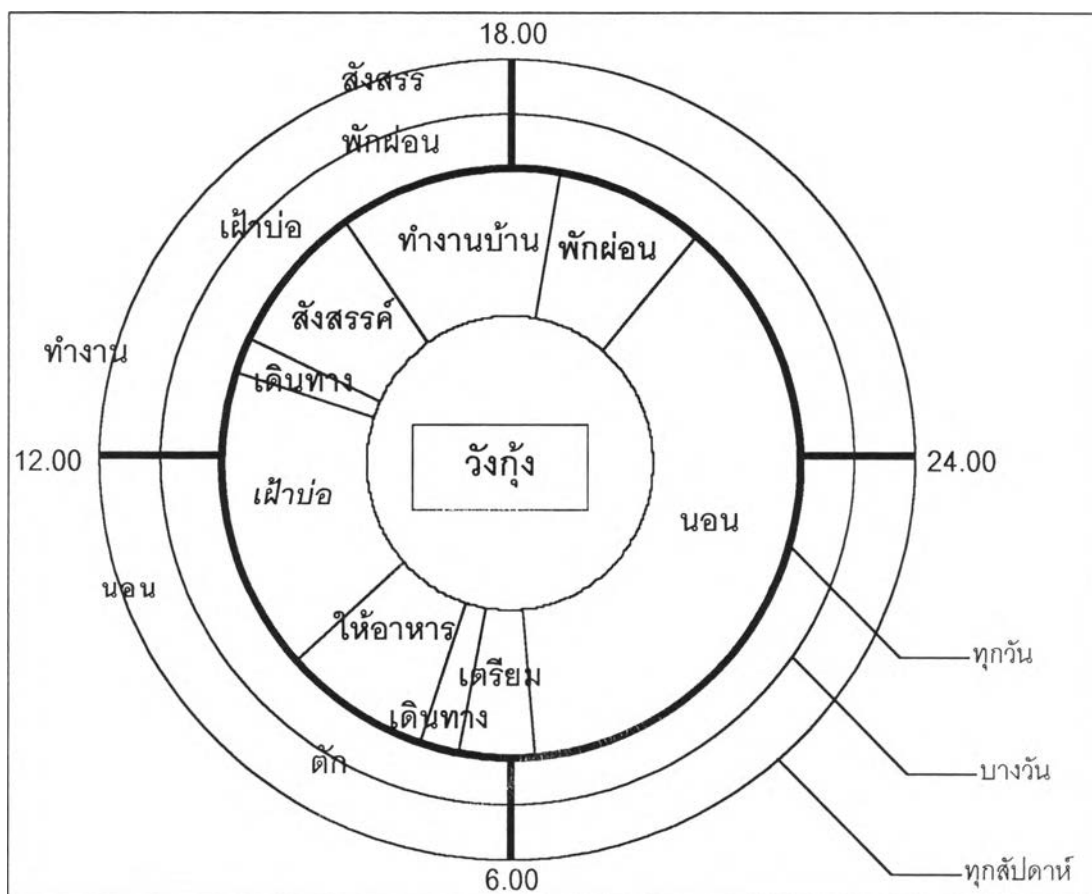
วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระบือ กรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

4. ความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับพื้นที่

การพยายามอธิบายถึง กิจกรรม ใดๆ เพื่อการวิเคราะห์โดยเฉพาะเพื่อการนำไปกำหนดเป็นแนวทางการจัดการหรือพัฒนา จำเป็นต้องทราบถึงองค์ประกอบของกิจกรรมนั้นๆ ได้แก่ การระบุได้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ และอย่างไร หรือ กิจกรรมต่างๆนั้น ใครเป็นกลุ่มบุคคลที่กระทำ กระทำที่ใด และ กระทำกันในช่วงเวลาใด รวมถึง รายละเอียดของกิจกรรมนั้นๆ

จากแบบสอบถามที่พยายามอธิบายถึง พฤติกรรมของผู้คนในชุมชน ผู้ศึกษาได้แปลงข้อมูลทางสถิติให้อยู่ในรูปของ เมทริกซ์ แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มอาชีพ กิจกรรม และ ช่วงเวลา 1 วัน ซึ่งทำให้ทราบถึงพฤติกรรม และ กิจกรรมของสมาชิกชุมชนตามกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ความกระจุกตัวและความหนาแน่นของการประกอบกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลา

ร่วมกับการสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(deep interview) ที่สอบถามถึงสถานที่ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ทำให้สามารถนำเอาข้อมูลทางด้านพฤติกรรมจากแบบสอบถามแปรลงสู่พื้นที่ศึกษาตามแผนที่ ที่ได้แสดงไว้

ในแผนที่แสดงความสัมพันธ์ของ กลุ่มอาชีพ สถานที่ประกอบกิจกรรม และช่วงเวลา ได้แบ่งเป็น 4 กลุ่มเพื่อให้เป็นตัวแทนของชาวบ้านอย่างทั่วถึง ได้แก่ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 8 ฝั่งซ้ายของคลองบางกระดี่ และ หมู่ที่ 8 ฝั่งขวาของคลองบางกระดี่ และเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ กลุ่มบุคคล เวลา และการใช้พื้นที่ การกระจุกตัวของชาวบ้านในการใช้พื้นที่และ ช่วงเวลา

มิติของพื้นที่หรือสถานที่ เกิดขึ้นตามความต้องการในการใช้สอย ขนาดและรูปทรงของพื้นที่ว่างเป็นไปตามปริมาณการใช้สอยพื้นที่นั้นๆ แต่ปริมาณการใช้สอยที่มากหากกระจายกันอยู่ในหลายๆช่วงเวลา ก็ย่อมต้องการขนาดของพื้นที่น้อยกว่า ปริมาณการใช้สอยที่เท่าเทียมกัน แต่มีความต้องการใช้งานในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ รูปแบบของที่ว่าง ยังสามารถอธิบายได้จากลักษณะการใช้สอยของพื้นที่นั้นๆ

4.1 กิจกรรมซึ่งส่งผลต่อการใช้พื้นที่

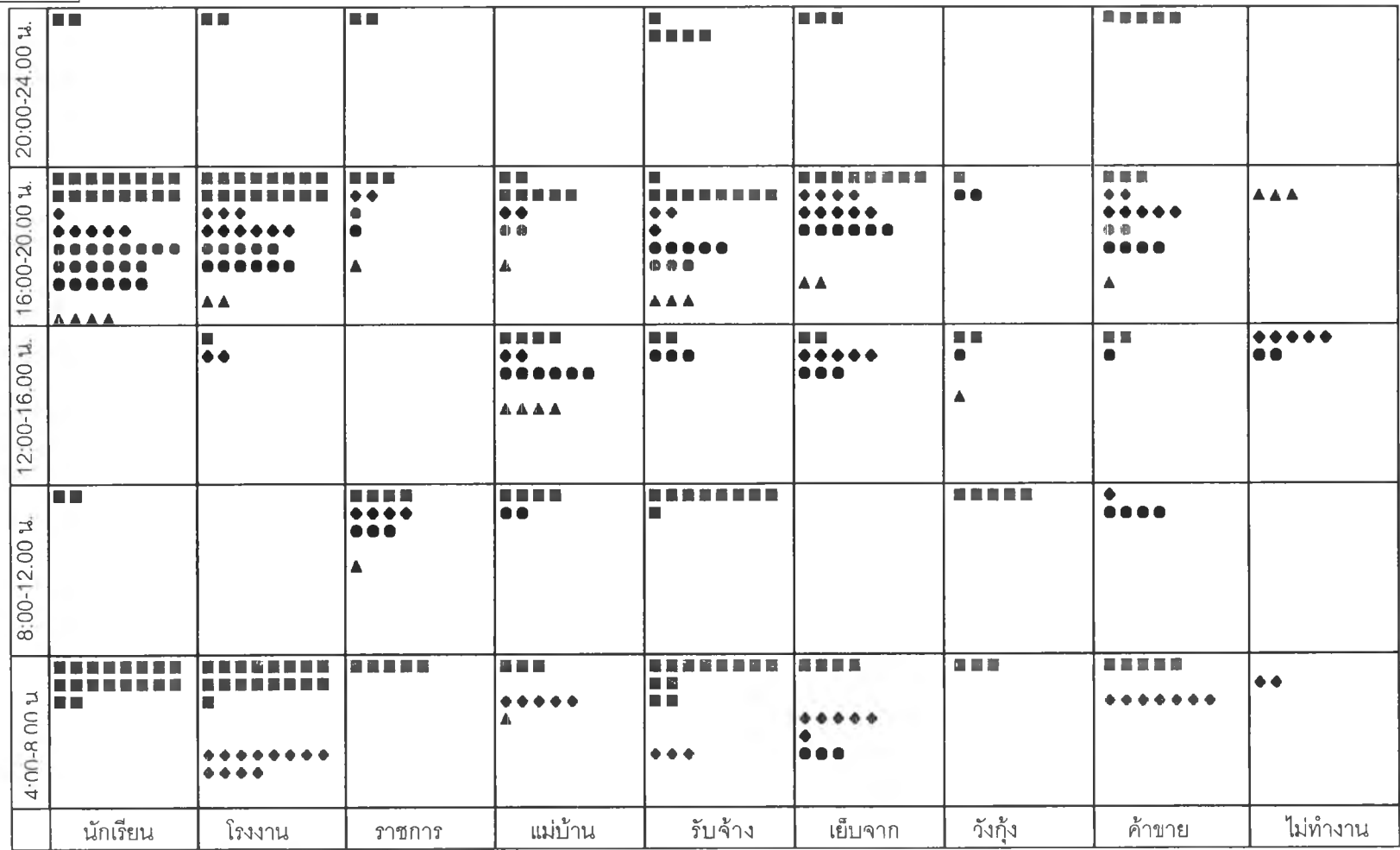
จากแผนที่พบว่า กลุ่มอาชีพที่ใช้เวลาอยู่นอกชุมชนมากกว่ากลุ่มอาชีพได้แก่ อาชีพ รับราชการ ทำงานโรงงาน รับจ้าง ตามลำดับซึ่งทำให้กลุ่มอาชีพเหล่านี้มีเวลาอยู่ใช้พื้นที่ชุมชนน้อยกว่ากลุ่มอาชีพอื่น กลุ่มอาชีพที่จัดว่าออกมาใช้พื้นที่สาธารณะภายในชุมชนมากที่สุดได้แก่อาชีพนักเรียนนักศึกษา ซึ่งนอกจากจะเข้าเรียนในสถานศึกษาภายในชุมชนแล้ว ยังมีการรวมกลุ่ม เดินเล่น และเล่นกีฬา กันตามที่ว่างต่างๆ ของชุมชน ซึ่งได้แก่ ลานหลังวัด หน้าร้านขายของชำ หรือ

ลานโล่งที่ถมดินเตรียมก่อสร้างในช่วงเย็น ส่วนกลุ่มอาชีพ ที่ทำงานภายในชุมชน ไม่ว่าจะ เป็นแม่บ้าน หรือเย็บจาก ส่วนใหญ่ต่างก็ใช้เวลาทั้งวันภายในชุมชน โดยจะออกมาภายนอกบ้านเรือน เพื่อวัตถุประสงค์ ในการจ่ายตลาดซึ่งมักเป็นที่ตลาดทางเข้าชุมชน กิจกรรมทางศาสนาที่วัด ในช่วงเช้า และการพบปะพูดคุยกับเพื่อนฝูงในช่วงบ่าย

เวลาเช้ามักเป็นเวลาที่มีการใช้พื้นที่สาธารณะภายในชุมชนอย่างหนาแน่นเนื่องจาก เป็นเวลาที่มีกิจกรรมทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นการออกบิณฑบาตของพระสงฆ์ การทำบุญที่วัด กิจกรรมการจับจ่ายสินค้าของแม่บ้านที่ตลาด กิจกรรมก่อนเข้าเรียนของนักเรียน บริเวณลานวัดหน้าโรงเรียนและถนนข้างโรงเรียนซึ่งมีรถเข็นขายขนมมาตั้งอยู่ รวมถึงการออกเดินทางเพื่อไปทำงานของผู้ที่ทำงานภายนอกชุมชน เมื่อสาย กิจกรรมภายนอกครัวเรือนของชุมชน จะจางลงเนื่องจากเป็นเวลาที่เริ่มลงมือปฏิบัติหน้าที่การงาน ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มอาชีพที่ทำงานภายนอกชุมชน หรือภายในชุมชน ช่วงเที่ยงนั้น ชาวชุมชนมักหุงหาอาหารรับประทานเอง แต่ร้านอาหารภายในชุมชนก็มีคนมาอุดหนุนอยู่ตามสมควรเนื่องจาก มีจำนวนร้านน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนชาวบ้าน ช่วงบ่ายมีเพียงกลุ่มทำงานภายในชุมชนเท่านั้นที่ออกจากที่พักเพื่อ พบปะเพื่อนฝูงหรือญาติมิตร จนถึงช่วงเย็นที่โรงเรียนเลิก จึงเกิดกิจกรรมขึ้นตามพื้นที่สาธารณะอีกครั้งไม่ว่าจะเป็น การรวมกลุ่มของเด็กที่หน้าร้านชำ หรือการรวมกลุ่มเพื่อเล่นกีฬาบริเวณที่โล่งที่เหลืออยู่ไม่มากนัก แต่ก็ยังมีพื้นที่ว่างเล็กๆ ที่กระจายอยู่ทั่วไปในชุมชนที่มีความร่มรื่นและสามารถใช้ประโยชน์ได้ เช่น ศาลาริมน้ำ ที่มีอยู่ริมทางเดินในหมู่ที่ 7 และ 9 ตอนค่านั้นส่วนใหญ่ชาวชุมชนจะอยู่ภายในเรือนเพื่อพักผ่อนรับประทานอาหารเย็น ยกเว้นกลุ่มอาชีพ ทำงานโรงงาน ราชการ หรือ รับจ้างบางส่วนที่เพิ่มกลับถึงบ้านจวบจนถึงเข้ามืด กิจกรรมต่างๆจึงเริ่มดำเนินขึ้นอีกครั้ง

กิจกรรมทางวัฒนธรรม และ ประเพณีของชาวไทยเชื้อสายมอญซึ่งชาวชุมชนถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะ เป็นในวันสำคัญทางศาสนาหรือเป็นเพียงวันพระที่ล้วนแต่ใช้พื้นที่วัดบางกระดี ทั้งที่เป็น ที่ว่างภายในอาคารเช่นการตักบาตรฟังเทศฟังธรรมการรำมอญหรือเล่นสะบ้า และ ที่ว่างภายนอกอาคารเช่นการตักบาตรดอกไม้ การแห่ปลาหรือเทียนพรรษา ซึ่งที่ว่างสาธารณะเหล่านี้จำเป็นต้องมีขนาดเพียงพอต่อปริมาณผู้เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งมีจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันพบว่าขนาดพื้นที่ยังมีความพอเพียงต่อปริมาณการใช้สอยที่มีอยู่

เวลา

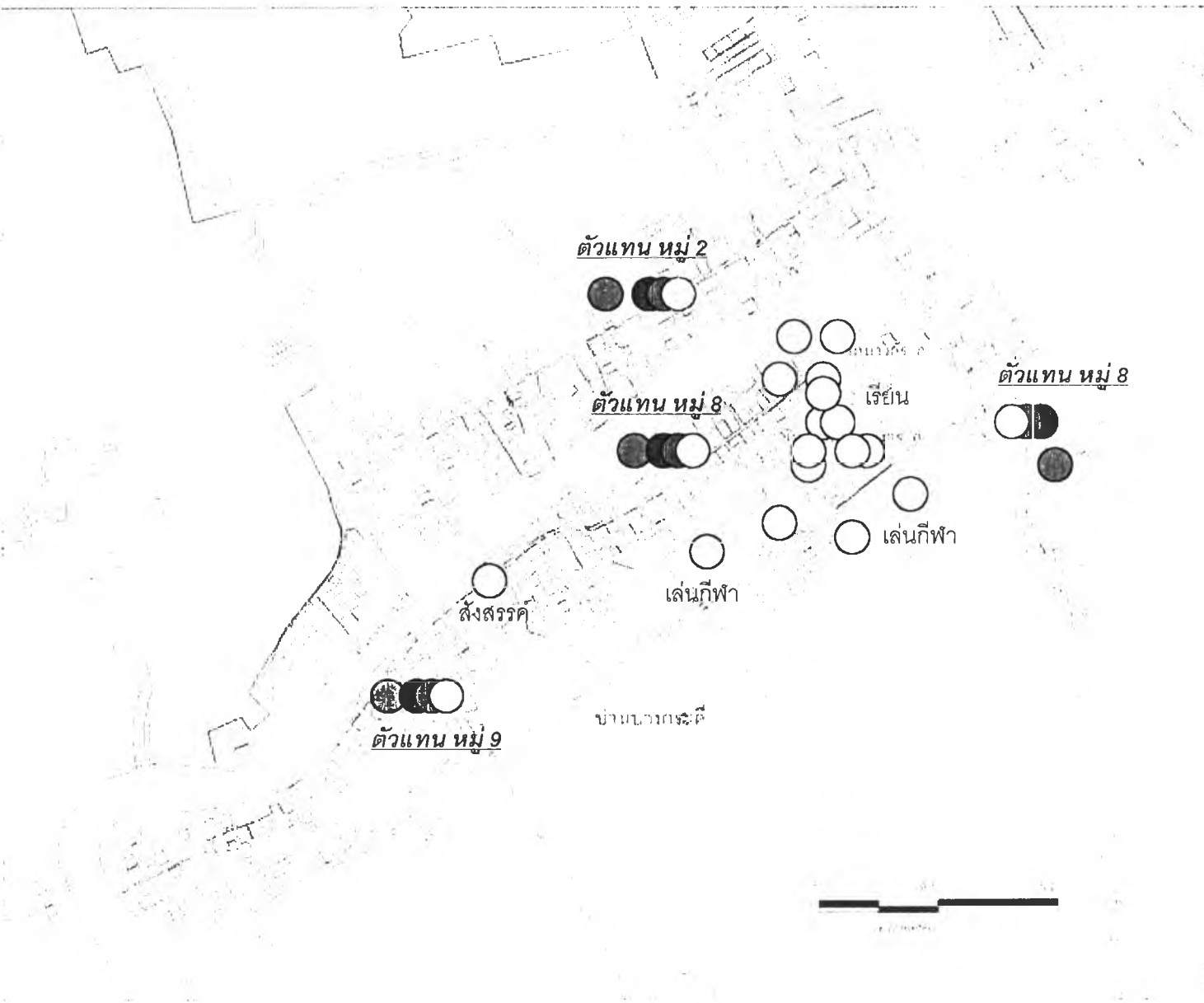
กิจกรรม

- เวลาเริ่มงาน
- เวลาเลิกงาน
- ◆ ใสบัตร
- ◆ ทำงานบ้าน
- ◆ ซื้อของ/จ่ายตลาด
- ◆ พุดคุยเพื่อน/
ญาติหมู่เดียวกัน
- ▲ พุดคุยเพื่อน/
ญาติต่างหมู่
- นอน/พักผ่อน
- เดินเล่น

อาชีพ

ภาพ 4.6. แสดงความสัมพันธ์ของ กลุ่มอาชีพ กิจกรรม และ เวลา

แผนที่ 4.2. แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับการใช้พื้นที่ในชุมชน ของ นักเรียนนักศึกษา

สัญลักษณ์

- 0:00-3:00 น.
- 3:00-6:00 น.
- 6:00-9:00 น.
- 9:00-12:00 น.
- 12:00-15:00 น.
- 15:00-18:00 น.
- 18:00-21:00 น.
- 21:00-24:00 น.

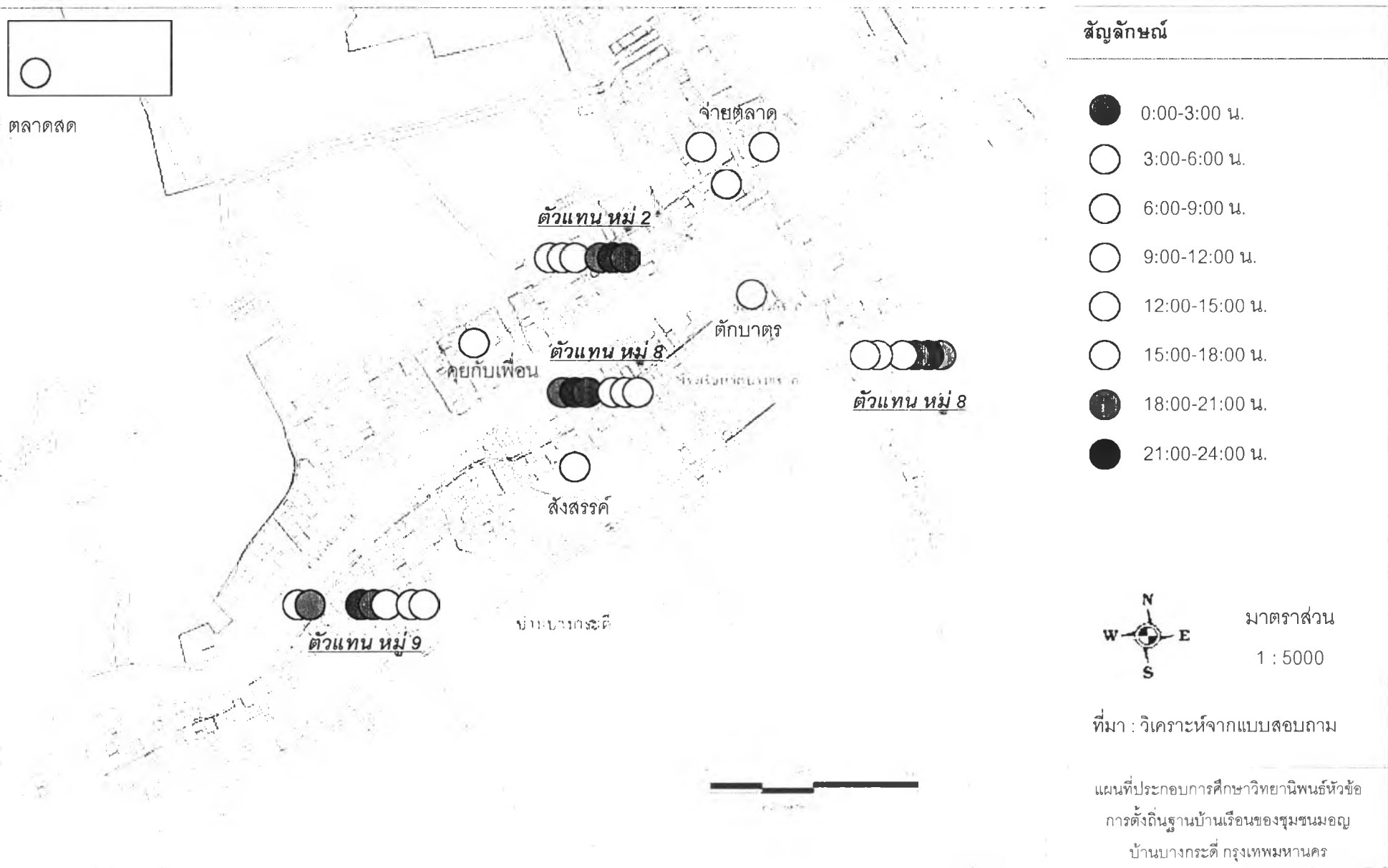

มาตราส่วน
1 : 5000

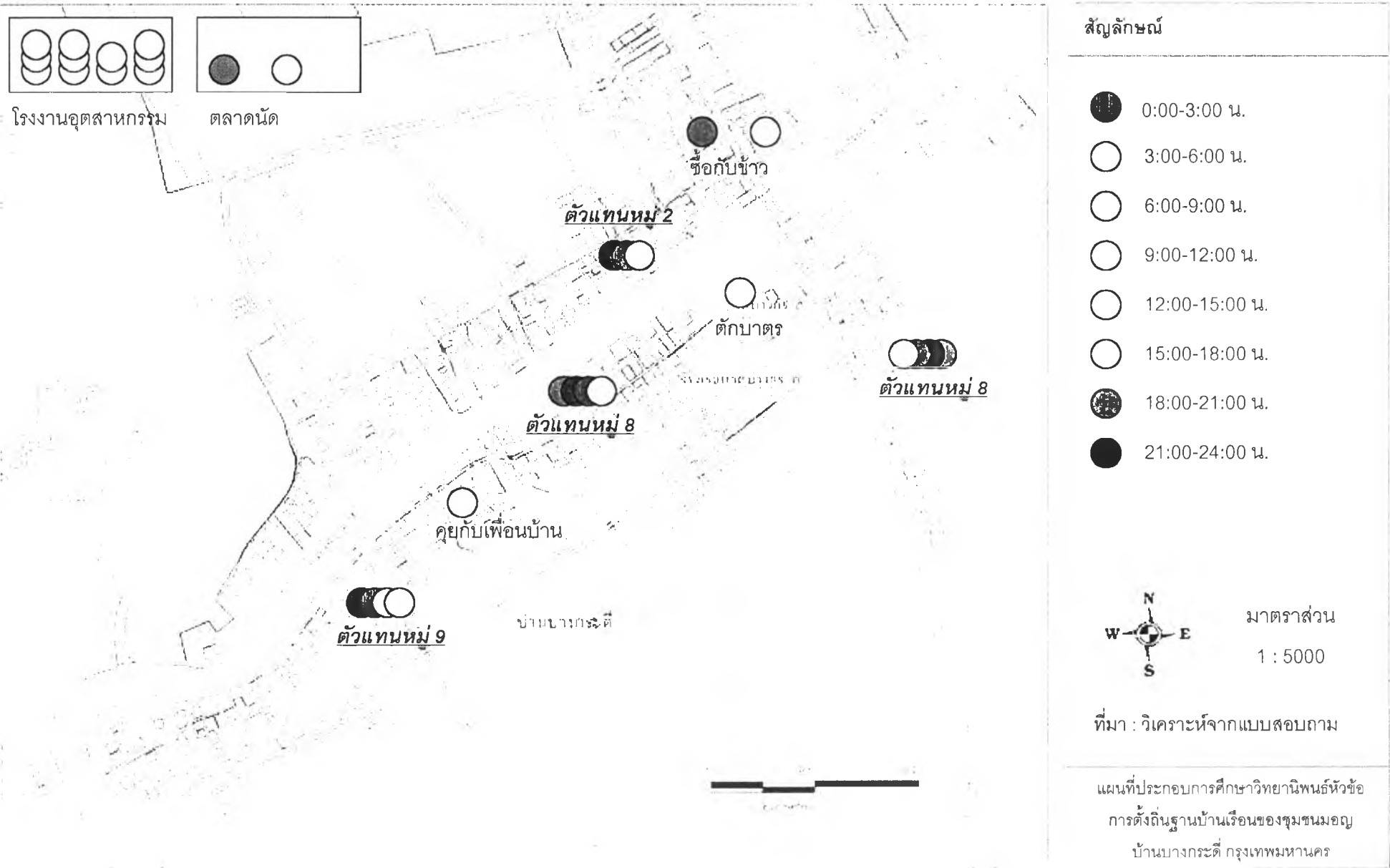
ที่มา : วิเคราะห์จากแบบสอบถาม

แผนที่ประกอบการศึกษาวิทยานิพนธ์หัวข้อ
การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญ
บ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

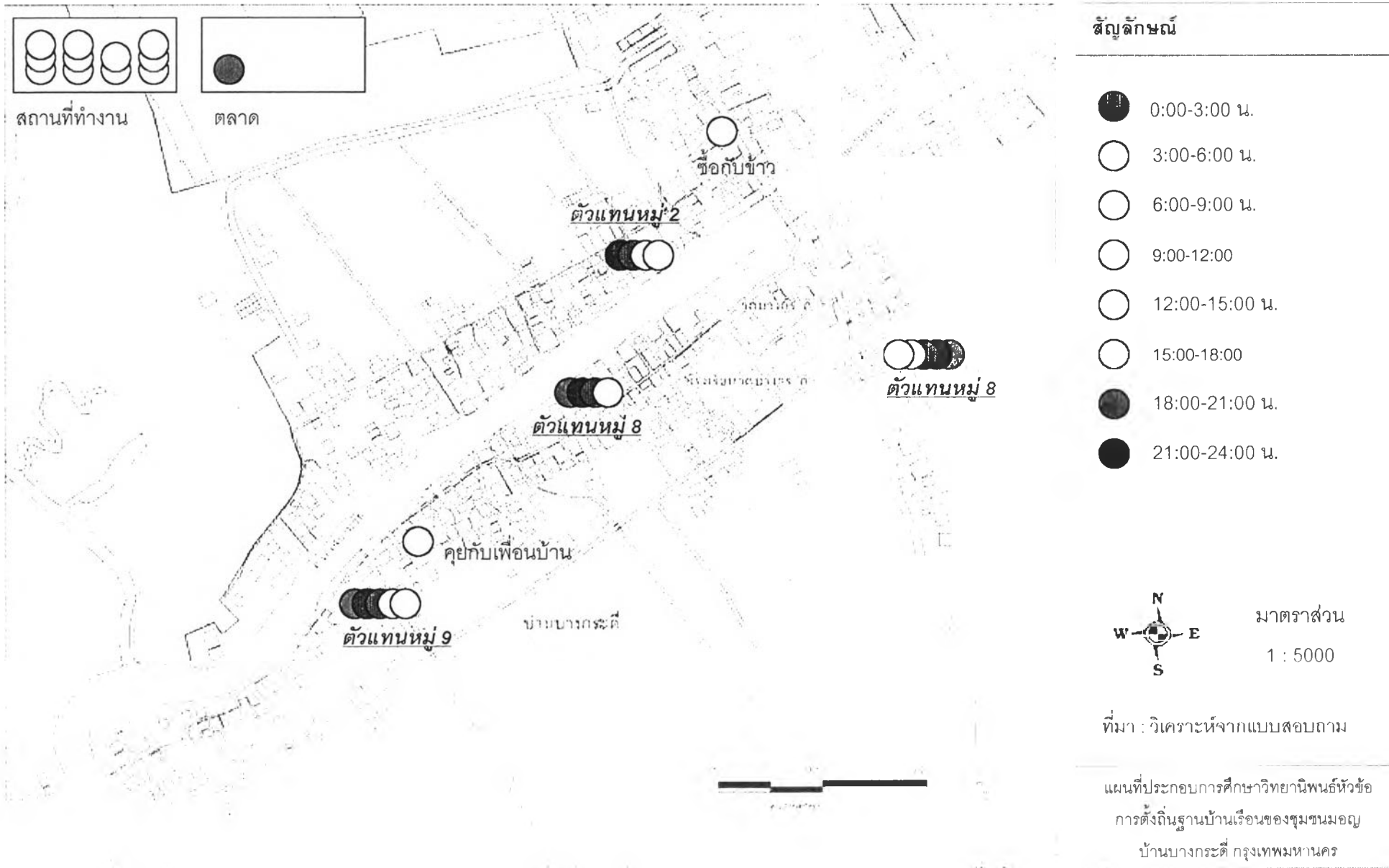
แผนที่ 4.3. แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับการใช้พื้นที่ในชุมชน ของ แม่บ้าน

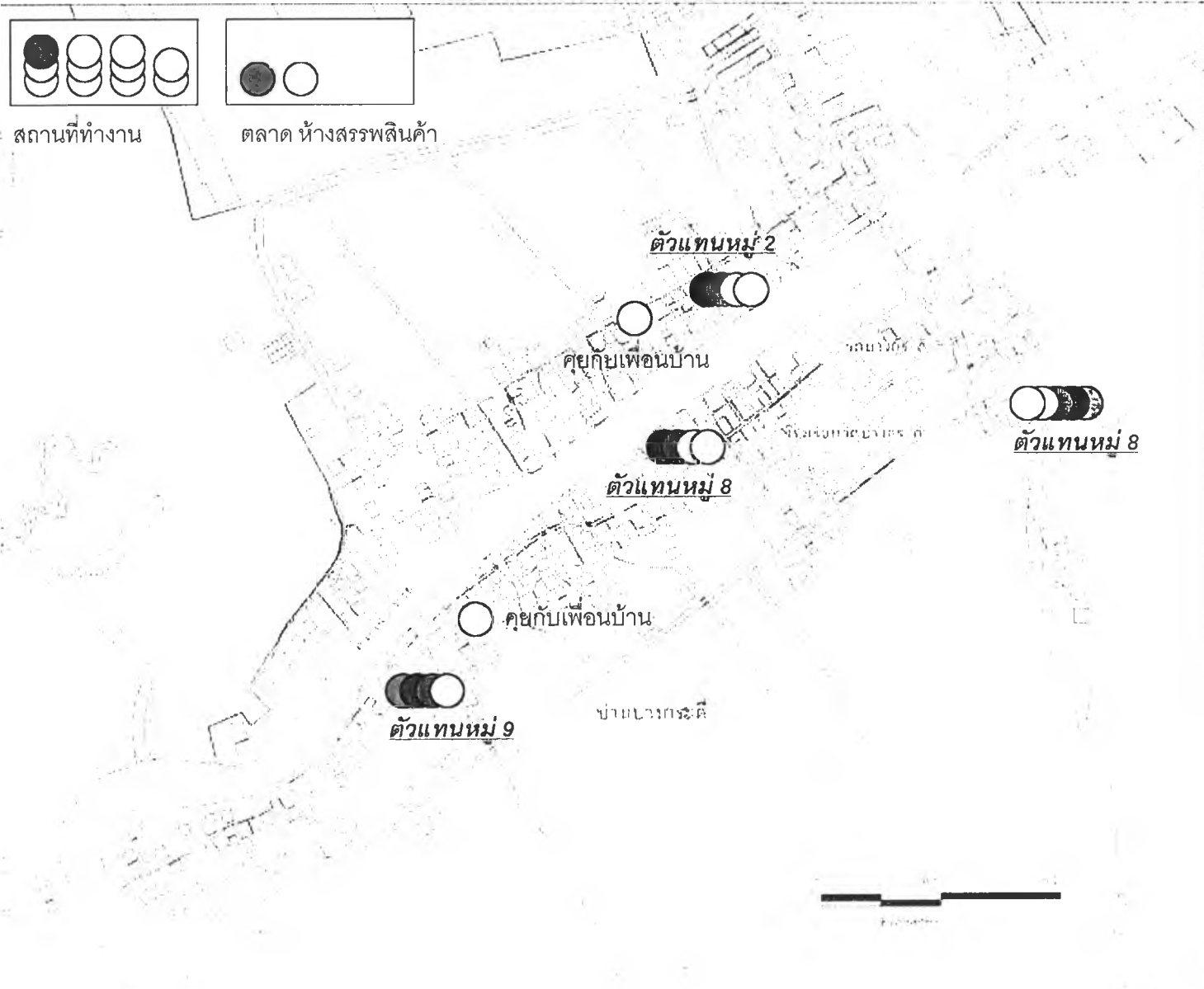
แผนที่ 4.4. แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับการใช้พื้นที่ในชุมชน ของ ผู้ที่ทำงานโรงงาน

แผนที่ 4.5. แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับการใช้พื้นที่ในชุมชน ของ ผู้ที่ทำงานราชการ

แผนที่ 4.6. แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับการใช้พื้นที่ในชุมชน ของ ผู้ที่ทำงานรับจ้าง

สัญลักษณ์

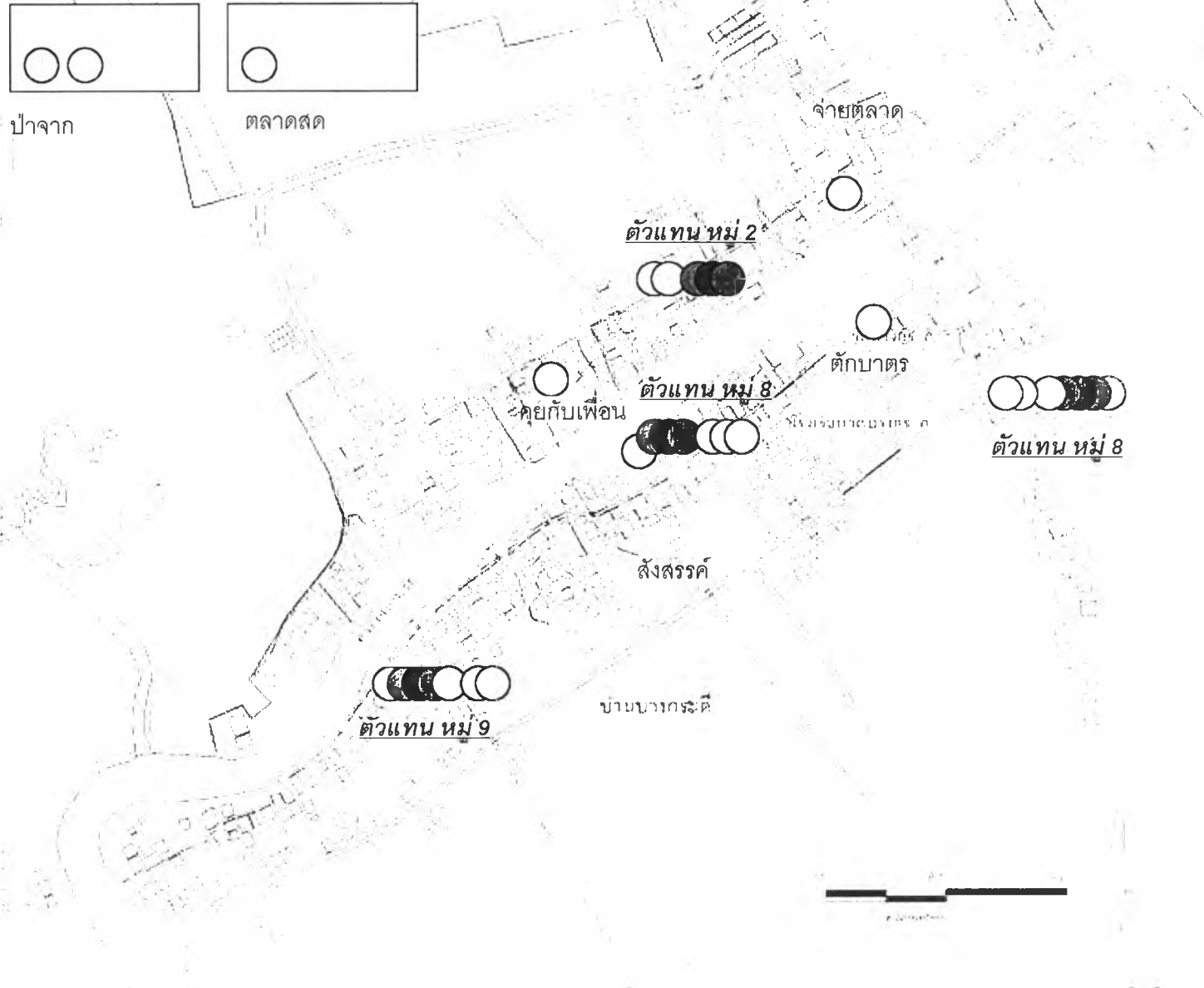
- 0:00-3:00 น.
- 3:00-6:00 น.
- 6:00-9:00 น.
- 9:00-12:00 น.
- 12:00-15:00 น.
- 15:00-18:00 น.
- 18:00-21:00 น.
- 21:00-24:00 น.

มาตราส่วน
1 : 5000

ที่มา : วิเคราะห์จากแบบสอบถาม

แผนที่ประกอบการศึกษาวิทยานิพนธ์หัวข้อ
การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญ
บ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 4.7. แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับการใช้พื้นที่ในชุมชน ของ กลุ่มอาชีพเย็บจาก

สัญลักษณ์

- 0:00-3:00 น.
- 3:00-6:00 น.
- 6:00-9:00 น.
- 9:00-12:00 น.
- 12:00-15:00 น.
- 15:00-18:00 น.
- 18:00-21:00 น.
- 21:00-24:00 น.

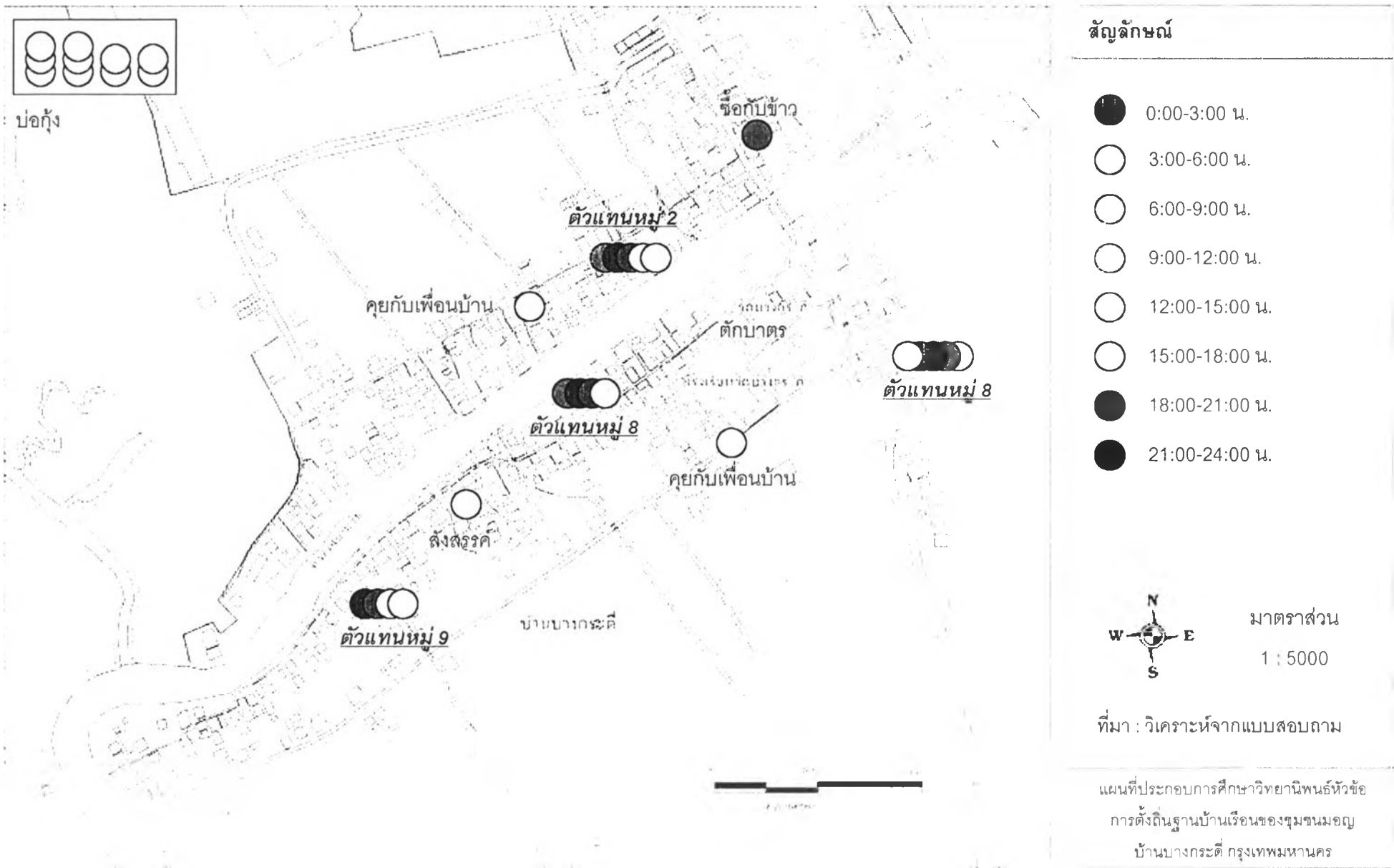

มาตราส่วน
1 : 5000

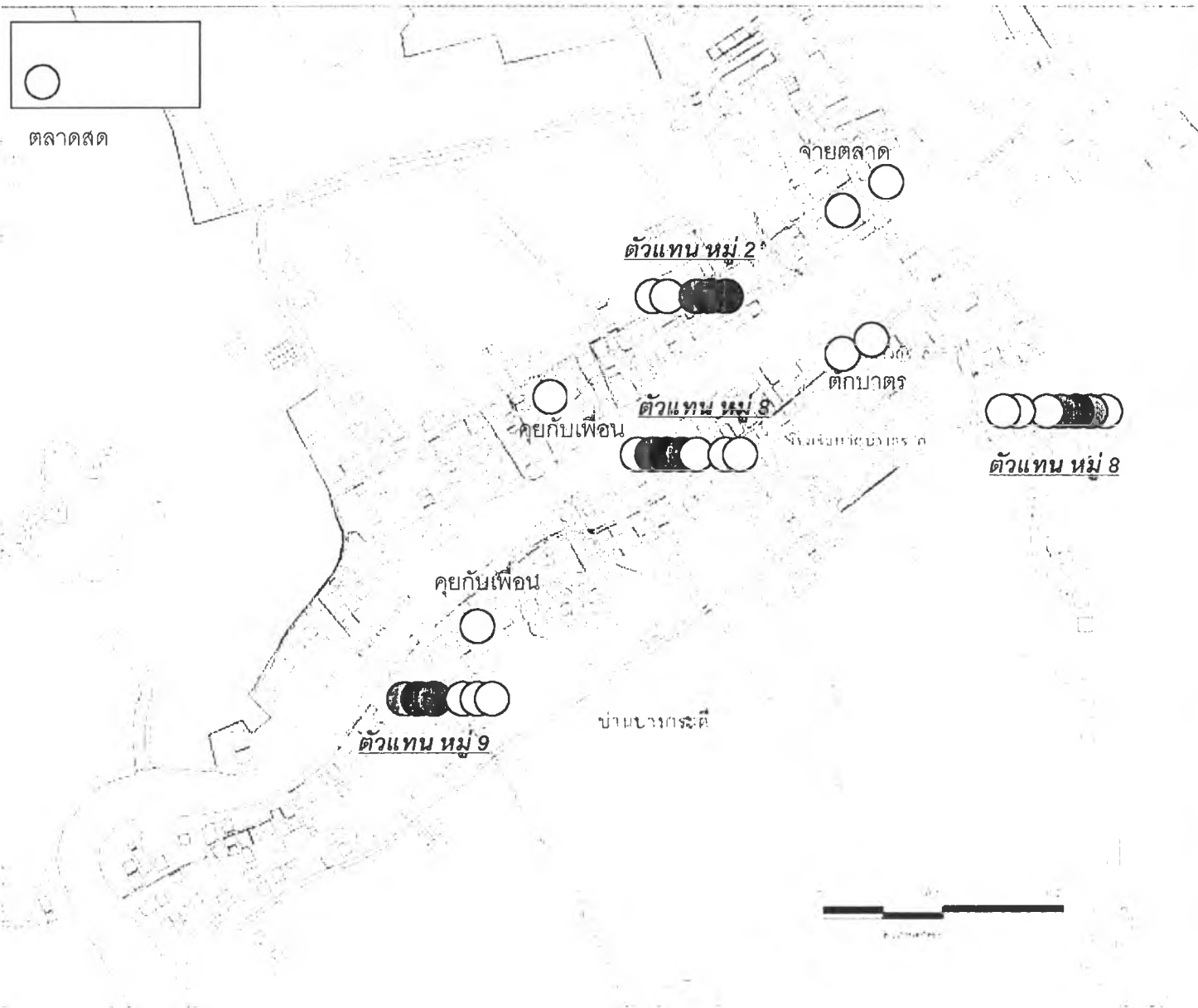
ที่มา : วิเคราะห์จากแบบสอบถาม

แผนที่ประกอบการศึกษาวิทยานิพนธ์หัวข้อ
การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญ
บ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 4.8. แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับการใช้พื้นที่ในชุมชน ของ ผู้ที่ทำงานกึ่ง

แผนที่ 4.9. แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับการใช้พื้นที่ในชุมชน ของ กลุ่มที่ไม่ได้ทำงาน

สัญลักษณ์

- 0:00-3:00 น.
- 3:00-6:00 น.
- 6:00-9:00 น.
- 9:00-12:00 น.
- 12:00-15:00 น.
- 15:00-18:00 น.
- 18:00-21:00 น.
- 21:00-24:00 น.

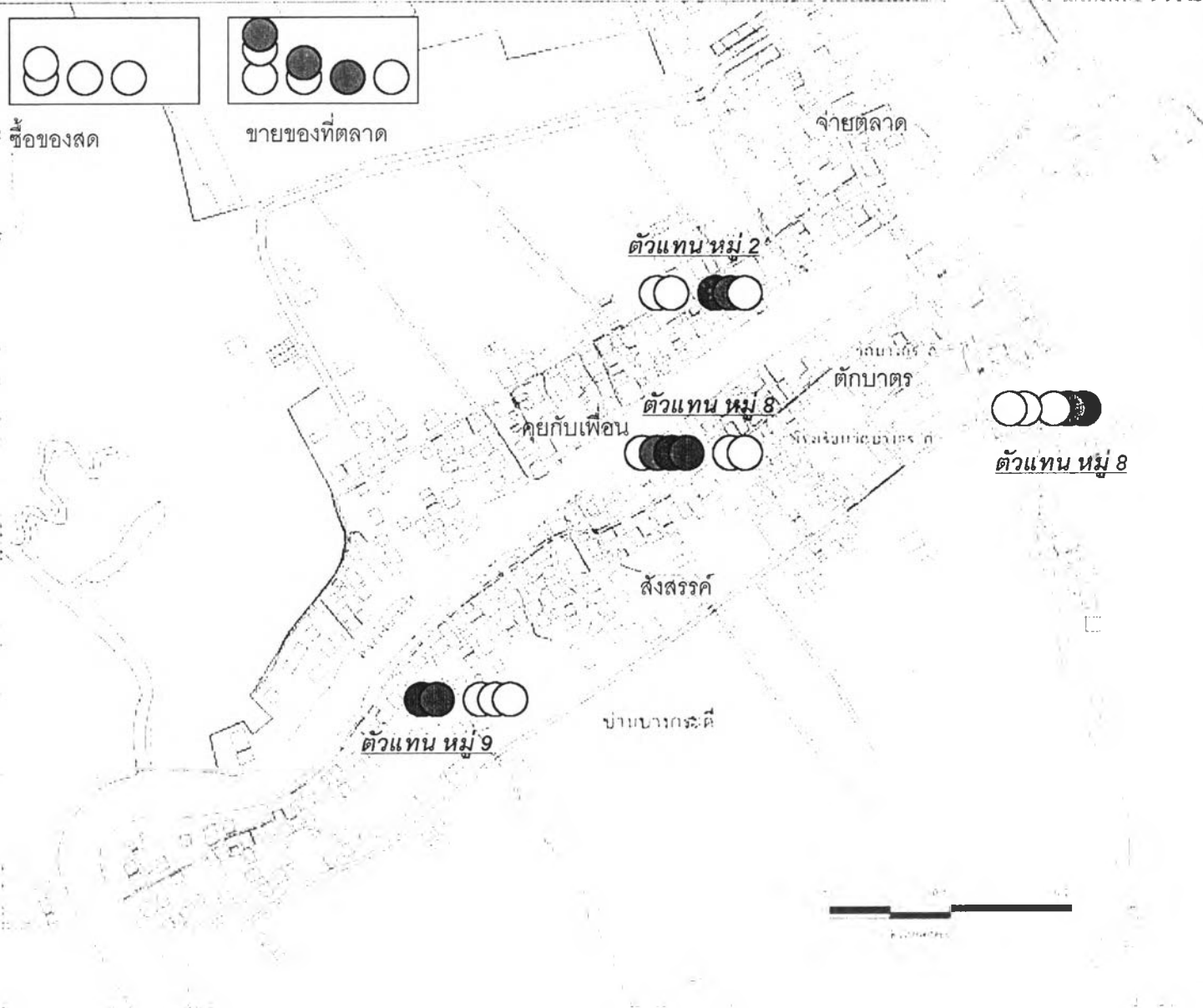

มาตราส่วน
1 : 5000

ที่มา : วิเคราะห์จากแบบสอบถาม

แผนที่ประกอบการศึกษาวิทยานิพนธ์หัวข้อ
การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญ
บ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 4.10. แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับการใช้พื้นที่ในชุมชน ของ กลุ่มอาชีพค้าขาย

สัญลักษณ์

- 0:00-3:00 น.
- 3:00-6:00 น.
- 6:00-9:00 น.
- 9:00-12:00 น.
- 12:00-15:00 น.
- 15:00-18:00 น.
- 18:00-21:00 น.
- 21:00-24:00 น.

มาตราส่วน
1 : 5000

ที่มา : วิเคราะห์จากแบบสอบถาม

แผนที่ประกอบการศึกษาวิทยานิพนธ์หัวข้อ
การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญ
บ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

4.2 รูปแบบและองค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานซึ่งเป็นผลมาจากการใช้สอย

พื้นที่วัดเป็นที่รวมของชาวชุมชนเพื่อใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีที่เกิดขึ้นบ่อยๆในวันสำคัญ ซึ่งชาวชุมชนเกือบทุกคนให้ความสำคัญ และร่วมกับรักษาประเพณีมอญที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้อย่างเหนียวแน่น ที่ว่างของวัดถูกใช้เพื่อตอบสนองกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม ทั้งที่ว่างภายในศาสนสถาน และ ลานโล่งขนาดใหญ่ด้านหน้าวัด แต่ในวันธรรมดานั้นไม่ได้มีการใช้พื้นที่วัดเป็นพื้นที่สาธารณะโดยตรงแต่อย่างใด อาจเพราะสภาพที่เป็นวัดชุมชนที่พื้นที่ถูกใช้และออกแบบเพื่อรองรับกิจกรรมทางศาสนา และผู้ใช้สอยจำนวนมาก ทำให้ไม่มีพื้นที่ที่ให้ความสะดวกในการพักผ่อนหย่อนใจ ไม่ว่าจะเป็นร่มเงา ต้นไม้ หรือ ความสะอาด ลานหลังวัดที่ปัจจุบันมีการถมที่เพื่อเตรียมก่อสร้างพื้นที่จอดรถนั้น กลายเป็นพื้นที่ซึ่งไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เนื่องจากยังไม่มีมีการปรับสภาพหน้าดิน และ มักมีน้ำท่วมขัง

ตลาดสดของชุมชนตั้งอยู่บริเวณเดียวกับมินิมาร์ท และ ร้านค้าปลีกที่ปากทางเข้าชุมชน ก่อนที่จะเข้าถึงบริเวณวัด กลุ่มพื้นที่พาณิชยกรรมนี้ มักเกิดกิจกรรมการค้าขายในช่วงเช้าเพื่อเตรียมอาหาร และ ช่วงเย็นในการซื้อของเข้าบ้าน ร้านค้าปลีกที่ตั้งอยู่ห่างๆกับตามทางสัญจรภายในชุมชนนั้น นอกจากใช้เพื่อกิจกรรมซื้อขายตามปกติแล้ว ยังเป็นที่รวมของบรรดาผู้คนที่มานั่งพูดคุยกันโดยเฉพาะบรรดาเด็กนักเรียน ในช่วงเย็นของวันธรรมดา

โรงเรียนมีพื้นที่ส่วนกลางสำหรับประกอบกิจกรรมกลางแจ้งแต่ขนาดไม่พอเพียงกับจำนวนนักเรียนและการเล่นกีฬาที่ต้องการพื้นที่มากๆเช่น ฟุตบอล จึงทำให้เด็กต้องหาพื้นที่ด้านนอกในการเล่น ซึ่งได้แก่บริเวณลานโล่งหลังวัดซึ่งปัจจุบันทางวัดไม่ได้อนุญาตให้ใช้หรือที่ว่างอื่นๆที่อาจไม่เหมาะสมกับกิจกรรมนัก เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งทำให้การใช้พื้นที่ภายนอกของโรงเรียนมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับพื้นที่ของวัด โดยเฉพาะ บริเวณถนนด้านข้างที่อยู่ระหว่างวัดกับโรงเรียน ที่แม้จะมีขนาดความกว้างเพียง 3 เมตรแต่ก็มีกิจกรรมการค้าขายกันอย่างหนาแน่นทั้งในช่วงเช้าและเย็น

เรือนพักอาศัยนอกจากจะถูกใช้เพื่อการพักผ่อนหลับนอนในเวลากลางคืนแล้ว ยังใช้เป็นสถานที่ทำงานในเวลากลางวันสำหรับกลุ่มอาชีพที่ทำงานภายในชุมชน นอกจากนี้สภาพอาคารที่เปิดโล่งยังทำให้เกิดกิจกรรมการรวมกลุ่มทางสังคม ซึ่งได้แก่การพบปะสังสรรค์ เยี่ยมเยียนกันของญาติและเพื่อนฝูง ที่มักเดินมาคุยกันหลังจากที่ได้งานแล้วในช่วงบ่าย

การเดินทางภายในชุมชนชาวบ้านใช้ทางเดินเท้าเป็นเส้นทางสัญจรหลัก เนื่องจากมีบ้านเพียงไม่กี่หลังเท่านั้นที่มีรถยนต์ส่วนตัวใช้ นอกจากการเดินทางเท้าแล้วยานพาหนะที่เห็นส่วนมากจะ

เป็น รถจักรยานยนต์ ที่สามารถใช้นบนเส้นถนนขนาดเล็กด้านในชุมชนได้ และ เส้นทางเดินเท้าที่ ผ่านกลางชุมชนด้านในนั้น เป็นเส้นทางที่สั้นที่สุด จึงทำให้เป็นพื้นที่ที่มีความถี่ในการใช้งานสูง

ทางสัญจรด้านในที่มีขนาดเล็กโดยเฉพาะในพื้นที่หมู่ 8 และ หมู่ 9 ซึ่งรถยนต์ผ่านเข้าออก ไม่ได้ หรือ ไม่สะดวก ทำให้พื้นที่ถนน และที่ว่างด้านข้างถูกใช้เป็นที่นั่งเล่นหรือเดินเล่น เนื่องจากมี ความปลอดภัยและมีสภาพร่มรื่น แปลงที่ดินที่ว่างอยู่ส่วนใหญ่มีการจับจองเป็นเจ้าของ ในขณะที่ พื้นที่ที่เหลืออยู่ก็ขาดการพัฒนาและมีน้ำท่วมขังทำให้ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

4.3 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตจากสภาพการตั้งถิ่นฐาน

การรวมศูนย์ของกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในบริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านอัน เนื่องมาจากการเข้าถึงทำให้ จำกัดขอบเขตการเติบโตของพื้นที่พักอาศัย และมีการเพิ่มความเข้ม ข้นของการใช้สอยที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่ ใกล้ศูนย์กลาง ซึ่งทำให้เกิดความหนาแน่น ของสิ่งปลูกสร้าง และ การเปลี่ยนรูปแบบอาคารมาเป็นอาคารที่มีสัดส่วนพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น ที่ส่ง ผลต่อภูมิทัศน์โดยรวมของชุมชน

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังสามารถรองรับกิจกรรมการใช้สอยของ ชาวชุมชนได้ เนื่องจากยังเป็นชุมชนที่ไม่ขนาดใหญ่ และไม่ซับซ้อนนัก หากแต่ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเนื่องจาก การรुक้าของการพัฒนาที่ดินโดยรอบ และการขยายตัวของ ชุมชนเองที่ปราศจากการควบคุม ทำให้การดำเนินชีวิตในปัจจุบันอาจเกิดเป็นปัญหา ได้แก่

1. การขาดพื้นที่เพื่อการันทนาการ เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่ของวัดเพื่อรองรับการใช้สอยที่เพิ่ม มากขึ้น ทำให้ลดพื้นที่ว่างที่ใช้เพื่อกิจกรรมเชิงนันทนาการลง ซึ่งจำเป็นต้องหาพื้นที่ว่างขึ้นทด แทนเพื่อรองรับการใช้สอยจากชาวชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่ต้องการสถานที่ในการเล่น กีฬา
2. การขาดความเป็นสัดส่วนในการอยู่อาศัย เนื่องจากการรुक้าพื้นที่โดยรอบของกิจกรรมทาง เศรษฐกิจอื่นๆไม่ว่าจะเป็นโรงงานอุตสาหกรรม หรือ หมู่บ้านจัดสรร รวมทั้งอาคารพักอาศัย ใหม่ซึ่งปลูกแทรกขึ้นอย่างหนาแน่นในพื้นที่ปลูกสร้างเดิม
3. ความไม่สะดวกในการเดินทางเนื่องจาก ขนาดของชุมชนที่ขยายออกซึ่งทำให้ ระยะห่างจาก ศูนย์กลางชุมชนเพิ่มขึ้น ร่วมกับการเข้าถึงของสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทำให้ มีการใช้ยาน พาหนะไม่ว่าจะเป็นรถยนต์ หรือ รถจักรยานยนต์ กันมากขึ้น ที่อาจส่งผลร้ายแรงถึงความ ปลอดภัยในการเดินทางภายในชุมชนด้วย

4. การลดลงของพื้นที่ทำกิน และ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ของที่ดินโดยรอบ รวมทั้งการเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรไปตามวิถีตลาด ทำให้ขาดมาตรการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดินที่คุ้มค่าในระยะยาว ป่าที่เป็นแหล่งวัตถุดิบซึ่งธรรมชาติใช้เวลายาวนานในการสร้างก็ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วจนเหลือปริมาณน้อยลงอย่างมาก ทำให้ ปัจจุบัน ชาวบ้านที่ยังยึดอาชีพ เย็บจาก ต้องใช้เวลามากขึ้นในการเดินทางไปรวบรวมวัตถุดิบในป่า เนื่องจากป่าจากอยู่ห่างออกไปจากชุมชน
5. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบสิ่งปลูกสร้างโดยเฉพาะที่พักอาศัยที่มีลักษณะปิดมากขึ้น จากทั้งวัสดุ และ รูปแบบที่ไม่เอื้อให้เกิดกิจกรรมทางสังคมดังเช่นที่เคยเป็นในอดีต ทำให้รูปแบบและระดับของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกชุมชนเปลี่ยนแปลงไป
6. วัดที่ปรับลักษณะทางกายภาพเพื่อให้สามารถรองรับปริมาณการใช้สอยที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยด้านบวกของการพัฒนา แต่ก็มีปัจจัยในด้านลบเนื่องจากขาดพื้นที่และมิติของที่ว่างที่สอดคล้องกับการเข้าถึงและการใช้งานของหน่วยของสังคมที่มีกลุ่มเล็กๆ
7. การประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นการทำงานภายนอกชุมชน ทำให้เกิดการเดินทางหนาแน่นในเวลาก่อนเริ่มงาน และหลังเลิกงาน ขณะที่ในเวลากลางวันก็ยังเหลือคนกลุ่มหนึ่งที่ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนแต่ถ้าขาดการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในชุมชนเอง ก็มีแนวโน้มที่ชุมชนจะกลายเป็นชุมชนพักอาศัยชานเมือง ที่ขาดการใช้สอยพื้นที่ในเวลากลางวัน
8. เนื่องจากเกิดกิจกรรมขึ้นมากมายรอบวัดที่เป็นศูนย์รวมทางสังคมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการซื้อขาย กิจกรรมของนักเรียน จึงทำให้เกิดความหนาแน่นในการใช้สอยซึ่งอาจเกิดเป็นปัญหา หากไม่มีมาตรการในการจัดการหรือจัดระเบียบการใช้พื้นที่

อย่างไรก็ดีรูปแบบชุมชนที่มีการรวมศูนย์ทั้งทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และ สังคมในบริเวณใกล้เคียงกัน รวมถึง การเป็นทางเข้าออกทางเดียวทำให้ หมู่บ้านรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชุมชนเอาไว้ได้ โดยเฉพาะในพื้นที่หมู่ที่ 8 ฝั่งตะวันตกของคลองบางกระบือ และ 9 ขณะที่หมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 8 ฝั่งขวาของคลองบางกระบือมีแนวโน้มจะศูนย์เสียความเป็นชุมชนมากกว่าเนื่องจากขาดขอบเขตทางกายภาพของชุมชนที่ชัดเจน ที่จะป้องกันการเข้าถึง จากปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอก

ประกอบด้วยปัจจัยจากการทำให้ทันสมัย ซึ่งตามที่ สเมลเซอร์ กล่าวไว้ว่า การทำให้ทันสมัยนั้นเกี่ยวข้องกับกระบวนการ 4 อย่าง ที่แตกต่างกันแต่มีความเกี่ยวเนื่องกัน และปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายและแผนจากทางภาครัฐสามารถนำมาวิเคราะห์ผลกระทบต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี

สังคมจะเปลี่ยนจากการใช้เทคนิคง่าย ๆ และดั้งเดิมไปสู่การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เป็นต้นว่าความรู้เกี่ยวกับวัสดุก่อสร้างอาคารมีผลทำให้โครงสร้างบ้านเรือนเปลี่ยนแปลงไป

นาย วิชัย คงสมนึก นายแพทย์ประจำศูนย์อนามัยของชุมชนกล่าวว่า “บ้านที่สร้างในรุ่นแรกๆ ของหมู่บ้านบางกระดี่จะทำมาจากจาก จะมีบ้านที่มีฐานะสร้างด้วยไม้เป็นบ้านทรงไทยไม้ที่หลัง บ้านทรงไทยที่เห็นในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เพิ่งสร้างตอนหลังๆ เพราะที่นี้เป็นป่าชายเลน บ้านทรงไทยแค่ครึ่งบนก็มีน้ำหนักมากถ้าปลูกชายเลนก็ต้องทุบเพราะดินเป็นดินเลน เเท่าที่พอรู้ส่วนใหญ่เขาจะใช้ “และ” มีลักษณะเป็นไม้แผ่นกระดานไว้รองเสาถ้าทุบก็ทุบพร้อมกัน”⁹¹

แต่เดิมบ้านส่วนใหญ่ของชุมชนแห่งนี้ทำด้วยจากซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น แต่การก่อสร้างด้วยไม้คงมีความทนกว่า เมื่อพังไปเจ้าของบ้านจะรื้อ และสร้างใหม่โดยใช้ไม้แทน หรือแม้แต่คนที่ออกเรือนหาพอมีเงินก็จะใช้ไม้สร้างบ้าน แต่ในปัจจุบันไม่มีราคาสูงการสร้างบ้านใหม่ด้วยไม้จึงไม่นิยม ประกอบกับคอนกรีตมีราคาถูกกว่า แข็งแรงและสร้างกันทั่วไปตามสมัย จึงมีการสร้างบ้านด้วยคอนกรีตอย่างไรก็ตามจากการสำรวจบ้านชุมชนแห่งนี้ ร้อยละ 76.35 ยังคงเป็นบ้านไม้ ร้อยละ 12.52 เป็นบ้านที่สร้างด้วยคอนกรีต ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่หมู่ 2 อาจเป็นเพราะเป็นฝั่งที่มีการเข้าถึงสะดวกกว่าความเจริญจึงเข้าถึงได้เร็วกว่าไปด้วย กรณีของวัสดุก่อสร้างนี้คล้ายกับการซื้อชิ้นอาคารที่ความสามารถในการสร้างอาคารให้สูงขึ้นจะแปรผันตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของพื้นที่นั้นๆ สำหรับบ้านในชุมชนแห่งนี้ ร้อยละ 48.70 และ ร้อยละ 49.74 เป็นบ้าน 1 ชั้น และ 2 ชั้นตามลำดับ ซึ่งอาคารหลังที่เกิดขึ้นใหม่ล้วนแต่มีความสูงมากกว่า 2 ชั้นทั้งสิ้น

การมีถนนและรถยนต์เข้ามาใช้ในหมู่บ้าน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างกะทันหัน การเดินทางเข้าออกและการติดต่อกับภายนอกมีความสะดวกรวดเร็ว ส่งผลให้กิจการต่างๆ ในชุมชนซับซ้อนยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นชุมชนจะขยายตัวอย่างรวดเร็ว ชุมชนใดที่ปล่อยให้

ความเจริญทางเทคโนโลยีการขนส่งเป็นตัวกำหนดการขยายตัวของชุมชนโดยไม่คำนึงความต้องการของคนในชุมชนโดยรวม ชุมชนนั้นจะขาดระเบียบและอาจกลายเป็นชุมชนแออัดไป⁹²

2. ทางด้านเกษตรกรรม

สังคมจะเปลี่ยนจากการทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ไปสู่การผลิตสินค้าเกษตรกรรมเพื่อการค้า ซึ่งหมายรวมถึงการปลูกพืชที่ทำเงินเฉพาะอย่าง การซื้อสินค้าที่ไม่ใช่สินค้าเกษตรในตลาดและว่าจ้างแรงงานเพื่อการเกษตร

จากการศึกษาพบว่าในช่วงปี 2534-2538 แขวงแสมดำซึ่งเป็นแขวงที่ชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่มีการเปลี่ยนแปลงครัวเรือนเกษตรลดลงร้อยละ 86 ซึ่งมากกว่าการลดลงของครัวเรือนเกษตรกรของเขตบางขุนเทียนซึ่งลดลงร้อยละ 50 และในช่วงปีดังกล่าว แขวงแสมดำมีพื้นที่เกษตรกรรมลดลงร้อยละ 36 จากการขยายตัวของพื้นที่พักอาศัย และพื้นที่โรงงานที่เข้ามาแทนที่พื้นที่เกษตรกรรมทำให้พื้นที่พาณิชยกรรมในแขวงแสมดำมีแนวโน้มการขยายตัวสูงพอสมควร

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านทำให้ทราบว่า หลังจากชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพจากทำนา มาทำจาก แต่รายได้จากการทำจากมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมากเมื่อเทียบกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นดังนั้น คนในชุมชนจึงหันไปทำอาชีพค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และทำงานในโรงงานแทน

ด้วยเหตุนี้ทำให้พื้นที่โดยรอบหมู่บ้านในปัจจุบันที่นาไม่มีให้เห็นแล้ว และพื้นที่ป่าจากทางด้านเหนือหมู่สองขึ้นไปก็เกือบจะหมดลงคงเหลืออยู่เป็นสวนเล็กๆเท่านั้น ส่วนทางพื้นที่ทำการเกษตรด้านล่างหมู่ 8 และ 9 ยังคงเหลือป่าจาก แต่ส่วนใหญ่เป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง สาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ด้านล่างหมู่ 8 และ หมู่ 9 เพราะความเจริญเข้าไปไม่ถึง การคมนาคมในพื้นที่จะใช้เรือเป็นหลัก ทำให้เจ้าของพื้นที่หารายได้จาก การกรให้เช่าทำบ่อเลี้ยงกุ้งเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้ยังพบว่าในทุกหมู่บ้านในชุมชนมีการเปิดชั้นล่างให้เป็นร้านค้า ขายน้ำ ขนม และอาหาร เป็นระยะห่างเท่าๆกัน แต่เฉพาะหมู่ 2 ด้านติดถนนจะเป็นร้านค้าขนาดใหญ่

3 การพัฒนาอุตสาหกรรม

จากการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยอุตสาหกรรมทำให้เกิดการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในแขวง แสมดำมาตลอดตั้งแต่ ปี 2532 จนเพิ่มขึ้นสูงสุดในปี 2537 รวมจำนวนโรงงานทั้งสิ้นในปี 2537 มีจำนวน 802 โรง จากการสำรวจคาดว่าในซอยบางกระดี่มีน่าจะจะมีโรงงานตั้งอยู่ประมาณ ร้อยละ 25 ของแขวงแสมดำ คือประมาณ 200 โรง มีการว่าจ้างคนงานเป็น ร้อยละ 48.11 ของเขตบางขุนเทียน โดยมีจำนวน 29,603 และมีเงินทุนจดทะเบียนคิดเป็นร้อยละ 50 ของเขตบางขุนเทียน ในปี 2537

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

การเพิ่มขึ้นของโรงงานในเขตบางขุนเทียนและโดยรอบพื้นที่ศึกษาไม่เพียงแต่เปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรเดิมให้เป็นที่ตั้งของโรงงานเท่านั้น การเพิ่มขึ้นของโรงงานทำให้ความต้องการที่อยู่อาศัยในพื้นที่เพิ่มขึ้น จากการสำรวจในซอยบางกระบือพบว่ามีโครงการบ้านจัดสรรเกิดขึ้นอย่างน้อย อย่างน้อย 3 โครงการในช่วงพ.ศ.2539 ส่วนหนึ่งอาจมาจากความต้องการที่อยู่อาศัยที่เพิ่มขึ้นของกรุงเทพในช่วงก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ความต้องการที่อยู่อาศัยยังทำให้เกิดอาคารสูงเกิน 3 ชั้นในชุมชนซึ่งเป็นอาคารประเภท หอพัก และอพาร์ทเมนต์ ที่อยู่อาศัยเชิงพาณิชย์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและคาดว่าจะมีเพิ่มขึ้นเมื่อประชากรในพื้นที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดทัศนียภาพที่ขัดแย้งกันระหว่างบ้านไม้ที่สูงประมาณ 1-2 ชั้น กับ ตึกสูง 8 ชั้น (ปัจจุบันมี 1 แห่งตั้งอยู่หมู่ที่ 2)

นอกจากนี้การขยายตัวของโรงงานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างมากภายนอกก็ยังผลกระทบโดยตรงต่อระบบนิเวศน์บริเวณชุมชนอีกด้วยปัจจุบันที่เคยใช้น้ำในคลองอาบและดื่มกินไม่สามารถทำได้อีกต่อไปเนื่องจากโรงงานปล่อยมลพิษลงสู่น้ำลำคลอง นอกจากนี้หากลมพัดมา โรงงานดังกล่าวยังส่งกลิ่นเหม็นมายังหมู่บ้านด้วย

จากการตรวจวัดคุณภาพน้ำค่า BOD ซึ่งเป็นค่าความต้องการปริมาณออกซิเจนที่ถูกแบคทีเรียใช้ในการย่อยสลายอินทรีย์สารในน้ำ และค่า DO ซึ่งเป็นค่าปริมาณการละลายของออกซิเจนในน้ำ ในคลองสนามไชยพบว่าค่า BOD ที่วัดได้ที่วัดบางกระบือ 6 มิลลิกรัมต่อลิตร ต่ำกว่ามาตรฐาน 2 มิลลิกรัมต่อลิตร ส่วนค่า DO นั้นอยู่ในระดับมาตรฐาน ดูตาราง

ตาราง 4.35. แสดงค่าตัวชี้วัดคุณภาพน้ำในคลองสนามไชยปี 2542

จุดเก็บตัวอย่าง	BOD (mg/l)	DO (mg/l)
วัดสิงห์	12	1.5
วัดเลา	11	0.4
สน.ท่าข้าม	12	1.2
วัดบางกระบือ	6	2.1
ค่ามาตรฐาน	ไม่เกิน 4.0	ไม่ต่ำกว่า 2.0

ที่มา : สำนักการระบายน้ำกรุงเทพมหานคร

การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาในพื้นที่เหนือคลองสนามชัยซึ่งเป็นเขตพื้นที่เกษตรกรรมทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ที่ดินและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

4. ปัจจัยด้านแผนและนโยบายจากภาครัฐ

พื้นที่ชุมชนบางกระดีเป็นปัจจุบันเป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมซึ่งตั้งอยู่ในเขตบางขุนเทียนซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการขยายตัวของเมืองในอัตราที่ค่อนข้างรวดเร็ว⁹³ แต่เนื่องจากข้อกำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุมชนที่อยู่เหนือคลอง (หมู่ 2) แตกต่างจากการข้อกำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ฝั่งใต้คลองสนามชัย (หมู่ 8,9) ทำให้หมู่บ้านที่อยู่คนละฝั่งคลองมีการพัฒนาต่างกัน

4.1. ฝั่งเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2535

มีวัตถุประสงค์ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีของการตั้งถิ่นฐานในเขตชานเมืองและคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีข้อบังคับให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม สถาบันราชการและการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของที่ดินประเภทนั้นในแต่ละบริเวณโดยที่ดินประเภทนั้นห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการที่กำหนดดังต่อไปนี้

1) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตรที่มีพื้นที่ที่ใช้ประกอบการไม่เกิน 300 ตารางเมตร และไม่ก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขหรือไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขหรือไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หรือโรงงานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์คอนกรีตผสม เฉพาะในบริเวณพื้นที่ทำการก่อสร้างตามเงื่อนไขและวิธีการที่กรุงเทพมหานครกำหนด

2) โรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม

3) โรงมหรสพตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันภัยอันตรายอันเกิดแต่การเล่นมหรสพ

4) สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

5) จัดสรรที่ดินทุกประเภท เว้นแต่การจัดสรรที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่มีพื้นที่แปลงย่อยไม่น้อยกว่าแปลงละ 2.5 ไร่ หรือการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยที่มีพื้นที่แปลงย่อยไม่น้อยกว่าแปลงละ 100 ตารางวา และมีที่ว่างไม่น้อยกว่าแปลงละ 100 ตารางวา และมีที่ว่างไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของที่ดินแปลงย่อยในแต่ละแปลง

6) การอยู่อาศัยประเภทห้องแถว ตึกแถว บ้านแถว อาคารอยู่อาศัยรวม อาคารขนาดใหญ่หรืออาคารสูง เว้นแต่ที่อยู่อาศัยภายใต้การดำเนินการของการเคหะแห่งชาติที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐเพื่อรองรับโครงการโยกย้ายชุมชนแออัด

7) การประกอบพาณิชย์กรรม เว้นแต่การประกอบพาณิชย์กรรมที่มีพื้นที่ที่ใช้ประกอบการไม่เกิน 100 ตารางเมตร ซึ่งไม่ใช่ห้องแถวหรือตึกแถว

ข้อบังคับข้างต้นยกเว้นที่ดิน บริเวณหมายเลข 8.7,8.8,8.9,8.15,8.18,8.20 และ 8.25 ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม การอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวหรือบ้านแฝด สถาบันราชการ และสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการไว้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่นให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ แต่ห้ามการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนดต่อไปนี้

1) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานตามประเภท ชนิด และจำพวกที่กำหนดให้ดำเนินการได้ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวงฉบับที่ 414 (พ.ศ. 2542) ที่ให้ดำเนินการได้ในพื้นที่ประเภทชนบทและเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่ที่ใช้ประกอบการไม่เกิน 100 ตารางเมตร และไม่ก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขหรือไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หรือโรงงานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์คอนกรีตผสม เฉพาะในบริเวณที่ทำการก่อสร้างตามเงื่อนไขและวิธีการที่กรุงเทพมหานครกำหนด

ส่วนโรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับการทำน้ำแข็ง โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับไม้ ใดๆใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง (1) การแปรรูปไม้ (2) การทำส่วนประกอบที่ทำด้วยไม้ของอาคาร และโรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับยานที่ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์ โรงงานดังกล่าวต้องเป็นโรงงานที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมไม่เกิน 20 แรงม้า หรือใช้คนงานไม่เกิน 20 คนด้วย

2) สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว แต่ไม่หมายความรวมถึงสถานีบริการ ร้านจำหน่ายก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ

3) สถานที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับจำหน่ายขายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง เว้นแต่เป็นสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง

4) เลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้า

5) โรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม

6) โรงมหรสพตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันอันตรายอันเกิดแต่การเล่นมหรสพ

7) สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

8) การอยู่อาศัยประเภทอาคารขนาดใหญ่หรืออาคารสูง

9) การประกอบพาณิชย์กรรม เว้นแต่การประกอบพาณิชย์กรรมที่มีพื้นที่ที่ใช้ประกอบการไม่เกิน 100 ตารางเมตร ซึ่งไม่ใช่ห้องแถวหรือตึกแถว

10) สถานที่เก็บสินค้าซึ่งเป็นที่เก็บพักหรือขนถ่ายสินค้าหรือสิ่งของเพื่อประโยชน์ทางการค้าหรืออุตสาหกรรม

11) ไซโลเก็บผลผลิตทางการเกษตร

12) ซ้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ

13) ซ้อขายหรือเก็บชิ้นส่วนเครื่องจักรกลเก่า

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ให้มีที่ว่างไม่น้อยกว่าร้อยละสามสิบของแปลงที่ดินที่ยื่นขออนุญาต

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ริมฝั่งคลองให้มีที่ว่างตามแนวขนานริมฝั่งคลองไม่น้อยกว่า 3 เมตร เว้นแต่การเป็นการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมทางน้ำ การสาธารณูปโภค เขื่อน รั้วหรือกำแพง⁹⁴

นอกจากศูนย์บริการกำจัดกากอุตสาหกรรม ของกรมโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในซอยบางกระดี่ที่ถูกกำหนดให้เป็นการใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้าแล้ว ที่ดินหมายเลข 8.20 และ 8.25 ตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นที่ดินบริเวณคลองสนามชัย ฝั่งเหนือ ก็เป็นที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมที่ได้รับการยกเว้นให้ประกอบกิจการโรงงานได้ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวงฉบับที่ 414 (พ.ศ. 2542) การได้รับการยกเว้นดังกล่าวมีส่วนทำให้เกิดสิ่งก่อสร้างที่ขัดแย้งกับชุมชน และอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ลดความเป็นเอกภาพของชุมชนแห่งนี้

ส่วนที่ 2

องค์ประกอบของแหล่งตั้งถิ่นฐาน

จากปัจจัยที่กล่าวมาสามารถนำมาอธิบายรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญบ้านบางกระบือ โดยใน ส่วนที่ 2 นี้จะวิเคราะห์พื้นที่เป็นตัวตั้งและอธิบายปัจจัยดังที่กล่าวในส่วนที่ 2 เพื่อความเข้าใจพื้นที่ทั้งหมด โดยจะวิเคราะห์ที่แต่ละองค์ประกอบของแหล่งตั้งถิ่นฐานนี้เนื่องจากองค์ประกอบแต่ละส่วนมีที่มาต่างกันและมีปัจจัยที่ส่งผลต่อองค์ประกอบต่างๆ มากกว่า 1 ปัจจัย

1. บ้านเรือน

เรื่องของบ้านเรือนได้กล่าวไปในส่วนที่สองในส่วนที่จะกล่าวถึง ลักษณะสิ่งปลูกสร้างของบ้านเรือน และเรื่องของการสถาปัตยกรรม

1.1. ลักษณะสิ่งปลูกสร้าง

สิ่งปลูกสร้างภายในชุมชน ยังคงไว้ซึ่ง รูปแบบของ สถาปัตยกรรม ไทยภาคกลาง ซึ่งเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น โดยสอดแทรกเอาองค์ประกอบบางส่วนที่ได้รับอิทธิพลมอญเอาไว้ การจัดวางองค์ประกอบบางส่วนของบ้าน เช่น การกำหนดทิศทางของเรือน ศาลเจ้า บันได แนวสันหลังคา ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากคติความเชื่อที่ถ่ายทอดกันมา

ปัจจุบัน พื้นที่ศึกษาประกอบด้วย สิ่งปลูกสร้างจำนวนประมาณ 575 หลังคาเรือน แบ่งออกเป็น 3 เขตปกครอง ได้แก่ หมู่ 2 อยู่ทางทิศเหนือของคลองสนามชัย คิดเป็นร้อยละ 40 ของหลังคาเรือนทั้งหมด หมู่ 8 อยู่ทางทิศใต้ของคลองสนามชัย คิดเป็นร้อยละ 44 ของบ้านทั้งหมด และหมู่ 2 ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนน้อยในชุมชนอยู่ทางด้านทิศตะวันตก มีบ้านเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.25 ของบ้านทั้งหมด

ตาราง 4.36. แสดงการจำแนกบ้านตามเขตปกครอง

หมู่	จำนวน	ร้อยละ
2	230	40.00
8	253	44.00
9	92	16.00
รวม	575	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

บ้านมอญบางกระดี่เป็นชุมชนพักอาศัยขนาดใหญ่ดังจะเห็นได้จาก สัดส่วนของอาคารที่มีกิจกรรมในการพักอาศัยเพียงอย่างเดียว ถึงร้อยละ 85.91 ปลูกสร้างกระจายอยู่ทั่วทั้งพื้นที่ ขณะที่สิ่งปลูกสร้างที่เหลือถูกใช้เพื่อกิจกรรมอื่น เพียงร้อยละ 14.09 ซึ่งกิจกรรมที่มีความสำคัญรองลงไป ได้แก่ การพักอาศัยกึ่งพาณิชยกรรม (3.13%) ที่ตั้งอยู่บริเวณที่เข้าชุมชนเป็นหลัก และ แยกกันกระจายให้บริการอยู่ภายในชุมชน รวมทั้ง อาคารศาสนสถาน ได้แก่ วัดบางกระดี่ ซึ่งตั้งเป็นศูนย์กลางของชุมชนอยู่บริเวณ เชิงสะพาน ทางเข้าชุมชน อย่างไรก็ตาม แม้ว่า สภาพบ้านเรือนจะเป็นลักษณะของเรือนพักอาศัย แต่ ยังมีกิจกรรมการผลิตขนาดเล็กสอดแทรกอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการเย็บจาก ทำขนม หรือ งานช่างไม้

ตาราง 4.37. แสดงการจำแนกบ้านตามกิจกรรมการใช้สอย

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
พักอาศัย	494	85.91
บ้านพักข้าราชการ	4	0.70
พาณิชยกรรม	4	0.70
คลังสินค้า	1	0.17
พักอาศัยกึ่งพาณิชยกรรม	18	3.13
สถานพยาบาล	3	0.52
สถานศึกษา	4	0.70
ศาสนสถาน	16	2.78
อื่นๆ	31	5.39
รวม	575	100.00

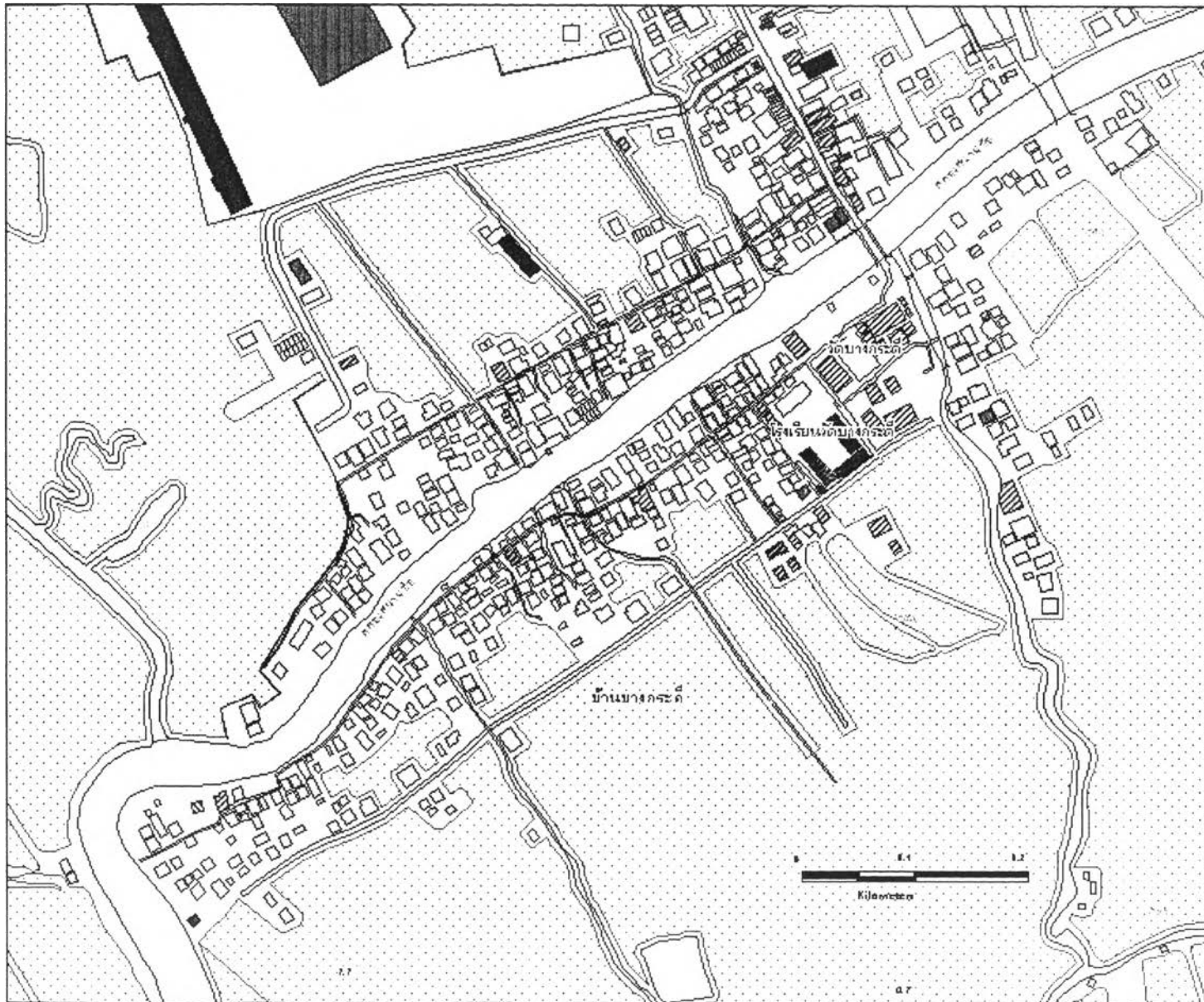
ที่มา : จากการสำรวจ

ตาราง 4.38. แสดงการจำแนกบ้านตามจำนวนชั้นอาคาร

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
1ชั้น	280	48.70
2ชั้น	286	49.74
3ชั้น	3	0.52
4ชั้น	5	0.87
8ชั้น	1	0.17
รวม	575	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

แผนที่ 4.11. แสดงกิจกรรมการใช้สอยอาคารในชุมชนชาวมอญบ้านบางกระดี่

สัญลักษณ์

การใช้ประโยชน์อาคาร

- พักอาศัย
- บ้านพักข้าราชการ
- บริการและพาณิชยกรรม
- โรงงานอุตสาหกรรม
- คลังสินค้า
- ที่พักอาศัย+พาณิชยกรรม
- พาณิชยกรรม+อุตสาหกรรม
- ที่พักอาศัย+อุตสาหกรรม
- สถานศึกษา
- ศาสนสถาน
- ศาลเจ้า
- สถานเอนามัย
- คมนาคม
- เกษตร
- อื่นๆ

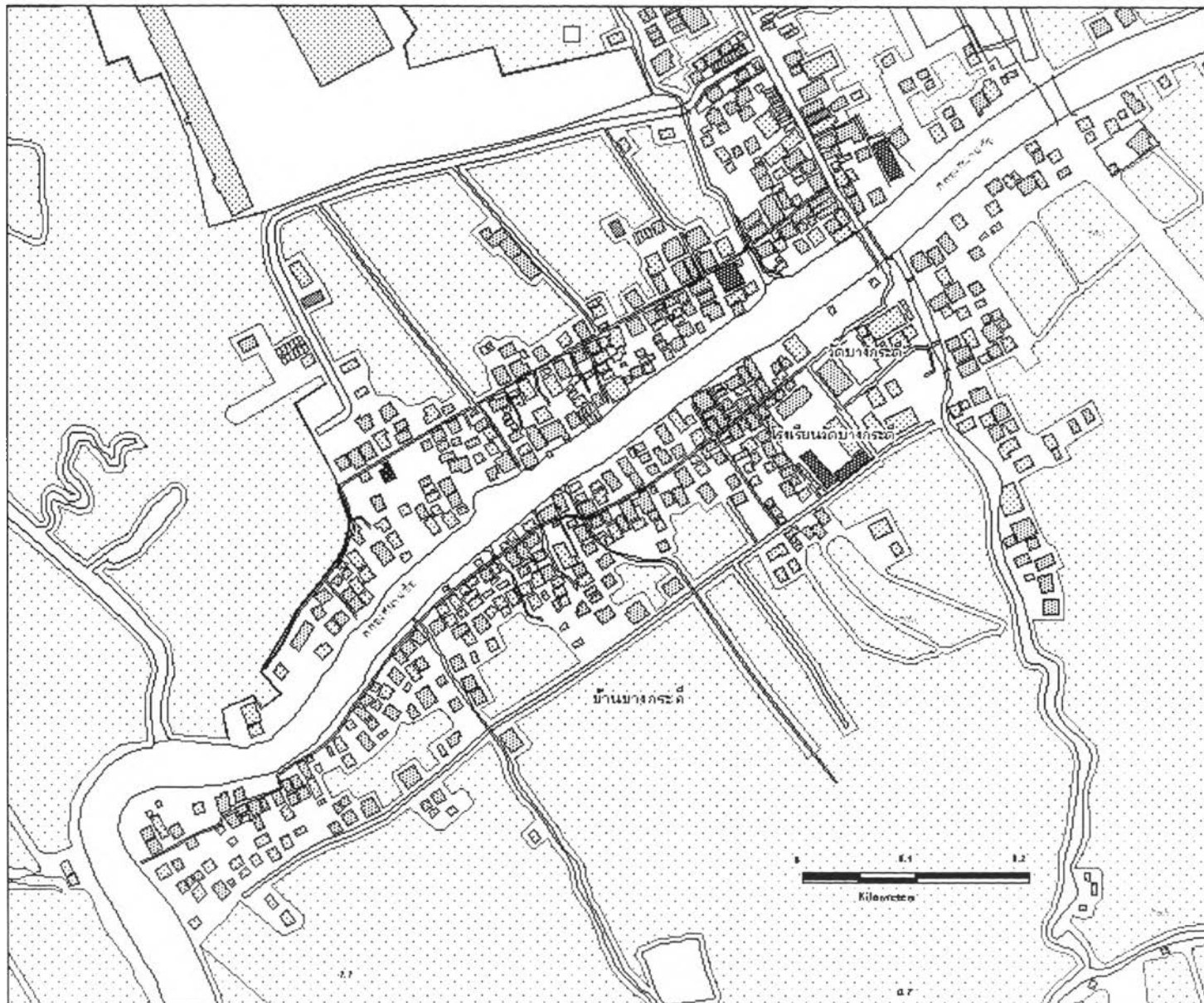

มาตราส่วน
1 : 5000

ข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศ
ปีพ.ศ. 2543

แผนที่ประกอบการศึกษาวิทยานิพนธ์หัวข้อ
การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนชาวมอญ
บ้านบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

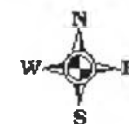
แผนที่ 4.12. แสดงจำนวนชั้นความสูงอาคารในชุมชนชาวมอญบ้านบางกระดี่

สัญลักษณ์

ความสูงอาคาร(ชั้น)

- 5 ชั้นขึ้นไป
- 4 ชั้น
- 3 ชั้น
- 2 ชั้น
- 1 ชั้น

มาตราส่วน
1 : 5000

ข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศ
ปีพ.ศ. 2543

แผนที่ประกอบการศึกษาวิชานิพนธ์หัวข้อ
การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนชาวมอญ
บ้านบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

สิ่งปลูกสร้างภายในชุมชนส่วนใหญ่(76.35%) ใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้าง ที่เหลือเป็น อาคารคอนกรีต และ อาคารไม้ร่วมกับคอนกรีต ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน รูปแบบอาคารเรียงรายแบบชาวบ้าน มีบางส่วน(20.87%)ที่ถูกปลูกสร้างให้เป็นเรือนไทยแบบประเพณีหรือเรือนเครื่องสับ และมีเพียงร้อยละ 2.78 ที่ยังคงรูปแบบเรือนเครื่องผูกในแบบสมัยก่อนเอาไว้ อาคารมีความสูง 1 ชั้น และ 2 ชั้น เกือบทั้งหมด(ร้อยละ 99.44) มีอาคารสูงมากกว่า 4 ชั้นเพียงหลังเดียวซึ่งได้แก่ อพาร์ตเมนต์ ในหมู่ที่ 2

ตาราง 4.39. แสดงการจำแนกบ้านตามวัสดุก่อสร้าง

วัสดุก่อสร้าง	จำนวน	ร้อยละ
คอนกรีต	72	12.52
ไม้	439	76.35
ไม้+คอนกรีต	55	9.57
อื่นๆ	9	1.57
รวม	575	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

ตาราง 4.40. แสดงการจำแนกสิ่งปลูกสร้างตามรูปแบบสถาปัตยกรรม

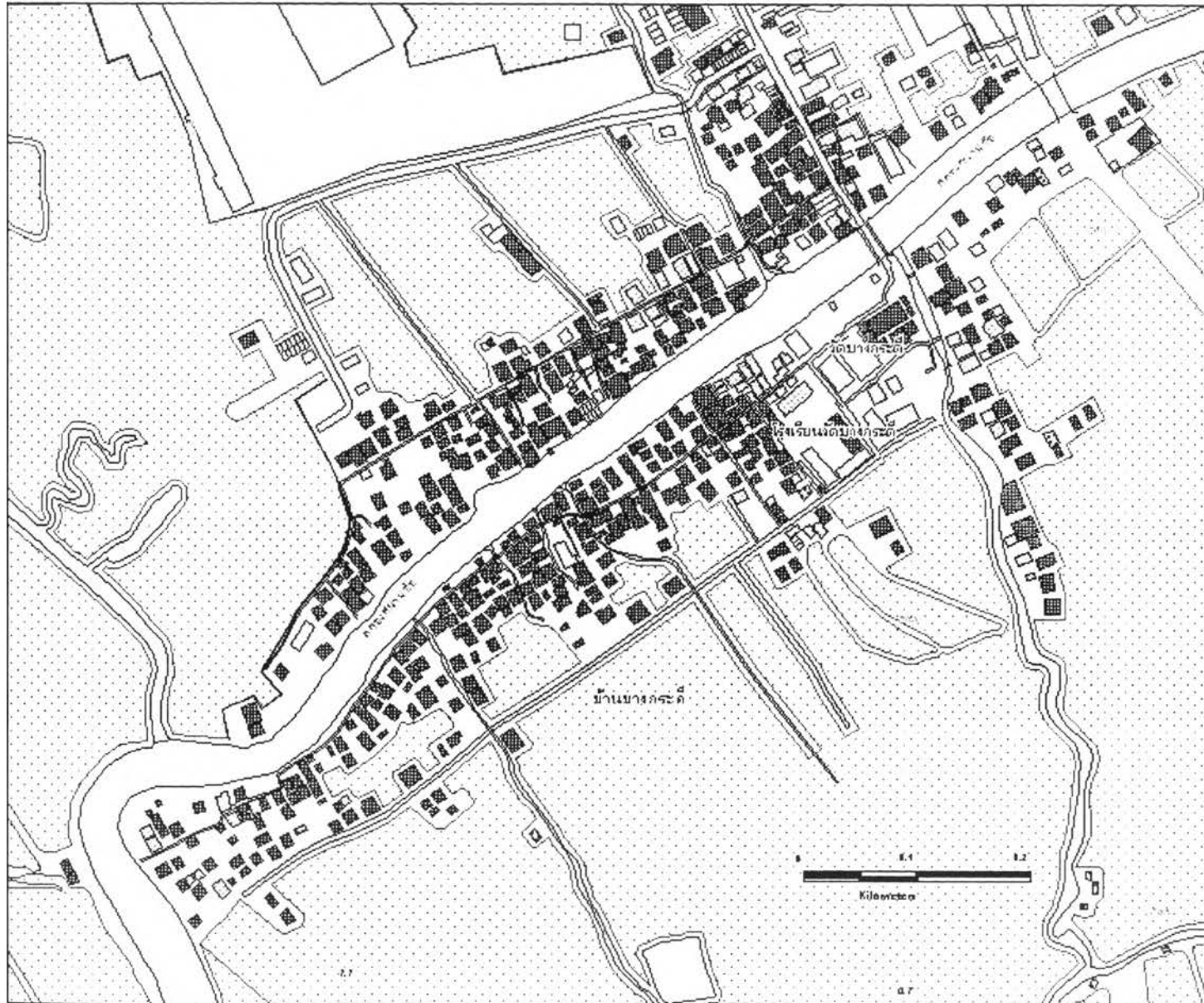
รูปแบบ	จำนวน	ร้อยละ
เรือนไม้หลังคาลาด	343	59.65
เรือนไม้หลังคาชัน	120	20.87
เรือนเครื่องผูก	16	2.78
อาคารคอนกรีต	96	16.70
รวม	575	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

1.2. รูปแบบทางสถาปัตยกรรม

บ้านที่สร้างเป็นหลังแรกของที่นี่เป็นบ้านจาก จะมีบ้านที่เป็นทรงไทยจั่วสูงไม้ก่หลังซึ่งมักเป็นของคนมีฐานะ บ้านทรงไทยที่เห็นๆกันส่วนใหญ่ก็นักเพิ่งสร้างตอนหลังๆ เพราะที่นี่เป็นชายเลน บ้านทรงไทยแต่ครั้งบนก็มีน้ำหนักถ้าปลูกชายเลนก็จะทรุดเพราะดินเป็นดินเลน ฉะนั้นช่างพื้นบ้านจะให้"ละ" ที่เป็นไม้แผ่นกระดานไว้รองเสาไว้ ซึ่งจะทำให้อาคารทรุดตัวลงพร้อมๆกัน

แผนที่ 4.13. แสดงวัสดุก่อสร้างอาคารในชุมชนชาวมอญบ้านบางกระดี่

สัญลักษณ์

วัสดุก่อสร้าง

- คอนกรีต
- ไม้
- ▨ คอนกรีต+ไม้
- ▩ อื่นๆ

มาตราส่วน
1 : 5000

ข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศ
ปีพ.ศ. 2543

แผนที่ประกอบการศึกษาวิชาวิทยานิพนธ์หัวข้อ
การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนชาวมอญ
บ้านบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

รูป 4.24. รูปแบบบ้านในชุมชน

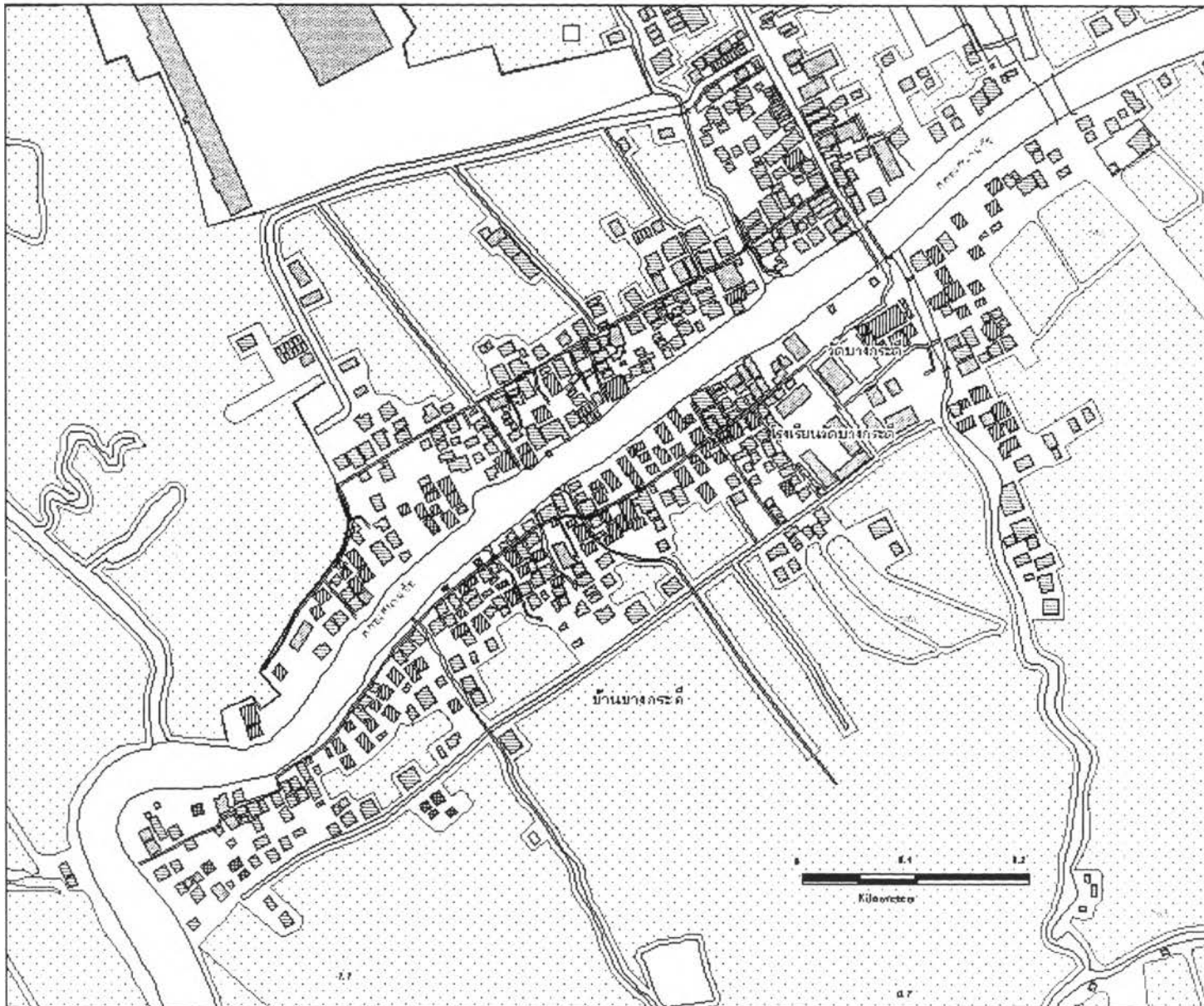
รูป 4.25. เรือนเครื่องสับ

บ้านเรือนในชุมชนมอญบ้านบางกระดี มีรูปแบบเป็นเรือนไทยพื้นถิ่นภาคกลาง แต่เดิมเป็นเรือนเครื่องผูกซึ่งใช้ จาก เป็นวัสดุสำคัญในการปลูกบ้าน แต่เนื่องจากบ้านที่สร้างด้วยจากไม่แข็งแรงผุพังง่าย เมื่อพังไปบ้านที่สร้างเป็นรุ่นต่อมาจึงนิยมสร้างด้วยไม้เป็นเรือนเครื่องเจาะ บ้านที่สร้างจะเป็นหลังคาทรงไทยสูง หรือเรือนเครื่องตีซึ่งเป็นบ้านทรงไทยง่าย ๆ หลังคาไม่สูงนัก⁹⁵ เมื่อเกิดความเจริญชาวบ้านสมัยนี้ที่มีบริเวณบ้านติดถนนจึงสร้างตามแบบสมัยนิยมมากขึ้นโดยใช้ปูนเป็นวัสดุก่อสร้างหรืออาจใช้ปูนสร้างตัวบ้านและทำจั่วด้วย รูปแบบอาคารจึงได้เปลี่ยนแปลงไป

อาคารโครงสร้างไม้สร้างขึ้นในลักษณะที่เป็นงานช่างแบบพื้นบ้าน คือ ทำตามที่สะดวกและแข็งแรงโดยไม้พะวงว่าจะเป็นตามระบบแบบแผนหรือไม่ เรือนเครื่องสับเหล่านี้หลังคาเป็นจั่วมีบันลมแบบมีเหงา หลังคาบ้านมักมุงด้วยสังกะสี ผนังภายนอกที่พบส่วนใหญ่เป็น ฝาไม้ตีตามแนวนอน ส่วนใหญ่พบว่าชาวบ้านมีขนาดเล็ก และมีหลังคาคลุม เรือนหลังคาจั่วความเอียงลาดต่ำ เกิดจากการขยายครัวเรือนตามความจำเป็นของการอยู่อาศัย อาคารลักษณะนี้ถูกปลูกสร้างขึ้นภายหลัง บางหลังใช้เพื่อประโยชน์ทางด้านพาณิชย์กรรม ส่วนเรือนเครื่องผูกนั้น ปัจจุบันพบเห็นในครอบครัวมอญที่ฐานะค่อนข้างยากจน และอยู่ห่างออกไปจากศูนย์กลางชุมชน

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัยในชุมชนมอญบ้านบางกระดี มีรูปแบบ สอดคล้องกับการศึกษารูปแบบเรือนไทยมอญที่มีการศึกษาก่อนหน้านี้ ซึ่งจำแนกรูปลักษณะทางกายภาพของ เรือนไทยมอญออกเป็น 4 ประเภทคือ เรือนที่ในอดีตเคยเป็นเรือนไทยแบบมีชานโล่ง แต่ปัจจุบันมีการต่อเติม และคลุมหลังคาในบริเวณชานจนกลายเป็นห้องอเนกประสงค์ เรือนที่เป็นเรือนจั่วความลาดเอียงต่ำ เรือนเครื่องสับสองชั้น และเรือนเครื่องผูก

แผนที่ 4.14. แสดงรูปแบบบ้านเรือนในชุมชนชาวมอญบ้านบางกระดี่

สัญลักษณ์

รูปแบบบ้านเรือน

- เรือนไม้หลังคาเตี้ย
- เรือนไม้หลังคาสูง
- เรือนเครื่องมุก
- อาคาร ค.ส.ด.

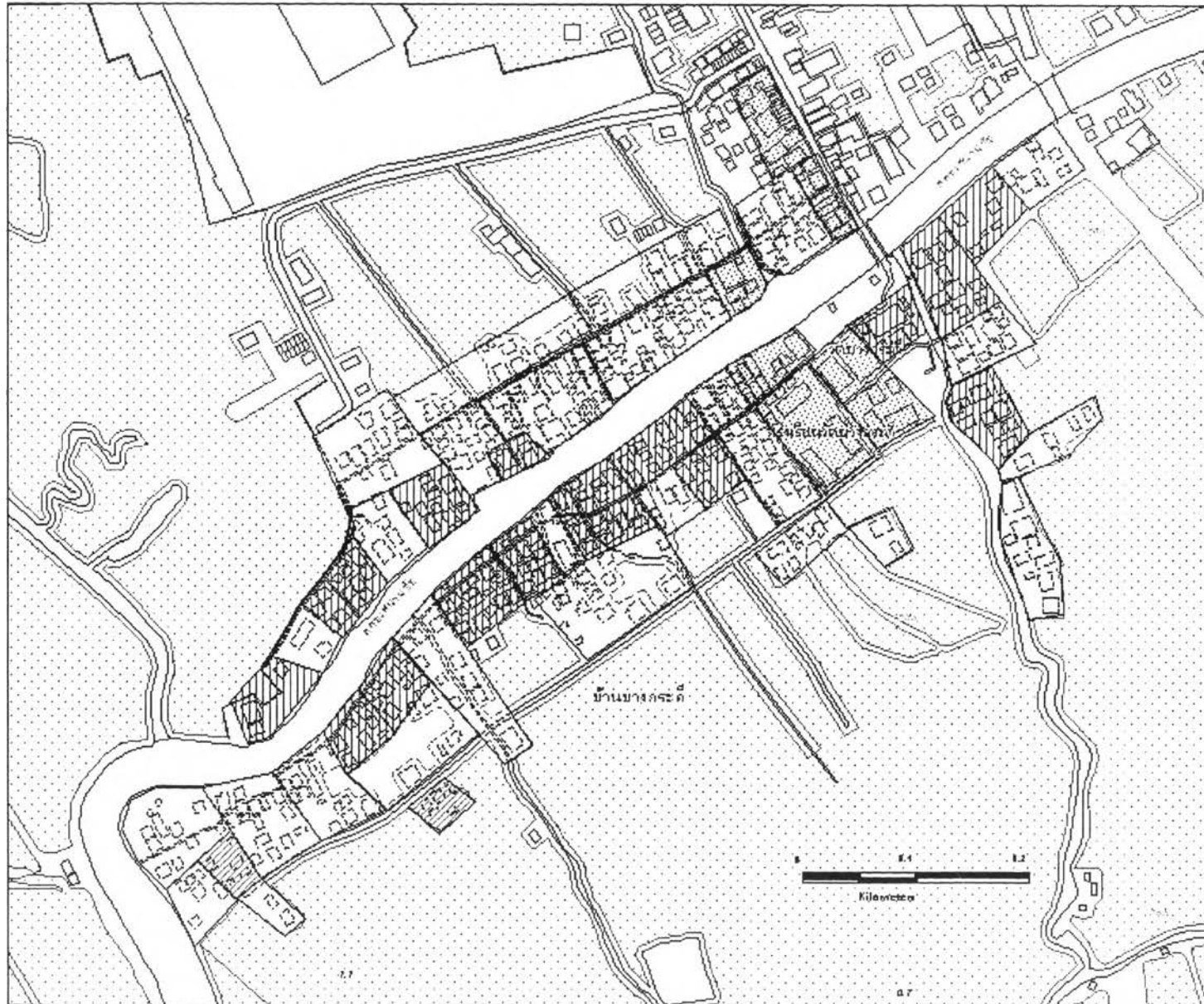

มาตราส่วน
1 : 5000

ข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศ
ปีพ.ศ. 2543

แผนที่ประกอบการศึกษาวิทยานิพนธ์หัวข้อ
การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนชาวมอญ
บ้านบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

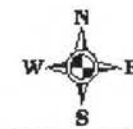
แผนที่ 4.15. แสดงการแบ่งกลุ่มสิ่งปลูกสร้างภายในชุมชนชาวมอญบ้านบางกระดี

สัญลักษณ์

กลุ่มอาคาร

- เรือนไม้หลังคาลาด (27)
- เรือนไม้หลังคาชัน (15)
- เรือนเครื่องผูก (2)
- อาคารคอนกรีต (6)

มาตราส่วน
1 : 5000

ข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศ
ปีพ.ศ. 2543

แผนที่ประกอบการศึกษาวิทยานิพนธ์หัวข้อ
การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนชาวมอญ
บ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

เรือนไทยพื้นถิ่นในภาคกลางนิยมปลูกเป็นอาคาร 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นใต้ถุนเปิดโล่ง บริเวณชั้นล่างนั้นใช้ประโยชน์หลายอย่าง เช่นเป็นที่เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ ใช้เตรียมอาหารเวลาทำงานต่างๆ ใช้เป็นที่รองรับแขก นั่งเล่น รวมถึงใช้นั่งทำงานในเวลากลางวัน มีการกันห้องเป็นห้องเก็บของ และ ห้องน้ำ สร้างด้วยกำแพงก่ออิฐฉาบปูน เรือนชั้นบนนั้น แบ่งเป็นซานที่ปิดล้อมด้วยรั้วไม้ และพื้นที่ภายในที่ปิดล้อมด้วยผนังอาคารซึ่ง ใช้เป็นเรือนนอน หรือเรือนพักอาศัย

ความเชื่อในการวางทิศทางของจั่วบ้านของชาวมอญ ผูกพันกับทิศทางของเสาเอกหรือเสาผีของบ้าน รวมทั้งห้องผีบรรพบุรุษและห้องนอน เสาเอกของเรือนมอญคือเสาต้นแรกทางทิศตะวันออก หรือเสาที่รับแป้หัวเสาของจั่วบ้านด้านทิศตะวันออกนั่นเอง เสาเอกถือเป็นเสาผีบรรพบุรุษ และใช้เป็นห้องนอนเฉพาะของเจ้าของบ้าน ถือว่าเป็นอาณาเขตที่ผีตายายซึ่งปกป้องคุ้มครองลูกหลานสิ่งสถิตย์อยู่ สัญลักษณ์แทนผีบรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูลนี้มักเป็นผ้า แหวนหรือดาบตามความสำคัญของตระกูล ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผ้าเนื่องจากเป็นครอบครัวเกษตรกรรม โดยจะเก็บอยู่ในภาชนะมิดชิด เช่น หีบ กระบุง หรือตะกร้า แหวนไว้หรือวางไว้ที่สูงตรงเสาผีของบ้าน และจะต้องมีพิธีเช่นผีทุกปีละหนึ่งครั้ง และเมื่อมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนในบ้านเช่น เกิด บวช แต่งงาน หรือตาย ก็ต้องมีพิธีเช่นผีบรรพบุรุษทุกครั้งไป⁹⁶

ห้องผีบรรพบุรุษจะถือเป็นส่วนตัวอย่างเคร่งครัด บุคคลภายนอกจะไม่สามารถอนุญาตให้เข้าไป โดยอาจเป็นห้องสำหรับเก็บของสำคัญ หรือเป็นห้องนอนของเจ้าบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับผีประจำตระกูล หรือผีบรรพบุรุษของมอญนี้ถือกันว่าลูกชายคนโตของครอบครัวจะต้องเป็นผู้ที่รักษาสืบทอด หากลูกชายคนโตไม่สามารถสืบทอด ก็ให้ลูกชายคนต่อไปเป็นผู้สืบทอด

สืบเนื่องจากการวางทิศทางของห้องผีบรรพบุรุษและตำแหน่งของเสาผีของบ้าน ซึ่งจะต้องอยู่ทางทิศตะวันออกดังนั้นตำแหน่งห้องนอนสำคัญของบ้านจึงตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ส่วนทิศทางการหันหัวนอนจะหันไปทางด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ เนื่องจากทิศตะวันออกถือเป็นทิศที่เป็นมงคลเป็นทิศที่พระอาทิตย์ขึ้นจึงถือว่าเป็นทิศที่ให้ชีวิต ส่วนทิศใต้ชาวมอญเรียกว่าเป็นทิศเหนือลมถือว่าอยู่เหนือสิ่งต่างๆทั้งมวล ทำให้ร่มเย็นเป็นสุข

ตำแหน่งของห้องหรือกิจกรรมอื่นๆ จะสอดคล้องกับการหันหัวนอน ซานหรือระเบียงจะอยู่ทางทิศตีนนอน คือทิศเหนือหรือทิศตะวันตก เช่นเดียวกับตำแหน่งของครัว ครกตำข้าวซึ่งเป็นอุปกรณ์ในครัวจะต้องอยู่ทางทิศใต้ลม(เหนือ)

2. วัดบางกระดี่

2.1. ประวัติความเป็นมา

วัดบางกระดี่ เป็นวัดที่สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2420 ตามประวัติที่เล่าสืบๆ มาว่า เดิมมีเจ้าอาวาสรูปแรก นามว่า “อาจารย์เฒ่า” เป็นทาสในเรือนของเจ้านายสมัยเก่าคนหนึ่ง เมื่อมีอายุมากแล้วจึงได้ขออนุญาตบวช เจ้านายก็ได้อนุญาตและยังได้ยกที่ดินให้สร้างวัดอีกด้วย วัดบางกระดี่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ ปี 2435

ในด้านการศึกษา ทางวัดสนับสนุนให้ภิกษุ สามเณร ศึกษาพระปริยัติธรรมจากสำนักเรียนอื่นได้ตามอัธยาศัย นอกจากนี้ได้มอบที่ดิน 3 ไร่ 1 งาน 55 ตารางวา ให้แก่ทางราชการสร้างโรงเรียนวัดบางกระดี่อีกด้วย เมื่อราวปี 2526 วัดบางกระดี่มีภิกษุจำพรรษา 14 รูป สามเณร 3 รูป ศิษย์วัด 15 คนเท่านั้น⁹⁷ แต่ปัจจุบันมีพระภิกษุจำพรรษาอยู่ทั้งสิ้น 36 องค์

2.2. ตำแหน่งที่ตั้งและขนาด

วัดบางกระดี่ ตั้งอยู่เลขที่ 41 ถนนบางกระดี่ หมู่ที่ 8 แขวงสามเฒ่า เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตามโฉนดเลขที่ 39252 อาณาเขต ทิศเหนือยาว 232 เมตร ติดต่อกับคลองสนามชัย ทิศใต้ยาว 127 เมตร ติดกับป่าชายเลน ทิศตะวันออกยาว 368 เมตร ติดต่อกับคลองบางกระดี่ ทิศตะวันตกยาว 168 เมตร ติดต่อกับหมู่บ้านประชาชน มีที่ดินทั้งหมด 22 ไร่ 3 งาน 40.9 ตารางวา

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม ด้านหน้าวัดอยู่ทางทิศเหนือติดกับคลองสนามชัย มีถนนคอนกรีตเลียบบนชายคลองสนามชัย อุโบสถ กว้าง 9.15 เมตร ยาว 15.28 เมตร กุฏิสงฆ์จำนวน 9 หลัง เป็นอาคารไม้และตึก หอสวดมนต์ 2 ชั้น ยกพื้นสูง หอฉันศาลาการเปรียญ 2 หลัง คู่ ปูชนียะวัตถุมีพระพุทธรูป ปางมารวิชัย ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เนื้อทองเหลือง หน้าตักกว้าง 46 นิ้ว พระพุทธรูปยืนเป็นไม้แกะสลัก เจดีย์หน้าอุโบสถเป็นแบบมอญและมีหอร่องเป็นศิลปะสมัยเก่า

2.3 ลักษณะทางกายภาพ

ชุมชนมอญที่บางกระดี่ มีวัดบางกระดี่เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน อุโบสถ ของวัดสร้างมาเมื่อประมาณ 110 ปีเศษมาแล้วก่อด้วยอิฐมอญฉาบปูน พื้นเดิมเป็นไม้กระดาน ผ่านการซ่อมแซมบูรณะมาแล้ว 2 ครั้ง เปลี่ยนพื้นเป็นหินอ่อนแต่ยังคงอยู่ในรูปทรงเดิม พระเจดีย์ที่อยู่ในและนอกกำแพงแก้วยังมีเค้าลักษณะแบบพม่าที่มีฉัตรประดับบนยอด แต่ดูเรียบง่ายแปลกตาด้วยฝีมือช่างพื้นบ้านทำกันเอง ที่ริมหน้าวัด มีเสาหงส์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์พิเศษของวัดมอญตั้งอยู่

พระพุทธรูปสลักหินอ่อนสีขาวปางมารวิชัยในหอนั้น แม้จะเป็นพระใหม่ที่ชาวมอญปากเกล็ด นนทบุรีนำมาถวายเมื่อไม่นานมานี้ก็ตาม แต่พุทธลักษณะก็บอกชัดว่า เป็นศิลปกรรมแบบพม่าที่มี อยู่ทั่วไปในกลุ่มชาวมอญ ส่วนพระพุทธรูปหินอ่อนสลักสีขาวองค์เก่าถูกขโมยไปแล้วเมื่อเดือน ตุลาคม 2523⁹⁸

จะสังเกตเห็นว่ากลุ่มอาคารภายในวัดจะหันหน้าจั่วหรือสันหลังคาไปในแนวเหนือใต้ ผิดกับการปลูกเรือนพักอาศัยที่จะปลูกเรือนตามตะวัน เนื่องจากไม่ได้เป็นอาคารที่ใช้อาศัยจึงไม่ได้ ให้ความสำคัญเชื่อเดียวกัน และลักษณะทางกายภาพของอาคารที่ต้องตอบสนองต่อการใช้สอยภายใน ซึ่งมีความเชื่อในการตั้งพระประธานให้หันหน้าไปทางทิศเหนือ แทนของการประกอบกิจกรรม ภายในอาคารจึงอยู่ในแนว เหนือ-ใต้ นอกจากนี้การหันหน้าจั่วไปทางทิศเหนือยังช่วยขั้บแน่นให้อาคารดูโดดเด่นและต้อนรับยิ่งขึ้น

2.4 องค์ประกอบของวัด

2.4.1. พระอุโบสถ

จุดเด่นของวัดมอญบางกระดี่คือ โบสถ์ หรือ พระอุโบสถซึ่งมีลักษณะเฉพาะแบบมอญ ไม่ ว่ารูปทรงหรือลวดลาย โดยมีเจดีย์ แบบมอญขนาดเล็กตั้งอยู่ตามมุมทั้งสี่โดยรอบ เหมือนกับวัดไทยที่มีเสมาสำหรับระบุงเขตพระอุโบสถนั่นเอง แต่พบว่า อุโบสถจะอยู่ด้านในซึ่งเงียบสงบเหมาะ แก่การปฏิบัติกิจกรรม อาทิ การอุปสมบท การลงปาติโมกข์ และ พิธีกรรม

รูป 4.15. ด้านข้างพระอุโบสถวัดบางกระดี่

รูป 4.16. ด้านหน้าพระอุโบสถวัดบางกระดี่

2.4.2. กุฏิวัดและเขตสังฆาวาส

ส่วนที่เป็นสังฆาวาสของวัดนี้จะเป็นส่วนที่เข้าถึงง่ายที่สุด โดยอยู่บริเวณด้านหน้า เมื่อนั่งรถข้ามสะพานมายังวัดจะต้องผ่านส่วนนี้ก่อน ทำให้น่าจะขาดความสงบในการใช้สอย แต่อาศัยว่าเป็นหมู่อาคารเชื่อมต่อขนาดใหญ่ ภายในประกอบไปด้วยกุฏิขนาดสองข้าง และ กุฏิพระเถระอยู่

ด้านหลัง ส่วนตรงกลางพื้นที่โล่งแบ่งเป็นส่วนหอฉันท์ หอสดมภ์ และ ศาลาปริยัติธรรมสำหรับเรียนพระธรรม ตามลำดับ ทั้งนี้การเรียนปริยัติก็อาจไปใช้ศาลาการเปรียญแทนบ้าง กุฎิพระที่เป็นไม้ทั้ง 8 หลังเพิ่งสร้างในปี 2530^{๒๒} สิ่งที่เหลืออยู่หลังจากการซ่อมแซมบูรณะมีเพียงหอรบั้ง ก่ออิฐมอญฉาบปูนที่อยู่ด้านหน้าเท่านั้น

2.4.3. ศาลาเอนกประสงค์

เป็นส่วนใช้สอยสำคัญที่ไว้รับแขกหรือสาธุชน มีลักษณะเป็นศาลาเปิดโล่งขนาดใหญ่ทำด้วยไม้ หลังคาเป็นจั่ววางเรียงกัน 4 หลังหันไปทางทิศเหนือ ตั้งอยู่ระหว่างอาคารศาลาการเปรียญหลังใหม่กับหมู่กุฎิสงฆ์ เชื่อมต่อกับลานปูนด้านหน้า ใช้สำหรับรับบาตรในวันพระ จัดเทศกาลงานบุญต่างๆ รวมทั้งบางครั้งใช้แทนศาลาการเปรียญหากจำเป็น เช่นเมื่อมีงานอุปสมบท

2.4.4. ศาลาการเปรียญ

เป็นอาคารคอนกรีตขนาดใหญ่ 2 ชั้นเพิ่งปลูกสร้างภายหลังการบูรณะปรับปรุงวัด มีรูปแบบเป็นอาคารทรงไทยหลังคาแผดหันหน้าจั่วไปและบันไดทางขึ้นไปทางทิศเหนือ ตั้งอยู่ติดกับโรงเรียนวัดบางกระดี ชั้นบนใช้เป็นสำนักงาน ขณะที่ชั้นล่างเป็นส่วนสำหรับแสดงธรรม และ ทำพิธีทางศาสนา เล่ากันว่าแต่เดิม อาคารศาลาการเปรียญวัด ซึ่งสร้างติดกับหมู่กุฎิมีความสวยงามมาก โดยเฉพาะบันลุ่มไม้ฉลุลายโปร่ง ของส่วนเชื่อมต่อกับกุฎิ แต่ปัจจุบันไม่เหลือให้เห็นแล้ว

รูป 4.17. ศาลาการเปรียญในปัจจุบัน

รูป 4.18. มณฑปวัดบางกระดี

2.4.5. มณฑป

มณฑปหินอ่อน สร้างเสร็จเมื่อต้นปี 2543 ด้วยเงินบริจาคของชาวบ้าน จัดเป็นสิ่งปลูกสร้างที่แสดงถึงเอกลักษณ์มอญที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ตั้งอยู่ด้านหลังของวัดเช่นกัน ใน มณฑปนี้ จะสังเกตเห็นพระพุทธรูปแบบรามัญ ที่มีเศียรใหญ่ และมีความนูนนุ่มนวล เป็นแบบเฉพาะของรามัญ

2.4.6. ลานวัด

ลานหลังวัดที่ประกอบกิจกรรมเอนกประสงค์มีอยู่ 3 ส่วนคือ บริเวณหลังส่วนสังฆาวาส อาจมีการตั้งร้านค้าแผงลอยตามเทศกาล และบางครั้งมีการจัดฉายหนังกลางแปลงในบริเวณนี้ ส่วนที่สองคือลานกว้างใหญ่ด้านหลังวัด แต่ก่อนเป็นที่เล่นฟุตบอลของเด็กในหมู่บ้าน ปัจจุบันทางวัดจะพัฒนาเป็นที่จอดรถ จึงมีการนำดินมาถมไว้ แต่ไม่มีการสร้างต่อและถูกใช้เป็นที่จัดงานวัด สวนสนุกอีกที่ที่ต่างๆ สามารถใช้จอดรถได้แต่ไม่สะดวกนัก โดยเฉพาะเวลาฝนตกน้ำจะท่วมขัง ส่วนสุดท้ายได้แก่ ลานหน้าวัด ที่อยู่ระหว่างศาลาวัดกับศาลาท่าน้ำ สมัยก่อนเป็นลานดินใช้ในการเล่นสบบ้าง เพิ่งจะมีการเทคอนกรีตเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันใช้เป็นพื้นที่โล่งสำคัญในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และ งานรื่นเริงต่างๆ¹⁰⁰

2.4.7. ศาลาท่าน้ำ

มีทั้งสิ้น 4 หลังตั้งเรียงรายกันอยู่ระหว่าง ลานหน้าวัด หันหน้าเข้าสู่คลองสนามชัย รูปแบบอาคารเป็นศาลาทรงไทยโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น ตกแต่งประดับประดาแบบวัดสมัยใหม่ ภายในศาลาแบ่งเป็นที่นั่งหินขัดซึ่งยกยกระดับสูงขึ้นจากพื้นดินทั้ง 2 ข้าง พบว่ายังไม่มีการใช้สอยนักเนื่องจากขาดการดูแลทำความสะอาด

รูป 4.19. ศาลาท่าน้ำ และ โรงครัว

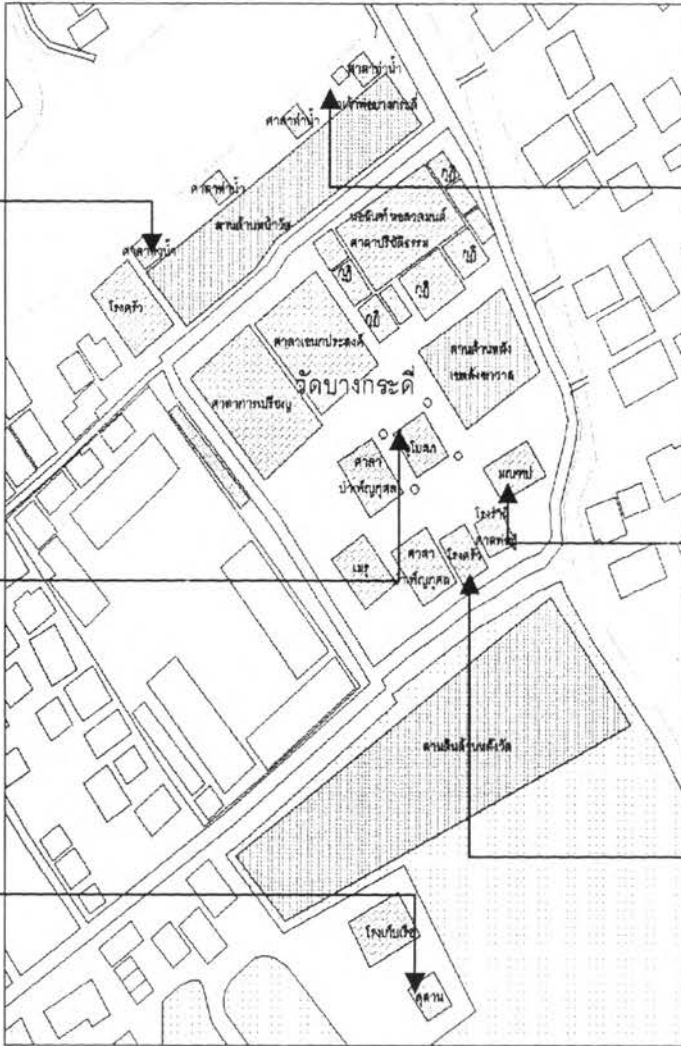
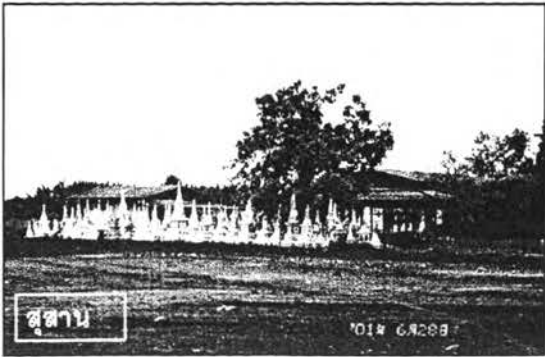
รูป 4.20. สุสานท้ายวัด และโรงเก็บเรือ

2.4.8. สุสาน

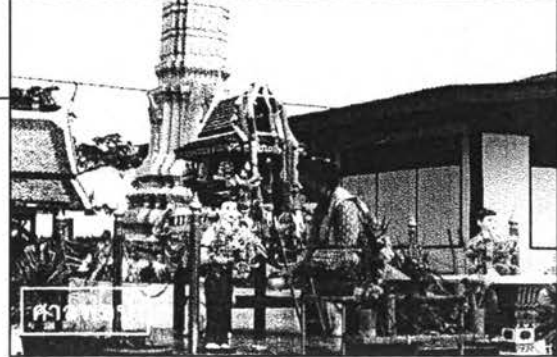
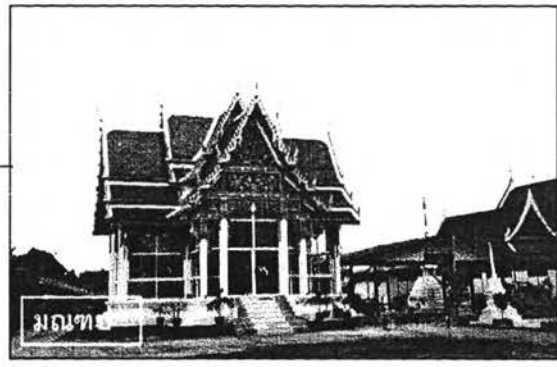
แต่เดิมตั้งอยู่ติดกับ คลองสนามชัยบริเวณ สะพานทางเข้าวัด แต่เนื่องจากพื้นที่คับแคบ และอยู่ในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม จึงได้ย้ายไปอยู่ทางทิศใต้ของวัดเนื่องจากที่ทางกว้างขวางกว่า ริมคลอง บางกระดี่ ติดกับโรงเก็บเรือ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่โล่งกว้างขวาง ที่บางส่วนเตรียมถมดินเพื่อพัฒนาเป็นลานจอดรถ

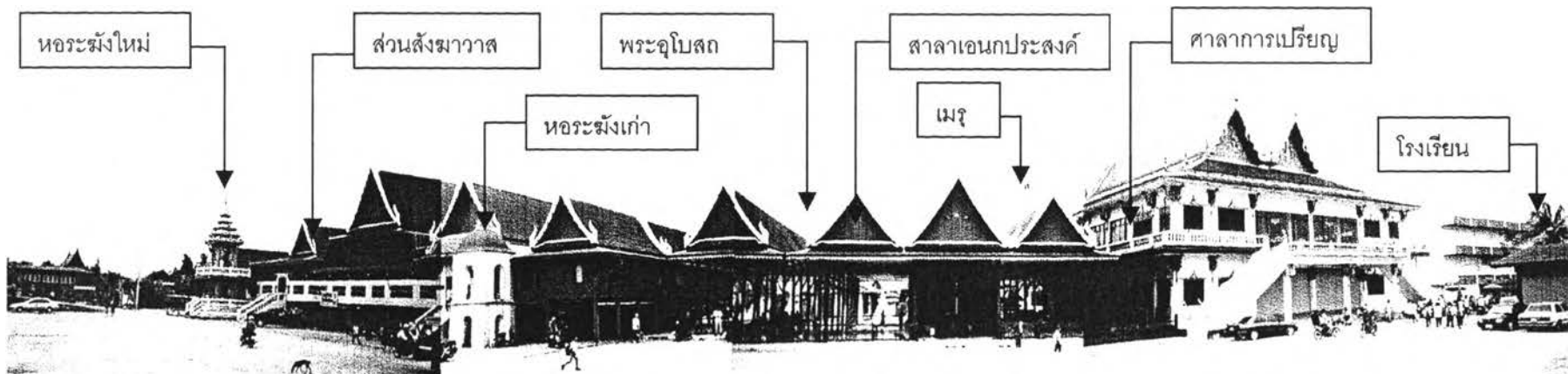
2.4.9. เมรุวัด และ ศาลาบำเพ็ญกุศล

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

ภาพ 4.7. องค์ประกอบของวัดบางกระดี

รูป 4.21. ภาพมุมกว้างของวัดบางกระดี จากลานด้านหน้าวัด

รูป 4.22. ภาพมุมกว้างของคลองสนามชัย จากวัดบางกระดี

เมรุวัดเป็นอาคารคอนกรีตใช้ในการเผาศพตั้งอยู่หลัง ศาลาการเปรียญ ด้านข้างของศาลาบำเพ็ญกุศล ซึ่งมี 2 หลัง ศาลาบำเพ็ญบุญใช้เมื่อมีการสวดศพ รูปแบบเป็นอาคารคอนกรีตทรงไทย มีโรงครัวและส่วนบริการตั้งอยู่ข้างๆ ทั้งเมรุและศาลาหันหน้าจั่วไปทางทิศเหนือ ผิดกับเรือนอยู่อาศัยภายในชุมชน

2.4.10. ศาลพ่อปู่

เป็นศาลเจ้าที่ภายในวัด ที่ปลูกสร้างขึ้นภายหลังเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวมอญ ตั้งอยู่ด้านหลังของวัด ติดกับมณฑป หันหน้าไปทางทิศเหนือ ลักษณะของศาลเจ้าเป็นเรือนไม้ทรงไทยขนาดเล็กตั้งอยู่บน ฐานกระเบื้องรายล้อมด้วยตุ๊กตามอญ และ เจดีย์ทรงมอญ ด้านหน้าศาลเป็นศาลาไม้เปิดโล่งหลังคาลาด ใช้เป็นพื้นที่สำหรับทำพิธีรำผี รำมอญ

นอกจากนี้ยังพบเห็น เจดีย์ทรงมอญ หลายองค์ในบริเวณวัด อย่างไรก็ตามโบสถ์ โบสถ์ และเจดีย์ มีขนาดไม่ใหญ่โต และ ตำแหน่งที่ตั้งทำให้เห็นไม่โดดเด่นนัก เมื่อเทียบกับโถงศาลาที่อยู่ทางลานด้านหน้า ซึ่งมีขนาดใหญ่ และมีประโยชน์ใช้สอยสำหรับงานบุญของสาธุชน ซึ่งมีปริมาณและความถี่ในการใช้งานสูงมาก

รูป 4.23. ศาลพ่อปู่ข้างมณฑป

รูป 4.24. ป้ายวัดบางกระดีและเสาหงส์

3. ศาลเจ้า

ชาวมอญชุมชนบางกระดี ให้ความเคารพนับถือ เจ้าพ่อบางกระดี และ เจ้าแม่หัวละหาน ซึ่งตั้งอยู่ที่หัวและท้ายหมู่บ้าน มาตั้งแต่สมัยพ่อแม่ เมื่อเดินผ่านจะต้องยกมือไหว้ และเป็นที่ฟังฟังทางใจ หากเมื่อมีเรื่องกังวลเดือดร้อน ก็จะไปบนบานศาลกล่าว เล่ากันว่าทั้ง 2 องค์มีความศักดิ์สิทธิ์มาก หากขออะไรก็จะได้ตามที่ขอ หรือถ้าของหายไปขอก็จะได้อคืน ในเทศกาลงานบุญก็จะมี

การบวงสรวงกราบไหว้ โดยเฉพาะในวันสงกรานต์ จะมีขบวนแห่ไปยังศาลทั้ง 2 แห่งในช่วงบ่าย เพื่อทรงเจ้าพ่อและเจ้าแม่ ให้ชาวบ้านได้ ไต่ถามคลายทุกข์ ศาลทั้ง 2 แห่งตั้งอยู่ในบริเวณนี้มาแต่โบราณ คาดว่ามีมาตั้งแต่สมัยที่เริ่มมีการสัญจรทางน้ำผ่าน ลำคลอง คนเดินเรือก็ตั้งศาลขึ้นเพื่อเป็นการเคารพเจ้าที่เจ้าทาง ให้เกิดความเป็นสิริมงคลและการเดินทางที่ปลอดภัย ดังจะเห็นได้จากตำแหน่งที่ตั้งที่อยู่ตามจุดตัดของลำน้ำ หรือ คุ้งน้ำ

นาย มัน เข่าแกง ชาวบ้านชุมชนบางกระดีให้สัมภาษณ์ว่า “ลุงไปร่วมกิจกรรมทรงเจ้าทุกปี เขาเข้าทรงปีละครั้ง ศาลข้างโน้นก็ไป เวลาเขามีงานบวชก็ไป บางทีก็ไปตีกลองยาว แต่ว่าเชื่อถือเจ้าพ่อบางกระดีมากที่สุด ขนาดทองตกรน้ำ คนบ่นถึงท่าน ได้มาเลย บ่นแล้วแต่เราจะเอาพวงมาลัย หรือจะเอาหัวหมู น้องเขยทำนาพิกาทกรน้ำบ่นได้เดี๋ยวนั้น น้ำลึกประมาณ 4 เมตร ถ้าน้ำเต็มทีก็ 5 เมตร เกิดมาเจ้าพ่อก็มีอยู่แล้วแต่มีมาสมัยไหนไม่ทราบได้ ศาลเจ้าแม่ก็ไป ทุกปีเขาก็มีการทรง ก็ไปดู ตอนที่ลุงเกิดบ้านตรงบริเวณนั้นมีไม่กี่หลัง แต่เขาอยู่มาก่อน”¹⁰¹

ศาลเจ้าพ่อบางกระดี ตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานทางเข้าหมู่บ้านในหมู่ 8 แต่เดิมอยู่ในบริเวณที่ดินของชาวบ้าน ผังขวาของคลองบางกระดี ศาลเป็นศาลาไม้ ตั้งหันหน้าไปทางทิศเหนือ และตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของบ้าน แต่เนื่องจากความไม่สะดวกที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ส่วนบุคคล จึงได้ทำการเชิญเจ้าพ่อไปอยู่ที่ศาลเจ้าแห่งใหม่ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่วัดข้าง คลองสนามชัย เมื่อเดือนตุลาคมที่ผ่านมา โดยศาลเจ้าพ่อบางกระดีแห่งใหม่ เป็น ศาลาไม้ทรงไทยขนาดใหญ่กว่าหลังเดิมหันหน้าเข้าหาหน้าเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ใ้ไรก็ดียังไม่ได้มีการรื้อย้ายศาลเดิมออกในขณะนี้

ศาลเจ้าแม่หัวละหาน ตั้งหันหน้าไปทางทิศเหนืออยู่ที่คุ้งน้ำทางด้านทิศตะวันตกท้ายหมู่บ้านหมู่ที่ 9 ซึ่งค่อนข้างไกลจากชาวบ้านในหมู่อื่นๆ แต่แม้ชาวบ้านจะไม่ได้มาสักการะด้วยตัวเองก็ยังคงให้ความเคารพนับถือ ศาลมีลักษณะเป็นเรือนไม้ทรงไทย 2 หลังคือหลังเดิม และหลังที่สร้างถวายใหม่ แต่อยู่ติดกัน หันหน้าออกทางคลอง ศาลนั้นนอกจากจะอยู่ที่ท้ายหมู่ 9 แล้วยังตั้งอยู่ริมน้ำ หากจะไหว้ก็ต้องเดินผ่านที่ดินเข้าไป ซึ่งบางครั้งน้ำก็ท่วม บางทีจะไหว้ก็ต้องรอนั่งเรือผ่านไปตอนไปทำวั่งกับน้องชาย¹⁰²

นอกจากศาลทั้งสองที่เป็นของเจ้าพ่อ และ เจ้าแม่ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนแล้ว ยังมีศาลเจ้าที่ที่สำคัญอีก 2 แห่งคือ ศาลเจ้าที่ของวัด หรือ ศาลพ่อปู่ ซึ่งถูกสร้างขึ้นภายหลังเพื่อใช้ประกอบพิธีทางศาสนาและความเชื่อ และ ศาลเจ้าใหญ่บริเวณเชิงสะพานทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งสร้างโดยเจ้าของร้านมินิมาร์ท ในบริเวณนั้น และจัดเป็น ที่หมายตาหรือจุดนัดหมายที่สำคัญของชุมชน

รูป 4.25. (ซ้าย)ศาลเจ้าพ่อบางกระดี่ที่เพิ่งสร้างเสร็จ

รูป 4.26. (ขวา)ศาลเจ้าแม่หัวละหานหลังใหม่และเก่า
ซึ่งอยู่บริเวณท้ายหมู่บ้าน

4. โรงเรียนวัดบางกระดี่

โรงเรียนวัดบางกระดี่เริ่มเปิดสอนหนังสือครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2474 ผู้ทำพิธีเปิดคือ รองอำมาตย์โทขุนพำนักชนบท ซึ่งเป็นนายอำเภอของบางขุนเทียน โดยเริ่มสอนให้กับเด็กวัดก่อน ประมาณ 10 คน ใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่เรียน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2479 จึงมีอาคารเรียนหลังแรก และเมื่อ พ.ศ.2503 ทางโรงเรียนได้ขยายหลักสูตรการเรียนการสอนจาก ชั้นประถม 1 ถึงชั้นประถม 6 เป็น ชั้นประถม 1 ถึง มัธยม 3 จากการสำรวจเมื่อปี 2540 โรงเรียนแห่งนี้มีนักเรียนทั้งสิ้น 970 คน และครู 48 คน

รูป 4.27. อาคารโรงเรียนวัดบางกระดี่

รูป 4.28. ทางเข้าโรงเรียนวัดบางกระดี่

สมัยก่อนนอกจากจะใช้ศาลาการเปรียญเป็นอาคารเรียนแล้ว นักเรียนยังได้ขยับขยายมาเรียนที่เรือนไม้เตี้ยๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัด โดยสร้างในบริเวณที่เป็นป่าช้าในสมัยก่อน และได้มีการปลูกสร้างเป็นอาคารเมื่อประมาณ 10 ปีมาแล้ว ที่ด้านทิศตะวันตกของวัด ข้างเมรุ และ ศาลาการเปรียญ ในพื้นที่ประมาณ 5,800 ตารางเมตร หรือ 3.5 ไร่

ตำแหน่งที่ตั้งของโรงเรียนทำให้สามารถเข้าถึงได้ด้วยความสะดวกโดยเฉพาะกับสมาชิกของชุมชน การที่โรงเรียนอยู่ในจุดที่ชาวชุมชนต้องผ่านเข้าออกและอยู่ติดกับวัดทำให้ชาวบ้าน

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

สามารถเป็นหูเป็นตาเฝ้าระวังเหตุร้ายต่างๆได้ การที่โรงเรียนถูกปลูกสร้างในตำแหน่งปัจจุบัน น่าจะเป็นเพราะความเชื่อมโยงผูกพันกับวัดที่มีมาตั้งแต่ครั้งอดีต ผังอาคารมีลักษณะปลูกสร้างโอบล้อมที่ว่างตรงกลางที่ดิน ด้วยอาคารคอนกรีตสูง 3 ชั้นรูปแบบอาคารเรียนของราชการทั่วไป ทั้งหมด 4 หลัง ที่ว่างกลางโรงเรียนใช้ในการจัดแถว และเล่นกีฬา ซึ่งไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้าไปใช้

สำหรับโรงเรียนอนุบาลนั้น ตั้งอยู่ภายในหมู่ 8 ชื่อว่าโรงเรียนอนุบาลบ้านรักเด็ก สร้างมาได้ประมาณ 3-4 ปีแล้ว ซึ่งก่อนหน้านี้อีกโรงเรียนอนุบาลตั้งอยู่อีกแห่งคือ โรงเรียนอนุบาลนพรัตน์ แต่ปัจจุบันย้ายไปอยู่อีกฝั่งหนึ่งของคลองสนามชัย และอยู่ภายนอกชุมชน

5. อนามัย

ปัจจุบันมีศูนย์บริการสาธารณสุขภายในชุมชนถึง 2 แห่งซึ่งอยู่ในหมู่ 8 ทั้งคู่ แต่ตั้งอยู่กันคนละฝากของคลองบางกระดี่ จัดว่ามีการใช้บริการอย่างสม่ำเสมอ จากผู้อยู่อาศัยในชุมชน

รูป 4.29. ศูนย์บริการสาธารณสุข

รูป 4.30. ศูนย์สุขภาพชุมชน

ศูนย์บริการสาธารณสุข 4 สาขาแสมดำ สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 8 ปัจจุบันเป็นที่ทำการชั่วคราวรอการย้ายไปยังอาคารใหม่ที่กำลังก่อสร้างอยู่ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณที่ไม่ห่างกันนัก เข้าถึงได้จากถนนลูกกลางทิศใต้ของหมู่บ้าน อยู่ห่างจากโรงเรียนประมาณ 50 เมตร ปัจจุบันมีแพทย์ เดินทางเข้ามาทำงานในเวลาราชการ¹⁰³

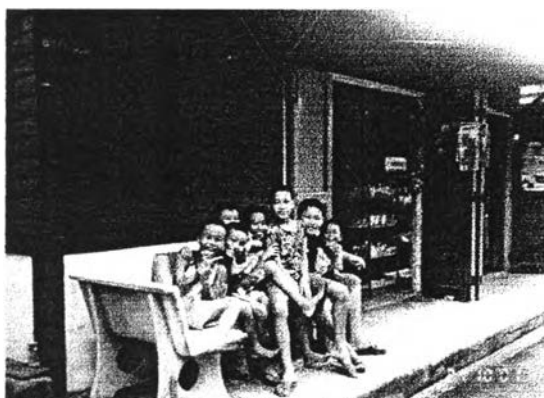
วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

ศูนย์สุขภาพชุมชน และที่ทำการแพทย์ประจำตำบล แขวงสามเด้า เขตบางขุนเทียน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 8 แต่ต้องข้ามคลองบางกระบือ เข้าไป ลักษณะเป็นอาคารพักอาศัยทั่วไป การเข้าถึงทำได้ลำบากกว่า ศูนย์บริการสาธารณสุขของสำนักอนามัย

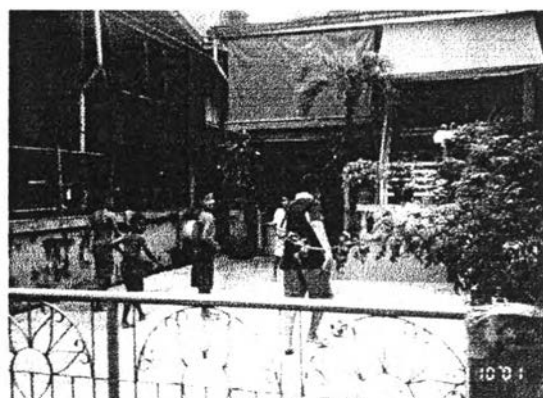
6. พื้นที่ว่างสาธารณะ

เนื่องจากเป็นชุมชนชานเมือง จึงมีสัดส่วนของการใช้ประโยชน์จากที่ดินที่ไม่มากนักทั้งจากการซ้อนชั้นอาคาร และ สัดส่วนของพื้นที่เปิดโล่งภายในที่ดิน แต่สำหรับพื้นที่ว่างสาธารณะนั้น ยังไม่ได้มีการระบุตำแหน่งที่ชัดเจน ทำให้การประกอบกิจกรรมร่วมบางประเภททำได้ไม่สะดวกนัก เช่น การออกกำลังกาย หรือการเล่นกีฬา

พื้นที่เปิดโล่ง ที่ชาวชุมชนใช้อย่างคงเป็นพื้นที่ของวัด ซึ่งได้แก่ ลานวัดในทั้ง 3 บริเวณที่ได้กล่าวมาแล้ว โดย ลานด้านหน้าวัด จะใช้ในกิจกรรมที่เป็นพิธีการทางศาสนา ส่วนลานหลังวัดนั้น แต่เดิมใช้ในกิจกรรม นันทนาการ ต่างๆ แต่เมื่อมีการถมที่เพื่อสร้างเป็นลานคอนกรีตสำหรับจอดรถทำให้ ปัจจุบัน ชาวการใช้สอยพื้นที่ในลักษณะนี้ไป เด็ก หรือ วัยรุ่น จำต้องเล่น ฟุตบอลกัน บนพื้นถนน หรือ แปลงที่ดินที่ว่างอยู่¹⁰⁴ ซึ่งไม่เข้าพื้นที่เหล่านี้ก็จะถูกพัฒนาขึ้นเป็น อาคาร หากไม่มีการวางแผนล่วงหน้า

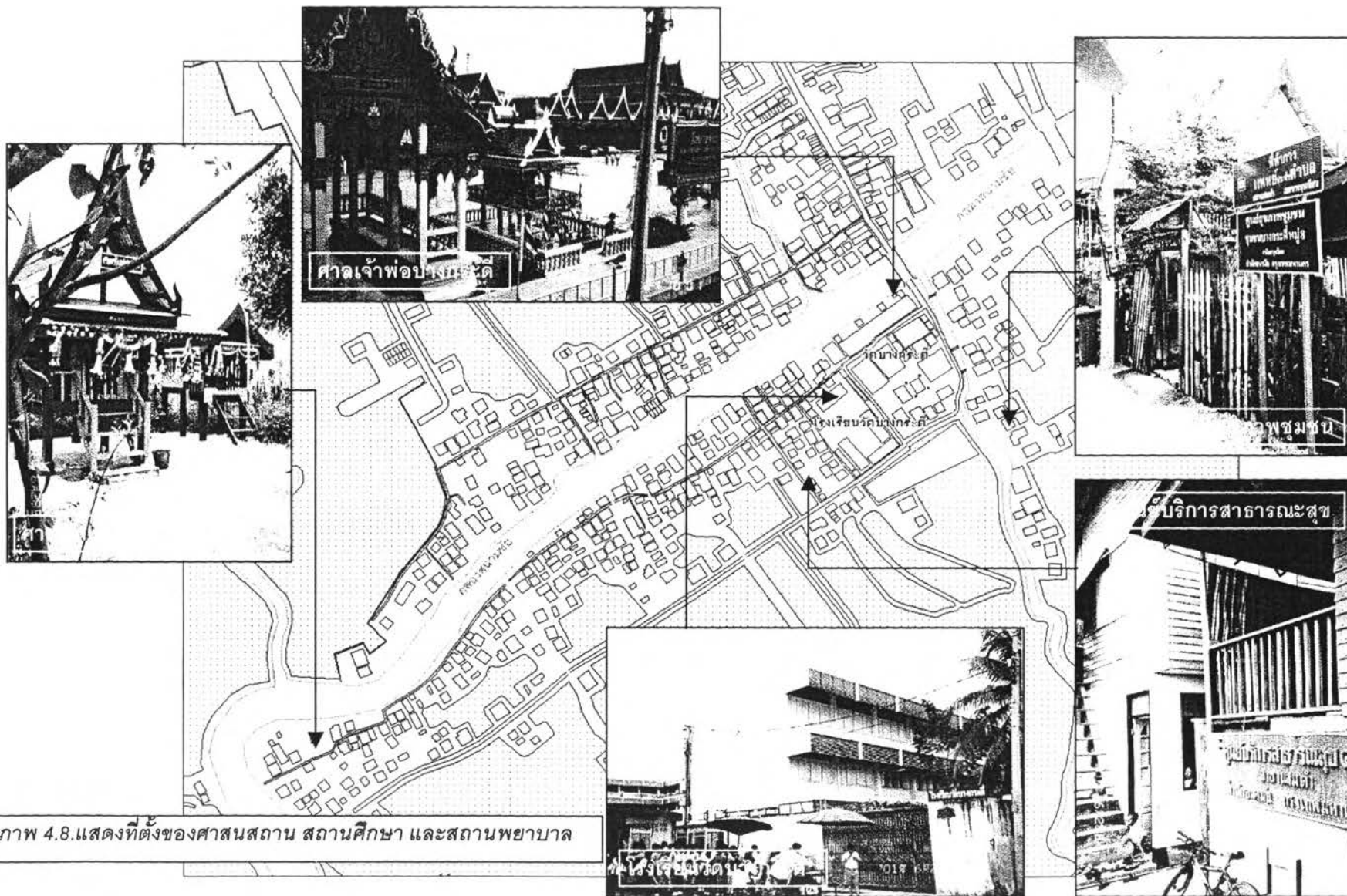

รูป 4.31. การรวมกลุ่มกันหน้าร้านของชำ ของเยาวชน

รูป 4.323. การรวมกลุ่มกันเล่นฟุตบอลภายในที่ว่างเล็กๆ

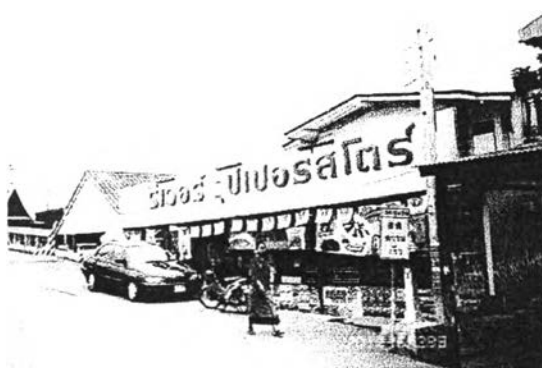
นอกจากการพบปะกันที่วัดตามวันสำคัญทางศาสนา และชาวบ้านนิยมสังสรรค์กันภายในพื้นที่พักอาศัยเพื่อพูดคุย สำหรับ เด็กเล็กก็นิยมรวมกลุ่มกันนั่งเล่น ที่ร้านขายน้ำ หรือ เล่นฟุตบอลตามที่ว่างต่างๆที่พอจะมีภายในชุมชน

ภาพ 4.8. แสดงที่ตั้งของศาสนสถาน สถานศึกษา และสถานพยาบาล

7. ตลาด

แหล่งซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภค ภายในชุมชนจะตั้งอยู่บริเวณ ทางเข้าชุมชนก่อนที่จะข้ามสะพานเข้าสู่พื้นที่วัด เนื่องจากเป็นจุดที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย และอยู่ใกล้กับศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งมีการรวมกลุ่มของสมาชิกชุมชนเสมอๆ ร้านค้าที่พบในบริเวณนี้ ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านขายของชำ ร้านขายปลา ร้านขายผักผลไม้ ร้านรับปะทูนผ้า ร้านขายพวงมาลัย และ มินิมาร์ทนอกจากนั้นยังมี ร้านค้า 6 ร้าน ตั้งกระจายอยู่ภายในชุมชนตามทางสัญจรหลัก ทั้งในหมู่ 8 และ หมู่ 2 ซึ่งได้แก่ ร้านขายของชำ และ ร้านอาหาร ทั้งนี้เพื่อให้ความสะดวกกับผู้อยู่อาศัยภายในชุมชน ที่จะสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น

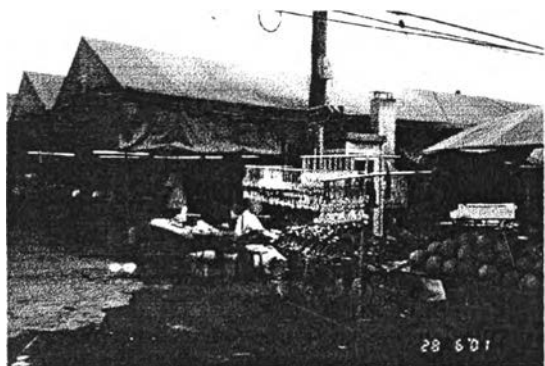

รูป 4.334. มินิมาร์ท บริเวณปากทางเข้าชุมชน

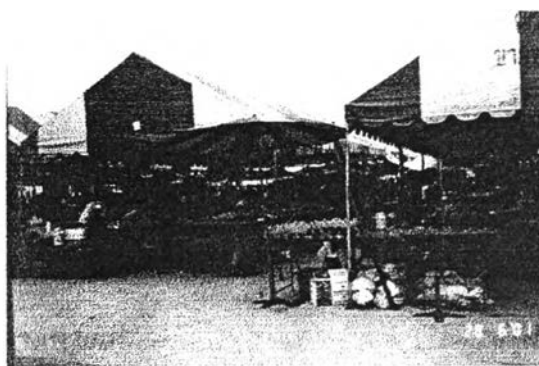

รูป 4.34. ตลาดสดบางกระเดี่

สำหรับ ความเชื่อมโยงกับ แหล่งพาณิชย์กรรม ภายนอกชุมชนนั้น ชาวบ้านสามารถหาซื้ออาหารสด-แห้งได้จากตลาดขนาดใหญ่ที่มีอยู่ถึง 3 ตลาดในซอยบางกระเดี่ โดยเป็นตลาดสด ที่เปิดบริการทุกวันในช่วงเช้า ได้แก่ ตลาดสดบางกระเดี่ ซึ่งอยู่ต้นซอยบางกระเดี่ และ ตลาดนัด อีก 2 แห่ง ซึ่งเปิดบริการในช่วงบ่ายถึงค่ำ ตั้งอยู่ที่ปากซอย และ กลางซอย ส่วนการซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภค ครั้งใหญ่ๆ จะเดินทางไปใช้บริการห้างสรรพสินค้า เทสโก้โลตัส ซึ่งตั้งอยู่เลยจากปากซอยบางกระเดี่ ออกไป ประมาณ 2 กม.

รูป 4.35. ตลาดนัดบริเวณปากซอยบางกระเดี่

รูป 4.36. ตลาดนัดบริเวณกลางซอยบางกระเดี่

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระเดี่ กรุงเทพมหานคร

8. ที่ทำกิน

นอกจากการใช้ชุมชนเป็นที่พักอาศัยแล้ว องค์ประกอบของชุมชนและความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบยังเป็น สิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องการเลี้ยงชีพของสมาชิกชุมชนด้วย การเลือกที่จะตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านในสมัยแรกเริ่มเองก็ เป็นผลสืบเนื่องมาจากทรัพยากรของพื้นที่ และตอบสนองต่อกิจกรรมการทำมาหาเลี้ยงชีพเสมอมา

สำหรับชุมชนมอญบ้านบางกระดี่นั้น แรกเริ่มก็เป็นเช่นเดียวกับคนภาคกลางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาอื่นๆ ซึ่งทำกินด้วยการเพาะปลูกทำนาข้าว และ อาศัยเก็บของป่ามาใช้ ซึ่งเนื่องจากพื้นที่ที่อยู่ไม่ห่างจากทะเล จึงมีปัญหาดินเค็ม เสมอๆ นี้เองเป็นสาเหตุหนึ่งให้เลิกทำนาไปในที่สุด จากสภาพป่าที่เป็นลักษณะป่าชายเลน และป่าจาก จากจึงกลายเป็นทรัพยากรสำคัญของชุมชน ที่นำใบมาใช้ปลูกเรือนพักอาศัย จนกระทั่งกลายเป็นการส่งไปขายยังพื้นที่อื่นๆ

เช่นเดียวกับพื้นที่ข้างเคียงของเขตนครหลวง การเติบโตของกรุงเทพฯ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตของหลายชีวิตในชุมชน จากการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชุมชนกลายเป็นการทำงานที่ต้องเดินทางไปยังแหล่งงานภายนอก และแน่นอนว่าทำให้ลักษณะการใช้สอยพื้นที่ต่างๆ แปรเปลี่ยนไปด้วย กิจกรรมเหล่านั้นนอกจากจะยังดำเนินอยู่แล้วยังส่งผลกระทบต่อที่ตั้งของสถานที่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางด้านกายภาพของชุมชน ดังต่อไปนี้

8.1. ป่าจาก

ป่าจากอยู่คู่กับชุมชนมาตั้งแต่อดีต แต่จากการขายที่ดินของชาวบ้านทำให้ปัจจุบันเหลือพื้นที่ป่าอยู่ไม่มากนัก และหากเจ้าของที่ดินขายที่ได้ก็อีกก็อาจไม่มีป่าเหลือให้เห็นอีกแล้ว ปัจจุบันเจ้าของที่ดินก็พยายามหาผลตอบแทนด้วยการคิดเงินกับชาวบ้านที่เข้าไปตัดจากหรือหาของป่า นอกจากนี้การลดลงของพื้นที่ป่าทำให้ สิ่งที่มีอยู่ต้องมาอาศัยอยู่ในป่าพื้นที่เล็กๆ อย่างหนาแน่น

รูป 4.37. ป่าจากทายนหมู่ 9

รูป 4.38. การทำจากในชุมชน

นอกจากถูกถางมาทำเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง จากการขยายตัวของพื้นที่เมืองตามเส้นทางคมนาคมทางบกทางทิศเหนือ ทำให้ในปัจจุบัน เหลือพื้นที่ป่าจากเพียงไม่กี่แปลงเท่านั้น ทางด้านล่างของชุมชน ซึ่งชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้ด้วยการเดินทาง แต่หากจะขนของออกมาก็ต้องใช้เรือเข้าไปทางคลองบางกระดี่

ชาวบ้านจะเข้าป่าเพื่อตัดจากเมื่อจากที่ตัดไว้หมดลง ซึ่งรวมถึงการหา ไม้รวก และ ไม้หวายที่ใช้เย็บด้วยหากไม่ได้มาด้วยการซื้อหา วันที่จะเข้าป่านั้นห่างเป็นช่วงระยะเวลาที่ไม่แน่นอน ตั้งแต่ 1 ถึง 2 สัปดาห์ โดยจะพายเรือออกจากบ้านเพื่อเข้าป่าตั้งแต่เช้า และออกมาในตอนสาย¹⁰⁵

8.2. นาุ้ง

การทำบ่อเลี้ยงกุ้งและปลาเริ่มขึ้นหลังจาก ชาวบ้านเลิกทำนาเมื่อประมาณ 10-20 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากปัญหาดินเค็ม ที่ทำให้ ข้าวไม่ออกงาม ชาวบ้านหันมาเริ่มเลี้ยงกุ้ง ในช่วงที่กุ้งมีราคาสูง ซึ่งทำให้เกิดบ่อเลี้ยงกุ้งขึ้นมากมาย นอกจากการเปลี่ยนนาข้าวมาเป็นบ่อเพาะเลี้ยงแล้ว ยังมีเจ้าของที่ดินรวมถึงผู้ที่เช่าที่ดินทำกินอีกหลายส่วนที่ ถางป่าเพื่อเลี้ยงกุ้งโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นผลให้พื้นที่ป่าลดลงอย่างต่อเนื่อง

รูป 4.39. นาุ้งท้ายหมู่บ้าน

รูป 4.40. เรือนพักของคนดูแลบ่อกุ้ง

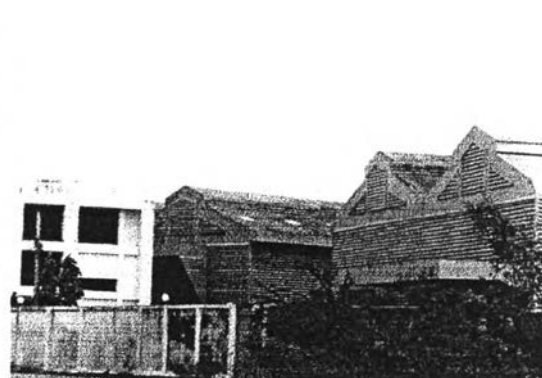
นาุ้งส่วนใหญ่อยู่เลยไปทางทิศใต้ มีบางส่วนที่อยู่ติดกับชุมชน แต่อีกหลายบ่อที่ต้องเดินทางไปกลับด้วยเรือ ตำแหน่งที่ตั้งของนาุ้งน่าเป็นผลมาจาก สภาพแปลงที่ดินติดแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิม และ คุณสมบัติของน้ำกร่อยที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำได้ดี มีชาวบ้านหลายรายในชุมชนที่เลี้ยงกุ้ง ทั้งที่เป็นเจ้าของบ่อเอง และ เช่าที่ดินมาทำเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง โดยมีพื้นที่บ่อตั้งแต่ 5 ไร่ซึ่งเป็นบ่อขนาดเล็กถึง 100 ไร่ ซึ่งเป็นบ่อขนาดใหญ่¹⁰⁶

8.3. โรงงาน

เริ่มมีโรงงานมาตั้งในราวปี 2530 พร้อมกับในเขตพื้นที่เมืองรอบนอกอื่นๆ เนื่องจาก ที่ดินมีราคาไม่แพง และสามารถรวบรวมเป็นแปลงที่ดินผืนใหญ่ได้ง่าย จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการผุดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมน้อยใหญ่ในเขต ชานเมือง โดยเฉพาะในย่านที่มีการพัฒนาการเข้าถึงของระบบถนน ซึ่ง ถนน ธนบุรี-ปากท่อ ในเขตบางขุนเทียน เองก็เป็นตัวอย่างที่ดีของการขยายตัวของเมืองในรูปแบบนี้

รูป 4.41. มุมมอง โรงงานจากชุมชน

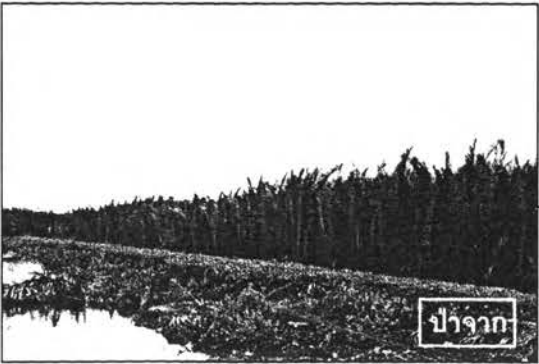
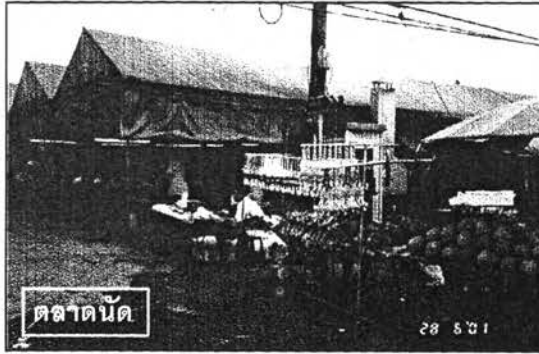
รูป 4.42. โรงงานอุตสาหกรรมด้านข้าง

ปัจจุบันมีโรงงานกว่า 400 โรง ที่ตั้งอยู่ในซอยบางกระบือ โรงงานเหล่านั้นนอกจากจะใช้ทรัพยากรและ โครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ในพื้นที่แล้ว ยังใช้ทรัพยากรมนุษย์ซึ่งได้แก่ คนท้องถิ่นนั่นเอง ที่เข้ามาเป็นพนักงานในโรงงานเหล่านั้น ซึ่งรวมถึง สมาชิกชุมชนบ้านบางกระบือ ด้วย จากแบบสอบถามพบว่า มีประชากรถึงราวร้อยละ 20 ที่ประกอบอาชีพในโรงงาน

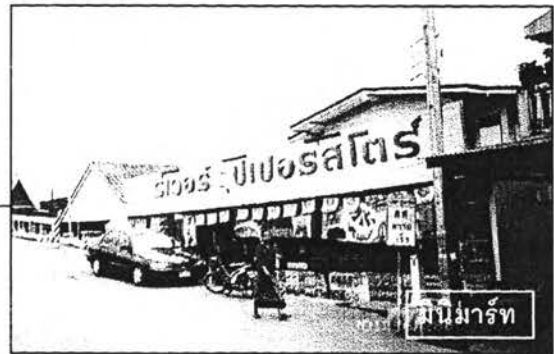
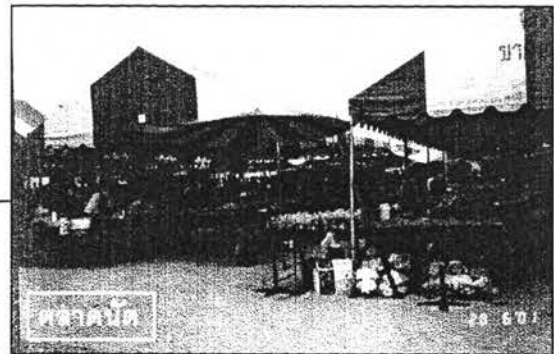
9. ทางสัญจรในชุมชนมอญบ้านบางกระบือ

ชุมชนบางกระบือ สามารถเข้าถึงได้ด้วยรถยนต์ จากซอยบางกระบือที่เชื่อมต่อกับ ถนนพระรามที่ 2 หรือ ถนนธนบุรีปากท่อเดิม โดยอยู่ลึกเข้ามาจากปากซอยประมาณ 4 ก.ม. โดยซอยดังกล่าวเป็นถนนคอนกรีตสภาพดีกว้างประมาณ 6 เมตร 2 ช่องจราจร สภาพการจราจรค่อนข้างดี ชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณปลายสุดของซอยตรงที่เป็นจุดตัด กับคลองสนามชัย ซึ่งปัจจุบันมีการสร้างสะพานคอนกรีต แล้วเสร็จ และชาวบ้านสามารถนำรถยนต์ เข้าไปในชุมชนได้อย่างสะดวก

ถนนซอยที่เข้าสู่ชุมชนนั้น แต่ก่อนเป็นทางดิน เขตเข้ามาลาดยางในปี 2518¹⁰⁷ ส่วนสะพานนั้น ก่อนหน้านั้นเป็นสะพานไม้ แต่เกิดการชำรุดเสียหายจนต้องสร้างใหม่ และเพิ่งแล้วเสร็จในปี 2544 นี้เอง

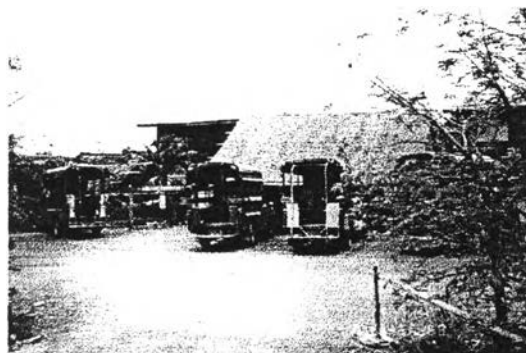
ภาพ 4.9.ความเชื่อมโยงของชุมชนกับการใช้ที่ดินโดยรอบ

รูป 4.43. ถนนบริเวณทางเข้าชุมชน

นอกจากการเดินทางด้วยยานพาหนะส่วนบุคคลที่พบเห็นทั้งที่เป็นรถยนต์ และ รถจักรยานยนต์ แล้ว ชาวบ้านยังอาศัยการเดินทางกึ่งสาธารณะในการเข้าออกจากชุมชน ซึ่งได้แก่ รถสองแถวของผู้ใหญ่สมนึก¹⁰⁸ ที่ดัดแปลงจากรถกระบะ ซึ่งวิ่งรับผู้โดยสารเข้าออก ขอยบางกระบะ โดยมีต้นทางอยู่ที่ห้างสรรพสินค้า โลตัส สาขาพระรามสอง และ ปลายทางอยู่ที่ท้ายหมู่บ้านด้านทิศ ตะวันตก นอกจากนี้ ยังมีควรถักรยานยนต์รับจ้างอยู่ที่ ทางเข้าชุมชน ซึ่งเริ่มให้บริการมาตั้งแต่ปี 2519 แล้ว¹⁰⁹

รูป 4.44. ต้นสายรถสองแถว ท้ายหมู่บ้าน

รูป 4.45. ควรถักรยานยนต์บริเวณทางเข้าชุมชน

7.1. การสัญจรทางบก

สำหรับชุมชนโบราณที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมน้ำ การเข้าถึงของการสัญจรทางบกทำให้ รูปแบบของการเดินทางเปลี่ยนแปลงไป บ้านเรือนที่หันหน้าบ้านเข้าสู่ลำคลองก็ต้องเปิดรับการเข้าถึงจากถนนด้วย ดังนั้นคลองที่เคยเป็นแกนของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงกลายเป็นเส้นขอบเขตที่แบ่ง ชุมชนออกเป็น 2 ส่วน และการเดินทางเข้าสู่ชุมชนก็ ถูกแบ่งออกเป็น การเข้าถึงสำหรับ บ้านเรือนที่อยู่ติดบนของคลอง และ การเข้าถึงสำหรับบ้านเรือนที่อยู่ชุกกลางของคลอง

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระบือ กรุงเทพมหานคร

7.1.1. ทางรถ

สำหรับพื้นที่หมู่บ้านด้านบนของคลอง การเข้าถึงด้วยรถยนต์สามารถทำได้โดย ถนนคอนกรีตกว้าง 2 ช่องทางเดินรถ ที่อยู่เลยขึ้นไปทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นทางเข้าสำหรับหมู่บ้าน สิริินดา แต่การเข้าถึงดังกล่าวสามารถทำได้เฉพาะบ้านที่อยู่ลึกเข้าไปด้านในของชุมชนในบริเวณที่ติดกับหมู่บ้านจัดสรรเท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดของขนาดถนน

รูป 4.46 ถนนด้านข้างวัดบางกระดี ขณะปรับปรุง

รูป 4.47 ถนนสำหรับรถยนต์วิ่งด้านทิศใต้ของชุมชน

ส่วนพื้นที่หมู่บ้านด้านทิศใต้ของแม่น้ำนั้น สามารถเดินทางด้วยรถยนต์ผ่าน สะพานข้ามคลองสนามชัย ผ่านด้านทิศตะวันออกของวัดบางกระดี เข้าสู่ถนนดินลูกรังที่อยู่ทางทิศใต้ของชุมชน และสิ้นสุดที่ท้ายหมู่บ้านบริเวณที่เป็น ต้นสายของรถสองแถว ซึ่งก็ใช้เส้นทางนี้ในการขนส่งผู้โดยสาร ถนนสายนี้ มีความกว้างเฉลี่ยประมาณ 4.5 เมตร รถยนต์ พอจะสวนกันได้ แต่ไม่ได้รับความสะดวกนัก

แม้ว่าถนนสำหรับเดินเท้าที่เป็นแกนสำหรับการเดินทางในชุมชน จะมีขนาดพอดีสำหรับการขี่รถยนต์ ผ่าน แต่จากความแคบของถนนเองและ สภาพที่มีสะพานข้ามคู ตลอดสายทำให้ ผู้ใช้รถที่มีอยู่ไม่มากนักในชุมชนไม่นิยมใช้ ยกเว้นมีความจำเป็นจริงๆ

7.1.2. ทางเดินเท้า

จัดเป็นเส้นทางสัญจรหลักของคนในชุมชนแห่งนี้ นอกจากจะใช้สัญจรสำหรับการเดินเท้า และ ยังมีการใช้ จักรยาน และ จักรยานยนต์ร่วม ในเส้นทางด้วย ซึ่งอาจทำให้เกิดความยากลำบากในการเดินทางและเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ (ดูรูป) เส้นทางเดินเท้าที่ใช้ในชุมชน จะวางตัวในแนว ตะวันออก-ตะวันตกตามทิศทางของคลอง ที่เว้นระยะห่างจากคลอง 1 กรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยจะมีลักษณะเช่นนี้ทั้งด้านบนและด้านล่างของคลอง

รูป 4.48. ทางสัญจรหลักในหมู่ 2

รูป 4.49. ถนนด้านข้างโรงเรียนวัดบางกระดี่

เส้นทางเดินเท้าคอนกรีตเสริมเหล็ก แต่เดิมเป็นทางไม้ยกขึ้นสูงเพื่อหนีน้ำซึ่งจะขึ้นสูงเวลาน้ำขึ้น เริ่มสร้างกันเองโดยชาวบ้านในราวปี พ.ศ. 2524 แต่เขตเพิ่งจะเข้ามาลาดยางเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา¹¹⁰ มีความกว้างตั้งแต่ 1.00 ถึง 2.50 เมตร ไม่แน่นอน ขึ้นด้วย สะพานข้ามคูที่มีความกว้าง 1 เมตรเป็นระยะโดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ลึกเข้าไปในหมู่บ้าน

ในส่วนของตรอกซอยย่อยๆ นั้น แยกแขนงออกจากเส้นทางเดินเท้าหลัก วางตัวในแนวเหนือใต้ มีหลายลักษณะ ทั้งที่เป็น ทางดิน และ ทางที่ทำด้วยไม้ ซึ่งพบในบริเวณหมู่ที่ 9 เนื่องจากอยู่ลึกออกไปจากพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว

รูป 4.50. ทางสัญจรในหมู่ 9

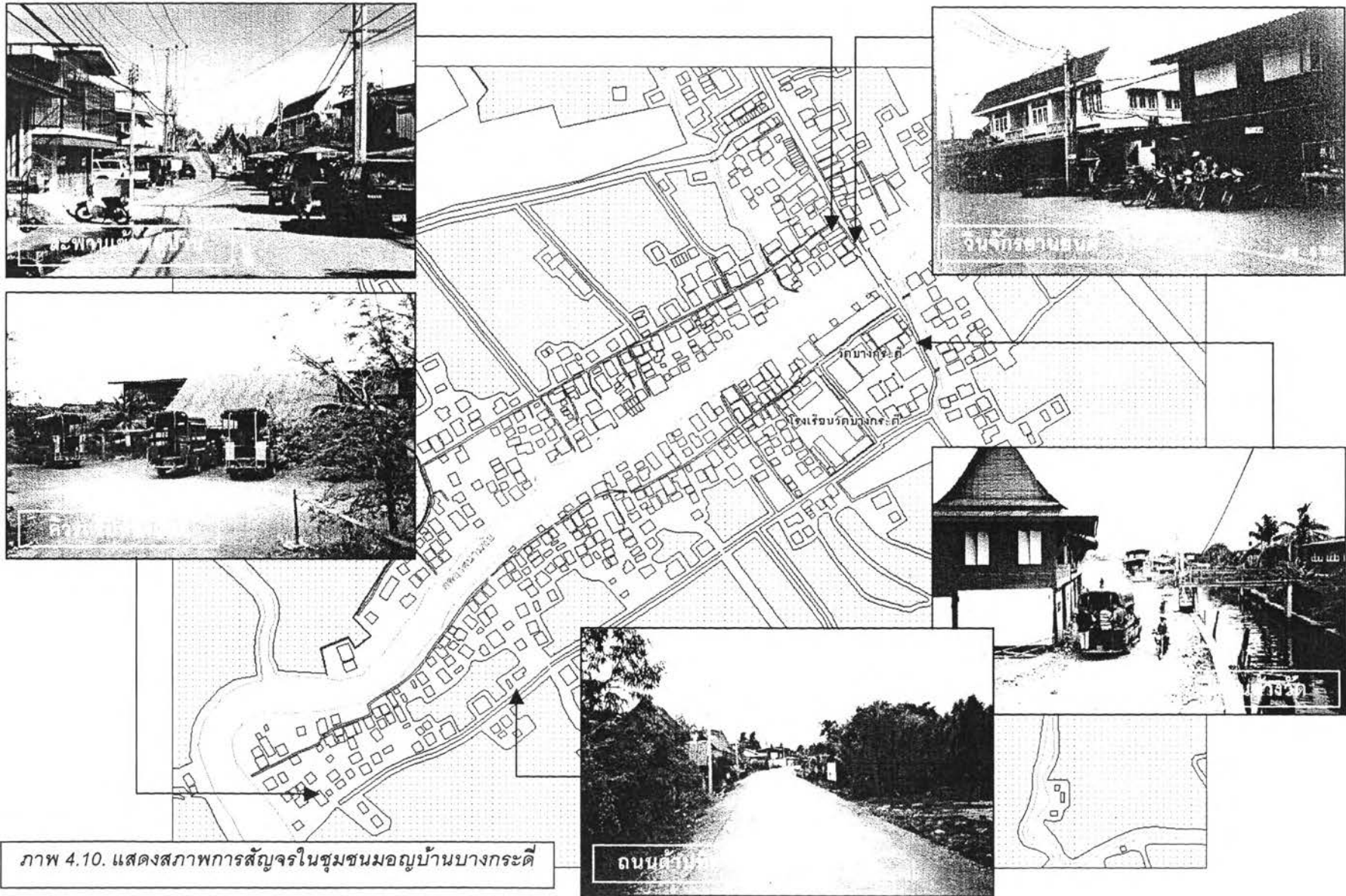

รูป 4.51. ทางสัญจรในหมู่ 8

รูป 4.52. ทางสัญจรในหมู่ 8 ฝั่งตะวันออกของคลองบางกระดี่

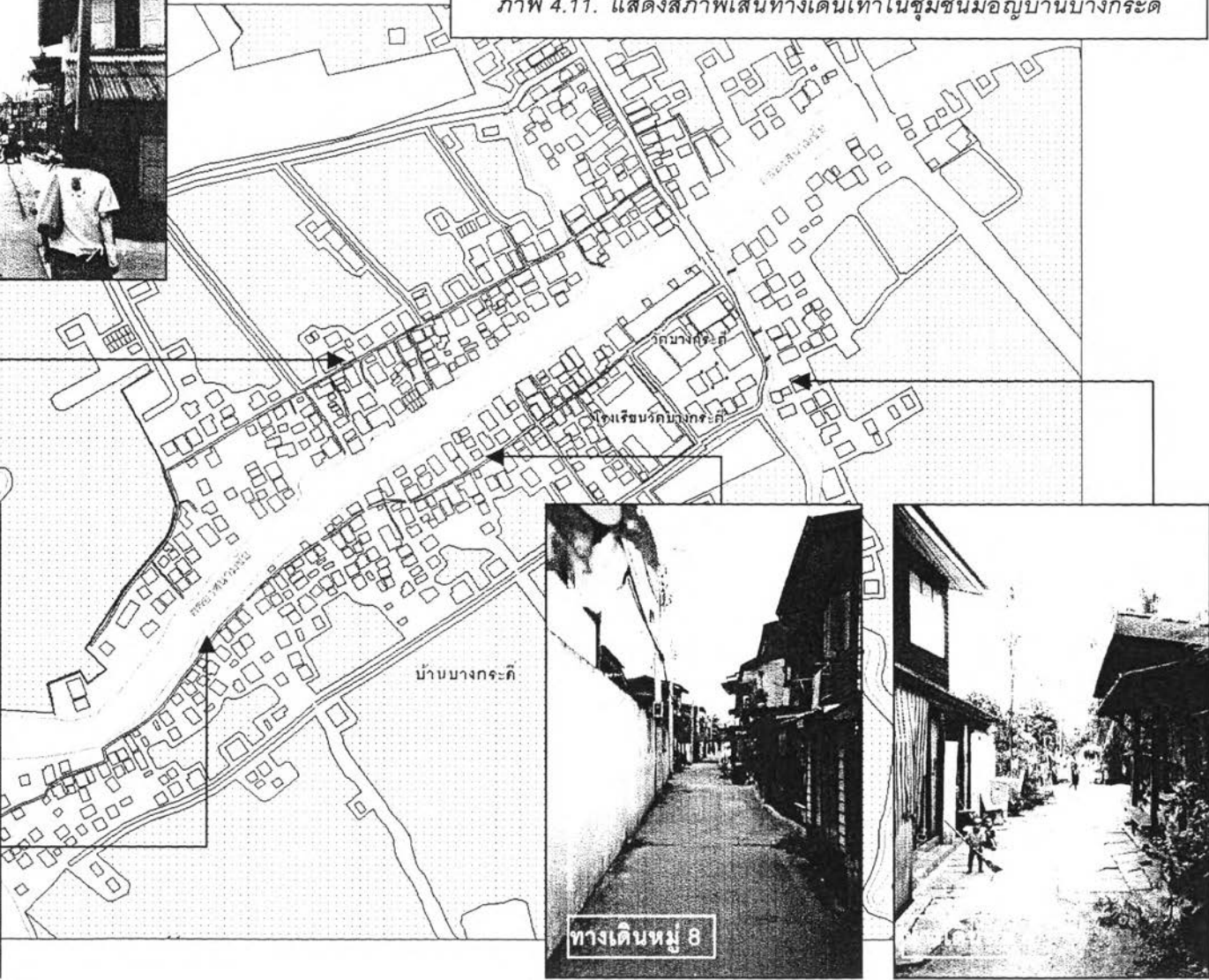
7.1.3. การสัญจรทางน้ำ

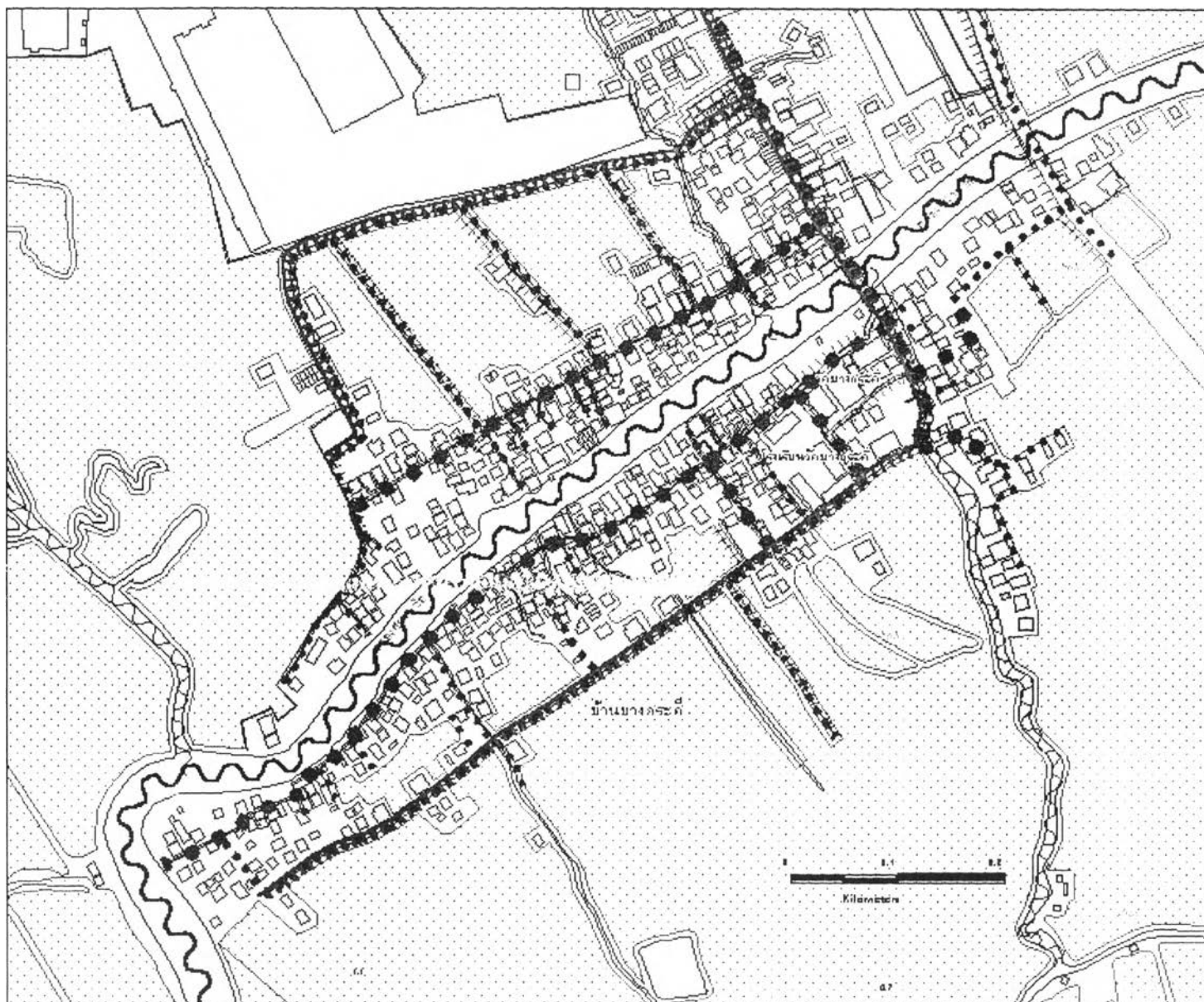
ภาพ 4.10. แสดงสภาพการตั้งถิ่นฐานในชุมชนมอญบ้านบางกระดี่

ถนนศรีนคร

ภาพ 4.11. แสดงสภาพเส้นทางเดินเท้าในชุมชนมอญบ้านบางกระดี

แผนที่ 4.16. แสดงลำดับค้ำค้ำของเส้นทางสัญจรในชุมชนมอญบ้านบางกระดี่

สัญลักษณ์

การสัญจรด้วยรถยนต์

- สายหลัก
- สายรอง

การสัญจรด้วยการเดินเท้า

- สายหลัก
- สายรอง

การสัญจรด้วยเรือ

- สายหลัก
- สายรอง

มาตราส่วน

1 : 5000

ข้อมูลจากการสำรวจเมื่อวันที่

21 มิถุนายน พ.ศ. 2543

แผนที่ประกอบการศึกษานิพนธ์หัวข้อ

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนชาวมอญ

บ้านบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร

แต่เดิมคลองสนามชัย เป็นคลองที่ใช้ในการขนส่งกันอย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นเรือเกลือ ปลา หรือ ขนส่งสินค้าประเภทอื่นๆ จากทางทิศตะวันตกเข้าสู่ บางกอก ผ่าน คลองด่านวัดปากน้ำ เข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยาที่คลองบางหลวง บริเวณหน้าวัดกัลยาณมิตร ในสมัยเมื่อราว 50 ปีก่อนการขนส่งจะเคลื่อนย้ายสินค้าเข้าสู่ ย่านการค้าได้แก่ ประตูน้ำ หรือ หัวลำโพง ขณะที่ การเดินทางทางน้ำนั้น ก่อนหน้านั้นมี เรือโดยสาร บรรทุกได้ประมาณ 24 ที่นั่ง ผ่านคลองสนามชัย เข้ากรุงเทพฯ แต่เลิกกิจการมาได้ราว 10 ปีแล้ว เนื่องจาก ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่สูงขึ้น และ มลพิษทางน้ำที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง¹¹¹

รูป 4.53. คลองสนามชัยจากสะพานบางกระดี รูป 4.54. คลองสนามชัยมองจากสะพานบาง

ส่วนคลองบางกระดีนั้น มีอยู่ก่อนแล้ว และมีการขุดขยายเมื่อประมาณ 3-4 ปีที่ผ่านมา¹¹² เพื่อใช้ในการระบายน้ำ เรือของชาวบ้านส่วนมาก จะขุดคูไว้สำหรับจอดเรือ เมื่อยามต้องใช้ก็จะ รอ จังหวะช่วงน้ำขึ้นซึ่งสามารถดันให้เคลื่อนออกมาได้ แม้ปัจจุบันการสัญจรทางน้ำจะไม่มีให้เห็นบ่อยนัก แต่ ชาวบ้านก็ยังใช้เป็นเส้นทางในการขนส่งสินค้าเช่น ลูกจาก หรือ ตับจาก และใช้ในการเดินทางไปยังแหล่งเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็น ไร่ บ่อเลี้ยงกุ้ง หรือ ป่าจากที่อยู่ลึกเข้าไป และขาดการเข้าถึงจากถนน ซึ่งการเดินทางจะใช้เรือพายหรือเรือหางยาวขนาดเล็กเป็นพาหนะ

รูป 4.55. (บน) การเดินทางทางน้ำในคลองสนามชัย

รูป 4.56. (ขวา) ช่องจอดเรือริมคลองบางกระดี

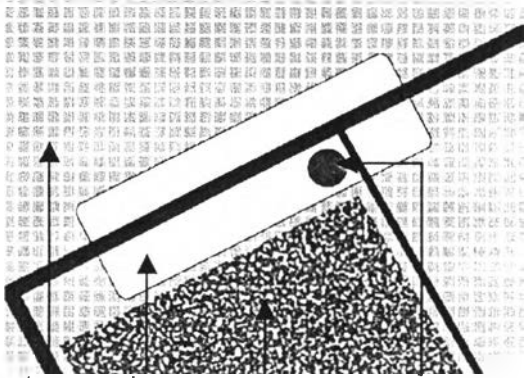
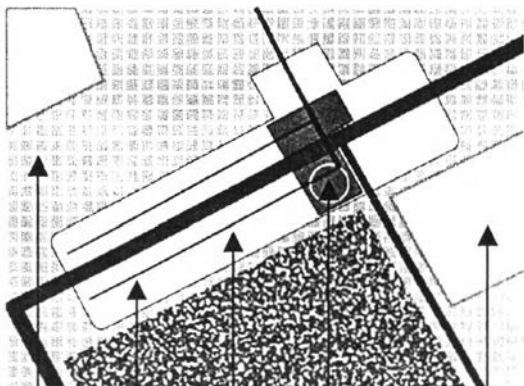
ส่วนที่ 3

สรุปรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญบ้านบางกระดี่

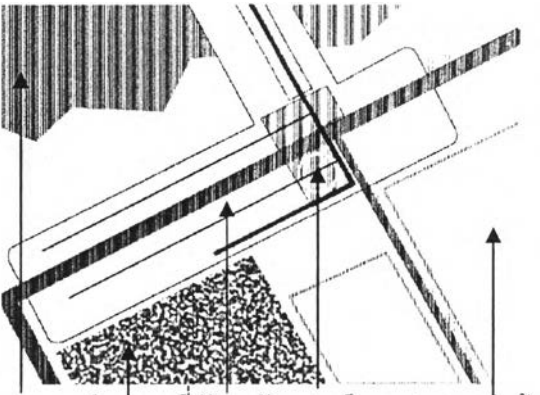
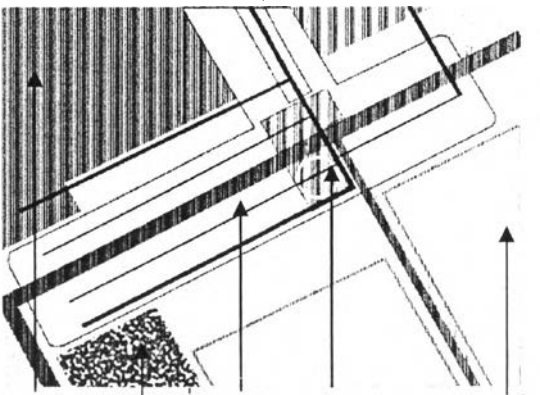
ในส่วนที่ 3 จะสรุปรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานที่เป็นผลมาจากการศึกษาปัจจัยต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1)สรุปการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานตามช่วงเวลาต่างๆ ว่าในแต่ละช่วงเวลามีปัจจัยใดส่งผลกระทบต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการแปลภาพถ่ายทางอากาศแล้วนำมาแสดงให้เห็นเป็นรูปภาพอย่างง่าย ๆ 2)สรุปรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันว่ามีรูปแบบเป็นอย่างไร โดยพิจารณาองค์ประกอบต่างๆที่ชุมชนมีอยู่ แล้วสรุปเป็นรูปภาพจำลองให้ทราบถึงตำแหน่งและการวางตัวขององค์ประกอบต่างๆ ซึ่งจะสามารถนำไปเปรียบเทียบกับชุมชนแห่งอื่นได้ 3) สรุปรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน โดยแสดงให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆที่ได้ศึกษามาทั้งหมดอย่างไร และมีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแตกต่างจากชุมชนแห่งอื่น

1. การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในแต่ละช่วงเวลา

ตาราง 4.41. แสดงลำดับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ

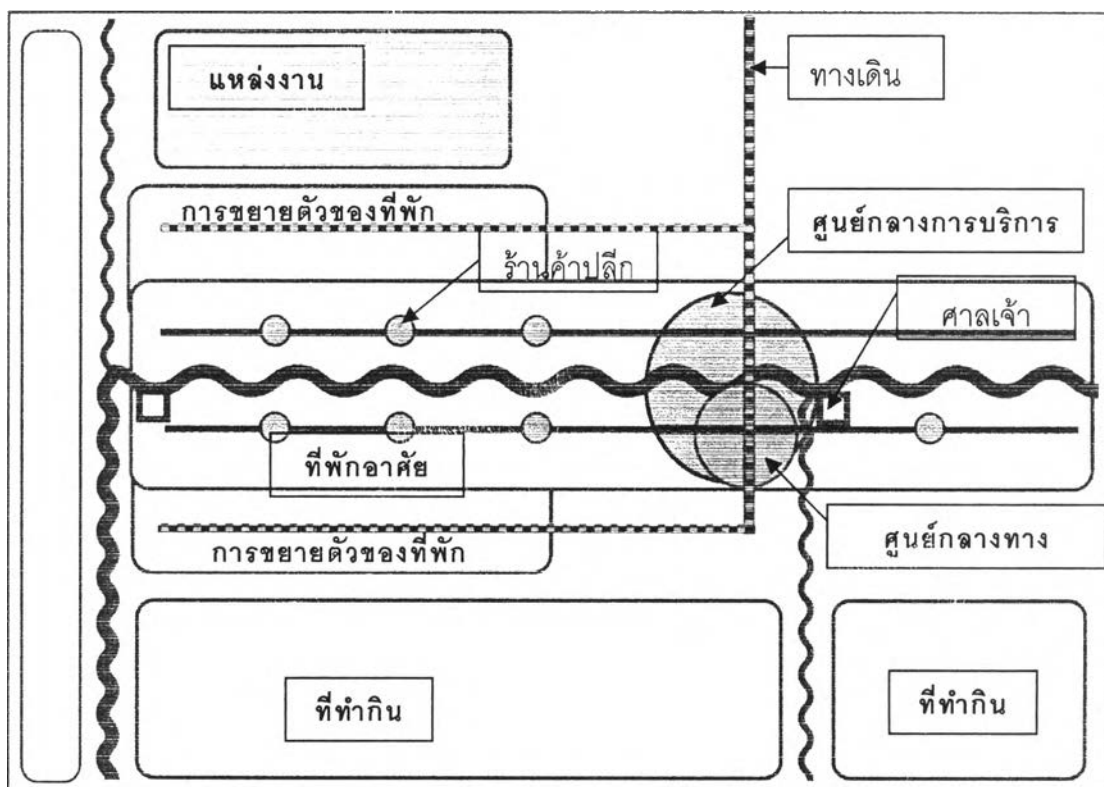
ภาพ	ปัจจัย	ความเปลี่ยนแปลง
<p style="text-align: center;">ราว ปี พ.ศ. 2500</p> <p style="text-align: center;">ที่ทำกิน ที่พักอาศัย ป่าจาก ศูนย์กลางชุมชน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกเรือน และความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ 2. ประเพณี และ วัฒนธรรม ที่ผูกพันกับพุทธศาสนา 3. ภูมิศาสตร์ ความเป็นพื้นที่ราบ และการมีอยู่ของคลอง 4. ทรัพยากรทั้งพื้นนา และผืนป่า 5. การคมนาคมทางน้ำด้วยเรือเป็นพาหนะหลัก 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การหันบ้านเรือนไปในทิศทางเดียวกัน เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกัน 2. วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งนามธรรม และ รูปธรรม 3. ทำให้การขยายตัวด้านตะวันออกน้อยกว่าด้านตะวันตก 4. ทำให้เกิดรูปแบบของวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ เกิดพื้นที่เกษตรกรรม และการรักษาพื้นที่ป่า 5. ลำคลองเป็นแกนในการสัญจรของชุมชน รูปทรงของการตั้งถิ่นฐานยืดยาวไปกับแนวคลอง บ้านเรือนหันหน้าเข้าหาน้ำ
<p style="text-align: center;">ราว ปี พ.ศ. 2515</p> <p style="text-align: center;">ที่ทำกิน ที่พักอาศัย ป่าจาก ศูนย์กลางชุมชน บ่อกัก</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหาน้ำเค็มไหลเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรม 2. กุ้งขายได้ราคาดี 3. การเข้าถึงของถนนหลัก และ ถนนซอย การเปลี่ยนรูปแบบเทคโนโลยีในการขนส่ง 4. การขยายตัวของประชากรร่วมกับพัฒนาการของการเข้าถึง 5. การคงความสำคัญของกิจกรรมทางศาสนา และ วัฒนธรรม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทำให้ชาวชุมชนเลิกทำนา และพื้นที่นาลดลง 2. เกิดการขุดบ่อเพื่อเพาะเลี้ยงกุ้ง 3. ถนนกลายเป็นแกนการเดินทางในชุมชน บ้านเรือนหันเข้าหาทางเดินเท้า 4. บริเวณทางเข้าชุมชนกลายเป็นศูนย์กลางทางด้านพาณิชย์กรรมของชุมชน 5. วัดยังคงความสำคัญกับชุมชนไว้ได้

ตาราง 4.41. แสดงลำดับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ (ต่อ)

ภาพ	ปัจจัย	ความเปลี่ยนแปลง
<p style="text-align: center;">ราว ปี พ.ศ. 2530</p> <p style="text-align: center;">โรงเรียน ป้าจาก ที่พัทอ้าย ศูนย์กลางชุมชน ปอ่กั้ง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การขยายตัวของเมือง และ การใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม 2. การขยายตัวของย่านพาณิชยกรรมริมถนน 3. ความจำกัดของการพัฒนาการเกษตรกรรม 4. การเพิ่มขึ้นของการเข้าถึงด้วยรถยนต์ 5. การขยายตัวของประชากรจากทั้งภายในและภายนอก 6. ช่องเขตทางกายภาพจากลำคลอง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกิดโรงงานทางทิศเหนือ และ ชาวชุมชนเริ่มเปลี่ยนอาชีพจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรม 2. เกิดอาคารพาณิชย์ริมถนนสายหลัก 3. ป่อเลี้ยงกุ้งเพิ่มจำนวนขึ้นพร้อมกับการลดลงของผืนป่า 4. เกิดการขยายตัวของชุมชนตามแนวถนน 5. ชุมชนเพิ่มความหนาแน่นขึ้นและ ขยายตัวออกไปในพื้นที่ที่ยังว่างอยู่ 6. ทำให้จำกัดการขยายตัวของพื้นที่ปลูกสร้างในชุมชน
<p style="text-align: center;">ปัจจุบัน</p> <p style="text-align: center;">โรงเรียน ป้าจาก ที่พัทอ้าย ศูนย์กลางชุมชน ปอ่กั้ง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การขยายตัวของอุตสาหกรรมและหมู่บ้านจัดสรร 2. การเข้าถึงจากถนนสายข้างเคียง 3. การขยายตัวของถนน 4. การเปลี่ยนรูปแบบการหาเลี้ยงชีพ 5. การขยายตัวของประชากร 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกิดการประชิดกันของบริบทเมืองที่แตกต่าง เกิดภูมิทัศน์ที่ขัดแย้งไม่สวยงาม เกิดแหล่งงานขนาดใหญ่ 2. เกิดการขยายตัวของชุมชนทางทิศตะวันออก 3. เกิดการขยายตัวของชุมชนทางทิศตะวันตก เกิดอาคารคอนกรีต ที่กลายเป็นความขัดแย้ง 4. พื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งทรัพยากรลดลง เกิดระบบขนส่งมวลชนเพื่อขนย้ายคนไปทำงานนอกชุมชน 5. เกิดการขยายตัว และ การเพิ่มความหนาแน่นอาคาร มีสิ่งปลูกสร้างร่วมสมัยแทรกขึ้นในชุมชน

2. สรุปรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญบ้านบางกระดี่

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานหมายถึง ลักษณะการวางตัวของสิ่งปลูกสร้างอันเป็นองค์ประกอบของชุมชน ที่แสดงออกให้เห็นเป็นโครงสร้างหรือเป็นระบบระเบียบ ซึ่งชุมชนชาวมอญบ้านบางกระดี่ มีรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานที่คาบเกี่ยวกันระหว่าง การตั้งถิ่นฐานที่ขยายออกจากศูนย์กลาง และการตั้งถิ่นฐานที่วางตัวตามแนวเส้นทางคมนาคม ดังจะเห็นได้จากภาพที่นำมาแสดงไว้

ภาพ 4.12. โครงสร้างการตั้งถิ่นฐานของบ้านบางกระดี่

เช่นเดียวกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเกษตรกรรมในภาคกลาง ที่มักมีการรวมกลุ่มปลูกสร้างบ้านเรือนกันเป็นชุมชน และเดินทางออกไปทำงานยังที่ทำกินที่อยู่รอบนอก ศูนย์กลางของชุมชนที่เป็นมานับจากอดีต ก็คือ วัดบางกระดี่ ที่เป็นทั้งจุดรวมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ศูนย์รวมทางจิตใจ และ ที่รวมของวิชาความรู้ ขณะที่โครงสร้างของชุมชนยังไม่ซับซ้อน กิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งปลูกสร้างมีไม่กี่ประเภท บ้านเรือนจึงตั้งอยู่ล้อมรอบวัด และเพื่อความสะดวกในการเดินทาง คลองซึ่งเป็นเครื่องมือในการเดินทางที่สำคัญที่สุดในสมัยนั้น จึงมีส่วนทำให้รูปขอการกระจายตัวของสิ่งปลูกสร้างที่น่าจะเป็นแบบวงกลม บิดเบี้ยวไป

เมื่อชุมชนเกิดการวิวัฒนาการไปตามการเปลี่ยนแปลงของเวลา โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนเริ่มซับซ้อนขึ้น การแบ่งงานกันทำทำให้เกิดกิจกรรมการค้าขายขึ้นรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น เกิดการกระจุกตัวของกิจกรรมเชิงพาณิชย์ขึ้นในบริเวณที่เป็นศูนย์กลางเดิมของชุมชนซึ่งได้แก่ วัด พร้อมกับพัฒนาการของการสัญจรทางบก และการเข้าถึงของถนนที่เข้าสู่พื้นที่วัดโดยตรง ทำให้เกิดศูนย์กลางใหม่ที่ใหญ่ขึ้นในบริเวณที่เป็นทางเข้าชุมชนและวัดก็เป็นส่วนหนึ่งนั่นเอง สิ่งนี้เองทำให้แม้จะกล่าวไม่ได้ว่าวัดยังคงเป็นศูนย์กลางของชุมชนอยู่ แต่ก็ทำให้วัดไม่ได้ลงความสำคัญกับพื้นที่ลง

ความเหนียวแน่นในการรักษาจารีต ประเพณีของชาวไทยเชื้อสายมอญในชุมชน ทำให้วัดยังคงเป็นที่รวมของกิจกรรมทางศาสนา และ วัฒนธรรมมากมาย รวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดรูปแบบการวางตัวของบ้านเรือนที่เป็นลักษณะเฉพาะ การให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาและประเพณีการเล่นของชาวมอญที่สืบทอดกันอย่างเหนียวแน่นจะทำให้วัดคงความสำคัญกับพื้นที่เอาไว้ได้

การพัฒนาเส้นทางสัญจรภายในชุมชนเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการขยายตัวของพื้นที่ปลูกสร้าง ทั้งการปรับปรุงคุณภาพของถนนหนทาง และ การขยายโครงข่ายทางสัญจรออกไป จากภาพรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันแสดงให้เห็นว่า การสัญจรได้กระเทิบตัวเองจากแนวของลำคลองที่อยู่ใกล้สุด ไปเป็นถนนสำหรับเดินเท้าซึ่งเกิดขึ้นเป็นรูปเป็นร่างจากการร่วมแรงของคนในชุมชนเมื่อราว 20 ปีก่อน และ ไปเป็นถนนสำหรับรถยนต์เส้นนอกสุดที่ทางการเพิ่งเข้ามาดำเนินการก่อสร้างภายหลัง โดยการวิวัฒนาการในรูปแบบนี้เกิดขึ้นกับทั้ง 2 ฟากของคลองสนามชัย และน่าจะเกิดขึ้นกับหลายๆชุมชนริมน้ำที่มีความเจริญเข้าไปถึง

การขยายตัวของชุมชนถูกจำกัดจาก สภาพทางภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะลำคลองสนามชัยที่เป็นขอบเขตทางด้านทิศตะวันตกของชุมชน หรือ คลองบางกระดี ซึ่งไม่สามารถนำยานพาหนะข้ามไปได้ ทำให้การขยายตัวทางทิศตะวันออก มีขนาดเล็กกว่าการขยายตัวด้านทิศตะวันตก นอกจากนี้ความจำกัดอันเนื่องมาจากการใช้เวลาในการเดินทางทำให้ ชุมชน ไม่ขยายออกไปจากขอบเขตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเห็นได้จากการเปรียบเทียบพื้นที่ปลูกสร้างอาคารในปีหลังๆที่ความหนาแน่นของครัวเรือนจะเพิ่มขึ้นแทนที่การแผ่ขยายของพื้นที่ปลูกสร้างในแนวราบ

ทางสัญจรซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของโครงสร้างพื้นฐาน นอกจากจะเกิดขึ้นเพื่อรองรับการใช้สอยที่มีอยู่เดิมแล้ว ยังมีส่วนในการชี้นำทิศทางการขยายตัวของชุมชนอีกด้วย ทางเดินรถ ที่ต่อตรงจากทางเข้าชุมชนผ่านสะพานข้ามคลองสนามชัย ผ่านด้านข้างวัดและพื้นที่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ไปสิ้นสุดลงที่ท่ารถสองแถวนี้ ทำให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่ปลูกสร้างไปในทิศทาง

ดังกล่าว ซึ่งมีความเป็นไปได้สูงกว่าการขยายตัวในทิศทางอื่นๆ เนื่องจาก ที่ดินทางทิศใต้ นั้นเป็นผืนป่าและพื้นที่ว่างสำหรับเกษตรกรรมที่สามารถนำมาพัฒนาได้ง่ายกว่า และหากขาดการควบคุม อาจทำให้ชุมชนสูญเสียทรัพยากรที่ยังไม่มีการประเมินค่าไป

กิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อบริการชาวชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ตลาดสด ร้านค้า ร้านอาหาร สถานศึกษา หรือ สถานพยาบาล ล้วนแต่ตั้งอยู่โดยรอบวัดซึ่งเป็นบริเวณทางเข้าออกของชุมชนด้วย ศูนย์กลางของชุมชนนี้จะพัฒนาขึ้นจากการระจุกตัวของกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับปริมาณการใช้สอยของผู้อยู่อาศัย นอกจากนี้ กิจกรรมการค้าขายยังแทรกตัวอยู่ในย่านพักอาศัย ในลักษณะของร้านค้าปลีกที่เกิดขึ้นตั้งอยู่ห่างกันเป็นระยะทางสม่ำเสมอตามเส้นทางเดินเท้าซึ่งจัดเป็นทางสัญจรหลักของชุมชนทั้งในหมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 8

ในอดีตที่ทำกินของชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เป็นนาข้าว นั้นจะกินบริเวณกว้างขวางล้อมรอบชุมชนไว้ แต่การขยายตัวของเมืองจากศูนย์กลางความเจริญระดับภาคอย่างกรุงเทพมหานคร ย่อมต้องส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินโดยรอบของชุมชน โดยเฉพาะที่ดินทางด้านทิศเหนือของชุมชนนั้นถูกแบ่งขายและกลายเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่ง เนื่องจากความต้องการที่ดิน ราคาถูก และมีความพร้อมในด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการ หรือแม้แต่ว่าที่ดินที่อยู่ติดกับชุมชนก็ถูกปลูกสร้างเป็น หมู่บ้านจัดสรรที่ทำให้ ขอบเขตทางกายภาพของชุมชนเลือนรางไป ปัจจุบันนั้นพื้นที่ทางเกษตรกรรมในอดีตยังคงเหลืออยู่ทางทิศใต้ของ พื้นที่ศึกษา ที่ส่วนใหญ่ถูกขุดเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งจำนวนมากมาย และ เหลือพื้นที่ป่าไว้เพียงแปลงเดียวเท่านั้น ที่ยังคงเป็นแหล่งวัตถุดิบในการเย็บจากซึ่งเป็น อาชีพเก่าแก่ของชุมชน

ศาลเจ้าซึ่งเป็นทั้งที่หมายตา และสถานที่ประกอบพิธีกรรม รวมทั้งยังเป็นที่พักทางใจของคนในชุมชน ศาลเจ้าพ่อบางกระบือ และ ศาลเจ้าแม่หัวละหานอยู่กับบ้านบางกระบือมาตั้งแต่ครั้งอดีตตำแหน่งที่ตั้งของศาลเจ้าทั้ง 2 แห่งจึงมิได้เป็นผลมาจากกระบวนการตั้งถิ่นฐานที่เกิดขึ้นภายหลัง แต่การมีเจ้าพ่อเจ้าแม่ที่เป็นของชุมชนก็ทำให้เกิดขอบเขตทางด้านจิตใจ และ ความรู้สึกที่เชื่อมโยงคนในชุมชนเข้าด้วยกัน

แม้จะจัดเป็นชุมชนชานเมือง แต่บ้านบางกระบือกลับยังขาดพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างแท้จริง เนื่องจากไม่มีการจัดการกับการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะ พื้นที่ว่างที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์และขาดการดูแลซึ่งทำให้ไม่สามารถนำมาใช้สอยได้ กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายนอกที่พักอาศัยจึงเป็น การใช้สอยพื้นที่ว่างเล็กๆที่กระจายอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นหน้าร้านขายของชำ หรือ ที่โล่งด้านข้างของทางสัญจร

ชุมชนพักอาศัยในบริเวณพื้นที่ปลูกสร้างมีความหนาแน่นถึง 2,397 หลังคาเรือนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งนับว่าเป็นชุมชนชนบทที่มีอาคารปลูกสร้างอยู่อย่างหนาแน่นเมื่อเทียบกับความหนาแน่นของครัวเรือนของกรุงเทพมหานครที่เท่ากับ 1,193 ครัวเรือนต่อตารางกิโลเมตรในปี 2542 ทั้งนี้จะเนื่องมาจากรูปแบบการขยายครอบครัวที่นิยมปลูกสร้างอาคารเพิ่มเติมหรือขยายเรือนออกไป ในแปลงที่ดินเดียวกัน ซึ่งหากขาดพื้นที่ที่สามารถรองรับการขยายตัวของประชากรก็อาจทำให้เกิดสภาพของสิ่งปลูกสร้างที่แออัดขึ้น และอาจเกิดรูปแบบอาคารพักอาศัยที่มีระดับความเข้มข้นในการใช้ที่ดินสูงเข้ามาแทนที่อันจะทำให้ชุมชนสูญเสียเอกลักษณ์ของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไป

บ้านเรือนที่มีลักษณะแบบเรือนไทยภาคกลางที่มีใต้ถุนโล่งกลายเป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม ของเพื่อนบ้าน หรือ ญาติมิตร กระจายอยู่ทั่วทั้งชุมชน ซึ่งนับเป็นพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีภายในชุมชน การขยายตัวของที่พักอาศัยจะเกิดขึ้นทางด้านทิศเหนือ และ ทิศใต้ของชุมชนโดยมีเส้นทางเดินรถเป็นตัวชี้้นำให้เกิดการพัฒนาที่ดิน

3. สรุปความสัมพันธ์ของรูปแบบการตั้งถิ่นฐานกับปัจจัยต่างๆ

จากการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ปรากฏอยู่ของชุมชนบางกระดีที่สามารถสรุปปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ตามตารางด้านล่าง เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้นจึงจำแนกปัจจัยออกเป็น 1) ปัจจัยทางวัฒนธรรมของคนมอญดั้งเดิม ซึ่งเป็นปัจจัยที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ประกอบกับการสอบถามผู้อาวุโสชาวมอญบ้านบางกระดี ปัจจัยดังกล่าวจะถือปฏิบัติและมีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานเฉพาะผู้ที่เป็นคนมอญ ได้แก่ การมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ การมีความเชื่อเรื่องการปลูกเรือนตามตำราโลกสิทธิ์ี การมีความเชื่อเรื่องทิศ 2) ปัจจัยที่มาจากวัฒนธรรมไทย-มอญ เป็นปัจจัยที่พบได้ในสังคมที่มีวัฒนธรรมร่วมไทย-มอญ ได้แก่ การมีความศรัทธาพระพุทธศาสนา การมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาก การมีโครงสร้างทางสังคมที่นิยมอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และการอยู่อาศัยแบบครอบครัวขยาย การให้ความสำคัญกับประเพณีทางศาสนาที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อ และการดำเนินกิจวัตรประจำวันหรือกิจกรรมต่างๆ 3) ปัจจัยอื่นได้แก่ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ การหาเลี้ยงชีพ เทคโนโลยี การขยายตัวของอุตสาหกรรม แผนและนโยบาย โดยพิจารณารูปแบบต่างๆของการตั้งถิ่นฐานที่ปรากฏในชุมชน ดังนี้ 1) การวางทิศทางของบ้านเรือน 2) การมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน 3) การเกาะกลุ่มกันของ

วิทยานิพนธ์ : รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบ้านบางกระดี กรุงเทพมหานคร

บ้านเรือน 4) การมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้งอยู่หัวและท้ายหมู่บ้าน 5) การปลูกเรือนติดกับเส้นทางคมนาคมทางน้ำ 6) การมีที่ทำกินอยู่ล้อมรอบชุมชน 7) ระบบโครงข่ายทางสัญจร 8) การกระจายตัวของร้านค้าปลีก 9) ขอบเขตและการกระจุกตัวของชุมชน และ 10) การเกิดขึ้นของกิจกรรมบริการรอบศูนย์กลางชุมชน

เมื่อพิจารณาแยกปัจจัยที่มาจากวัฒนธรรมมอญดั้งเดิม พบว่าความเชื่อผีบรรพบุรุษของชุมชนแห่งนี้ส่งผลต่อการวางทิศทางของบ้านเรือนอย่างชัดเจน ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการมีความเชื่อเรื่องทิศที่เป็นมงคลและอัปมงคล รูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำตรงกับความเชื่อเรื่องการปลูกเรือนตามตำรา การปลูกเรือนของชาวมอญที่ต้องอยู่ใกล้แหล่งน้ำบ่งบอกถึงลักษณะวิถีชีวิตของคนมอญในอดีต ซึ่งทำให้การปลูกเรือนมีลักษณะเป็นแนวยาวตามลำน้ำ และมีคลองการขุดขอยเพื่อใช้ในการคมนาคม ส่วนความเชื่อเรื่องการปลูกเรือนตามตำราอื่นๆไม่ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานอย่างเห็นได้ชัด

ปัจจัยที่มาจากวัฒนธรรมร่วมไทย-มอญ ได้แก่การที่คนในชุมชนมีความเชื่อความศรัทธาต่อพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ชาวชุมชนให้ความสำคัญกับวัดและวัดเองเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งส่งผลให้เส้นทางสัญจรในชุมชนทุกเส้นสามารถเดินทางมายังวัดได้สะดวกด้วยการเกาะกลุ่มกันของบ้านเรือนนอกจากจะแสดงให้เห็นความผูกผันของคนในสังคมแล้ว การสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้ศูนย์กลางชุมชนจะทำให้สามารถเดินทางมาร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้สะดวก ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้มีศาลเจ้าที่ตั้งอยู่หัวและท้ายหมู่บ้าน และมีการจัดพิธีกรรมอย่างสม่ำเสมอ ปัจจัยโครงสร้างทางสังคมและครอบครัวส่งผลต่อการวางทิศทางของบ้านเรือนและการเกาะกลุ่มกันของบ้านเรือนอย่างชัดเจนในกรณีการสร้างบ้านไม่ให้แก่งบ้านพ่อบ้านแม่ การไม่สร้างบ้านแทรกระหว่างบ้านในครอบครัวเดียวกัน และการอาศัยอยู่รวมกันเป็นชุมชนที่มีเชื้อสายเดียวกันยังส่งผลต่อการเกาะกลุ่มกันของบ้านเรือนอย่างชัดเจน นอกจากนี้การให้ความสำคัญกับประเพณียังมีผลอย่างมากต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง การเกาะกลุ่มกันของบ้านเรือน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ส่วนปัจจัยด้านกิจกรรมต่างๆและการประกอบอาชีพส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานเกือบทุกส่วนแต่ในระดับไม่สูงนัก ซึ่งรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เกิดขึ้นยังส่งผลกระทบกลับมายังกิจกรรมด้วย ที่ชัดเจนได้แก่การที่คนในชุมชนยังพึ่งพาพื้นที่เกษตรกรรมรอบนอกชุมชนเพื่อหาเลี้ยงชีพ ทำให้ยังเห็นการสัญจรทางน้ำ รวมทั้งเกิดถนนสำหรับการเดินทางโดยรถยนต์ออกนอกชุมชน

ตาราง 4.42. แสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมมอญดั้งเดิม ปัจจัยด้านวัฒนธรรมมอญและปัจจัยอื่นๆที่ส่งผลกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน		ปัจจัย											
		มอญเดิม			ไทย-มอญ					อื่นๆ			
		มีประเพณี	ความเชื่อ/การขอชื่อ	ความเชื่อที่ผิด	ความเชื่อที่ผิด/ความเชื่อที่ผิด	ความเชื่อที่ผิด/ความเชื่อที่ผิด	ความเชื่อที่ผิด/ความเชื่อที่ผิด	ความเชื่อที่ผิด/ความเชื่อที่ผิด	ความเชื่อที่ผิด/ความเชื่อที่ผิด	ความเชื่อที่ผิด/ความเชื่อที่ผิด	ความเชื่อที่ผิด/ความเชื่อที่ผิด	ความเชื่อที่ผิด/ความเชื่อที่ผิด	ความเชื่อที่ผิด/ความเชื่อที่ผิด
ชุมชนโบราณ	การวางทิศทางของบ้านเรือน	●	○	●	○	○	○	●	○	○	○	○	○
	การมีวัดเป็นศูนย์กลาง	○	○	○	●	○	○	○	●	○	○	○	○
	การเกาะกลุ่มของบ้านเรือน	○	○	○	●	○	○	●	○	○	○	○	○
	การมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้งอยู่หัวและท้ายหมู่บ้าน	○	○	○	○	●	○	○	○	○	○	○	○
	การปลูกเรือนใกล้แหล่งน้ำ	○	●	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
	การมีที่ทำกินอยู่ล้อมรอบชุมชน	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
พื้นที่การบุกรุก	โครงข่ายทางสัญจร	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
	การกระจายตัวของร้านค้าปลีก	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
	ขอบเขตและการกระจุกตัวของชุมชน	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
	การเกิดขึ้นของกิจกรรมการบริการรอบศูนย์กลางชุมชน	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

- ส่งผลชัดเจน
- ชัดเจนปานกลาง
- ไม่ชัดเจน

นอกจากนี้ปัจจัยอื่น ได้แก่ปัจจัยภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยที่ส่งผลชัดเจนต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานเนื่องจากเป็นชุมชนริมน้ำ ทำให้ทางสัญจรมีลักษณะเป็นแนวยาวไปตามสิ่งปลูกสร้างที่สร้างขึ้นตามแนวคลอง และมีข้อจำกัดในเชิงพื้นที่ยังส่งต่อขอบเขตของชุมชน รวมทั้งพื้นที่เกษตรที่ติดกับชุมชนด้วย ปัจจัยทางเทคโนโลยีมีส่วนสำคัญอย่างมากโดยเฉพาะการเปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับการเดินทางด้วยรถยนต์ที่ทำให้มีการสร้างสะพานข้ามคลองและเส้นทางเดินรถในหมู่บ้าน ปัจจัยการขยายตัวของอุตสาหกรรมมีผลทำให้พื้นที่เกษตรกรรมชั้นดีฝั่งเหนือคลองเปลี่ยนเป็นการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ ส่วนแผนและนโยบายก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดกิจกรรมบริการรอบศูนย์กลางชุมชนอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ ช่วงปี 2530 จนถึงปัจจุบัน สังเกตได้ว่าปัจจัยที่จะมีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแห่งนี้มาจากปัจจัยภายนอกเป็นหลัก ชุมชนแห่งนี้ได้เปลี่ยนจากการเป็นชุมชนเกษตรที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวท่ามกลางพื้นที่เกษตรกรรม กลายเป็นชุมชนที่ติดกับพื้นที่เมือง การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยรอบย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งมีส่วนทำให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ส่วนหนึ่งแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป และอาจเปลี่ยนแปลงจนแก้ไขได้ยากดั่งนั้น จึงได้เสนอแนวทางการพัฒนาให้รูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้คงอยู่ต่อไปดังที่จะได้กล่าวถึงในบทต่อไป